

ปีที่ 16 เล่มที่ 1 มกราคม – เมษายน 2566

วารสาร กระบวนการยุติธรรม

Journal of Thai Justice System

ISSN 19063253 (Print)

ISSN 26974037 (Online)

ผ่านการรับรองคุณภาพ กลุ่มที่ 1

► ตราสัญลักษณ์

คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ

ตาช้าง-พระชรรค์	หมายถึง	ความเที่ยงตรงที่บ่งบอกได้ถึงความยุติธรรม ความเสมอภาค และความเท่าเทียมกัน
พานรัฐธรรมนูญ	หมายถึง	สิ่งที่เป็นตัวแทนของความเป็นประชาธิปไตย ในราชอาณาจักรไทย
ลายไทย	หมายถึง	การบ่งบอกถึงความเป็นไทยที่มีความอ่อนช้อย และความงดงามที่มีระเบียบในตัวเอง
ริบบิ้นสีแดง	หมายถึง	การผูกความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และสีแดงนั้นยังหมายถึงชาติที่เป็นศูนย์กลางของ ความเป็นไทย

วารสารกระบวนการยุติธรรม

ISSN 19063253 (Print)

ISSN 26974037 (Online)

- วัตถุประสงค์**
1. เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลการศึกษาวิจัย ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไปสู่บุคลากรผู้ปฏิบัติงาน นิสิต นักศึกษา รวมถึงประชาชนผู้สนใจทั่วไปทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ
 2. เพื่อเป็นเวทีหรือเป็นสื่อกลางสำหรับการแนะนำและนำเสนอผลงานค้นคว้าวิจัยใหม่ หรือความเห็นทางวิชาการ องค์ความรู้ใหม่ด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านบทความทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพของนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป
 3. เพื่อกระตุ้นให้เกิดการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงทฤษฎีและเชิงปฏิบัติที่จะสามารถนำไปอ้างอิง ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานได้ ตลอดจนเกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

บรรณาธิการ พันตำรวจโท ดร.พงษ์ธร ธัญญสิริ ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม

รองบรรณาธิการ นายชาติร์ จันทรเพ็ญ รองผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม

กองบรรณาธิการภายในสำนักงานกิจการยุติธรรม

นายสายชล ยี่รอด

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านนโยบายและแผน

นายไชยสุวัฒน์ อุงเงิน

ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพัฒนาระบบงานยุติธรรม

ดร.ชัตติยา รัตนดิลก

ผู้อำนวยการสถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม

ดร.จิตติยา พฤกษามะธานันท์

สถาบันวิจัยและพัฒนากระบวนการยุติธรรม

กองบรรณาธิการจากหน่วยงานภายนอก

พระครูปลัด ปัญญาวรรตวัฒน์, ศาสตราจารย์ ดร.

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ ดร.คณพล จันทน์หอม

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ศาสตราจารย์ นายแพทย์ วันชัย วัฒนศัพท์

นักวิชาการอิสระ

ศาสตราจารย์ พลตำรวจตรีหญิง ดร.พัชรา สีนลอยมา

โรงเรียนนายร้อยตำรวจ

ศาสตราจารย์ ดร.สุรศักดิ์ ลิขสิทธิ์วัฒนกุล

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์

สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

รองศาสตราจารย์ ดร.เชษฐ รัชดาพรธนาธิกุล

มหาวิทยาลัยมหิดล

รองศาสตราจารย์ ดร.ปิยะนุช เงินคล้าย

มหาวิทยาลัยรามคำแหง

รองศาสตราจารย์ ดร.ประธาน วัฒนวานิชย์

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

รองศาสตราจารย์ ดร.ไพรัช บวรสมพงษ์

มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ

รองศาสตราจารย์ พลตำรวจตรี ดร.กิตติธเนศ เลอวงศ์รัตน์

สำนักงานตำรวจแห่งชาติ

รองศาสตราจารย์ อัจฉราพรรณ จรัสวัฒน์

นักวิชาการอิสระ

รองศาสตราจารย์ ดร.อนุษา เลิศโตมรสกุล

จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ธานี วรภัทร์

มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.พงศ์จิรา เชิดชู

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช

พันตำรวจตรี ดร.ชวนส์ เจนการ

มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

นางน้ำผึ้ง ปุณณะสุคนธ์
นางสาวสุวดี ไหลพึ่งทอง
นางสาวเปรมมิศา หนูเรืองงาม

นักวิชาการอิสระ
สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม
สำนักงานปลัดกระทรวงยุติธรรม

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นางสาวปริยานุช จริงจิตร

ผู้อำนวยการกองงานคณะกรรมการ
พัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ

นางสาวปริยานุช สันติวงษ์

นักวิชาการยุติธรรมชำนาญการพิเศษ

กำหนดตีพิมพ์ ปีละ 3 ฉบับ ฉบับที่ 1 มกราคม – เมษายน, ฉบับที่ 2 พฤษภาคม – สิงหาคม, ฉบับที่ 3 กันยายน – ธันวาคม

ฝ่ายประสานงาน นางสาวศัทธียา แก้วอ่อน, นายอดิศักดิ์ จันทวิรัช, นายคณิจ นันทนจินดา, ว่าที่ ร.ต.พรชัย อรุณสงค์, นางสาวทิพยาภา วรรณทอง, นางสาวกัลยา ถ้ำทอง, นางสาวธณวรรณ มะม่วงแก้ว, นายอุดมศักดิ์ คงสุข, นางสาวศศิวิมล มากธรรม, นางสาววิริยา วังทะพันธ์

ผู้จัดทำ กองงานคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ สำนักงานกิจการยุติธรรม อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 9 ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษาฯ ถนนแจ้งวัฒนะ แขวงทุ่งสองห้อง เขตหลักสี่ กรุงเทพมหานคร 10210 โทรศัพท์ 0 2141 3724 โทรสาร 0 2143 8930 E-mail: ncjad.oja@gmail.com

พิมพ์ที่ บริษัท ธนาเพรส จำกัด บริษัท แอคทีฟ พรินท์ จำกัด เลขที่ 9 ซอยลาดพร้าว 64 แยก 14 แขวงวังทองหลาง เขตวังทองหลาง กรุงเทพฯ 10310 โทรศัพท์ 0 2530 4114 (อัตโนมัติ 8 เลขหมาย) โทรสาร 0 2108 8950, 0 2108 8951 E-mail: tanapress@gmail.com

ทุกบทความวิจัยและบทความวิชาการ ได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) 3 ท่านต่อบทความ

- บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารกระบวนการยุติธรรมฉบับนี้เป็นข้อคิดเห็นส่วนบุคคลของผู้เขียนบทความและเจ้าของผลงาน ไม่มีข้อผูกพันกับกองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม
- กองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรมไม่สงวนสิทธิ์ในการคัดลอกเนื้อหาบทความเพื่อการศึกษาหรือการปฏิบัติงาน แต่ให้อ้างอิงแหล่งที่มาให้ครบถ้วนสมบูรณ์
- ท่านที่ประสงค์จะส่งบทความทางวิชาการหรือผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมตีพิมพ์ลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม ผ่านทางเว็บไซต์ ThaiJo <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS>

วารสารกระบวนการยุติธรรม อยู่ในฐานข้อมูลบอບคุนย์ดัชนีการอ้างอิงวารสารไทย (TCI) กลุ่มที่ 1 ลาปานุเขยบาลตรึและสับกมศาลตรึ

บทบรรณาธิการ

สวัสดีครับท่านผู้อ่านวารสารกระบวนการยุติธรรมทุกท่าน สำหรับบทความในวารสารกระบวนการยุติธรรมฉบับปีที่ 16 เล่มนี้ มีสาระสำคัญเกี่ยวกับการพัฒนากฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ประกอบด้วยบทความวิจัยจำนวน 5 เรื่อง และบทความวิชาการ จำนวน 3 เรื่อง โดยบทความวิจัยมีประเด็นที่น่าสนใจ ดังนี้ ประเด็นเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน ได้แก่ เรื่องการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานติเอโก นำเสนอบทบาทหน้าที่ของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานติเอโก ในการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชน และบทบาทของกรมคุมประพฤติ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการบำบัดฟื้นฟู ตลอดจนแนวทางในการปรับใช้กับบริบทของประเทศไทย และเรื่องสถานศึกษาต้นแบบในการป้องกันการกลั่นแกล้ง ช่มเหล่ รังแกกันในโรงเรียนของนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา นำเสนอสาเหตุ รูปแบบต่าง ๆ ของการกลั่นแกล้ง ผลกระทบที่เกิดขึ้น ตลอดจนแนวทางการป้องกัน แก้ไขปัญหา ทั้งในมิติของครู โรงเรียน บุคลากรในโรงเรียน และผู้ปกครอง ประเด็นเกี่ยวกับนิติวิทยาศาสตร์ ได้แก่ เรื่องการประเมินเพศด้วยวิธีการวัดจากกระดูกต้นขาในประเทศไทย นำเสนอแนวทางการตรวจอัตลักษณ์บุคคล ในการระบุเพศจากกระดูกต้นขา ซึ่งพบว่ามีความแม่นยำถึงร้อยละ 97 - 98 ประเด็นเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ได้แก่ เรื่องการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร นำเสนอปัญหาของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี และข้อเสนอแนะในการพัฒนา เช่น ข้อกฎหมาย โครงสร้างของหน่วยงาน การบริหารจัดการและพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และการสร้างความเชื่อมั่นของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในภาคประชาชน ซึ่งนำมาสู่การพัฒนาแพลตฟอร์มสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการ ประเด็นเกี่ยวกับกฎหมายภาษีอากร ได้แก่ เรื่องแนวทางจัดเก็บภาษีที่เหมาะสมกับที่พักแบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษาโฮมสเตย์ในพื้นที่ภาคตะวันตก โดยนำเสนอสถานการณ์ ปัญหาและมาตรการทางภาษีของธุรกิจโฮมสเตย์ ทั้งในรูปแบบวิสาหกิจชุมชน และรูปแบบอื่น ๆ ตลอดจนแนวทางการส่งเสริมจากภาครัฐที่เกี่ยวข้อง มาตรการทางภาษี ส่วนบทความวิชาการ มีเรื่องที่น่าสนใจ ได้แก่ ประเด็นเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี ได้แก่ เรื่องจากวาทกรรมความงามสู่การตกเป็นเหยื่อผลิตภัณฑ์ด้านความงามจากการซื้อขายออนไลน์ เป็นการรวบรวมข้อมูลวาทกรรมความงามในสังคมไทย ที่เกี่ยวข้องกับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้านความงามในช่องทางออนไลน์ และภัยอาชญากรรมที่แฝงมา รวมถึงแนวทางการป้องกัน ประเด็นเกี่ยวกับการกระทำความผิดในคดีอาญา ได้แก่ เรื่องปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิง นำเสนอประวัติศาสตร์การฆาตกรรมต่อเนื่องที่ก่อเหตุโดยฆาตกรหญิง ปัจจัยในการก่อเหตุทั้งด้านกายภาพ แรงจูงใจ วิธีการฆ่าและจัดการกับเหยื่อ และแนวทางการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในอนาคต และประเด็นเกี่ยวกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำความผิด ได้แก่ เรื่องการวิเคราะห์กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ โดยเป็นการทบทวนแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ และนำไปสู่ข้อเสนอแนะเพื่อการพัฒนาการเมื่อกลับสู่สังคม เช่น การกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ และมาตรการรองรับ การผสมรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน โดยทุกบทความนั้นได้รับการพิจารณากลั่นกรองจากบุคคลภายนอกจากหลากหลายสถาบัน (Peer Review) ซึ่งผมหวังเป็นอย่างยิ่งว่าทุกบทความจะเป็นประโยชน์ต่อท่านผู้อ่านและเป็นประโยชน์ต่อการพัฒนากระบวนการยุติธรรมต่อไป

ผมขอขอบคุณผู้เขียนบทความ ขอพระคุณผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ (Peer Review) ที่ได้ตรวจสอบคุณภาพบทความอย่างเข้มข้น เพื่อให้วารสารกระบวนการยุติธรรมยังคงรักษามาตรฐานเนื้อหาและความถูกต้องตามหลักวิชาการ และขอบคุณกองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรมทุกท่านที่ร่วมกันพัฒนาคุณภาพวารสารฉบับนี้อย่างต่อเนื่องตลอดมา ผมและกองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม จะยังคงมาตรฐานและการพัฒนาวารสารกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่หยุดนิ่ง เพื่อให้สามารถเป็นเครื่องมือในการพัฒนาและสร้างประโยชน์ต่อกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมให้ดียิ่งขึ้นต่อไปบทความทุกฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ไปแล้ว สามารถค้นหาได้ที่ <http://oja.go.th/TH/jtjs/> หรือ <http://www.tci-taijo.org/index.php/JTJS/issue/archive> หากท่านมีข้อเสนอแนะประการใด สามารถส่งความคิดเห็นได้ที่กองบรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม กองงานคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ สำนักงานกิจการยุติธรรม

พันตำรวจโท ดร.พงษ์ธร ธัญญสิริ
ผู้อำนวยการสำนักงานกิจการยุติธรรม
บรรณาธิการวารสารกระบวนการยุติธรรม

สารบัญ

1	บทความวิจัย การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานติเอโก <i>ปณณวัจน์ ไตรจุฑากาญจน์</i>
21	การประเมินเพศด้วยวิธีการวัดจากกระดูกต้นขาในประเทศไทย <i>อรอุมา ตั้งสมสุข</i>
35	สถานศึกษาต้นแบบในการป้องกันการกลั่นแกล้งข้ามเพศรั้งกัน ในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา <i>นวกัทร ณรงค์ศักดิ์ และอารณีย์ วิวัฒนาภรณ์</i>
69	การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร <i>รองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก ไสรัตน์ กลับลีลา และ รองศาสตราจารย์ ดร. ธรรมวิทย์ เทอดอุดมธรรม</i>
93	แนวทางการจัดเก็บภาษีที่เหมาะสมกับที่พักแบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษาธุรกิจโฮมสเตย์ พื้นที่ภาคตะวันตก <i>พงษ์บวร ประสูตรแสงจันทร์</i>
111	บทความวิชาการ จากวาทกรรมความงาม สู่การตกเป็นเหยื่อผลิตภัณฑ์ด้านความงาม จากการซื้อขายออนไลน์ <i>จิตลดา สุกิจิตต์</i>
135	ปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิง <i>ตฤณห์ โพธิ์รักษา และอุนิษา เลิศโตมรสกุล</i>
149	การวิเคราะห์กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ <i>พรรษพร สุวรรณากาศ</i>

การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโก The Rehabilitation Process for Child and Youth in San Diego County Juvenile Court

บุญยวัจน์ ไตรจุทธากาญจน์
Punyawaj Traijutakarn

■ บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้ มุ่งนำเสนอให้เห็นกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโก ปัญหาและอุปสรรค รวมถึงแนวทางในการนำกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโกมาปรับใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวประเทศไทย ซึ่งเป็นการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ โดยผ่านการศึกษาวิจัยเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-dept interview) กับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ กรมคุมประพฤติ และ องค์กร SAY San Diego โดยมีผลการศึกษา ดังนี้

ศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโกมีบทบาทหน้าที่ในการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนเท่านั้น ส่วนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจะเป็นบทบาทหน้าที่ของกรมคุมประพฤติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในพื้นที่เมืองซานดิเอโก ซึ่งการดำเนินการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจะมีลักษณะในการกระจายบทบาทหน้าที่ไปยังหน่วยงานทั้งภายในและภายนอกกระบวนการยุติธรรมโดยผ่านข้อตกลงร่วมกันระหว่างหน่วยงานต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ส่งผลให้มันักวิชาชีพและผู้ที่เกี่ยวข้องกับ

* นักศึกษาปริญญาเอก หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาสหวิทยาการ วิทยาลัยสหวิทยาการ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
Ph. D (Candidate) in Doctor of Philosophy Integrated Sciences, College of Interdisciplinary Studies, Thammasat University.

แผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมอย่างหลากหลาย ทั้งนี้ แนวทางการดำเนินงานที่นำมาปรับใช้กับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวประเทศไทยโดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับของการปฏิบัติการเพื่อให้การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ความหลากหลายของทฤษฎีวิชาชีพในการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู การจำแนกประเภทเด็กและเยาวชน ความหลากหลายของโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และการใช้รูปแบบการจัดการรายการนี้

คำสำคัญ: เด็กและเยาวชน, การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู, ศาลเด็กและเยาวชน

■ Abstract

This article aims to present the process of juvenile rehabilitation at the San Diego County Juvenile Court including problems, obstacles as well as guidelines for implementation of the San Diego County Juvenile Court rehabilitation to the Juvenile and Family Court in Thailand. The qualitative research was performed by documentary research and in-depth interviews with the executives and practitioners who are experienced in juvenile rehabilitation and work for the County of San Diego Probation Department and the SAY San Diego. The results of the study are as follows:

The San Diego County Juvenile Court has the authority only in juvenile trials, whereas the juvenile rehabilitation is assigned to the County of San Diego Probation Department and organizations involving with juvenile rehabilitation in San Diego. Roles and duties of juvenile rehabilitation will be distributed to internal and external agencies of the judicial process through the multi-organization agreements among relating agencies in San Diego. As a result, the participation of professionals and related parties under juvenile rehabilitation plan are achieved. The guidelines that can be applied to the juvenile rehabilitation of the Juvenile and Family Court of Thailand, especially at the level of operation for effective juvenile rehabilitation, include the diversity of the multidisciplinary teams in juvenile rehabilitation plan, classification of juvenile, a variety of rehabilitation programs and case management model.

Keyword: Child and Youth, Rehabilitation, Juvenile Court

■ บทนำ

จากการทบทวนประวัติศาสตร์ศาลเด็กและเยาวชนของประเทศสหรัฐอเมริกา โดยสังเขป พบว่า ระบบงานยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนได้จัดตั้งขึ้นครั้งแรกในช่วงปี ค.ศ. 1899 ที่เมืองคุก มลรัฐอิลลินอยส์

ซึ่งถูกสร้างขึ้นจากการผลักดันของผู้กำหนดนโยบาย ผู้ปฏิบัติงาน และนักเคลื่อนไหวที่มีความเชื่อว่า สาเหตุการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชนแตกต่างจากสาเหตุการกระทำความผิดของผู้ใหญ่อย่างชัดเจน โดยเป้าหมายเบื้องต้นของศาลเด็กและเยาวชน คือ เพื่อเป็นหน่วยงานในการประเมินและปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน ซึ่งจำกัดความไว้ว่า ผู้เบี่ยงเบน (deviants) ผ่านแนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู (Feld, 1999)

ศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโก (Juvenile Court in County of San Diego) เป็นศาลหนึ่งที่อยู่ภายใต้ศาลสูงสุดของรัฐแคลิฟอร์เนีย ดำเนินการภายใต้หลักกฎหมาย Superior Court of California, County of San Diego, Juvenile Division Rule ฉบับปรับปรุง ค.ศ. 2021 ซึ่งศาลเด็กและเยาวชนของเมืองซานดิเอโกมีทั้งหมดจำนวน 3 แห่ง โดยแบ่งออกเป็น 3 โซนตามเขตเมือง ได้แก่ ศาลเด็กและเยาวชนกลาง (Juvenile Court Central) ศาลเด็กและเยาวชน สาขาเขตตะวันออก (East County Branch) และศาลเด็กและเยาวชน สาขาเขตเหนือ (North County Regional Center) (Superior Court of California, 2021) โดยจะมีแบ่งขอบเขตอำนาจในการพิจารณาคดีของศาลเด็กและเยาวชนนั้น ซึ่งจะยึดตามรหัสไปรษณีย์ของบ้านผู้อยู่อาศัยในเมืองซานดิเอโก ยกตัวอย่างเช่น หากมีเด็กหรือเยาวชนผู้กระทำความผิดอาศัยอยู่บ้านในเขตรหัสไปรษณีย์ 92071 เด็กหรือเยาวชนรายนั้นต้องไปรายงานตัวที่ศาลเด็กและเยาวชน สาขาเขตตะวันออก (East County Branch) เป็นต้น

ซึ่งศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโกมีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีเด็กหรือเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และบุคคลที่อยู่ภายใต้การอุปการะ (nonminor dependent) อายุระหว่าง 18-21 ปี โดยผู้พิพากษาจะตัดสินว่าเด็กหรือเยาวชนก่ออาชญากรรมหรือไม่ และหากกระทำความผิดจริงเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นจะอยู่ภายใต้การดูแลควบคุมของศาลเด็กและเยาวชนในรัฐแคลิฟอร์เนีย โดยจะมีกรมคุมประพฤติจะมีหน้าที่รับผิดชอบในการกำกับดูแลโดยตรงกับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด

โดยแนวทางการพิจารณาคดีของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโกจะดำเนินการอยู่ภายใต้หลักประโยชน์ 3 ประการ ได้แก่ ความปลอดภัยสาธารณะและการคุ้มครองสังคม การแก้ไขความสูญเสีย ความเสียหายและการบาดเจ็บของผู้เสียหาย และยึดผลประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน โดยศาลจะมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ความรับผิดชอบและการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน โดยผ่านการเข้าแทรกแซงและให้บริการที่สอดคล้องกับผลประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน เพื่อให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับผิดชอบช่วยเหลือผู้เสียหาย และฟื้นฟูชุมชน ศาลเด็กและเยาวชนจะให้เด็กหรือเยาวชนรับรู้ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหายให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการประชุมระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความยินยอมของผู้เสียหายว่าจะเข้าร่วมหรือไม่) รับผิดชอบค่าเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย โดยเป้าหมายของกระบวนการของศาลเด็กและเยาวชน คือ ต้องการช่วยให้ผู้กระทำความผิดเป็นสมาชิก

ส่วนหนึ่งของสังคมที่ปฏิบัติตามกฎหมาย และเป็นสมาชิกที่มีประสิทธิภาพในครอบครัวและชุมชน (Administrative Office of the Courts, 2006, pp. 2-3)

จากรูปแบบการดำเนินกระบวนการแก้ไข บำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่มีรูปแบบเฉพาะ ของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโก อีกทั้ง มีความแตกต่างกับกระบวนการแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในประเทศไทย บทความนี้ จะมุ่งนำเสนอให้เห็นกระบวนการแก้ไขบำบัด ฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ปัญหาและอุปสรรค ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และเสนอแนวทาง ในการนำกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของ ศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโกมาปรับใช้ ในศาลเยาวชนและครอบครัวประเทศไทย

■ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษากระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กและเยาวชนของศาลเด็กและเยาวชนเมือง ซานดิเอโก
2. เพื่อศึกษาปัญหาและอุปสรรคในการ แก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน
3. เพื่อแสวงหาแนวทางในการนำกระบวนการ แก้ไขบำบัดฟื้นฟูของศาลเด็กและเยาวชน เมืองซานดิเอโกมาปรับใช้ในศาลเยาวชนและ ครอบครัวประเทศไทย

■ วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ผ่าน การศึกษาวิจัยเอกสาร (documentary research) ที่เกี่ยวข้องกับการกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู

ของศาลเด็กและเยาวชนของเมืองซานดิเอโก แนวทางการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนที่กระทำ ความผิด โปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และ องค์การ/เครือข่ายที่ปฏิบัติงานร่วมกับศาลเยาวชน และครอบครัว และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-dept interview) กับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงาน ด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนใน หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ กรมคุมประพฤติ และองค์กร SAY San Diego จากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) เพื่อหาแบบแผนความ สัมพันธ์ระหว่างความหมายในประเด็นต่าง ๆ และการอธิบายปรากฏการณ์จากมุมมองของ ผู้ถูกสัมภาษณ์ และการค้นคว้าเชิงเอกสาร เพื่อหาข้อสรุปแล้วเข้าใจภาพรวมความแตกต่าง และความคล้ายคลึงกันของความคิดเห็นเพื่อ นำเสนอไปสู่วัตถุประสงค์ในการศึกษา

■ ผลการวิจัย

จากการศึกษาผ่านวิจัยเอกสารที่เกี่ยวข้อง กับกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของศาลเด็ก และเยาวชนของเมืองซานดิเอโก แนวทาง การปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด โปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และองค์กร/ เครือข่ายที่ปฏิบัติงานร่วมกับศาลเยาวชนและ ครอบครัว และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-dept interview) กับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานด้าน การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในหน่วยงาน ที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ กรมคุมประพฤติ และ องค์กร SAY San Diego สามารถวิเคราะห์และนำเสนอผลการศึกษาดังนี้

1. กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโก

1.1 ข้อมูลทั่วไปและหลักการสำคัญของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโก พบว่า ศาลเด็กและเยาวชนของเมืองซานดิเอโก ประเทศสหรัฐอเมริกา เป็นศาลหนึ่งที่อยู่ภายใต้ศาลสูงสุดของรัฐแคลิฟอร์เนีย (Superior Court of California) ดำเนินการภายใต้หลักกฎหมาย Superior Court of California, County of San Diego, Juvenile Division Rule มีอำนาจหน้าที่ในการพิจารณาคดีเด็กหรือเยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า 18 ปี และบุคคลที่อยู่ภายใต้การอุปการะ (nonminor dependent) อายุระหว่าง 18-21 ปี โดยศาลเด็กและเยาวชนไม่มีการพิจารณาคดีโดยคณะลูกขุน ผู้พิพากษาจะตัดสินว่าเด็กหรือเยาวชนก่ออาชญากรรมหรือไม่ และหากกระทำความผิดจริงเด็กหรือเยาวชนผู้นั้นจะอยู่ภายใต้การดูแลควบคุมของศาลเด็กและเยาวชนในรัฐแคลิฟอร์เนีย โดยกรมคุมประพฤติจะมีหน้าที่รับผิดชอบในการกำกับ ดูแล โดยตรงกับเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิด

ทั้งนี้ ศาลเด็กและเยาวชนมีแนวทางการพิจารณาคดีผ่านหลักประโยชน์ 3 ประการ ได้แก่ ความปลอดภัยสาธารณะและการคุ้มครองสังคม การแก้ไขความสูญเสีย ความเสียหายและการบาดเจ็บของผู้เสียหาย และยึดผลประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน โดยศาลจะมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ความรับผิดชอบ และการพัฒนาศักยภาพของเด็กและเยาวชน โดยผ่านการเข้าแทรกแซงและให้บริการที่สอดคล้องกับผลประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน และเพื่อให้เด็กหรือเยาวชนต้องรับผิดชอบ ช่วยเหลือผู้เสียหาย และฟื้นฟู

ชุมชนแล้ว ศาลเด็กและเยาวชนจะให้เด็กหรือเยาวชนรับรู้ผลกระทบที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย ให้ผู้เสียหายมีส่วนร่วมในการประชุมระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด (ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับความยินยอมของผู้เสียหายว่าจะเข้าร่วมหรือไม่) รับผิดชอบค่าเสียหายที่เกิดขึ้นกับผู้เสียหาย โดยบทบาทหลักของศาลเด็กและเยาวชน คือ การสร้างความปลอดภัยทางสังคมและปกป้องเด็กและเยาวชนภายใต้การพิจารณาแต่ละเขตอำนาจศาล การส่งเสริมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน และการปกป้องความเป็นส่วนตัวของเด็กและเยาวชนที่ (อาจจะ) ต้องพึ่งพาอำนาจศาล รวมไปถึงการพิจารณาคดีของศาลเด็กและเยาวชน จะต้องไม่เปิดเผยต่อสาธารณะ

1.2 แนวทางการปฏิบัติต่อคดีของเด็กหรือเยาวชน พบว่า เมื่อคดีขึ้นสู่ชั้นศาลและมีการพิจารณาคดีขึ้น แนวทางการปฏิบัติต่อเด็กหรือเยาวชนนั้นจะแตกต่างกัน ทั้งในเรื่องของการพิจารณาคดี การกำหนดเงื่อนไข บุคลากรที่เข้ามามีส่วนร่วมในการปฏิบัติงาน และแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแต่ละบุคคล เป็นต้น โดยจะสามารถแบ่งออกได้ 2 แนวทาง ได้แก่ คดีการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน กับ คดีเด็กและเยาวชนที่อยู่อาศัยกับผู้อุปถัมภ์ ซึ่งกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจะมีการใช้กับคดีการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน โดยที่รูปแบบการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจะประกอบไปด้วย 2 รูปแบบ คือ (1) การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยไม่ใช้สถานที่ควบคุม กล่าวคือ เมื่อพนักงานคุมประพฤติดำเนินการเสนอให้เด็กหรือเยาวชนเข้าสู่โปรแกรม หรือเมื่อเด็กหรือเยาวชนถูกจับกุม คดีเข้าสู่กระบวนการของศาลเด็กและเยาวชน และศาลพิจารณานุญาต

ให้ปล่อยเด็กหรือเยาวชนกลับบ้านพร้อมกับผู้ปกครอง เด็กหรือเยาวชนจะอยู่ภายใต้เงื่อนไขของการคุมประพฤติ และจะเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามโปรแกรม/กิจกรรมของกรมคุมประพฤติ โดยจะมีชุมชน องค์กรภาคประชาสังคม เป็นเครือข่ายการทำงานเข้ามามีส่วนร่วมในโปรแกรม/กิจกรรมดังกล่าวด้วย และ (2) การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในสถานที่ควบคุม กล่าวคือ เมื่อเด็กหรือเยาวชนถูกจับกุม ศาลพิจารณาแล้วว่าคดีที่กระทำความผิดมีพฤติการณ์ที่รุนแรง และชุมชนจะไม่ปลอดภัยหากปล่อยเด็กหรือเยาวชนกลับบ้าน จึงมีคำสั่งให้เด็กหรือเยาวชนถูกควบคุมอยู่ในสถานที่ควบคุม (Juvenile Hall) ของกรมคุมประพฤติ และเข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูตามโปรแกรม/กิจกรรมของกรมคุมประพฤติ เช่น โครงการ Youth Transition Campus (YTC) หรือ Urban Camp

ในกระบวนการของศาลเด็กและเยาวชน พนักงานคุมประพฤติจะต้องเตรียมรายงานที่เกี่ยวกับเด็กหรือเยาวชน หรือเรียกว่า รายงานด้านสังคม (social study) เพื่อให้ผู้พิพากษาพิจารณา โดยเนื้อหารายงานจะประกอบไปด้วย การกระทำความผิด คำชี้แจงของผู้เสียหาย (ถ้ามี) การประเมินประวัติการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน (ถ้ามี) สภาพแวดล้อมของครอบครัว การเข้าชั้นเรียนและพฤติกรรมในโรงเรียน การใช้สารเสพติดหรือปัญหาสุขภาพจิต และการใช้ชีวิตโดยรวมในชุมชน เป็นต้น ซึ่งรายงานดังกล่าวจะมีคำแนะนำ เงื่อนไขการคุมประพฤติ เพื่อช่วยให้เด็กหรือเยาวชนปรับเปลี่ยนพฤติกรรม ในการกำหนดบทลงโทษของศาลจะขึ้นอยู่กับความรุนแรงของความผิดที่เกิดขึ้น เด็กหรือ

เยาวชนอาจจะเข้าสู่การจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยชุมชน หรือจะถูกควบคุมอยู่ในสถานที่ควบคุมที่เป็นทางการหรือไม่เป็นทางการก็ได้ ทั้งการกักบริเวณในฟาร์ม สถานที่ควบคุมเด็กและเยาวชน (Juvenile detention or Juvenile Hall) หรือ สถานที่ควบคุมตัวกรมคุมประพฤติ และการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของรัฐแคลิฟอร์เนีย (The California Department of Corrections and Rehabilitation-CDCR) ซึ่งเด็กหรือเยาวชนจะถูกควบคุมตัวหรือไม่ควบคุมตัวนั้นจะมีหลักเกณฑ์สำคัญที่ใช้พิจารณา คือ (1) ระดับความเสี่ยงของเด็กหรือเยาวชนต่อชุมชน และ (2) ประเภทของคดีที่กระทำความผิด (Chrystal Sweet, Interview, 5 August 2021)

1.3 หน่วยงาน/องค์กรเครือข่ายที่ปฏิบัติงานร่วมกับศาลเด็กและเยาวชน พบว่า องค์กร/เครือข่ายที่ปฏิบัติงานร่วมกับทางศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโกนั้น มีทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคประชาสังคมเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานกับศาลเด็กและเยาวชนที่หลากหลาย ซึ่งจากการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน รวมถึงการเก็บข้อมูลผ่านการวิจัยเชิงเอกสารของแต่ละหน่วยงานเกี่ยวกับประเด็นด้านการมีส่วนร่วมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน กลุ่มนักวิชาชีพ โปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู สถานที่การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู (ถ้ามี) ซึ่งได้แก่ กรมคุมประพฤติ และ SAY San Diego ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1.3.1 กรมคุมประพฤติ (Probation Department) เป็นหน่วยงานหลักที่สำคัญในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดโดยทำงานร่วมกับศาลเด็กและเยาวชน

กล่าวคือ พนักงานคุมประพฤติจะมีหน้าที่หลักในการดูแลเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดในส่วนของการงานจะมีหน้าที่ในการทำรายงานและเสนอความคิดเห็นให้กับผู้พิพากษาเพื่อใช้ประกอบการพิจารณาคดี ทั้งในเรื่องของประวัติพื้นหลังของเด็กหรือเยาวชน พฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชน ผลการประเมินความเสี่ยงแต่ละบุคคล พื้นฐานของครอบครัวของเด็กหรือเยาวชน และโปรแกรม/กิจกรรมที่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดเข้าร่วม ทั้งนี้ พบว่าในปี ค.ศ. 2018 หน่วยงานภายนอกที่ส่งเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดมาให้กับกรมคุมประพฤติมากที่สุด ได้แก่ สำนักงานอัยการกับ ศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโก (District Attorney's Office/Juvenile Court) จำนวน 2,042 คน จาก 3,199 คน คิดเป็นร้อยละ 64 (County of San Diego Probation Department, 2018, p.34)

โปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ดำเนินการผ่านกรมคุมประพฤติพบว่า โปรแกรมหรือกิจกรรม หรือการบริการต่าง ๆ จะครอบคลุมทั้งในด้านการป้องกันคุ้มครอง และแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน กล่าวคือ กรมคุมประพฤติจะมีโปรแกรมที่มุ่งลดความเสี่ยงในการกระทำความผิดของเด็กหรือเยาวชน แต่หากเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดแล้วจะมีโปรแกรม/กิจกรรม เข้าไปแทรกแซงช่วยเหลือให้เด็กหรือเยาวชนมีทางเลือก ไม่ให้เข้าสู่กระบวนการควบคุมตัว และหากเด็กหรือเยาวชนมีปัญหาลักษณะเฉพาะ เช่น ปัญหาด้านยาเสพติด ปัญหาทางจิตเวช และปัญหาทางเพศ (sex education) เป็นต้น จะมีระบบส่งต่อให้กับหน่วยงานหรือกลุ่มสหวิชาชีพเพื่อบำบัดรักษาเด็กหรือเยาวชน โดยมีโปรแกรมและบริการอยู่

4 ลักษณะ (San Diego County Probation Department, 2021) ได้แก่ โปรแกรมด้านการป้องกัน (prevention programs), บริการด้านการแทรกแซง/ศาลเด็กและเยาวชน (intervention/court services), โปรแกรมด้านการสอดส่องดูแล (supervision programs) และโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู (treatment programs)

ในกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูนั้นทางกรมคุมประพฤติจะมีเครื่องมือการประเมินความเสี่ยงและความสามารถในการฟื้นฟู (San Diego Risk and Resiliency Checkup-II (SDRRC-II)) ซึ่งเป็นเครื่องมือหลักในการปฏิบัติงานด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู (Chrystal Sweet, Interview, 5 August 2021) โดยจะมีขั้นตอนในการประเมินผ่านการสัมภาษณ์โดยใช้หลักการสัมภาษณ์เพื่อการสร้างแรงจูงใจ (Motivational Interviewing-MI) (Bogue, & O'Connor, 2016, pp.15-17) แบ่งออกเป็น 4 แนวทางได้แก่(1) การสร้างการมีส่วนร่วม (engaging) (2) การสร้างเป้าหมายร่วมกัน (focusing) (3) การสร้างแรงกระตุ้นร่วม (evoking) และ (4) การวางแผนร่วมกัน (planning) โดยแนวทางการสัมภาษณ์ข้างต้นเพื่อวางแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายกรณี (case plan) ซึ่งแผนดังกล่าวจะใช้ San Diego Probation Department Supervision Model (Bogue, & O'Connor, 2016, p.9) เข้ามามีส่วนเกี่ยวข้องด้วยประกอบไปด้วย (1) การประเมิน (assessment) (2) การวางแผน (planning) (3) เครือข่ายในชุมชน (linking) (4) การติดตามดูแล (monitoring) และ (5) การสนับสนุน (advocacy)

เมื่อประชุมจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายกรณี (case plan) เสร็จสิ้น และ

ได้แผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูรายกรณีเพื่อปฏิบัติตามข้อกำหนดหรือเงื่อนไขแล้วนั้น พบว่า หากเด็กหรือเยาวชนที่เข้าสู่โปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่บ้าน ทางกรมคุมประพฤติจะส่งต่อให้ทางชุมชน หรือองค์กรภาคประชาสังคมที่ทำงานร่วมกับกรมคุมประพฤติในชุมชน เป็นผู้ดำเนินการร่วมกัน ซึ่งสัดส่วนการติดตาม เฝ้าดูแล สอดส่องระหว่างพนักงานคุมประพฤติ กับเด็กหรือเยาวชน คือ 1 : 20 คน โดยที่ระยะเวลาของแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูโดยเฉลี่ยจะอยู่ที่ 1-2 ปี แล้วแต่ละกรณี และในแต่ละพื้นที่ในชุมชน จะมีทีมประเมินระดับชุมชน (Community Assessment Teams- CATs) เข้ามาสอดส่องติดตาม ดูแลเด็กหรือเยาวชนในแต่ละกรณีอย่างใกล้ชิด โดยเป็นทีมสหวิชาชีพ ประกอบไปด้วย นักสังคมสงเคราะห์ นักจิตวิทยา นักอาชญาวิทยา นักการศึกษาสำหรับผู้ปกครอง และนักบำบัดแอลกอฮอล์/ยาเสพติด เป็นต้น (Chrystal Sweet, Interview, 5 August 2021; Jessica Rathbun, Interview, 19 July 2021)

ทั้งนี้ โปรแกรมในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจะมีเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบดูแลให้มีส่วนร่วมในโปรแกรมต่างๆ ที่ตอบสนองต่อความต้องการในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชนคนๆ นั้น โปรแกรมในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนจะมีหลากหลายโปรแกรมที่ทำให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่เมืองซานดิเอโกได้เข้าร่วมตามความสนใจและเลือกในการพัฒนาเสริมความรู้ ป้องกัน แก้ไขบำบัดฟื้นฟู และไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ ซึ่งรูปแบบโปรแกรมจะมีตั้งแต่การป้องกันกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เสี่ยงกระทำความผิด การป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ การหันเหคดียอกจากกระบวนการ

ยุติธรรม กลุ่มเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เช่น กลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานที่ควบคุม กลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว เป็นต้น

ในแต่ละโปรแกรมจะมีทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคมหลายหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละด้าน เช่น กรมคุมประพฤติ สถานีตำรวจในท้องที่ โรงเรียน SAY San Diego และ องค์กร Voice of Children เป็นต้น จากความหลากหลายของหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนา เสริมความรู้ ป้องกัน แก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ทำให้มีโปรแกรมการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนหลากหลายตามไปด้วย จุดเด่นในด้านนี้ทำให้เด็กและเยาวชนมีโปรแกรมให้เลือกที่ตอบสนองความต้องการของตนเองได้ และสอดคล้องกับปัญหาลักษณะเฉพาะ เช่น ปัญหาด้านยาเสพติด, ปัญหาทางจิตเวช, ปัญหาด้านแอลกอฮอล์, ปัญหาหนีโรงเรียน (truancy), ปัญหากลุ่มแก๊ง และปัญหาทางเพศ (sex education)

โปรแกรมการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนอีกส่วนหนึ่งในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเมื่อเด็กหรือเยาวชนอยู่ในสถานที่ควบคุม ซึ่งเป็นการบริหารภายใต้กรมคุมประพฤติผ่าน Youth Transition Campus (YTC) โดยมีโปรแกรมการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน ได้แก่ โปรแกรมบำบัดแอลกอฮอล์, โปรแกรมบำบัดยาเสพติด, โยคะ, โปรแกรมความเป็นพลเมือง (civic engagement) และ โปรแกรมบำบัดโดยสัตว์ (pet therapy) เป็นต้น

จะเห็นได้ว่า แนวทางการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดของกรมคุมประพฤตินั้น มีการปฏิบัติงานร่วมกับ

ทางศาลเด็กและเยาวชนเป็นหน่วยงานหลัก กล่าวคือ เมื่อเด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการของศาล พนักงานคุมประพฤติจะมีส่วนสำคัญในการช่วยเหลือ ดูแล สอดส่อง และแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทั้งในการสืบเสาะและพินิจ ค้นหาประวัติ และสาเหตุแห่งการกระทำความผิด ความสัมพันธ์ภายในครอบครัว เพื่อน ชุมชน และโรงเรียนที่มีส่วนเกี่ยวข้องในชีวิตของเด็กหรือเยาวชน และจะเสนอแนะความคิดเห็นในรายงานเพื่อแจ้งให้ทางศาลเด็กและเยาวชนทราบ อีกทั้งทางกรมคุมประพฤติได้มีระบบการติดตามและประเมินผลหลังจากปล่อยตัว กล่าวคือ เมื่อเด็กหรือเยาวชนปฏิบัติตามแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูครบตามเงื่อนไขสำเร็จแล้ว เด็กหรือเยาวชนได้รับอนุญาตให้กลับไปอยู่กับครอบครัว หรือผู้ปกครองที่อาศัยอยู่ด้วยแล้ว พนักงานคุมประเวดียังคงติดตาม สอดส่อง พฤติกรรมของเด็กหรือเยาวชนอยู่ภายใต้เงื่อนไขการคุมประพฤติอยู่ หากปฏิบัติได้สำเร็จตามเงื่อนไขดังกล่าว พนักงานคุมประพฤติจะทำรายงานเสนอศาลเด็กและเยาวชนเพื่อปลดเงื่อนไขการคุมประพฤติ

1.3.2 SAY San Diego เป็นองค์กรภาคประชาสังคมแห่งหนึ่งที่เก่าแก่ที่สุดในเมืองซานดิเอโก โดยเริ่มก่อตั้งเมื่อปี ค.ศ. 1971 และมีเป้าหมายเพื่อบริการการป้องกันเด็กและเยาวชนที่ประสบปัญหาในชีวิต ในปัจจุบัน SAY San Diego ได้พัฒนาและมีโครงการมากกว่า 40 โครงการที่เสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเด็กและเยาวชน ครอบครัว ชุมชน ร่วมกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและภาคเอกชนในเมืองซานดิเอโก สิ่งสำคัญของการทำงานขององค์กร คือ องค์กรจะเข้าไปทำงานและให้บริการอย่างครอบคลุม

ตามความต้องการของบุคคลหรือครอบครัว ไม่เพียงเน้นที่จะช่วยเหลือเพียงปัญหาใดปัญหาหนึ่งอย่างเดียวเท่านั้น โดยองค์กรจะดึงชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงานร่วมกัน และจะทำงานร่วมกับองค์กรภาครัฐต่าง ๆ เช่น หน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย โรงเรียน หน่วยงานรัฐท้องถิ่น เพื่อสร้างการเปลี่ยนแปลงในเชิงบวก โดยมุ่งเน้นให้กลุ่มเป้าหมายสามารถเสริมพลังเพิ่มพลังบวกและมีส่วนร่วมกับชุมชน โดยบริการหลักขององค์กร SAY San Diego แบ่งออกเป็น 8 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการบำบัดแอลกอฮอล์ บุหรี่ และสารเสพติด (2) บริการก่อนและหลังเข้าโรงเรียนในวัยก่อนเรียน และความพร้อมการเข้าโรงเรียน (3) ด้านการป้องกันการล่วงละเมิดเด็ก และการสนับสนุนในครอบครัว (4) การร่วมมือทำงานกับครอบครัวทหาร, ผู้อพยพ/ผู้ลี้ภัย, ครอบครัว และนักเรียน (5) บริการเน้นการสร้าง ความเข้มแข็งของครอบครัว (6) บริการอุปถัมภ์เด็ก และการเลี้ยงดูแบบเครือญาติ (7) การป้องกันและเบี่ยงเบนการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน และ (8) การให้คำปรึกษาด้านสุขภาพจิต การจัดการรายกรณี การพัฒนาเด็กและเยาวชน การบริการผู้ใหญ่ที่ประสบปัญหา การให้บริการเข้าถึงบริการสุขภาพ การจ้างงาน และการพึ่งพาตนเอง (SAY San Diego, 2021)

ทั้งนี้ SAY San Diego มีบริการการทำงานหลักร่วมกับเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดด้วย ซึ่งงานบริการส่วนนี้จะเป็นการป้องกันการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ร่วมกับกระบวนการยุติธรรม และส่งเสริมการพัฒนาด้านสุขภาพกับเด็กและเยาวชนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงซึ่งได้รับการส่งต่อจากหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย โรงเรียน หน่วยงานในชุมชน

หรือผู้ปกครองมายัง SAY San Diego โดยที่ SAY San Diego จะเป็นหน่วยงานภาคประชาสังคมที่ทำงานใกล้ชิดกับกรมคุมประพฤติ ศาลเด็กและเยาวชน และชุมชนในเมืองซานดิเอโก ผ่านแนวทางการให้การสนับสนุนผ่านชุมชนไปยังเด็กและเยาวชน กับครอบครัว ซึ่งมีโปรแกรมดำเนินการที่เกี่ยวกับเด็กและเยาวชนที่กระทำ ความผิด อยู่ 4 โปรแกรม ได้แก่ (1) โปรแกรมการหั่นเห็ดแทนการคุมขัง (Alternatives to Detention) (2) ทีมประเมินระดับชุมชน (Community Assessment Teams--CATs) (3) โปรแกรมศาลเยาวชนของ SAY San Diego (Juvenile Diversion Programs/Teen Court) และ (4) โปรแกรมการป้องกันการตั้งครรภ์ของเยาวชน (Teen Pregnancy Prevention (CAT Plus)) (Nancy Gannon Hornberger, Interview, 19 July 2021)

จะเห็นได้ว่า SAY San Diego เป็นองค์กรภาคประชาสังคมที่ดำเนินกิจกรรมการป้องกัน และส่งเสริมคุณภาพชีวิตของเด็ก เยาวชนและครอบครัว เพื่อสร้างโอกาส ความเท่าเทียม และความเป็นอยู่ที่ดีให้เกิดขึ้นในสังคมกับสมาชิกในเมืองซานดิเอโก ภายใต้การสนับสนุนจากองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคผู้ค้าธุรกิจของเมืองซานดิเอโก และองค์กรได้ดำเนินโครงการกับเด็กหรือเยาวชนที่มีความเสี่ยงในการกระทำความผิด และเด็กหรือเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วผ่านโครงการหลัก 4 โครงการโดยเป็นการทำงานร่วมกับทั้งศาลเด็กและเยาวชน กรมคุมประพฤติ สถานีตำรวจในท้องที่ โรงเรียน และชุมชนในเมืองซานดิเอโก ด้วยจากการทำงานขององค์กรมาร่วม 50 ปี ทำให้เป็นองค์กรที่

หน่วยงานรัฐเห็นถึงความสามารถ ศักยภาพขององค์กรที่จะเป็นหน่วยงานรองรับในการแก้ไขปัญา สนับสนุน สร้างโอกาสในชีวิตของประชากรในเมืองซานดิเอโก

กล่าวโดยสรุป กรมคุมประพฤติ (Probation Department) เป็นหน่วยงานภาครัฐที่สำคัญที่ทำงานร่วมกับศาลเด็กและเยาวชน และเป็นหลักในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน และมีเครือข่ายการทำงานร่วมกับองค์กรในชุมชนที่หลากหลายเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชนที่กระทำ ความผิดไม่เพียงแต่องค์กร SAY San Diego เท่านั้น แต่ยังมี สำนักงานอัยการ สถานีตำรวจ ในท้องที่ หน่วยงานบริการมนุษย์และสุขภาพ สำนักงานทนายความ โรงเรียน ภาคประชาสังคม ชุมชนที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ เป็นต้น

ทั้งนี้ บทบาทหน้าที่ของแต่ละองค์กร/เครือข่ายจะมีการทำงานที่มีความร่วมมือกัน ตั้งแต่การป้องกันการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ลดความเสี่ยงในการกระทำความผิด และกระทำความผิดซ้ำ รวมถึงเมื่อเด็กหรือเยาวชนกระทำความผิดแล้วจะมีเส้นทาง การหั่นเห็ดออกจากกระบวนการยุติธรรม และหากเด็กหรือเยาวชนถูกควบคุมตัวในสถานที่ ควบคุมจะมีโปรแกรม/กิจกรรมที่เข้ามามีส่วนสำคัญในการพัฒนา ปรับเปลี่ยน พฤติกรรม ของเด็กและเยาวชนที่ กระทำความผิด และสิ่งสำคัญที่เด่นชัดของการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู นั้น คือ กระบวนการทำงานในลักษณะสหวิชาชีพ กล่าวคือ การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่ กระทำความผิดนั้น จะมีการประชุมทำงานร่วมกัน เรียกว่า Multi-Disciplinary Team Meeting- MDT Meeting ผ่านรูปแบบ Crossover Youth Practice

Model - CYPM (Superior Court of California, County of San Diego, 2015) เพื่อประเมินเด็กและเยาวชนแต่ละกรณีร่วมกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละรายกรณี ผู้เข้าร่วมประชุม ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ ผู้อำนวยการโรงเรียน/ครูประจำชั้น องค์กร/ผู้นำในชุมชน/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ องค์กรภาคประชาสังคม แพทย์/พยาบาล ผู้พิทักษ์สิทธิประจําศาล เด็ก เยาวชน และครอบครัวของเด็กหรือเยาวชน เป็นต้น ทั้งนี้ พนักงานคุมประพฤติเป็นวิชาชีพหลักในการประชุมดังกล่าว

อีกทั้ง ภาคประชาสังคมมีส่วนสำคัญที่สุดในการช่วยให้การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของศาลเด็กและเยาวชน และกรมคุมประพฤติประสบความสำเร็จและไม่เกิดภาวะงานล้นมือ คือ ทีมประเมินระดับชุมชน (Community Assessment Teams-CATs) ที่เป็นกลุ่มอาสาสมัครในชุมชนที่ผ่านการอบรมจากองค์กรภาคประชาสังคม โดยหลักการทำงานที่สำคัญคือเพื่อการป้องกันและแทรกแซงเด็กและเยาวชนในช่วงวัยเรียนที่อายุระหว่าง 6-18 ปี เพื่อหลีกเลี่ยงไม่ให้เด็กหรือเยาวชนเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม หรือหากเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมแล้วจะทำหน้าที่ในการทำงานร่วมพนักงานคุมประพฤติในการสอดส่อง ดูแล เยี่ยมบ้าน เด็กหรือเยาวชนให้ปฏิบัติตามแผนรายบุคคล หรือให้ข้อมูลที่สําคัญของเด็กเยาวชนและครอบครัว และสิ่งสําคัญที่ทีมประเมินระดับชุมชนจะมีอำนาจในการแทรกแซงครอบครัวตามกฎหมายที่รับรองอำนาจให้ไว้ หากเห็นว่าผู้ปกครอง/ครอบครัว ไม่เป็นพื้นที่ปลอดภัยสำหรับเด็กหรือเยาวชนแล้ว ซึ่งสามารถแทรกแซงได้ตลอด

24 ชั่วโมง ในส่วนของโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจะมีการทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นรายกรณี เรียกว่า Case Plan ซึ่งจะต้องผ่านการประชุมของทีมสหวิชาชีพร่วมกัน โดยระยะเวลาการปฏิบัติตามแผนเฉลี่ยอยู่ที่ 1-2 ปี แล้วแต่กรณี โดยโปรแกรมจะขึ้นอยู่กับความต้องการ ความสามารถของเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหาย เพื่อมุ่งไม่ให้เด็กหรือเยาวชนกลับไปกระทำความผิดซ้ำ และสามารถใช้ชีวิตปกติกลับคืนสู่สังคมได้ ส่วนของสถานที่แก้ไขบำบัดฟื้นฟู หากเด็กหรือเยาวชนไม่ได้อยู่ในสถานที่ควบคุม โดยส่วนใหญ่จะเป็นโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูที่บ้าน หรือดำเนินการผ่านโปรแกรม Intensive Case Management โดยจะมีพนักงานคุมประพฤติ หรือทีมประเมินระดับชุมชน เข้ามาช่วยกำกับ ดูแล สอดส่อง ให้สามารถปฏิบัติตามแผนรายบุคคลให้ประสบความสำเร็จ

2. ปัญหาและอุปสรรค ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน

ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของกรมคุมประพฤติของเมืองซานดิเอโก ในฐานะเป็นหน่วยงานหลักที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน พบว่า ปัญหาและอุปสรรคที่ยังพบเจออย่างสม่ำเสมอ คือ ประเด็นการให้ความร่วมมือของเด็ก เยาวชน และครอบครัว กล่าวคือ เมื่อมีการให้คำปรึกษาหรือประชุมระหว่างผู้ปกครอง เด็กหรือเยาวชนกับพนักงานคุมประพฤติ โดยส่วนใหญ่เด็กหรือเยาวชนจะไม่ให้ความร่วมมือในการให้ข้อมูลมากนัก เพื่อประกอบการพิจารณา หรือในการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เป็นต้น หรือเมื่อเข้าสู่การปฏิบัติตามโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูแล้ว เด็กเยาวชนจะไม่ให้ความร่วมมือ

ในการปฏิบัติตามแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เท่าที่ควร หรือบางกรณีอาจจะมีการหลบหนี ระหว่างทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู (Chrystal Sweet, Interview, 5 August 2021; Jessica Rathbun, Interview, 19 July 2021)

3. แนวทางในการนำกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโกมาปรับใช้ในศาลเยาวชนและครอบครัวประเทศไทย

กระบวนการการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดของศาลเด็กและเยาวชน เมืองซานดิเอโก ประเทศสหรัฐอเมริกา มีแนวทางการดำเนินงานที่นำมาปรับใช้กับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวประเทศไทยได้ ซึ่งจะเห็นได้ว่ามีแนวทางการดำเนินการที่เอื้อต่อการแก้ไขการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนอยู่หลายแนวทาง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระดับของการปฏิบัติการเพื่อให้การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนดำเนินไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่ ความหลากหลายของทิมสหวิชาชีพในการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู, การจำแนกประเภทเด็กและเยาวชน, ความหลากหลายของโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และการใช้รูปแบบการจัดการรายกรณี (case management) โดยกระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจะคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของเด็กและเยาวชน และความปลอดภัยของคนในชุมชนเป็นสำคัญ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

3.1 ความหลากหลายของทิมสหวิชาชีพ ในการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พบว่า ในการจัดทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโก จะมีวิชาชีพ

ที่หลากหลายเข้ามาประชุมกลุ่มจัดทำแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ, นักสังคมสงเคราะห์, ผู้พิทักษ์สิทธิประจำศาล, ผู้ประสานงานด้านการศึกษา, พยาบาลวิชาชีพ, ผู้ให้บริการในชุมชน และ นักพฤตินิยมสุขภาพ เป็นต้น ด้วยความหลากหลายทางวิชาชีพดังกล่าว ส่งผลให้เด็กหรือเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จะได้รับคำปรึกษา แนะนำ ดูแล ติดตามประเมินผล จากกลุ่มผู้เชี่ยวชาญในแต่ละด้าน แนวทางการพัฒนา ควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคม ที่มีพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ดูแล ปกป้อง คุ้มครอง เด็กและเยาวชน โดยใช้เครื่องมือทางกฎหมาย และ ศักยภาพขององค์กรศาลเยาวชนและครอบครัวประเทศไทยทำงานเชิงรุกกับหน่วยงานภายนอกอื่นๆ มากขึ้น และพิจารณาเพิ่มตำแหน่งวิชาชีพในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นการพิจารณาคดี เพื่อเข้ามาแบ่งเบาภาระนักจิตวิทยา และผู้พิพากษาสมทบ รวมถึงเพิ่มแนวทางการปฏิบัติงานในลักษณะของทิมสหวิชาชีพมากขึ้น

3.2 การจำแนกประเภทเด็กและเยาวชน พบว่า การจำแนกจัดประเภทเด็กและเยาวชนในชั้นการพิจารณาคดีนั้น มีนักวิชาชีพ คือนักจิตวิทยาเพียงวิชาชีพเดียวเท่านั้น ทำหน้าที่ในการประเมินสภาพปัญหาของเด็กและเยาวชน รวมถึงความเสี่ยงและความจำเป็น ซึ่งแตกต่างกับการจำแนกจัดประเภทเด็กและเยาวชนในชั้นก่อนฟ้องคดี กล่าวคือ ในชั้นก่อนฟ้องคดีจะมีวิธีการจำแนกเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดผ่านทิมสหวิชาชีพ ประกอบด้วย นักจิตวิทยา นักสังคมสงเคราะห์ และพนักงานคุมประพฤติ เช่นเดียวกันกับศาลเด็กและเยาวชนเมือง

ซานดิเอโก มีรูปแบบการจำแนกผ่านการประชุม ทีมสหวิชาชีพ เรียกว่า รูปแบบ Crossover Youth Practice Model-CYPM ซึ่งจะมีสหวิชาชีพที่หลากหลาย เช่น นักสังคมสงเคราะห์ พนักงานคุมประพฤติ ผู้พิทักษ์สิทธิประจำศาล ผู้อำนวยการโรงเรียน/ครูประจำชั้น องค์กร/ผู้นำในชุมชน/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ องค์กรภาคประชาสังคม แพทย์/พยาบาล เข้าร่วมการประเมินจำแนกประเภทเด็กและเยาวชน โดยจะมีนักสังคมสงเคราะห์ และ/หรือ พนักงานคุมประพฤติ เป็นผู้ดำเนินการหลักในแต่ละประเภทกลุ่มเด็กและเยาวชน ดังนั้น แนวทางการพัฒนาระยะเริ่มต้นการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นการพิจารณาคดี ควรจะมีวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่งเข้ามาปฏิบัติงานร่วมกับนักจิตวิทยา เช่น นักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพ ซึ่งจะส่งผลต่อการจำแนกเด็กหรือเยาวชนที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น เนื่องจากมีเครื่องมือของวิชาชีพนั้นเข้ามาทำงานร่วมกัน และช่วยแบ่งเบาภาระการทำงานของนักจิตวิทยาด้วย

3.3 ความหลากหลายของโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู พบว่า โปรแกรมในการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนจะมีหลากหลาย โปรแกรมที่ให้เด็กและเยาวชนในพื้นที่เมืองซานดิเอโกได้เข้าร่วมตามความสนใจและเลือกในการพัฒนา เสริมความรู้ ป้องกัน แก้ไขบำบัดฟื้นฟู และไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ ซึ่งรูปแบบโปรแกรมจะมีความหลากหลาย ตั้งแต่การป้องกันกลุ่มเด็กและเยาวชนที่เสี่ยงกระทำความผิด การป้องกันการกระทำความผิดซ้ำ การหันเหตี้ออกจากกระบวนการยุติธรรม กลุ่มเด็กและเยาวชนที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรม เช่น กลุ่มเด็กและเยาวชนที่อยู่ในสถานที่ควบคุม

กลุ่มเด็กและเยาวชนที่ได้รับการปล่อยตัว เนื่องจากมีทั้งหน่วยงานภาครัฐ และภาคประชาสังคม หลายหน่วยงานที่เข้ามามีส่วนร่วมในแต่ละด้าน เช่น กรมคุมประพฤติ, สถานีตำรวจในท้องถิ่น, โรงเรียน, SAY San Diego และ องค์กร Voice of Children เป็นต้น

จุดเด่นในด้านนี้ทำให้เด็กและเยาวชนมีโปรแกรมให้เลือกที่ตอบสนองความต้องการของตนเองได้ และสอดคล้องกับปัญหาลักษณะเฉพาะ เช่น ปัญหาด้านยาเสพติด, ปัญหาทางจิตเวช, ปัญหาด้านแอลกอฮอล์, ปัญหาหนีโรงเรียน (truancy), ปัญหากลุ่มแก๊ง และปัญหาทางเพศ (sex education)

โปรแกรมการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชนอีกส่วนหนึ่งในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เมื่อเด็กหรือเยาวชนอยู่ในสถานที่ควบคุม ซึ่งเป็นการบริหารภายใต้กรมคุมประพฤติผ่าน Youth Transition Campus (YTC) โดยมีโปรแกรมการปฏิบัติต่อเด็กและเยาวชน ได้แก่ โปรแกรมบำบัดแอลกอฮอล์, โปรแกรมบำบัดยาเสพติด, โยคะ, โปรแกรมความเป็นพลเมือง (civic engagement) และโปรแกรมบำบัดโดยสัตว์ (pet therapy) เป็นต้น ดังนั้น แนวทางการพัฒนา คือ มีความจำเป็นที่จะต้องมีความหน่วยงานหรือฝ่ายที่รับผิดชอบงานพัฒนาโครงการ/กิจกรรม หรือขยายความร่วมมือกับหน่วยงานอื่น ๆ มากขึ้น เพื่อให้เกิดโครงการ/กิจกรรม พื้นฐานสำหรับเด็กและเยาวชนและเพื่อให้ครอบครัว ผู้ปกครองได้เข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กและเยาวชนด้วย โดยจะต้องได้รับการสนับสนุน การพัฒนาอย่างจริงจัง เพื่อให้เกิดโครงการ/กิจกรรมที่หลากหลายมากขึ้น เพื่อพัฒนาและปรับปรุงให้ทันต่อบริบทของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

3.4 การใช้รูปแบบการจัดการรายกรณี (case management) พบว่า รูปแบบการจัดการรายกรณีนั้นจะเป็นการประเมินเชิงลึกกับเด็กหรือเยาวชนถึงสาเหตุการกระทำความผิด ซึ่งต้องอาศัยการทำงานร่วมกันของทีมสหวิชาชีพ (Multidisciplinary Professional Team) โดยมีผู้จัดการรายกรณี (case manager) เป็นผู้ทำหน้าที่หลัก โดยในส่วนของ การแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโก โดยการดำเนินการของกรมคุมประพฤติ จะมีพนักงานคุมประพฤติเป็นผู้จัดการรายกรณี และจะมีองค์กรภาคประชาสังคม หรือชุมชน เข้าสนับสนุนในการจัดการรายกรณี ลักษณะการจัดการรายกรณีแบบเข้มข้น (Intensive Case Management-ICM) ผ่านโปรแกรมด้านการสอดส่องดูแล (supervision programs) โดยจะมุ่งเน้นที่จุดแข็งและความต้องการของเด็กหรือเยาวชนเป็นหลัก พนักงานคุมประพฤติ และองค์กรต่าง ๆ ในชุมชน จะให้ความรู้กับทางครอบครัวของเด็กหรือเยาวชน ในเรื่องของการเข้าถึงทรัพยากรภายในชุมชน และการเข้ารับบริการต่าง ๆ ด้วยลักษณะการใช้รูปแบบการจัดการรายกรณีนั้นจะต้องมีการประสานงาน และสร้างเครือข่ายร่วมกับหน่วยงานภายนอก ไม่สามารถจะดำเนินการโดยใช้รูปแบบดังกล่าวเพียงเฉพาะภายในองค์กรเพียงองค์กรเดียวได้ ดังนั้น แนวทางการพัฒนา คือ ควรมีการแสวงหาเครือข่ายสนับสนุนเพื่อรองรับแนวทางการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน และควรมีผู้ที่มีความเชี่ยวชาญและเหมาะสมกับการจัดการเป็นรายกรณีด้วย ซึ่งจะเป็นผู้ที่ประกอบด้วยทักษะทางด้านต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นทักษะในด้านการให้คำปรึกษา ทักษะการสัมภาษณ์ ทักษะ

การเยี่ยมบ้าน ทักษะการติดตามประเมินผล เป็นต้น ฉะนั้นมีความจำเป็นต้องมีอัตรากำลังนักสังคมสงเคราะห์วิชาชีพในชั้นการพิจารณาดี ประจําศาลเยาวชนและครอบครัวเช่นเดียวกับนักสังคมสงเคราะห์ในชั้นก่อนการพิจารณาดี ประจําสถานพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน เพื่อให้เกิดกระบวนการติดตามเด็กและเยาวชนที่อยู่ในกระบวนการของแผนแก้ไขบำบัดฟื้นฟูได้อย่างเป็นรูปธรรม อีกทั้งยังสามารถช่วยแบ่งเบาภาระงานของนักจิตวิทยาประจําศาลเยาวชนและครอบครัวด้วย

■ สรุปและอภิปรายผล

การศึกษาเรื่อง การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโก โดยผ่านการศึกษาวิจัยเอกสาร (documentary research) และการสัมภาษณ์เชิงลึก (n-dept interview) กับผู้บริหารและผู้ปฏิบัติงานด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ได้แก่ กรมคุมประพฤติ และองค์กร SAY San Diego ซึ่งพบว่า ศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโกจะมีบทบาทหน้าที่ในการพิจารณาคดีเด็กและเยาวชนเท่านั้น ส่วนเรื่องของการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนจะเป็นบทบาทหน้าที่ของกรมคุมประพฤติและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนในพื้นที่เมืองซานดิเอโก อีกทั้งปัญหาและอุปสรรคในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน คือ ประเด็นการให้ความร่วมมือของเด็ก เยาวชน และครอบครัว กล่าวคือ การให้ข้อมูลต่าง ๆ เพื่อประกอบการพิจารณา หรือ ในการจัดทำแผน

การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูหรือเมื่อเข้าสู่การปฏิบัติตามโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เด็กเยาวชนไม่ให้ความร่วมมือในการปฏิบัติตามแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู หรือ มีการหลบหนีระหว่างทำแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู เป็นต้น และจากแนวทางการดำเนินงานที่นำมาปรับใช้กับการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวประเทศไทยได้ สามารถนำมาอภิปรายผลการศึกษาได้ดังนี้

1. การพัฒนาเครื่องมือการจำแนกประเภทเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด

จากการเก็บรวบรวมข้อมูล พบว่า การจำแนกเด็กและเยาวชนของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโก ซึ่งดำเนินการผ่านกรมคุมประพฤติ พนักงานคุมประพฤติจะมีเครื่องมือในการจำแนกชั้นต้น เป็นการประเมินระดับความเสี่ยงผ่านเครื่องมือการประเมินความเสี่ยงและความสามารถในการฟื้นฟู (San Diego Risk and Resiliency Checkup-II (SDRRC-II)) ซึ่งจากผลการประเมินดังกล่าวเป็นการวัดระดับความเสี่ยงของเด็กหรือเยาวชนต่อชุมชน และจะสามารถทำให้พนักงานคุมประพฤติสามารถวางแผนกำหนดระยะเวลาการติดตาม ดูแล และเข้าสู่โปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของเด็กและเยาวชน ทั้งนี้ หากเป็นกรณีของเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิดและต้องได้รับการอุปถัมภ์ (dual status) ภายใต้รูปแบบ Crossover Youth Practice Model-CYPM จะมีการประชุมทีมสหวิชาชีพเรียกว่า Multi-Disciplinary Team Meeting (MDT Meeting) เพื่อประเมินเด็กและเยาวชนแต่ละกรณีร่วมกัน ขึ้นอยู่กับแต่ละรายการณ ผู้เข้าร่วมประชุม ได้แก่ พนักงานคุมประพฤติ นักสังคมสงเคราะห์ ผู้อำนวยการโรงเรียน/

ครูประจำชั้น องค์กร/ผู้นำในชุมชน/ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียที่เด็กหรือเยาวชนอาศัยอยู่ องค์กรภาคประชาสังคม แพทย์/พยาบาล ผู้พิทักษ์สิทธิประจำศาล เด็ก เยาวชนและครอบครัวของเด็กหรือเยาวชน เป็นต้น ทั้งนี้ พนักงานคุมประพฤติเป็นวิชาชีพหลัก

ดังนั้น หากการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวประเทศไทยได้กำหนดให้มีวิชาชีพใดวิชาชีพหนึ่งเพิ่มเข้ามา เช่น นักสังคมสงเคราะห์ จะส่งผลต่อการจำแนกเด็กหรือเยาวชนที่หลากหลายและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้นเนื่องจากมีเครื่องมือของวิชาชีพนั้นเข้ามาทำงานร่วมกันและช่วยแบ่งเบาภาระการทำงานของนักจิตวิทยาด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ สิริศักดิ์ วนะชกิจ และคณะ (2562) กล่าวว่า ในแนวทางการเพิ่มบุคลากรตำแหน่งใหม่ การเพิ่มตำแหน่งด้านสหวิชาชีพ ได้แก่ การเพิ่มตำแหน่งนักจิตวิทยาหรือการเพิ่มตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์ในศาลเยาวชนและครอบครัว จะช่วยให้กระบวนการทำงานแบบสหวิชาชีพและการมีส่วนร่วมสามารถพัฒนาได้อย่างเป็นรูปธรรม และจากการศึกษาของ Dubois and Miley (2002) กล่าวว่า ในบทบาทหนึ่งของนักสังคมสงเคราะห์ มีหน้าที่ให้บริการในฐานะหรือทำงานกับเยาวชนที่กระทำความผิดในโปรแกรมการหันเหคดียอกจากกระบวนการยุติธรรม ซึ่งนักสังคมสงเคราะห์จะมีวิธีการแทรกแซงในภาวะวิกฤต (crisis intervention) หรือบริการส่งต่อ (referral services) ในช่วงเวลาที่ตั้งแต่เด็กและเยาวชนถูกจับกุม และนักสังคมสงเคราะห์จะเป็นผู้จัดเตรียมประวัติทางด้านสังคมและทำการประเมินผลเป็นรายบุคคลด้านจิตสังคม (psychosocial

assessment) ที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม ซึ่งวิธีการเหล่านี้จะช่วยนำเด็กและเยาวชนออกไปจากกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและนำไปสู่การจัดบริการด้านชุมชนที่มีความเหมาะสมมากกว่า

2. การพัฒนาโปรแกรม/กิจกรรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในรูปแบบใหม่

โปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานดิเอโกทำงานร่วมกับกรมคุมประพฤติพบว่า มีโปรแกรมและบริการหลักอยู่ 4 ลักษณะ ได้แก่ โปรแกรมด้านการป้องกัน (prevention programs), บริการด้านการแทรกแซง/ศาลเด็กและเยาวชน (intervention/court services), โปรแกรมด้านการสอดส่องดูแล (supervision programs) และโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู (treatment programs) ซึ่งแต่ละโปรแกรมกรมคุมประพฤติจะดำเนินการร่วมกับหน่วยงานภาคประชาสังคม โรงเรียน สถานีดารวจ และชุมชนในแต่ละพื้นที่ที่เด็กและเยาวชนอาศัยอยู่ด้วย ทั้งนี้ หากมีการทำการแผนการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเป็นรายกรณีเรียกว่า Case Plan ซึ่งจะต้องผ่านการประชุมของทีมสหวิชาชีพร่วมกัน โดยระยะเวลาการปฏิบัติตามแผนดังกล่าวเฉลี่ยอยู่ที่ 1-2 ปี แล้วแต่กรณี โดยโปรแกรมจะขึ้นอยู่กับความต้องการความสามารถของเด็กหรือเยาวชน และผู้เสียหายเพื่อบังคับให้เด็กหรือเยาวชนกลับไปกระทำ ความผิดซ้ำ และสามารถใช้ชีวิตปกติกลับคืนสู่สังคมได้ อีกทั้งได้มีโปรแกรมเฉพาะสำหรับผู้ปกครองที่ต้องเข้าร่วมเช่นกัน ได้แก่ กำหนดให้เข้าเรียนเกี่ยวกับวิธีการอบรมเลี้ยงดูบุตร (parenting classes), กำหนดให้ได้รับการให้คำปรึกษารายบุคคล (individual counseling),

กำหนดให้ได้รับการให้คำปรึกษาแบบครอบครัว (family counseling), กำหนดให้เข้ารับการรักษานำบำบัดผู้ติดสุรา และสารเสพติด (treatment for abuse of alcohol and other drugs), กำหนดให้เข้าร่วมโปรแกรมหรืออบรมแบบพิเศษ (special programs and classes) และกำหนดให้มีช่วงเวลาไปเที่ยวกับบุตร (visitation with your child)

ในส่วนของการพัฒนาโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชนของศาลเยาวชนและครอบครัวประเทศไทยนั้น พบว่า โปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูจะผ่านกิจกรรมหลัก 4 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมครอบครัวอุ่นใจได้ลูกหลานคืน, กิจกรรมครอบครัวสัมพันธ์, กิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรมพัฒนาความฉลาดทางอารมณ์และเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม (E.Q.-M.Q.) ซึ่งจะใช้ระบบความสมัครใจและความสนใจของเด็กหรือเยาวชนเป็นหลักในการเข้าร่วมกิจกรรมดังกล่าว และกำหนดให้ผู้ปกครองได้เข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ด้วย

ดังนั้นแล้ว เมื่อสำรวจถึงรายละเอียดของโปรแกรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูของศาลเยาวชนและครอบครัวประเทศไทยแล้วนั้น พบว่าในปัจจุบันยังไม่มีโครงการ/กิจกรรมพื้นฐานลักษณะเฉพาะด้านสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความเสี่ยงสูง เสี่ยงกลาง หรือเสี่ยงต่ำ ฉะนั้นแล้วผู้วิจัยเห็นว่ามีความจำเป็นที่จะต้องมีความหน่วยงานหรือฝ่ายที่รับผิดชอบงานพัฒนาโครงการ/กิจกรรมพื้นฐานสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีความเสี่ยงสูง เสี่ยงกลาง หรือเสี่ยงต่ำด้วย และฝ่ายครอบครัว ผู้ปกครองต้องเข้าร่วมกิจกรรมกับเด็กและเยาวชนในแต่ละกลุ่มประเภทความเสี่ยงด้วย โดยเหตุผลสำคัญที่กำหนดให้มี

กิจกรรมพื้นฐานลักษณะเฉพาะด้านสำหรับเด็กและเยาวชน และให้ผู้ปกครองเข้าร่วมด้วยนั้น จากการรายงานของ Becroft (2015) มีหลักการที่เชื่อว่า ถ้าครอบครัวได้รับการแก้ไขพร้อมกับเด็กและเยาวชนจะส่งผลในการป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนกระทำความผิด เนื่องจากครอบครัวเป็นศูนย์กลางที่ส่งผลกระทบต่อ การกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ครอบครัวจึงจำเป็นต้องเข้ามาเกี่ยวข้องในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาสำหรับเด็กและเยาวชน และจากการบรรยายของ Blakeman (2008) กล่าวว่า เพื่อป้องกันไม่ให้เด็กและเยาวชนมีความเสี่ยงที่จะกระทำความผิด การจัดโครงการที่เกี่ยวกับผู้ปกครองของเด็กและเยาวชน และจัดให้ผู้ปกครองของเด็กและเยาวชนได้รับคำแนะนำเกี่ยวกับพฤติกรรมและนิสัยของเด็กและเยาวชน การพัฒนาการสื่อสารระหว่างเด็กและเยาวชนกับครอบครัว จะช่วยลดความเสี่ยงในการกระทำความผิดของเด็กและเยาวชน ดังนั้น เมื่อมีหน่วยงานหรือฝ่ายที่รับผิดชอบงานพัฒนาโครงการ/กิจกรรมจะส่งผลทำให้โครงการ/กิจกรรมมีความหลากหลายและมีความสามารถที่จะเชื่อมโยงหรือกระจายโครงการ/กิจกรรม ทำงานร่วมกับหน่วยงานองค์กรอื่นๆ และชุมชน ที่เกี่ยวข้องทั้งกับเด็กและเยาวชนด้วย

■ ข้อเสนอแนะ

1. ศาลเยาวชนและครอบครัวควรสร้างความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอก ทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคประชาสังคมที่มีพันธกิจที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ดูแล ปกป้อง ค้ำครอง

เด็กและเยาวชน โดยใช้เครื่องมือทางกฎหมาย และศักยภาพขององค์กรศาลเยาวชนและครอบครัวทำงานเชิงรุกกับหน่วยงานภายนอกอื่น ๆ มากขึ้น และพิจารณาเพิ่มตำแหน่งวิชาชีพในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูในชั้นการพิจารณาคดี เพื่อเข้ามาแบ่งเบาภาระนักจิตวิทยาและผู้พิพากษาสมทบ รวมถึงเพิ่มแนวทางการปฏิบัติงานในลักษณะของทีมสหวิชาชีพมากขึ้นในด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู ทั้งในด้านการจำแนกประเภทเด็กและเยาวชน, องค์ประกอบการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน, โปรแกรม/กิจกรรมการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู, การนำรูปแบบการจัดการรายกรณีมาใช้, การติดตาม ประเมินผล ระหว่างการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู และภายหลังปล่อยตัวเด็กและเยาวชน

2. ศาลเยาวชนและครอบครัวควรจะต้องพัฒนาเครือข่ายในการทำกิจกรรม มีการบูรณาการร่วมกับองค์กรอื่นๆ ซึ่งไม่ใช่เพียงแค่ภาครัฐเท่านั้น ต้องมีองค์กรภาคประชาสังคม องค์กรสาธารณะประโยชน์ที่มีพันธกิจทำงานเกี่ยวกับเด็กและเยาวชน โดยจะต้องสร้างเครือข่ายร่วมกับองค์กรเหล่านี้เพื่อให้มีโครงการหรือกิจกรรมที่รองรับสามารถส่งต่อเด็กหรือเยาวชนไปแก้ไขหรือปรับเปลี่ยนพฤติกรรมเด็กหรือเยาวชนที่กระทำความผิดได้ และพิจารณาถึงแนวทางการกระจายอำนาจการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูกับหน่วยงานภายนอกที่มีความเชี่ยวชาญ หรือที่มีพันธกิจเกี่ยวกับการพัฒนาด้านเด็กและเยาวชน ผ่านการสร้างความร่วมมือซึ่งกันและกัน ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน ผ่านการใช้อำนาจของพระราชบัญญัติศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2553 มาตรา 33 ที่ให้ศาล

เยาวชนและครอบครัวรับผิดชอบจัดแจ้งส่วนราชการ และองค์กรด้านเด็ก เยาวชน สตรี หรือครอบครัว ที่จะปฏิบัติงานด้านการแก้ไขบำบัดฟื้นฟู จะเป็น การสร้างเครือข่ายองค์กรภายนอกให้มีส่วนร่วม ในการแก้ไขบำบัดฟื้นฟูเด็กและเยาวชน

3. ศาลเยาวชนและครอบครัวควรจะต้องมี หน่วยงานหรือฝ่ายที่รับผิดชอบงานพัฒนา โครงการ/กิจกรรมโดยเฉพาะด้าน หรือสร้าง ความร่วมมือกับหน่วยงานภายนอกที่มีพันธกิจ ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา ดูแล ปกป้อง ค้ำครอง เด็กและเยาวชนไว้เป็นสถานที่ส่งต่อและรองรับ ในการเข้าร่วมโครงการ/กิจกรรมเฉพาะสำหรับเด็ก และเยาวชนในแต่ละประเภทความเสี่ยง และกำหนดให้ครอบครัว ผู้ปกครองได้เข้าร่วม กิจกรรมกับเด็กและเยาวชนในแต่ละกลุ่มประเภท ความเสี่ยงด้วย โดยศาลเยาวชนและครอบครัว จะต้องได้รับการสนับสนุน การพัฒนาอย่าง จริงจัง เพื่อให้เกิดโครงการ/กิจกรรมที่หลากหลาย มากขึ้น เพื่อพัฒนาและปรับปรุงให้ทันต่อบริบท ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป

4. ศาลเยาวชนและครอบครัวควรมีการ ส่งเสริมพัฒนาและวิจัยเครื่องมือการประเมิน สภาพปัญหาเด็กและเยาวชน หรือเพิ่มบุคลากร ทางวิชาชีพ เพื่อเพิ่มความหลากหลายของ เครื่องมือในการประเมินสภาพปัญหาของเด็ก และเยาวชนเพื่อให้ทันต่อสถานการณ์การ เปลี่ยนแปลงของสภาพปัญหา/สภาพสังคมของ เด็กและเยาวชนที่มีความซับซ้อนมากขึ้น

■ กิตติกรรมประกาศ

บทความวิจัยนี้ ได้รับการสนับสนุนจาก ทุนโครงการปริญญาเอกกาญจนาภิเษก (คปก.) รุ่นที่ 21 (PHD/0098/2561)

This article was supported by a research grant from the Royal Golden Jubilee (RGJ) Ph.D. Program (PHD/0098/2561)

■ บรรณานุกรม

สิทธิศักดิ์ วนะชกิจ และคณะ. (2562). *โครงการ จัดทำข้อเสนอแนะเชิงนโยบายสำหรับ ประเทศไทยในการอนุวัติยุทธศาสตร์ ต้นแบบและมาตรการเชิงปฏิบัติของ สหประชาชาติว่าด้วยการจัดความรุนแรง ต่อเด็กในด้านการป้องกันอาชญากรรมและ กระบวนการยุติธรรมทางอาญา*. กรุงเทพฯ: สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย.

Administrative office of the courts. (2006).

Your rights and role in the Juvenile Court process: Information for victims. Center for Families, Children & The Courts.

Blakeman, I. (2008). *The Youth Justice system of England and Wales*. The 139th International Training Course visiting experts' papers. United Nations Asia and Far East Institute for The Prevention of Crime and The Treatment of Offenders. Retrieved September 15, 2021 from https://www.unafei.or.jp/publications/pdf/RS_No78/No78_13VE_Blakeman.pdf

Becroft, A. (2015). *It's all relative: The absolute importance of the family in youth justice (a New Zealand Perspective)*. Retrieved September 17, 2021 from <https://www.courtsofnz.govt.nz/assets/speechpapers/hhjh.pdf>

- Brenda, D, & Karla, K. M. (2002). *Social work: An empowering professional* (4th dition). New York: Pearson.
- Bogue, B., & O' Connor, T. (2016). *San Diego Risk Resiliency Checkup-II*. San Diego Department of Probation, Justice System Assessment & Training.
- County of San Diego Probation Department. (2018). *Annual statistical Report 2018*. the Research, Policy & Science Division of the San Diego County Probation Department.
- Feld, B. C. (1999). *Bad kids: Race and the transformation of the Juvenile Court*. New York: Oxford University Press.
- San Diego County Probation Department. (2021). *Juvenile community supervision*. Retrieved May 20,2021 from https://www.sandiegocounty.gov/content/sdc/probation/juvenile_information_community_supervision.html
- SAY San Diego. (2021). *About/mission & vision*. Retrieved May 21, 2021 from <https://www.saysandiego.org/about/mission-vision/>
- Superior Court of California. (2021). *Juvenile: Juvenile Business Office*. Retrieved November 15, 2021 from <https://www.sdcourt.ca.gov/sdcourt/juvenile3/juvenilebusinessoffice3>
- Superior Court of California, County of San Diego. (2015). *Protocol for coordination between County of San Diego's Probation department and Health and Human Services Agency/Child Welfare Services in Crossover Youth Matters Before the Juvenile Court - Crossover Youth Practice Model*. Juvenile Policies, Procedures and Protocols (pp. 1-33).
- Chrystal Sweet. Division Chief, Placement Division, San Diego County Probation Department. (2021, August 5). Interview.
- Jessica Rathbun. Probation Officer, San Diego County Probation Department. (2021, July 19). Interview.
- Nancy Gannon Hornberger. President & Chief Executive Officer of SAY San Diego. (2021, July 19). Interview.

การประเมินเพศด้วยวิธีการวัด จากกระดูกต้นขาในประเทศไทย Sex determination by metric method using femur in Thailand

อรอุมา ตั้งสมสุข*

Onuma Tangsomsuk

■ บทคัดย่อ

ในการตรวจอัตลักษณ์บุคคลต้องทำการระบุเพศ การระบุเพศจากโครงกระดูกมนุษย์เป็นข้อมูลหนึ่งที่สำคัญสำหรับการสืบสวนและติดตามกรณีคนหาย ปัจจุบันกระดูกต้นขาถูกใช้ในการระบุเพศด้วยวิธีการวัด (metric method) อย่างกว้างขวาง การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าการวัดมาตรฐานของกระดูกต้นขาระหว่างเพศชายและหญิงในคนไทยและการระบุเพศของโครงกระดูกศพนิรนามในประเทศไทย โดยใช้ตัวอย่างกระดูกต้นขา จำนวน 100 ตัวอย่าง (เพศ ชาย 50 ตัวอย่าง และเพศหญิง 50 ตัวอย่าง) ของศพนิรนามที่ผ่านสูตรศพของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ กระทรวงยุติธรรม ค่าการวัดมาตรฐานของกระดูกต้นขา (ข้างซ้ายและขวา) จำนวนข้างละ 3 ค่า (Three standard osteometric dimensions) ได้แก่ Vertical head diameter (VHD), Midshaft circumference (MSC), Bicondylar breadth (EB) วิเคราะห์ข้อมูลด้วยสถิติ (stepwise discriminant analysis) เพื่อคำนวณหาสมการและร้อยละความแม่นยำในการระบุเพศของแต่ละตัวแปรในการวัด ผลการศึกษาพบว่า การรวมกันของตัวแปรที่ให้ความแม่นยำสูงสุดในการระบุเพศ คือ Vertical head diameter (VHD) และ Bicondylar breadth (EB) โดยสมการในการระบุ

* นักนิติวิทยาศาสตร์ชำนาญการ กลุ่มตรวจวิเคราะห์กระดูก สถาบันนิติวิทยาศาสตร์
Forensic Scientist Professional level, Skeleton Analysis Section, Central Institute of Forensic Science

เพศแบ่งเป็นกระดูกต้นขาข้างซ้ายและข้างขวา คือ $DS = 0.181VHDL + 0.227EBL - 24.762$ และ $DS = 0.176VHDR + 0.231EBR - 24.909$ ตามลำดับ สำหรับ Direct method การใช้ค่าการวัดตัวแปรเดียวและหลายตัวแปร (univariate and multivariate variable) พบว่า Bicondylar breadth ของกระดูกต้นขาข้างซ้าย (EBL) เป็นตัวแปรที่ดีที่สุดในการระบุเพศ (ความแม่นยำในการระบุเพศชายร้อยละ 94 และเพศหญิงร้อยละ 100) การใช้ตัวแปรการวัดทั้งสามตัวแปร (multivariate variables) พบว่าให้ความแม่นยำในการระบุเพศของกระดูกข้างซ้ายและขวาร้อยละ 97-98

คำสำคัญ: กระดูกต้นขา, สถิติการวิเคราะห์จำแนกกลุ่ม, การระบุเพศ, การพิสูจน์อัตลักษณ์บุคคล

■ Abstract

Sex is determined in human identity testing. Determination of sex from human skeletal remains provides crucial investigation and assists tracking of missing persons. Currently, it is reported that sex can be determined from femur by metric method. The aim of this research is to compare the differences of standard measurements between male and female femur and the sex determination of the unidentified human skeletal remains in Thailand from a total

number of 100 samples (50 males and 50 females) under the possession of the Central Institute of Forensic Science, Ministry of Justice. Three standard osteometric dimensions, the vertical head diameter (VHD), midshaft circumference (MSC) and bicondylar breadth (EB), were measured from both left and right femurs. Then, stepwise discriminant analysis was carried out to determine the equation and percentage of accuracy for each variable. Results revealed that vertical head diameter (VHD) and bicondylar breadth (EB) are the optimal combination with highest accuracy for sex diagnosis. Equations for the determination of sex from left and right femurs are $DS = 0.181VHDL + 0.227EBL - 24.762$ and $DS = 0.176VHDR + 0.231EBR - 24.909$, respectively. Direct method analysis using predetermined univariate and multivariate variables revealed that bicondylar breadth of left femur (EBL) was the best variable (94% accuracy in males and 100% accuracy in females); and the multivariate variables under all three osteometric dimensions showed 97-98% accuracy of sex determination from left and right femurs.

Keywords: Femur, Discriminant analysis, sex determination, Human Identification

■ บทนำ

เมื่อมีการค้นพบโครงกระดูกมนุษย์ สิ่งสำคัญที่สุดในงานด้านนิติมนุษยวิทยาและโบราณคดีชีววิทยา คือต้องตรวจวิเคราะห์กระดูกเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลทางชีววิทยา (biological profile) โดยข้อมูลทางชีววิทยาประกอบด้วย เพศ อายุ ส่วนสูง เชื้อชาติ อย่างไรก็ตามโครงกระดูกที่พบต้องมีการประเมินเพศก่อนเป็นอันดับแรกเพื่อนำไปสู่การประเมินอายุ เชื้อชาติ และความสูง (Bayer, 2002; Langley & Tersigni-Tarrant, 2017) การระบุเพศเป็นส่วนหนึ่งของการระบุตัวตนของมนุษย์ และถือว่าเป็นสิ่งสำคัญในทางการสืบสวนทางกฎหมาย สามารถนำไปสู่การติดตามคนหายในพื้นที่ที่พบโครงกระดูกมนุษย์นั้น ๆ ได้ต่อไป ในด้านนิติมนุษยวิทยา (forensic anthropology) การประเมินเพศแบ่งออกเป็น 2 วิธีคือ วิธีการประเมินจากรูปร่างลักษณะที่สำคัญของกระดูก (non-metric method) และการวัดค่าต่าง ๆ บนกระดูก (metric method) การประเมินเพศที่มีความแม่นยำที่สุดได้จากการดูเชิงกรานด้วยวิธีการประเมินจากรูปร่างของกระดูกเชิงกรานโดยไม่ใช้การวัด (non-Metric assessment) ด้วยระบบการให้คะแนน (scoring system) โดย Buikstra and Ubelaker (1994) และ Phenice (1969) แต่การพบซากโครงกระดูกจากสถานที่เกิดเหตุไม่เสมอไปที่จะพบกระดูกเชิงกรานหรืออาจจะพบกระดูกเชิงกรานในสภาพไม่สมบูรณ์ การวิเคราะห์จำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องได้รับข้อมูลมากที่สุดเท่าที่จะเป็นไปได้จากชิ้นส่วนกระดูกที่พบของโครงกระดูกที่ไม่สมบูรณ์ ดังนั้น จำเป็นต้องใช้กระดูกชิ้นอื่น ๆ เพื่อการประเมินเพศ สำหรับกลุ่มตรวจวิเคราะห์กระดูก ในปัจจุบันบ่อยครั้งที่มีการ

การรับวัตถุพยานกระดูกที่พบชิ้นส่วนกระดูกมนุษย์ที่ไม่ครบร่าง บางคดีพบเพียงกระดูกต้นขา 1 ชิ้น ซึ่งในความเป็นจริงไม่สามารถประเมินเพศจากรูปร่างของกระดูกยาว รวมทั้งกระดูกอื่น ๆ ได้ (non-metric method) อาทิ กระดูกต้นขา กระดูกต้นแขน กระดูกปลายแขนและปลายขา กระดูกไหปลาร้า กระดูกสะบัก และกระดูกข้อเท้า เป็นต้น สำหรับกระดูกต้นขาเป็นกระดูกที่มีความแข็งแรงชิ้นหนึ่งในร่างกาย บ่อยครั้งที่พบโครงกระดูกไม่ครบร่างก็จะพบกระดูกต้นขาในสภาพสมบูรณ์หรือไม่สมบูรณ์แต่ก็สามารถจะนำบางส่วนของกระดูกต้นขามาวัดเพื่อช่วยในการประเมินเพศในคดีเหล่านั้นได้ ดังนั้น กระดูกต้นขามีความเหมาะสมอย่างยิ่งที่จะนำมาใช้ในการประเมินเพศของโครงกระดูกสภาพไม่ครบร่าง ด้วยวิธีการวัดค่าต่าง ๆ บนกระดูกต้นขา (metric method)

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันมีการศึกษาการประเมินเพศจากกระดูกต้นขาด้วยวิธีการวัดอย่างกว้างขวาง ได้แก่ การศึกษาในกลุ่มประชากรจีน (Iskan & Ding, 1995; Wu, 1989) อินเดีย (Chatterjee et al., 2020; Purkait & Chandra, 2004) ญี่ปุ่น (Tagaya, 1987) อเมริกัน-อินเดีย (American-Indians) (Black, 1978; Duttrick & Suchey, 1986) กลุ่มยุโรป (European White) (MacLaughlin & Bruce, 1985; Trancho et al., 1997) แอฟริกัน (Africans) (Steyn & Iskan, 1998) และชาวอเมริกาเหนือผิวดำและขาว (North American blacks and Whites) (DiBennardo & Taylor, 1982; Iskan & Miller-Shaivitz, 1984) ฝรั่งเศส (Alunni-Perret, Stccini, & Quatrehomme, 2008) โปรตุเกส (Curate et al, 2017) และบัลแกเรีย (Timonov,

Fasova, Radoinova, Alexandrov, & Delev, 2014) เป็นต้น นอกจากนี้ได้มีการศึกษาวิจัยในประชากรไทยโดย King, Can, and Loth (1998) ใช้ตัวอย่างกระดูกต้นขาของศพของผู้บริจาคร่างกายให้กับภาควิชากายวิภาคศาสตร์ คณะแพทยศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ การวิจัยใช้ตัวอย่าง 104 ตัวอย่าง (เพศชาย N = 70, เพศหญิง N = 34) ใช้ค่าการวัดมาตรฐาน (standard femoral dimensions) จำนวน 6 ค่า โดยเลือกวัดกระดูกต้นขาข้างซ้าย และใช้การวิเคราะห์ผลด้วยสถิติการจำแนกกลุ่ม (discriminant analysis) ผลการวิจัยพบว่า จากค่าวิเคราะห์ทางสถิติจำแนก ได้สมการจำแนกกลุ่มเพศ เพื่อบอกค่าการจำแนกกลุ่มเพศ (Discriminant Score-DS) ดังนี้

$$DS = 0.3229101(\text{maximum head diameter}) + 0.1298626(\text{bicondylar breadth}) - 23.86411$$

จากการทดสอบความแม่นยำในการระบุเพศ ด้วยสถิติการวิเคราะห์จำแนกกลุ่ม (discriminant analysis) โดยใช้วิธี stepwise method สำหรับการรวมค่า maximum head diameter และ bicondylar breadth จากสมการ พบว่า ให้ค่าความแม่นยำในการระบุเพศร้อยละ 94.2 จากการศึกษาของ King et al. (1998) ทำให้ทราบว่าค่าการวัดมาตรฐานที่สามารถจำแนกกลุ่มได้ดีที่สุด คือ maximum head diameter (vertical head diameter) และ bicondylar breadth นอกจากนี้ งานวิจัยของ King et al. ได้ทดสอบค่าความแม่นยำในการระบุเพศด้วยวิธี direct method และได้ค่า Demarking point เพื่อการระบุเพศของแต่ละค่าการวัดมาตรฐาน จำนวน 3 ค่า ที่มีค่าความ

แม่นยำสูงในการระบุเพศได้มากกว่าร้อยละ 85 ได้แก่ maximum head diameter (vertical head diameter), bicondylar breadth และ midshaft circumference ดังนั้นสำหรับงานวิจัยนี้ ผู้วิจัยจึงเลือกใช้ค่าการวัดมาตรฐานจำนวน 3 ค่า ดังกล่าวที่มีค่าความแม่นยำสูงในการระบุเพศ ได้แก่ maximum head diameter (vertical head diameter), bicondylar breadth และ midshaft circumference เพื่อทดสอบวิธีและเปรียบเทียบกับตัวอย่างของงานวิจัย King et al. และทำการวัดกระดูกต้นขาในตัวอย่างประชากรไทยในพื้นที่ที่แตกต่างกัน

■ วัตถุประสงค์

1. เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างจากค่าการวัดมาตรฐานของกระดูกต้นขา ระหว่างเพศชายและหญิงในประชากรไทยในพื้นที่ที่แตกต่างกันจากตัวอย่างของคณะแพทยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ของ King et al. (1998) และประชากรไทยในแถบภาคกลางตอนล่าง
2. เพื่อระบุเพศจากกระดูกต้นขาของศพนิรนามในประชากรไทย

■ วิธีการวิจัย

การดำเนินการวิจัย ใช้ตัวอย่างกระดูกต้นขา ทั้งข้างซ้ายและขวาจากศพนิรนามจำนวน 100 ตัวอย่าง แบ่งเป็นตัวอย่างกระดูกต้นขาของเพศชาย จำนวน 50 ตัวอย่าง และเพศหญิง จำนวน 50 ตัวอย่าง เป็นศพโครงกระดูกศพนิรนามที่ผ่านชั้นสูตรศพของสถาบันนิติวิทยาศาสตร์ ในช่วงปี พ.ศ. 2545 ถึง พ.ศ. 2560 และ

ผ่านการฝังในหลุมศพอย่างน้อย 2-7 ปี เมื่อศพผ่านการย่อยสลายตามธรรมชาติจนเหลือเพียงโครงกระดูกที่สมบูรณ์ จะมีการดำเนินการขุดศพโครงกระดูกเหล่านี้ขึ้นจากหลุม และล้างทำความสะอาด ฝังให้แห้งและจัดเก็บแต่ละโครงกระดูกภายในกล่องกระดาษ แต่ละกล่องจะมีการกำหนดหมายเลขศพที่ข้างกล่อง การวิจัยนี้เลือกตัวอย่างกระดูกต้นขาที่มีความสมบูรณ์ทั้งสองข้าง กรณีที่กระดูกต้นขาสภาพผุกร่อนหรือมีร่องรอยของโรคหรือมีการบาดเจ็บก่อนเสียชีวิตจะถูกคัดออก

โดยงานวิจัยนี้ใช้ตำแหน่งการวัดค่ามาตรฐานของกระดูกต้นขา จำนวน 3 ค่า (Three standard osteometric dimensions) ได้แก่ Vertical head diameter (VHD), Midshaft circumference (MSC) และ Bicondylar breadth (EB) โดยกำหนดตัวย่อของตัวแปรแต่ละค่าเพื่อใช้ในการคำนวณทางสถิติ ดังแสดงในตารางที่ 1 และภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งการวัดค่ามาตรฐานของกระดูกต้นขา

การวัด (หน่วยเป็นมิลลิเมตร) เลือกวัดกระดูกต้นขาทั้งข้างซ้ายและขวาทั้งสามค่า โดยใช้อุปกรณ์การวัดได้แก่ sliding caliper, osteometric board และ steel tape (ภาพที่ 1)

การวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยใช้โปรแกรม

SPSS สถิติที่ใช้ ได้แก่ (1) สถิติเชิงพรรณนา (descriptive statistic) เพื่อหาค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ของแต่ละตำแหน่งของการวัด (2) สถิติ independent t-test และ Mann -Whitney test เพื่อทดสอบความแตกต่างระหว่างเพศของค่าการวัด และ (3) สถิติการวิเคราะห์จำแนกกลุ่ม (Discriminant analysis) เพื่อการจำแนกกลุ่มเพศหญิงและชายของค่าการวัด โดยคำนวณหาสมการและร้อยละความแม่นยำในการระบุเพศของแต่ละตัวแปรในการวัด แบ่งการวิเคราะห์ทางสถิติออกเป็น 2 แบบ คือ (3.1) direct method เพื่อสร้างสมการการวิเคราะห์ทั้งสามค่าการวัด และ (3.2) stepwise method เพื่อหาตัวแปรการวัดที่ดีที่สุดที่จะนำไปสร้างสมการวิเคราะห์ และเปรียบเทียบค่าความแม่นยำในการระบุเพศของแต่ละตัวแปรการวัดแบบตัวแปรเดียว (univariate variable) และตัวแปรการวัดหลายตัวแปร (multivariate variable) ของทั้งวิธี direct method และ stepwise method เพื่อหาสมการที่มีความแม่นยำที่สุดในการระบุเพศ

■ ผลการวิจัย

ตารางที่ 1 ตัวแปรการวัดค่ามาตรฐาน บนกระดูกต้นขาข้างซ้ายและข้างขวา และตัวย่อของตัวแปร

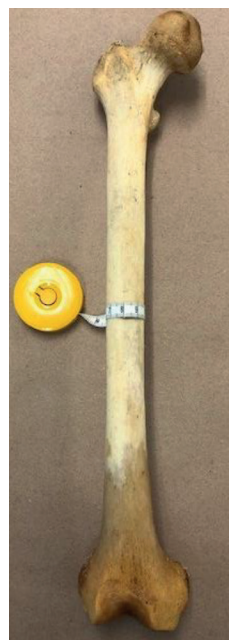
ลำดับ	ตัวแปรการวัดค่ามาตรฐาน	คำบรรยาย	ตัวย่อของตัวแปรของค่าการวัดของกระดูกต้นขาข้างซ้ายและขวา
1	Vertical head diameter (VHD)	a maximum diameter of femoral head. It was measure with a sliding caliper. It measures the straighth distance between the highest and deepest points of the femoral head	VHDL หมายถึง Vertical head diameter ของกระดูกต้นขาข้างซ้าย VHDR หมายถึง Vertical head diameter ของกระดูกต้นขาข้างขวา
2	Midshaft circumference (MSC)	circumference at the midshaft, steel tape following the contour of the bone	MSCL หมายถึง Midshaft circumference ของกระดูกต้นขาข้างซ้าย MSCR หมายถึง Midshaft circumference ของกระดูกต้นขาข้างขวา
3	Bicondylar breadth (EB)	maximum width between the epicondyles	EBL หมายถึง Bicondylar breadth ของกระดูกต้นขาข้างซ้าย EBR หมายถึง Bicondylar breadth ของกระดูกต้นขาข้างขวา

(a)

(b)

(c)

ภาพที่ 1 แสดงตำแหน่งการวัดค่ามาตรฐานของกระดูกต้นขาข้างขวา: (a) Vertical head diameter (VHD), (b) Midshaft circumference (MSC) และ (c) Bicondylar breadth (EB)

สถิติเชิงพรรณนาของตัวแปรการวัดค่ามาตรฐานของกระดูกต้นขาข้างซ้ายและขวา จำนวน 3 ตำแหน่ง จำนวน 100 ตัวอย่าง เมื่อทดสอบการแจกแจงปกติด้วยสถิติทดสอบ Komogorov-Smirnov พบว่า เกือบทุกตัวแปรมีการแจกแจงแบบปกติ ยกเว้นตัวแปร Midshaft circumference ของค่าการวัดกระดูกต้นขาข้างขวา (MSCR) ในเพศชาย และเมื่อทดสอบความแตกต่างทางสถิติระหว่างเพศของค่าเฉลี่ย

ตัวแปรการวัด ด้วยสถิติ independent t-test และ Mann-Whitney test พบว่ามีความแตกต่างระหว่างเพศชายและหญิงอย่างมีนัยสำคัญทุกตัวแปร (p-Value = 0.000) ด้วยค่าความเชื่อมั่น 95% ค่า p-Value < 0.05 โดยค่าเฉลี่ยการวัดเพศชายมีขนาดใหญ่กว่าเพศหญิง แสดงดังตารางที่ 2 และแสดงค่า minimum และ maximum ของทุกค่าการวัดของตัวแปร

ตารางที่ 3 แสดงค่าความแม่นยำ และ

ตารางที่ 2 แสดงค่า Means, Standard deviations, minimum-maximum และความแตกต่างทางสถิติของค่าการวัดในเพศหญิงและเพศชาย

Variables	Female (N = 50)			Male (N = 50)			P < 0.05	P -Value
	Mean (mm.)	SD	Min-Max (mm.)	Mean (mm.)	SD	Min-Max (mm.)		
VHDL	39.3846	1.63969	35.85 – 42.94	45.5188	2.28258	41.68 – 49.98	t =15.433*	0.000
VHDR	39.4744	1.61116	36.55 – 43.65	45.6950	2.32270	41.40 – 49.46	t =15.560*	0.000
MSCL	78.310	4.3105	70.0 – 89.0	86.770	4.3404	79.0 – 96.0	t =9.779*	0.000
MSCR	78.380	4.4223	70.0 – 90.0	86.640	4.6369	78.0 – 100.0	**U=242.00	0.000
EBL	69.990	2.7414	63.0 – 75.0	80.400	3.3897	73.0 – 87.0	t =16.885*	0.000
EBR	70.300	2.6030	64.0 – 76.0	80.870	3.4917	73.5 – 88.5	t =17.162*	0.000

*t = indepent t-test **Mann-Whitney U test

ตารางที่ 3 ค่าความแม่นยำในการจำแนกเพศด้วยสถิติ Discriminant analysis สำหรับตัวแปรเดียว (univariate variable)

Variables	Demarking points (mm)	Original accuracy (%)				Cross-validation accuracy (%)			
		Male	Female	Overall	Sex bias	Male	Female	Overall	Sex bias
VHDL	Female<42.45 <Male	94.0	98.0	96.0	-4.0	94.0	98.0	96.0	-4.0
VHDR	Female<42.59 <Male	92.0	96.0	94.0	-4.0	92.0	96.0	94.0	-4.0
MSCL	Female<82.54 <Male	78.0	84.0	81.0	-6.0	78.0	84.0	81.0	-6.0
MSCR	Female<82.51 <Male	82.0	82.0	82.0	0	82.0	82.0	82.0	0
EBL	Female<75.20 <Male	94.0	100.0	97.0	-6.0	94.0	100.0	97.0	-6.0
EBR	Female<75.59 <Male	94.0	98.0	96.0	-4.0	94.0	98.0	96.0	-4.0

ค่า Demarking points ในการจำแนกเพศด้วยสถิติ Discriminant analysis สำหรับตัวแปรเดียว (univariate variable) รวมทั้งแสดงค่า sex bias โดยค่าการวัดแต่ละตัวแปรที่มากกว่าค่า Demarking points ในแต่ละคนจะจำแนกเป็นเพศชาย และค่าการวัดแต่ละตัวแปรที่น้อยกว่า Demarking points จะจำแนกเป็นเพศหญิง จากผลการวิเคราะห์ทางสถิติพบว่าค่าความแม่นยำในการระบุเพศแต่ละตัวแปรของเพศชาย (original) อยู่ในช่วงร้อยละ 78–94 โดยตัวแปร VHDL, EBL, EBR มีค่าความแม่นยำในการระบุเพศชายมากที่สุด (original) คือ ร้อยละ 94 และค่าความแม่นยำในการระบุเพศแต่ละตัวแปรของเพศหญิง (original) อยู่ในช่วงร้อยละ 82–100 โดยตัวแปร VHDL, EBR, EBL มีค่าความแม่นยำในการระบุเพศหญิงสูง (original) คือ ร้อยละ 98–100 แสดงว่าตัวแปร VHDL, EBR, EBL ทั้ง 3 นี้เป็นตัวแปรที่ดีในการระบุเพศโดยตัวแปรที่ดีที่สุดในการระบุเพศชาย (ร้อยละ 94) และ

การระบุเพศหญิง (ร้อยละ 100) คือ Bicondylar breadth ของกระดูกต้นขาข้างซ้าย (EBL) สำหรับค่าความแม่นยำในการระบุเพศ แบบ Cross-validation accuracy สำหรับเพศชายอยู่ในช่วงร้อยละ 78–94 และเพศหญิง อยู่ในช่วงร้อยละ 82–100 โดยตัวแปร VHDL, EBR, EBL มีค่าความแม่นยำในการระบุเพศชายมากที่สุด และเพศหญิงสูงเหมือนกับ original accuracy และตัวแปร EBL ให้ค่าความแม่นยำมากที่สุด (cross-validation) ในการระบุเพศชาย (ร้อยละ 94) และหญิง (ร้อยละ 100) คือ ตัวแปรเดียวกับ original accuracy สำหรับตัวแปร EBL มีค่าความแม่นยำในการระบุเพศรวมสูงสุดของ Predicted group membership (ร้อยละ 97) โดยตัวแปรเดียวที่ให้ค่าความแม่นยำในการระบุเพศโดยรวม (overall) สูงถึงร้อยละ 94-96 และ 96-97 คือ Vertical head diameter (VHD) และ Bicondylar breadth (EB) ตามลำดับ

ตารางที่ 4 แสดงค่าความแม่นยำในการ

ตารางที่ 4 ค่าความแม่นยำในการจำแนกเพศด้วยสถิติ Discriminant analysis สำหรับหลายตัวแปร (multivariate variable), Canonical Discriminant Function Coefficients และ Group Centroids

Functions	Variables	Canonical Discriminant Function Coefficients	Group Centroids	Wilk's lambda	Original accuracy (%)				Cross-validation accuracy (%)			
					Male	Female	Overall	Sex bias	Male	Female	Overall	Sex bias
1. All 3 variables (Left side)	VHDL MSCL EBL (Constant)	0.179 0.003 0.226 -24.836	M = 1.737 F = -1.737	0.245	96.0	100.0	98.0	-4.0	96.0	100.0	98.0	-4.0
2. All 3 variables (Right side)	VDHR MSCR EBR (Constant)	0.175 0.001 0.230 -24.937	M = 1.765 F = -1.765	0.239	94.0	100.0	97.0	-4.0	94.0	100.0	97.0	-4.0
3. Stepwise variables (Left side)	VDHL EBL (Constant)	0.181 0.227 -24.762	M = 1.737 F = -1.737	0.245	96.0	100.0	98.0	-4.0	96.0	100.0	98.0	-4.0
4. Stepwise variables (Right side)	VDHR EBR (Constant)	0.176 0.231 -24.909	M = 1.765 F = -1.765	0.239	94.0	100.0	97.0	-4.0	94.0	100.0	97.0	-4.0

จำแนกเพศด้วยสถิติ Discriminant analysis สำหรับหลายตัวแปร (multivariate variables) ประกอบด้วยค่า Canonical Discriminant Function Coefficients และ Group Centroids, Wilk's lambda, accuracy rates, และค่า sex bias สำหรับการรวมตัวแปรค่าการวัดมาตรฐานของกระดูกต้นขาซึ่งแยกเป็นข้างซ้ายและข้างขวาเพื่อให้ได้สมการในการระบุเพศสำหรับกระดูกต้นขาข้างซ้ายและข้างขวาแบบวิธี (1) direct method และวิธี (2) stepwise method โดยการสร้างสมการเพื่อจำแนกเพศเพื่อคำนวณค่า discriminant score (DS) ในสมการของ Function 1-4 อธิบายได้ดังนี้ การสร้างสมการแต่ละ Function ตามตารางที่ 4 ได้จากค่า Canonical Discriminant Function Coefficients และค่า discriminant score (DS) ที่ได้จากสมการ นำมาจำแนกเพศ โดยสามารถ

จำแนกเพศได้จากค่า Group Centroids จากตารางที่ 4 ค่า Group Centroids มีความแตกต่างกันในระหว่างที่เท่ากันนั้นเกิดจากการใช้ตัวอย่างของกระดูกต้นขาเพศชายและเพศหญิงในการวิจัยเท่ากัน (อย่างละ 50 ตัวอย่าง) ดังนั้นการจำแนกเพศชายและหญิง สามารถจำแนกได้จากค่า sectioning points คือ 0 ถ้า discriminant score (DS) ของแต่ละคนได้ค่ามากกว่า 0 จะถูกจำแนกเป็นเพศชาย และถ้าค่า discriminant score น้อยกว่า 0 จะถูกจำแนกเป็นเพศหญิง สำหรับกลุ่ม original ค่าความแม่นยำในการระบุเพศแบบการรวมตัวแปรแบบวิธี direct method (Functions 1-2) อยู่ในช่วงร้อยละ 94-96 สำหรับเพศชายและค่าความแม่นยำในการระบุเพศหญิงอยู่ในช่วงร้อยละ 100 และกลุ่ม cross-validation ค่าความแม่นยำในการระบุเพศชาย อยู่ในช่วงร้อยละ 94-96 และในเพศหญิง อยู่ในช่วงร้อยละ

100 ซึ่งร้อยละความแม่นยำในการระบุเพศของกลุ่ม original เท่ากับกลุ่ม cross-validation

สำหรับกลุ่ม original ค่าความแม่นยำในการระบุเพศแบบการรวมตัวแปรแบบวิธี stepwise method (Functions 3-4) โดยการวิเคราะห์ทางสถิติจะหาตัวแปรที่ดีที่สุดเพื่อสร้างสมการคือตัวแปร VHD และ EB ของกระดูกต้นขาข้างซ้ายและข้างขวา สำหรับค่าความแม่นยำในการระบุเพศชายอยู่ในช่วงร้อยละ 94-96 และเพศหญิงอยู่ในช่วงร้อยละ 100 และกลุ่ม cross-validation ค่าความแม่นยำในการระบุเพศชาย อยู่ในช่วงร้อยละ 94-96 และในเพศหญิง อยู่ในช่วงร้อยละ 100 ซึ่งร้อยละความแม่นยำในการระบุเพศของกลุ่ม original เท่ากับกลุ่ม cross-validation

สำหรับ Function 1 ประกอบด้วยการรวมของสามตัวแปรสำหรับกระดูกต้นขาข้างซ้าย สมการในการระบุเพศคือ $0.179VHDL + 0.003MSCL + 0.226EBL - 24.836$ (Female < Sectioning point (0) < Male) ให้ค่าความแม่นยำในการระบุเพศรวม (overall) คือร้อยละ 98 สำหรับกลุ่ม original และกลุ่ม cross-validation เท่ากัน

สำหรับ Function 2 ประกอบด้วยการรวมของสามตัวแปรสำหรับกระดูกต้นขาข้างขวา สมการในการระบุเพศคือ $0.175VHDR + 0.001MSCR + 0.230EBR - 24.937$ (Female < Sectioning point (0) < Male) ให้ค่าความแม่นยำในการระบุเพศรวม (overall) คือร้อยละ 97 สำหรับกลุ่ม original และกลุ่ม cross-validation เท่ากัน

สำหรับ Function 3 ประกอบด้วยการรวมของสองตัวแปรสำหรับกระดูกต้นขาข้างซ้าย สมการในการระบุเพศคือ $0.181VHDL + 0.227EBL$

-24.762 (Female < Sectioning point (0) < Male) ให้ค่าความแม่นยำในการระบุเพศรวม (overall) คือ ร้อยละ 98 สำหรับกลุ่ม original และกลุ่ม cross-validation เท่ากัน

สำหรับ Function 4 ประกอบด้วยการรวมของสองตัวแปรสำหรับกระดูกต้นขาข้างขวา สมการในการระบุเพศ คือ $0.176VHDR + 0.231EBR - 24.909$ (Female < Sectioning point (0) < Male) ให้ค่าความแม่นยำในการระบุเพศรวม (overall) คือ ร้อยละ 97 สำหรับกลุ่ม original และกลุ่ม cross-validation เท่ากัน โดยการระบุเพศของ Function 1-4 จะจำแนกเพศจากค่า discriminant score ถ้าแทนค่าการวัดของแต่ละตัวแปรรวมกันและลบด้วยค่าคงที่ได้ค่า discriminant score มากกว่า 0 จะถูกจำแนกเป็นเพศชาย ถ้าค่า discriminant score น้อยกว่า 0 จะถูกจำแนกเป็นเพศหญิง ค่าร้อยละความแม่นยำในการระบุเพศรวมของ Function 1-4 อยู่ในช่วงร้อยละที่สูงถึง 97-98 ซึ่งบ่งชี้ว่าสมการของทั้ง Function 1-4 เป็นการรวมตัวแปรที่ดีในการระบุเพศ

■ วิจัย

สำหรับการระบุเพศจากโครงกระดูกสมบูรณ์ จะเลือกใช้กระดูกเชิงกรานและกะโหลกศีรษะ เพราะสามารถให้ค่าความแม่นยำในการระบุเพศถึงร้อยละ 100 (Duric, Rakocovic, & Donic, 2005) ซึ่งในความเป็นจริงความแตกต่างของลักษณะทางกายภาพของกระดูกเชิงกรานสามารถให้ค่าความแม่นยำในการระบุเพศถึงร้อยละ 100 (Duric' et al., 2005) แต่กรณีที่พบโครงกระดูกไม่สมบูรณ์หรือพบเพียงบางชิ้น

หรือสภาพกระดูกเชิงกราน หรือกะโหลกศีรษะ แตกหักเสียหายไม่สามารถใช้ในการระบุเพศได้ การตรวจวิเคราะห์กระดูกจำเป็นต้องใช้กระดูกชิ้นอื่นที่พบ จากการศึกษาเลือกใช้กระดูกต้นขาเพื่อการระบุเพศหากไม่พบกระดูกเชิงกรานและกะโหลกศีรษะ เนื่องจากกระดูกต้นขามีความแข็งแรงจากลักษณะทางกายภาพเพื่อรองรับน้ำหนักของร่างกายและบ่อยครั้งที่พบกระดูกต้นขาในสถานที่เกิดเหตุและพบในกรณีศพสภาพไม่ครบร่าง ซึ่งการศึกษาค้างนี้ใช้ค่าการวัดมาตรฐาน จำนวน 3 ตำแหน่ง ได้แก่ vertical head diameter, bicondylar breadth และ midshaft circumference ซึ่งเป็นค่าการวัดที่ให้ค่าความแม่นยำรวมสูงที่สุดในการระบุเพศ (overall) (ร้อยละ 85.6-93.3) ในกลุ่มตัวอย่างประชากรไทย จากมหาวิทยาลัยเชียงใหม่ (King et al., 1998) ดังนั้นการศึกษานี้จึงเลือกใช้ค่าการวัดมาตรฐาน 3 ตำแหน่ง ในการวิจัยกับกลุ่มประชากรไทยในแถบภาคกลางเพื่อเปรียบเทียบกับ การวิจัยของ King et al. 1998 และทดสอบความแม่นยำในการระบุเพศของค่าการวัดมาตรฐานของ 3 ตัวแปรเพื่อนำค่าการวัดมาตรฐานที่ได้จากการวิจัยมาใช้ในการระบุเพศในห้องปฏิบัติการซึ่งการจะนำตัวแปรที่ได้จากการวิจัยมาใช้ต้องผ่านวิธี validation method จากสถิติเชิงพรรณนาแสดงดังตารางที่ 2 พบว่า ตัวแปรการวัดทั้งหมด 6 ตัวแปร โดยแยกออกเป็นตัวแปรของกระดูกต้นขาข้างซ้าย 3 ตัวแปร (VHDL, MSCL, EBL) และข้างขวา 3 ตัวแปร (VHDR, MSCR, EBR) ค่าเฉลี่ยขนาดของกระดูกต้นขาทุกตัวแปรเพศชายมีขนาดใหญ่กว่าเพศหญิง แสดงให้เห็นได้ว่าสามารถนำความแตกต่างของค่าตัวแปรทุกตัวแปรนี้

เพื่อใช้ในการจำแนกกระดูกต้นขาเพศชายและเพศหญิงได้ และพบว่ากับค่าเฉลี่ยขนาดของกระดูกต้นขาข้างซ้ายของตัวแปรทั้งสามตัวแปรกับการศึกษาในประชากรไทยแถบภาคเหนือ (King et al., 1998) มีความแตกต่างกันเล็กน้อยในตัวแปร Vertical head diameter และ Bicondylar breadth แต่แตกต่างกันค่อนข้างมากในตัวแปร Midshaft circumference ซึ่งความแตกต่างของค่าเฉลี่ยขนาดของทั้งสามตัวแปรทำให้ได้ค่า Demarking points ของตัวแปรการวัดตัวแปรเดียวที่แตกต่างกันระหว่างประชากรไทยจากการศึกษาของ King et al. (1998) และ Monum et al. (2007) ซึ่งเป็นตัวอย่างกระดูกต้นขาของคนไทยแถบภาคเหนือและกระดูกต้นขาของคนไทยในแถบภาคกลาง จากการศึกษาแสดงให้เห็นว่าการเลือกใช้ค่าตัวแปรการวัดมาตรฐานทั้งสามค่า (Vertical head diameter, Midshaft circumference และ Bicondylar breadth) ควรเลือกใช้แต่ละค่าตัวแปรให้สอดคล้องกับกลุ่มประชากรไทยในแต่ละพื้นที่ การใช้ตัวแปรการวัดตัวแปรเดียว (univariate variable) ความสามารถในการระบุเพศมีความแม่นยำแตกต่างกันเล็กน้อยในตัวแปร Vertical head diameter และ Bicondylar breadth ของกระดูกต้นขาข้างซ้ายและข้างขวา และค่าความแม่นยำในการระบุเพศของทั้งสองตัวแปรดังกล่าว แตกต่างมากกับตัวแปร Midshaft circumference ซึ่งตัวแปร MSCL และ MSCR ให้ค่าความแม่นยำในการระบุเพศรวม (ร้อยละ 81-82) น้อยกว่า VHDL, VHDR, EBL และ EBR (ร้อยละ 94-97) การใช้ตัวแปรการวัดตัวแปรเดียวที่ให้ค่าความแม่นยำในการระบุเพศรวมมากที่สุดคือ EBL (ร้อยละ 97) ซึ่งสอดคล้องกับผลการศึกษาของ

King et al. (1998) และ Monum et al. (2007) ดังนั้น ตัวแปรการวัดตัวแปรเดียวที่สามารถใช้ในการระบุเพศได้ดีของกระดูกต้นขาในประชากรไทย คือ Bicondylar breadth (EB)

การใช้ ตัวแปรการวัดหลายตัวแปร (multivariate variable) ด้วย Discriminant analysis ดังตารางที่ 4 พบว่า การใช้วิธี stepwise method เพื่อให้ได้ค่าตัวแปรที่ดีที่สุดในการสร้างสมการที่ใช้ในการระบุเพศ โดยจะเห็นได้ว่าค่า Wilk's lambda ของ Function 3-4 มีค่าต่ำ (0.245 และ 0.239) แสดงว่าสมการที่ได้สามารถจำแนกเพศชายและหญิงได้ดี ซึ่งตัวแปรที่ได้จากวิธี stepwise method สอดคล้องกับ ผลการศึกษาการจำแนกเพศจากกระดูกต้นขาในประชากรไทยแถบภาคเหนือ (King et al., 1998) ด้วยค่าความแม่นยำในการระบุเพศที่สูงกว่าร้อยละ 94 ดังนั้น ตัวแปรการวัดหลายตัวแปรที่สามารถใช้ในการระบุเพศได้ดีของกระดูกต้นขาในประชากรไทยจากวิธี stepwise method คือ Vertical head diameter และ Bicondylar breadth

การใช้ตัวแปรการวัดตัวแปรเดียวที่มีค่าความแม่นยำในการระบุเพศสูงเป็นประโยชน์ในการระบุเพศจากกระดูกต้นขาที่มีสภาพไม่สมบูรณ์ เช่น แตกหัก แต่ยังคงเหลือบางส่วนที่มีตำแหน่งสำคัญที่สามารถวัดค่ามาตรฐานของกระดูกต้นขาได้เพื่อนำไปสู่การระบุเพศ

การวัดค่ามาตรฐานทั้ง 3 ตัวแปรที่กล่าวมาเมื่อเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยขนาดของแต่ละเชื้อชาติ เช่น กลุ่มประชากร Chinese, South African, American whites และ American blacks กับกลุ่มประชากรไทย พบว่ามีความแตกต่างกัน โดยคนเอเชียจะมีค่าเฉลี่ยตัวแปรการวัดทุกค่า

ที่ใกล้เคียงกัน ในขณะที่คนเอเชียจะมีค่าเฉลี่ยทุกค่าตัวแปรการวัดที่น้อยกว่า ชาวแอฟริกาใต้ (South African) และชาวอเมริกันผิวขาวและผิวดำ (American whites) และ (American blacks) (King et al., 1998) ดังนั้น สมการที่ใช้ในการจำแนกเพศจึงมีความเฉพาะของแต่ละเชื้อชาติ

สรุป

การเปรียบเทียบความแตกต่างในการระบุเพศจากการกระดูกต้นขาของกลุ่มตัวอย่างประชากรไทย แถบภาคกลาง โดยใช้ตัวแปรการวัด 3 ตัวแปร ได้แก่ Vertical head diameter (VHD), Midshaft circumference (MSC) และ Bicondylar breadth (EB) ด้วยสถิติ Discriminant analysis พบว่า ตัวแปรการวัดตัวแปรเดียว (univariate variable) ที่ให้ความแม่นยำในการระบุเพศสูงที่สุดคือ Bicondylar breadth (EB) และตัวแปรการวัดหลายตัวแปร (multivariate variable) ใช้วิธี stepwise method เป็นสถิติการวิเคราะห์จำแนกกลุ่มเพื่อหาตัวแปรที่ดีที่สุดที่จะนำไปสร้างสมการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรที่ให้ความแม่นยำสูงสุดในการระบุเพศ คือ Vertical head diameter (VHD) และ Bicondylar breadth (EB) และสมการในการระบุเพศโดยแบ่งเป็นกระดูกต้นขาข้างซ้ายและข้างขวา คือ $DS = 0.181VDHL + 0.227EBL - 24.762$ และ $DS = 0.176VDHR + 0.231EBR - 24.909$ ตามลำดับ โดยให้ค่าความแม่นยำในการระบุเพศร้อยละ 97-98

การระบุเพศจากกระดูกต้นขาจากค่าการวัดมาตรฐานทั้งสามค่าของกลุ่มประชากรในพื้นที่ที่แตกต่างกันพบว่ามีค่าเฉลี่ยการวัดที่แตกต่างกัน ดังนั้นควรเลือกใช้สมการที่เหมาะสม

เฉพาะกลุ่มประชากรในการระบุเพศจากกระดูก ต้นขาของศพโครงกระดูก

■ บรรณานุกรม

- Alunni-Perret, V., Staccini, P., & Quatrehomme, G. (2008). Sex determination from the distal part of the femur in a French contemporary population. *Forensic Sci. Int*, 175, 113-117.
- Bayer, S. T. (2002). *Introduction to forensic anthropology a textbook*. Boston: A Pearson Education Company.
- Black, T.K. (1978). A new method for assessing the sex of fragmentary skeletal remains: femoral shaft circumference. *Am J Phys Anthropol*, 48, 227-232.
- Buikstra, J. E., Ubelaker, D. H. (1994). *Standards for Data Collection from Human Skeletal Remains: Proceedings of a Seminar at the Field Museum of Natural History, Organized by Jonathan Haas*. Arkansas Archeological Survey Research Series. No. 44. Fayetteville, Arkansas.
- Curate, F., Umbelino, C., Perinha, A., Nogueira, C., Silva, A.M., Cunha, E. (2017). Sex determination from the femur in Portuguese populations with classical and machine- learning classifiers. *Journal of Forensic and Legal Medicine*, (), S1752928X17301257-.doi:10.1016/j.jflm.2017.08.011
- Chatterjee, P.M., Krishan, K., Singh, R.K., & Kanchan, T. (2020). Sex estimation from the femur using discriminant function analysis in a Central Indian population. *Med Sci Law*, 60(2):112-121. doi: 10.1177/0025802419900576. Epub 2020 Feb 12.
- Dittrick, J., & Suchey, J. M. (1986). Sex determination of prehistoric central California skeletal remains using discriminant analysis of the femur and humerus. *Am J Phys Anthropol*, May; 70(1), 3-9.
- DiBennardo, R., & Taylor, J. V. (1982). Classification and misclassification in sexing the black femur by discriminant function analysis. *Am J Phys Anthropol*, 58(2), 145-51.
- Duric', M., Rakocevic', Z., & Donic', D. (2005). The reliability of sex determination of skeletons from forensic context in the Balkans. *Forensic Sci Int*, 147, 159-164.
- Iscan, M. Y., & Miller-Shaivitz, P. (1984). Determination of sex from the femur in blacks and whites. *Coll Antropol*, 8(2), 169-75.
- Iscan, M. Y., & Ding, S. (1995). Sexual dimorphism in the Chinese femur. *Forensic Sci Int*, 74, 79-87.
- King, C. A., Can, M. Y., Loth, S .R. (1998). Metric and comparative analysis of sexual dimorphism in the *Thai femur*. *Journal of Forensic Science*, 43(5), 954-8.
- Langley, N. R., Tersigni-Tarrant, MT. A. (2017).

- Forensic anthropology—A comprehensive introduction* (2nd edition). CRC Press Taylor & Francis Group.
- MacLaughlin, S. M., Bruce, M. F. (1985). A simple univariate technique for determining sex from fragmentary femora: its application to a Scottish short cist population. *Am J Phys Anthropol* 67, 413–417.
- Monum, T., Prasitwattanseree, S., Das, S., Siriphimolwat, P., & Mahakkanukrauh, P. (2017). Sex estimation by femur in modern Thai population. *Clin Ter* 168(3), e203-207. doi: 10.7417/T.2017.2007
- Phenice, T. W. (1969). A newly developed visual method of sexing the os pubis. *Am J Phys Anthropol*, 30(2), 297-301. doi: 10.1002/ajpa.1330300214
- Purkait, R., & Chandra, H. (2004). A study of sexual variation in Indian femur. *Forensic Sci Int*, 146, 25-33.
- Steyn, M., Iscan, M. Y. (1998). Sex determination from the femur and tibia in South African Whites. *Forensic Sci Int*, 90(2), 111-9.
- Tagaya, A. (1987). Interpopulation variation of sex differences: an analysis of the extremity long bone measurement of Japanese. *J Anthropol Soc Nippon*, 95(1), 45-76.
- Taylor, J. V., & DiBennardo, R. (1982). Determination of sex of white femora by discriminant function analysis forensic science applications. *J Forensic Sci*, 27(2), 417-23.
- Timonov, P., Fasova, A., Radoinova, D., Alexandrov, A., & Delev, D. (2014). A study of sexual dimorphism in the femur among contemporary Bulgarian population. *Euras. J. Anthropol*, 5, 46-53.
- Trancho, G., Robledo, B., Lo´pez-Bueis, I., Sa´nchez, J. A. (1997). Sexual determination of the femur using discriminant functions analysis of a Spanish population of known sex and age. *J Forensic Sci*, 42(2), 181-185.
- Wu, L. (1989). Sex determination of Chinese femur by discriminant function. *J Forensic Sci*, 34(5), 1222-7.

สถานศึกษาต้นแบบในการป้องกันการกลั่นแกล้ง ข่มเหง รับแกล้งในโรงเรียนของนักเรียน ระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา Model School for the Prevention of Bullying in Schools of Primary and Secondary Students

นวภัทร ณรงค์ศักดิ์*

Navapat Narongsak

อารณีย์ วิวัฒนาภรณ์**

Aranee Vivatthanaporn

■ บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่อง “สถานศึกษาต้นแบบในการป้องกันการกลั่นแกล้ง ข่มเหง รังแกกันในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา” มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน เพื่อศึกษาถึงรูปแบบและพฤติกรรมของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน เพื่อศึกษาผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน และเพื่อศึกษาถึงรูปแบบหรือแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันในโรงเรียน เพื่อสร้างคู่มือในการป้องกันแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของนักเรียน ถือเป็น การจัดการความรู้เกี่ยวกับเรื่องการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนและแนวปฏิบัติ วิธีการรับมือที่ถูกต้องเมื่อประสบกับปัญหากลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ให้แก่เด็กนักเรียน คุณครู บิดามารดา ผู้ปกครอง ประชาชนทั่วไป และผู้ที่เกี่ยวข้องอื่นๆ จากการศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสาร (documentary

* หัวหน้าหลักสูตรวิทยาศาสตรบัณฑิต สาขาอาชีววิทยาและนิติวิทยาศาสตร์ คณะอาชีววิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต

Director of Bachelor of Science Program in Criminology and Forensic Science, Faculty of Criminology and Justice Administration, Rangsit University

** รองคณบดีฝ่ายบริหาร คณะอาชีววิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต

Deputy Dean for Administrative Affairs, Faculty of Criminology and Justice Administration, Rangsit University

research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการเล่าเรื่อง (story telling) จากนักเรียนที่กลั่นแกล้งผู้อื่นหรือนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง คุณครูและบุคลากรในโรงเรียน เพื่อน บิดามารดาและผู้ปกครอง นักจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและความรุนแรงในเด็ก และเยาวชน จำนวน 27 ราย

ผลการศึกษาพบว่า สาเหตุของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนส่วนใหญ่เกิดจากวัฒนธรรมของสังคมไทยและการตระหนักรู้ในเรื่องปัญหาการกลั่นแกล้งกันมีน้อย การตระหนักรู้ถึงความรุนแรงและภัยที่เกิดจากการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนยังอยู่ในระดับที่ต่ำ โดยคนทั่วไปและตัวเด็กเองมีทัศนคติที่มองเรื่องการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนเป็นเพียงการหยอกล้อกันตามประสาเด็กและเป็นเรื่องสนุกสนานเท่านั้น นอกจากนี้การกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนยังประกอบด้วยสาเหตุอื่นๆ ได้แก่ การไม่มีระบบเฝ้าระวังต่อต้านการกลั่นแกล้งจริงจัง (anti-bullying program) ปัญหาภายในครอบครัว ความอิจฉา การควบคุมอารมณ์และความรู้สึกของตนเองต่ำ ความต้องการมีตัวตนในสายตาผู้อื่น ต้องการให้คนอื่นอยู่ได้อำนาจของตนเอง การลอกเลียนแบบ ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยีและสื่อออนไลน์ การขาดการสอดส่องดูแลอย่างทั่วถึงของคุณครูและผู้ปกครอง การไม่ยอมรับความแตกต่างของเพื่อน และการไม่รู้จักรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น เคยถูกกลั่นแกล้งมาก่อน และการไม่ชอบกันหรือเข้าใจผิดกัน

รูปแบบของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนจำแนกได้ 4 รูปแบบ ได้แก่ การกลั่นแกล้งทางวาจา การกลั่นแกล้งกันทางร่างกาย การกลั่นแกล้งกันทางด้านอารมณ์หรือสังคม

และการกลั่นแกล้งกันบนโลกออนไลน์ หรือ Cyber Bully โดยการกลั่นแกล้งกันแบบซึ่งหน้าจะพบมากกว่าการกลั่นแกล้งบนโลกออนไลน์

ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลั่นแกล้งรังแกกันของเด็กในโรงเรียนนั้นพบว่า ทั้งเด็กที่เป็นผู้ไปกลั่นแกล้งผู้อื่นและเด็กที่ถูกผู้อื่นกลั่นแกล้งต่างได้รับผลกระทบทั้งสองฝ่าย แต่ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการศึกษาจะพบเห็นได้เด่นชัดในเด็กนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง โดยมีภาวะซึมเศร้า วิตกกังวล รู้สึกโดดเดี่ยว กลัว โกรธ เครียด สูญเสียความมั่นใจในตนเอง ไม่กล้าแสดงออก รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเองลดลง ไม่อยากไปโรงเรียน ผลการเรียนตกต่ำลง แยกตัวออกจากสังคม เก็บตัวอยู่คนเดียว หรือบางครั้งได้ตอบกลับ ทำร้ายตนเองหรือทำร้ายผู้อื่นจนมีบาดแผลตามร่างกาย ฯลฯ

การปฏิบัติงานหรือการดำเนินการที่มีประสิทธิภาพในการป้องกันแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของคุณครูจะเน้นไปที่การอบรมสั่งสอนหรือว่ากล่าวตักเตือนเด็กที่ไปกลั่นแกล้งผู้อื่นเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีแนวทางอื่นๆ ประกอบด้วยดังต่อไปนี้ การร่วมแก้ไขปัญหากับนักเรียนก่อนเบื้องต้น การรับฟังปัญหาของเด็กนักเรียนอย่างตั้งใจ และปลอบใจเด็กนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง การใช้บทลงโทษที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันในโรงเรียน การร่วมวางแผนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันในโรงเรียนร่วมกับคุณครูท่านอื่นหรือคุณครูฝ่ายปกครอง การร่วมปรึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันในโรงเรียนร่วมกับผู้ปกครองของนักเรียนที่กลั่นแกล้งผู้อื่นและผู้ปกครองของนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง การสอดส่องและ

สังเกตพฤติกรรม และสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากบุคลากรท่านอื่นในโรงเรียนที่พบเห็นเหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนด้วยมาตรการต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาข้างต้นนั้น ทำให้ปัญหาการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างไม่ได้มีผลกระทบหรือความรุนแรงมากนัก

คำสำคัญ: การบูลลี่ การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน การต่อต้านการกลั่นแกล้ง การป้องกัน การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน

■ Abstract

This research is aimed to investigate the causes, patterns and actions of bullying in schools, to explore the effects of bullying in schools, and to examine the appropriate resolutions and approaches in order to establish the bullying prevention manual for the student. This is considered to be the applicable knowledge management and good practice of bullying issues in schools for teachers, parents, students and the public. Data were obtained through document research, in-depth interviews, and storytelling from a total of 27 participants including students who did bully and had been bullied in schools, teachers, school staffs, parents, child psychologists and experts.

The results revealed that bullying in schools was caused by Thai culture and

low-level perception of bullying and its consequences and violence. Most of the participants considered this teasing behavior as a form of child character and fun play. In addition, it was also caused by lack of anti-bullying programs, family problems, jealousy, dysregulation, desire for being an important person with power over others, imitation, advances in technology and online media, lack of teacher and parental monitoring, low peer acceptance, low empathy, unpleasant experience of being bullied and poor peer relationships.

Four forms of bullying in schools can be categorized: verbal, physical, emotional or social, and online or cyber bullying. Face-to-face bullying was frequently found compared to the cyber bullying.

The effect of bullying in schools was found to be negative on both bullied children and children who did the bully. In particular, severe effects were obviously found in a group of bullied children with a symptom of depression, worry, loneliness, fear, anger, stress, lack of self-confidence, low self-esteem, absence from school, low grades in school, social separation, self-harm, etc.

The preventive measures implemented by teachers in the school were focused on reproving notices to the children who bully others. Moreover, possible approaches include mutual participation for initial solution, attentiveness to student's problems,

consolation to bullied students, implementation of appropriate penalty, resolution and planning in collaboration with teachers or the student discipline office, consultation for resolution under the participation of bullied students' parents and bullying students' parents, monitoring of student behavior, and interviewing for the information from bullying incident witnesses.

Keywords: Bullying, Bullying in School, Anti-Bullying, Prevention of Bullying in School

■ บทนำ

ปัญหาการกลั่นแกล้ง ช่มเหง รังแกกัน หรือ การบูลลี่ (bully) ไม่ใช่เรื่องใหม่สำหรับสังคมไทย และสังคมโลก หากแต่เป็นปัญหาที่เกิดขึ้นมาพร้อมกับการดำรงอยู่ของมนุษย์ในสังคม หรือเกิดมาพร้อมกับประวัติศาสตร์ของอารยธรรมมนุษย์ตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน เพียงแต่ในปัจจุบันรูปแบบการกลั่นแกล้งกันของมนุษย์ในสังคมได้ถูกเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลาและถูกพัฒนาให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น แสดงให้เห็นว่าปัญหาการกลั่นแกล้งกันเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาเป็นเวลานานในทุกสังคมทั่วโลก และเป็นอีกปัญหาหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อสังคมในปัจจุบันเป็นอย่างมาก เพราะปัญหาการกลั่นแกล้งกันถือเป็นความรุนแรงในสังคมอีกรูปแบบหนึ่งที่สามารถเกิดขึ้นได้กับทุกคน อย่างไรก็ตาม

เห็นได้ชัดว่าปัญหาการกลั่นแกล้งกันที่เกิดขึ้นกับเด็กในโรงเรียนสามารถส่งผลกระทบรุนแรงกว่าการกลั่นแกล้งกันในผู้ใหญ่ เนื่องจากเด็กเป็นวัยที่มีข้อจำกัดทางด้านการคิดวิเคราะห์ และการตระหนักรู้เท่าทันภัยต่าง ๆ อีกทั้งความสามารถในการรับมือและแก้ไขปัญหของเด็กจะน้อยกว่าผู้ใหญ่ ทำให้บางครั้งเด็กไม่สามารถแก้ไขปัญหาดังกล่าวได้อย่างถูกต้อง แต่เลือกที่จะหาทางออกของปัญหาดังกล่าวด้วยวิธีการที่ผิด ก่อให้เกิดปัญหาสังคมอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย เช่น การทำร้ายตัวเอง การทำร้ายผู้อื่น เป็นต้น ยิ่งไปกว่านั้นการกลั่นแกล้งกันของเด็กที่เกิดขึ้นในโรงเรียนยังส่งผลกระทบต่อระบบการศึกษาของโรงเรียนและกระทบต่อคุณภาพการศึกษาของเด็กที่ถูกกลั่นแกล้งอีกด้วย เนื่องจากโรงเรียนเปรียบเสมือนบ้านหลังที่สองของเด็ก แต่กลับไม่ใช่ที่ที่ปลอดภัยเหมือนบ้าน เพราะมีการกลั่นแกล้งกันเกิดขึ้นในโรงเรียนเป็นจำนวนมากและทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ รวมทั้งปัญหาดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไขอย่างถูกวิธี เด็กหลายคนที่เป็นผู้ถูกระงับไม่สามารถเผชิญหน้ากับปัญหาได้ ทำให้หนีปัญหา และทิ้งการเรียน นอกจากนี้การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของเด็กยังส่งผลกระทบในด้านอื่น ๆ เช่น เกิดการเจ็บป่วยทางกายและใจ ส่งผลกระทบต่อสุขภาพจิต มีภาวะซึมเศร้า ประสบภาวะเครียด แสดงพฤติกรรมที่ก้าวร้าวรุนแรง มีอาการหวาดกลัวและวิตกกังวลตลอดเวลา เห็นคุณค่าในตนเองต่ำ ขาดความมั่นใจในตนเอง ส่งผลต่อการเรียนทำให้ผลการเรียนตกต่ำ ไม่อยากไปโรงเรียนและต้องลาออกจากโรงเรียนกลางคัน แยกตัวออกจากสังคมซึ่งส่งผลต่อการใช้ชีวิตอย่างปกติสุขในสังคมจนนำไปสู่การฆ่าตัวตาย

และการทำร้ายร่างกายผู้อื่น สามารถกล่าวได้ว่า ภัยจากการกลั่นแกล้งเปรียบเสมือนอาวุธร้ายที่สามารถทำร้ายได้ทั้งร่างกายและจิตใจของผู้ถูกระทำได้ในเวลาเดียวกัน (จิตติพันธ์ ความคะนิง และมณูญ์ แก้วจินดา, 2559)

การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนถือว่าเป็นอีกหนึ่งปัญหาที่เกิดขึ้นและพบบ่อยมากในโรงเรียน ปัญหาดังกล่าวสามารถพบเห็นได้เป็นเรื่องปกติในทุกโรงเรียนไม่ว่าจะเป็นโรงเรียนรัฐบาลหรือเอกชน โดยปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนถือว่าเป็นปัญหาที่ส่งผลกระทบต่อสังคม ต่อสถาบันการศึกษา ต่อนักเรียนที่ถูกลั่นแกล้งผู้อื่น และนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้งอย่างมาก โดยผลกระทบที่เกิดจากการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของเด็กมีความรุนแรงมากกว่าสมัยก่อน สมัยก่อนความรุนแรงหรือผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการถูกกลั่นแกล้งไม่อาจส่งผลถึงขั้นการตัดสินใจฆ่าตัวตาย เพราะสังคมในสมัยก่อนไม่ได้มีลักษณะเป็นสังคมที่โดดเดี่ยว มีคนรอบข้างช่วยเหลือเยียวยา และคนในครอบครัวมีความใกล้ชิดกันมากกว่าสังคมในปัจจุบัน แต่ปัจจุบันภัยจากการถูกกลั่นแกล้งสามารถนำไปสู่การฆ่าตัวตายและการก่ออาชญากรรมรุนแรงต่อผู้อื่นจนกลายเป็นโศกนาฏกรรมได้ เนื่องจากว่าในปัจจุบันสังคมมีลักษณะโดดเดี่ยวมากยิ่งขึ้น เทคโนโลยีที่ก้าวหน้าและอินเทอร์เน็ตทำให้คนในสังคมแยกตัวออกจากกันมากยิ่งขึ้น ทำให้เมื่อเกิดปัญหขึ้นกับเด็กซึ่งเป็นวัยที่มีความเปราะบาง ไม่รู้ว่าจะต้องหาทางออกอย่างไร และไม่รู้ว่าจะต้องไปปรึกษาใครเพื่อหาทางแก้ไขปัญห ขาดคนช่วยเยียวยาจิตใจ จึงนำไปสู่ความรุนแรงที่มากกว่าสมัยก่อน นอกจากนี้ จะเห็นว่าทั้งเด็กที่ไม่ว่าจะเป็นผู้

กลั่นแกล้งผู้อื่นหรือผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งสามารถพัฒนาไปเป็นผู้ใหญ่ที่ต่อต้านสังคมและชอบใช้ความรุนแรงในการแก้ไขปัญหานั้นในอนาคตได้ หากไม่มีการยับยั้งหรือแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนอย่างจริงจัง ทั้งนี้ เด็กและเยาวชนเป็นทรัพยากรที่สำคัญที่จะช่วยพัฒนาประเทศในอนาคต จึงมีความจำเป็นที่จะต้องเข้ามาดูแลและแก้ไขปัญหที่เกิดขึ้นนี้ อย่างจริงจัง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดความรุนแรงในเด็กและเยาวชนขึ้นในสังคม

สำหรับปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของไทย จากข้อมูลการกลั่นแกล้งในโรงเรียนไทย เมื่อปี พ.ศ. 2561 ของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข ใน “โครงการติดตามสภาวะการณ์ เด็กและเยาวชนรายจังหวัด” พบว่า เด็กในประเทศไทยถูกกลั่นแกล้ง ช่มเหง หรือรังแกในโรงเรียนเป็นจำนวนมาก โดยปัจจุบันไทยอยู่ในอันดับที่ 2 ของโลก รองจากประเทศญี่ปุ่น จากสถิติพบว่า ในประเทศไทยมีนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้งทั้งหมดประมาณปีละ 600,000 คน หรือประมาณ 40% ของนักเรียนทั้งหมดในประเทศไทย หมายความว่า ประเทศไทยกำลังเผชิญกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันของเด็กในโรงเรียนที่ถี่และรุนแรงเป็นอย่างมาก (สุริยา ห้องเสนาะ, ม.ป.ป., หน้า 2) จากสถิติดังกล่าวสะท้อนให้เห็นว่า ปัญหาการกลั่นแกล้งหรือรังแกกันในโรงเรียนกำลังเป็นปัญหาใหญ่สำหรับหลายประเทศที่ต้องเร่งแก้ไข เพราะมีแนวโน้มทวีความรุนแรงเพิ่มขึ้น หากปล่อยปัญหาไว้โดยที่ไม่ได้รับการแก้ไข ความรุนแรงจะขยายวงกว้างและก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ ตามมาอีกมากมาย

ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาเกี่ยวกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันของเด็กประถมศึกษา

และมัธยมศึกษาในโรงเรียน จังหวัดปทุมธานี 1 แห่ง เพื่อศึกษาว่าโรงเรียนดังกล่าวมีปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนมากน้อยเพียงใด และมีการแก้ไขปัญหาก็ถูกต้องหรือไม่อย่างไร โดยคณะผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาสาเหตุ รูปแบบของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ในจังหวัดปทุมธานี ศึกษาวิธีการรับมือ และผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของนักเรียน เพื่อนำไปสู่คู่มือข้อเสนอแนะ แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญห การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน เพื่อการจัดการ ความรู้เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันและแนวปฏิบัติ สำหรับเด็กและเยาวชนเกี่ยวกับการรับมือกับ การกลั่นแกล้งกันที่จะบอกกล่าวสิ่งใดที่ทำได้หรือ ทำไม่ได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อมุ่งเสนอ ข้อเสนอแนะแนวทางในการป้องกันและแก้ไข ปัญหาดังกล่าวให้แก่เด็กและเยาวชน บิดา มารดา ผู้ปกครอง คุณครู และบุคคลที่เกี่ยวข้อง ทั้งยังสร้างเครือข่ายความร่วมมือในการป้องกัน และแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ทั้งหน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชน รวมถึง สร้างเครือข่ายความร่วมมือกับทางโรงเรียนด้วย เพื่อให้ทำให้ปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ลดน้อยลง และช่วยให้เด็กและเยาวชนสามารถ รับมือและแก้ไขปัญหเมื่อถูกกลั่นแกล้งได้อย่าง ถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ เพื่อลดความรุนแรง ในเด็กและเยาวชน ป้องกันปัญหาใหญ่หรือ อาชญากรรมรุนแรงมากขึ้นที่อาจจะเกิดขึ้น ในอนาคต ทำให้คุณภาพชีวิตของเด็กและเยาวชน ที่ถูกกลั่นแกล้งในสถานศึกษาดีขึ้นโดยปราศจาก ความหวาดกลัวและความวิตกกังวลต่อความ ปลอดภัยในชีวิตของตนเอง และสามารถเรียน

ได้อย่างปกติสุขในสถานศึกษา รวมทั้งเติบโต เป็นผู้ใหญ่ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่เป็นปัญหา ของสังคม เพราะเด็กและเยาวชนถือเป็นเป็น ทรัพยากรที่สำคัญในการพัฒนาประเทศไทย ให้ก้าวหน้าต่อไป โดยผลของการวิจัยที่ได้ใน ครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการนำแนวทางในการ ป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน หรือการนำแนวปฏิบัติวิธีการรับมือที่ต้องเมื่อ ถูกกลั่นแกล้งไปเผยแพร่และนำไปใช้ประโยชน์ กับโรงเรียนอื่น ๆ เพื่อแก้ไขและป้องกันปัญหา การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของเด็กและเยาวชน ได้อย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

■ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาถึงสาเหตุของการกลั่นแกล้งกัน ในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัด ปทุมธานี
2. เพื่อศึกษาถึงรูปแบบและพฤติกรรมของ การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของนักเรียนระดับ ชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของโรงเรียน แห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี
3. เพื่อศึกษาถึงผลกระทบที่เกิดขึ้นจาก การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของนักเรียนระดับ ชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของโรงเรียน แห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี
4. เพื่อศึกษาถึงมาตรการหรือแนวทาง ในการป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกัน ในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษา และมัธยมศึกษาของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัด ปทุมธานี

5. เพื่อสร้างคู่มือในการป้องกันและแก้ไข
ปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน

■ วิธีการดำเนินการวิจัย

รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ได้แก่ การค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (documentary research) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการเล่าเรื่อง (story telling) ภายใต้กรอบวัตถุประสงค์ โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างในการสัมภาษณ์แบบเจาะจง (purposive sampling) เพื่อสร้างคู่มือสถานศึกษาต้นแบบในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้ง ช่มเหง รังแกกันในโรงเรียน แบ่งออกได้ ดังนี้

1. ศึกษาค้นคว้าทบทวนเอกสารที่เกี่ยวข้องจากการค้นคว้าข้อมูลจากเอกสาร (documentary research) จากเอกสารทั้งขั้นต้นและขั้นรองที่เกี่ยวข้องทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เอกสารขั้นต้นได้จากบทสัมภาษณ์และการเล่าเรื่อง (story telling) เกี่ยวกับสาเหตุ รูปแบบพฤติกรรมของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของนักเรียน วิธีการรับมือกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของนักเรียน ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของนักเรียน และแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของนักเรียน นอกจากนี้ ยังศึกษาผ่านเอกสารขั้นรองที่เป็นในรูปแบบเอกสารงานวิชาการ ข่าว หนังสือพิมพ์ วารสารต่าง ๆ งานวิจัยที่เกี่ยวกับการกลั่นแกล้ง ช่มเหง รังแกกันในโรงเรียนของเด็กและเยาวชน เอกสารและรายงานของหน่วยงานราชการที่เกี่ยวข้อง และ

เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนทั้งในประเทศและต่างประเทศ

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการเล่าเรื่อง (story telling) แบ่งเป็นการเก็บข้อมูลโดยการเล่าเรื่องจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ คือ นักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการป้องกันปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนโดยตรง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา คุณครู บิดามารดาหรือผู้ปกครอง และการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) กับเด็กนักเรียนที่กลั่นแกล้ง และนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่กลั่นแกล้งและนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง ได้แก่ บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ผู้อำนวยการสถานศึกษา คุณครูผู้สอน คุณครูแนะแนว คุณครูฝ่ายปกครอง และเพื่อน (ผู้ที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์) นอกจากนี้ยังรวมถึงผู้ที่พบเห็นเหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ได้แก่ แม่บ้าน รวมทั้งนักจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและความรุนแรงในเด็กและเยาวชน โดยมีลักษณะการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (in-depth interview semi structure) กำหนดคำถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ โดยประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ที่สอดคล้องและครอบคลุมวัตถุประสงค์ของงานวิจัยไว้ เช่น สาเหตุของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน รูปแบบพฤติกรรมของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน วิธีการรับมือของนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง รวมทั้งแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน

3. การประชุมกลุ่มย่อย (focus group) เป็นการเก็บข้อมูลจากผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการป้องกันปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน

โดยตรง ได้แก่ คุณครูประจำชั้น คุณครูฝ่ายปกครอง และคุณครูคณะทำงานด้านการป้องกันและแก้ไขปัญหายาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน โดยมีลักษณะเป็นการอภิปรายกลุ่มย่อย กำหนดประเด็นสนทนากลุ่ม เพื่อนำไปสู่แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนที่มีความเหมาะสม

วิธีการคัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง

การคัดเลือกโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง คณะผู้วิจัยใช้เกณฑ์การคัดเลือกด้วยวิธีการสุ่มแบบเฉพาะเจาะจง (purposive sampling) จากที่ปรากฏในข่าวหนังสือพิมพ์ที่เกิดปัญหาจากการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนในจังหวัดปทุมธานี โดยการสุ่มโรงเรียนกลุ่มตัวอย่างที่เป็นตัวแทนจังหวัดกระจายตามภาคคณะผู้วิจัยเลือกโรงเรียนในภาคกลาง เนื่องจากว่ามีสถิติที่แสดงว่าโรงเรียนในภาคกลางมีการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนมากที่สุดในประเทศไทย ผู้วิจัยเลือกสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงโรงเรียนในจังหวัดปทุมธานี จากนั้นเลือกสุ่มจากโรงเรียนในอำเภอหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี ในที่สุดคณะผู้วิจัยได้เลือกสุ่มแบบเฉพาะเจาะจงจากโรงเรียนเอกชนแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี โดยโรงเรียนดังกล่าวมีนักเรียนทั้งระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาที่สอดคล้องกับหัวข้อและวัตถุประสงค์ของงานวิจัยที่ต้องการจะศึกษาในนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาตอนปลายและมัธยมศึกษาตอนต้น ดังนั้น คณะผู้วิจัยจึงเลือกสุ่มนักเรียนกลุ่มตัวอย่างในโรงเรียนดังกล่าวนี้ (นักเรียนในระดับชั้น ป. 4-ม. 3) โดยกำหนดคุณลักษณะของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants) ได้แก่ เด็กนักเรียนที่กลั่นแกล้งและนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง ผู้ที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่กลั่นแกล้งและนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง

ได้แก่ บิดามารดาหรือผู้ปกครอง ผู้อำนวยการสถานศึกษา คุณครูผู้สอน คุณครูแนะแนว คุณครูฝ่ายปกครอง เพื่อน บุคคลากรในโรงเรียน นักจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและความรุนแรงในเด็กและเยาวชน รวมทั้งใช้วิธีเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบที่เกิดจากการแนะนำต่อ ๆ กัน (snowball sampling) โดยให้เด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ได้แนะนำผู้ที่มีประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนมากกว่า 1 ครั้งขึ้นไป (ผู้ที่กลั่นแกล้งหรือผู้ที่ถูกกลั่นแกล้ง)

กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informants)

1. เด็กนักเรียนที่กลั่นแกล้งและนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้งระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ถึงชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 ของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี ที่มีประสบการณ์โดยตรงเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนมากกว่า 1 ครั้งขึ้นไป จำนวน 10 ราย
2. บิดามารดาหรือผู้ปกครองของเด็กนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษาของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี จำนวน 5 ราย
3. คุณครูในโรงเรียนแห่งหนึ่งจังหวัดปทุมธานี ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา คุณครูผู้สอน คุณครูแนะแนว คุณครูฝ่ายปกครอง จำนวน 5 ราย
4. เพื่อน (ผู้ที่อยู่ร่วมในเหตุการณ์) จำนวน 3 ราย
5. บุคลากรในโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี (ที่พบเห็นเหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน) ได้แก่ แม่บ้าน จำนวน 2 ราย

6. นักจิตวิทยาที่มีประสบการณ์การทำงาน ด้านเด็กและความรุนแรงในเด็กและเยาวชน 5 ปีขึ้นไป จำนวน 1 ราย

7. ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับเด็กและความรุนแรง ในเด็กและเยาวชน ที่มีประสบการณ์การทำงาน ด้านนี้ 5 ปีขึ้นไป จำนวน 1 ราย

รวมทั้งหมด 27 ราย

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ แบบ สัมภาษณ์ ในการสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) และการเล่าเรื่อง (story telling) โดยการออกแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง กำหนดคำถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลในเชิงคุณภาพ โดยประกอบด้วยประเด็นต่าง ๆ ที่สอดคล้อง และครอบคลุมวัตถุประสงค์ของงานวิจัยไว้ ข้อคำถามที่จะใช้สัมภาษณ์และใช้ในการประชุม กลุ่มย่อยกับกลุ่มตัวอย่างนั้น คณะผู้วิจัย ได้ปรึกษากับนักจิตวิทยาทางด้านเด็กและ เยาวชน โดยคำถามต่าง ๆ ได้ผ่านการพิจารณา ร่วมกันแล้ว

การประมวลผลและการวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์เชิงลึกและ การแลกเปลี่ยนเล่าเรื่องเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูล แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการ กลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ผู้วิจัยได้ทำการ ประมวลผลและวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์ ข้อมูลเชิงคุณภาพ วิเคราะห์โดยใช้เทคนิค วิเคราะห์ข้อมูลแบบการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) จากนั้นนำข้อมูลที่ได้มา พิจารณาจำแนกประเภทของข้อมูล แล้ววิเคราะห์ ข้อมูลโดยจับใจความสำคัญจากบทสัมภาษณ์ และการเล่าเรื่อง นำข้อมูลที่สัมพันธ์กันมาจัด กลุ่มให้เป็นข้อมูลชุดเดียวกัน แล้วสร้างข้อสรุป

จากข้อมูลที่จำแนกแล้ว จากนั้นดำเนินการ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล

การตรวจสอบข้อมูล

ในการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูล จะดำเนินการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (triangulation) เพื่อพิสูจน์ว่าข้อมูลที่ได้นั้น ถูกต้องหรือไม่ โดยมีวิธีการตรวจสอบ ดังนี้

1. การตรวจสอบข้อมูลแหล่งบุคคล (ผู้ให้ ข้อมูล) ของข้อมูลสามฝ่าย คือ เด็กนักเรียน ที่เป็นผู้กลั่นแกล้งและเด็กที่ถูกกลั่นแกล้ง บุคคลที่เกี่ยวข้องกับนักเรียนที่กลั่นแกล้งและ ถูกกลั่นแกล้ง และนักจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญ

2. การตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการเก็บ รวบรวมข้อมูลหลายวิธี ดังนี้

2.1 การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคลจาก กลุ่มตัวอย่าง พร้อมทั้งศึกษาเอกสารประกอบ เช่น เอกสารบันทึกประจำวัน หรือประวัติต่าง ๆ ของโรงเรียน ที่มีการจดบันทึกรายละเอียด เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนที่มีการ บันทึกไว้เป็นลายลักษณ์อักษร

2.2 การแลกเปลี่ยนเรียนรู้จากการ เล่าเรื่อง ได้แก่ การสัมภาษณ์เชิงลึกรายบุคคล และการประชุมแลกเปลี่ยนกลุ่มย่อย (focus group) สำหรับนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง และผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในการป้องกันปัญหา การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนโดยตรง ได้แก่ ผู้อำนวยการสถานศึกษา คุณครู บิดามารดาหรือ ผู้ปกครอง เพื่อเป็นการตรวจสอบความถูกต้อง ของข้อมูลที่ได้จากแหล่งบุคคลและวิธีการเก็บ ข้อมูลที่ต่างกัน

3. การตรวจสอบข้อมูลโดยนักวิจัยหลายคน ผู้วิจัยจะทำการทบทวนและตรวจสอบข้อมูล หลาย ๆ ครั้ง จากนั้นนักวิจัยหลายคน (สมาชิก ทีมวิจัย)

4. การตรวจสอบเชิงทฤษฎีในการศึกษาวิจัย
แนวทางในการป้องกันปัญหาการกลั่นแกล้งกัน
ในโรงเรียน ผู้วิจัยศึกษาแนวคิดและทฤษฎี
ที่เกี่ยวกับสาเหตุการกระทำความผิดหรือการ
กลั่นแกล้งผู้อื่นของเด็กและเยาวชน เพื่อใช้อธิบายถึงสาเหตุและปัจจัยของการมีพฤติกรรม
กลั่นแกล้งผู้อื่น และการตกเป็นเหยื่อของการ
กลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ได้แก่ ทฤษฎีการควบคุม
ตัวเอง (Self-control Theory) ทฤษฎีการกักขัง
(Containment Theory) ทฤษฎีความผูกพันทาง
สังคม (Social Bond Theory) ทฤษฎีการเรียนรู้
(Aker's Social Learning Theory) ทฤษฎีคบค้า
สมาคมที่แตกต่าง (Differential Associations
Theory) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic
Theory) ทฤษฎีปมด้อย (Inferiority Complex)
ทฤษฎีกับดักทางวัฒนธรรม (Cultural Trapping
Theory) ทฤษฎีกิจกรรมประจำวัน (Routine
Activity Theory) และทฤษฎีเทคโนโลยีสมัยใหม่
(The New Technology)

แนวคิดและทฤษฎีในการป้องกันการกระทำผิด
หรือการกลั่นแกล้งกันของเด็กและเยาวชน
เช่น การตัดมูลเหตุที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมกลั่นแกล้ง
ผู้อื่นของผู้กลั่นแกล้ง และป้องกันไม่ให้เกิดเหยื่อ
ของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนด้วยการตัด
ช่องโอกาสในการกลั่นแกล้งผู้อื่น เพื่อนำไปสู่
คู่มือในการป้องกันปัญหาการกลั่นแกล้งกัน
ในโรงเรียน

ทั้งนี้ ผู้วิจัยจะทำการตรวจสอบข้อมูล
สามเล่มอีกครั้งและบูรณาการข้อมูลที่รวบรวม
ได้ทั้งหมดเข้าด้วยกัน หากข้อมูลใดที่ตรวจสอบ
สามเล่มแล้วผลออกมาไม่ตรงกันหรือไม่น่าเชื่อถือ
จะตัดออก

■ จริยธรรมของการวิจัยในคน

การศึกษาวิจัยได้ให้ความสำคัญกับจริยธรรม
การวิจัยในคน ดังนี้

1. การเก็บข้อมูลจะต้องได้รับการยินยอม
จากกลุ่มตัวอย่างหรือผู้แทนโดยชอบธรรม
ที่เกี่ยวข้อง
2. การเผยแพร่ข้อมูลจะไม่ระบุชื่อ นามสกุล
ที่แท้จริงของกลุ่มตัวอย่าง

■ ผลการวิจัย

1. สาเหตุของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ของโรงเรียนแห่งหนึ่งในจังหวัดปทุมธานี

สาเหตุของการกลั่นแกล้ง ช่มเหง รังแกกัน
ในโรงเรียนส่วนใหญ่เกิดจากความตระหนักรู้ถึง
ความสำคัญของปัญหาการกลั่นแกล้งกันของ
เด็กนักเรียนในสังคมไทยยังอยู่ในระดับที่ต่ำ
และมีทัศนคติที่มองเรื่องการกลั่นแกล้งรังแกกัน
ในโรงเรียนของเด็กเป็นเพียงการหยอกล้อกัน
ตามประสาเด็กเท่านั้น ไม่ได้มองว่าเป็นความ
รุนแรง หรือความตั้งใจที่จะทำร้ายผู้อื่น กล่าวคือ
ส่วนใหญ่มักจะคิดว่าการกลั่นแกล้งรังแกกัน
ของเด็กนักเรียน เป็นเพียงการหยอกล้อกัน
ของเด็ก เพื่อความสนุกสนานเท่านั้น นอกจากนี้
ยังพบว่าสาเหตุอื่นที่ทำให้เด็กกลั่นแกล้งรังแกกัน
ประกอบอยู่ด้วยสาเหตุต่าง ๆ ดังต่อไปนี้ ปัญหา
ภายในครอบครัวของเด็ก (ขาดการดูแลเอาใจใส่
ขาดการอบรมสั่งสอนจากครอบครัว พ่อแม่
แยกทางกัน ผู้ปกครองไม่ชอบกัน ฯลฯ) ความ
อิจฉากันของเด็กความต้องการเป็นที่ยอมรับ

ของเพื่อน ความอยากรู้ตัวตนในสายตาผู้อื่น ความต้องการให้คนอื่นอยู่ใต้อำนาจตนเอง การเกิดพฤติกรรมเลียนแบบจากการเสพสื่อออนไลน์และจากการใช้ความรุนแรงของผู้อื่น ความแตกต่างของเพื่อน (การไม่ยอมรับความแตกต่างในสังคม) การไม่รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การตอบโต้กลับเมื่อถูกกลั่นแกล้งหรือการไปกลั่นแกล้งผู้อื่นต่อเมื่อถูกกลั่นแกล้ง การเข้าใจผิดกัน การไม่ชอบกัน การทะเลาะกันมาก่อน และความเข้าใจหรือการตระหนักรู้เรื่องการกลั่นแกล้งกันของเด็กอยู่ในระดับที่ต่ำ ทำให้บางครั้งเด็กเองก็ไม่เข้าใจว่า พฤติกรรมแบบไหนที่เรียกว่าเป็นการกลั่นแกล้งผู้อื่น ประกอบกับการตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของเด็กนักเรียน ยังไม่ได้รับความสนใจเท่าที่ควร ในโรงเรียนยังไม่มีกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านการกลั่นแกล้งกันของเด็กหรือการอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันอย่างเป็นรูปธรรม ด้วยสาเหตุข้างต้นทั้งหมดที่กล่าวมานั้น ทำให้ปัจจุบันในโรงเรียนยังมีการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนอยู่เป็นจำนวนมาก ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของกลุ่มตัวอย่างที่ได้กล่าวไว้ ดังต่อไปนี้

“หนูคิดว่าเพื่อนในห้องส่วนใหญ่แกล้งกัน เพราะสนุก บางทีก็เป็นแผลเลย”

“หนูเป็นทั้งผู้กลั่นแกล้งและผู้ถูกกลั่นแกล้ง โดยหนูผลักเพื่อนแรง ๆ แต่ไม่มีแผล เราผลักคนเดียว เพราะล้อเล่น แล้วเพื่อนก็ผลักเรากลับ”

“สาเหตุที่ถูกกลั่นแกล้งเกิดจากเพื่อนอิจฉา หนูที่เรียนเก่ง ร่าเริง เล่นเกมเก่ง ตอนอยู่ชั้น ป.6 เพื่อน ๆ ชอบดูคลิปวิดีโอ 18+ แต่หนูไม่รู้เรื่องและมาด่าหนู นินทาหนูว่า เห็นซีมันเจียบ ๆ แต่จริง ๆ มันรู้นะ”

“การกลั่นแกล้งกันของเด็กในโรงเรียน สาเหตุหนึ่งมาจากการเลียนแบบมาจากโทรศัพท์ เด็กมีโทรศัพท์ก็จะเล่นอินเทอร์เน็ต แล้วเลียนแบบพฤติกรรมมา”

“หนูเคยถูกแกล้ง เวลาเพื่อนแกล้งหนู ล้อหนู หนูก็ตอบโต้ไปเลยคะ เช่น หนูก็ว่าเพื่อนกลับแต่ไม่ได้แรงมาก”

2. รูปแบบและพฤติกรรมการกลั่นแกล้งในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน จำแนกตามพฤติกรรมของการกลั่นแกล้งกันได้ทั้งหมด 4 รูปแบบหลัก โดยสามารถพบเห็นการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของเด็กนักเรียนได้ทั้งการกลั่นแกล้งแบบซึ่งหน้าและการกลั่นแกล้งบนโลกออนไลน์ ดังจะเห็นได้จากการให้ข้อมูลของผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ต่อไปนี้

“เพื่อนผู้ชายที่ชอบแกล้งหนู ชอบล้อเลียน เรื่องรูปร่างหน้าตาหนู ก็เคยตอยแชนหนูแรง ๆ ด้วย เขาชอบหาเรื่องคนอื่น ทำความรุนแรงต่อคนอื่น ตอนที่เขาตอยก็มีฟกช้ำ เพราะเขาตอยแรง”

“หนูเคยโดนแกล้งแย่งขนม เพื่อนผู้หญิง 2-3 คน ที่แกล้ง บางครั้งก็ผลักหนูแรง ๆ แล้วเขาก็ไปบอกเพื่อนคนอื่นไม่ให้มาคุยกับหนูด้วย ตอน ป. 5 เวลาถูกแกล้งหนูก็ไม่ได้เล่าให้ใครฟัง เก็บไว้คนเดียว”

“การกลั่นแกล้งกัน Cyber Bully เด็กป. 3-4 ก็มีสมาร์ทโฟนใช้แล้วนะคะ เวลาไม่ชอบใครก็จะใช้คำหยาบ หรือสร้างกลุ่มไลน์นินทาคนอื่นก็มี เสียดสีกันในเฟซบุ๊คก็มี”

สามารถสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การกลั่นแกล้งทางวาจา ได้แก่ การใช้คำพูดทำร้ายผู้อื่น การดูถูก การพูดจาเสียดสี การพูดจาประชดประชันกัน การด่าทอผู้อื่น การตวาด การล้อเลียนเรื่องรูปร่างหน้าตา หรือรูปลักษณ์ภายนอกของผู้อื่น การนิทา การโกหกบิดเบือนความจริง การล้อเลียนปมด้อยของผู้อื่น การล้อชื่อพ่อแม่ การคุกคามหรือล่วงละเมิดทางเพศด้วยคำพูดและการล้อเลียน และการใช้คำพูดหยาบคาย ฯลฯ

2. การกลั่นแกล้งกันทางร่างกาย ได้แก่ ทำร้ายร่างกายผู้อื่น เด็กที่มีรูปร่างใหญ่กว่ารังแกเด็กที่ตัวเล็กกว่าด้วยการชก ต่อย ทบ ตี เตะ ผลักหัว ตบหัว ดึงหรือกระชากผม การเดินชน การวิ่งชน การผลักแรง ๆ ฯลฯ

3. การกลั่นแกล้งกันทางด้านอารมณ์หรือสังคม ได้แก่ ควบคุมผู้อื่นให้อยู่ใต้อำนาจของตนเอง ช่มชู้ใช้อำนาจกับเพื่อน ทำให้ผู้อื่นกลัว ต้องการอยู่เหนือเพื่อน ทำลายความมั่นใจผู้อื่น ไม่ยอมรับความแตกต่างของเพื่อน แบ่งแยกและกีดกันผู้อื่นออกจากสังคมกลุ่มเพื่อน รวมกลุ่มกันกดดันผู้อื่น นำสิ่งของของเพื่อนไปซ่อน ไม่ต้องการให้ผู้อื่นเด่นกว่า ต้องการเป็นที่ยอมรับของเพื่อน ต้องการเป็นที่สนใจของเพื่อน ต้องการได้รับความรักจากเพื่อน แย่งเพื่อนกันข่มขู่รีดไถเอาเงินจากผู้อื่น บูลลี่เด็กที่ย้ายมาจากโรงเรียนอื่น ชังเพื่อนในห้องน้ำ ฯลฯ

4. การกลั่นแกล้งกันบนโลกออนไลน์หรือ Cyber Bully ได้แก่ การใช้สื่อออนไลน์กลั่นแกล้งผู้อื่นด้วยการสร้างข่าวลือที่ส่งผลกระทบต่อชื่อเสียงของผู้อื่น โพสต์ใส่ร้ายป้ายสี โพสต์ข้อความโจมตี โพสต์ข้อความด่าทอ โพสต์ข้อความล้อเลียนที่เกี่ยวกับรูปลักษณ์ภายนอกและเรื่องเพศ

การใช้คำหยาบคาย ประจาน หรือส่งต่อข้อความที่ทำร้ายจิตใจผู้อื่น สร้างความอับอายให้แก่ผู้อื่น ตั้งกลุ่มไลน์นินทาเพื่อน ฯลฯ

3. ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลั่นแกล้งในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

ส่วนผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลั่นแกล้งรังแกกันของเด็กในโรงเรียนนั้น ทั้งเด็กที่เป็นผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งผู้อื่นและเด็กที่ถูกผู้อื่นกลั่นแกล้งต่างได้รับผลกระทบทั้งสองฝ่าย จากการศึกษาพบว่า ผู้ที่เป็นฝ่ายกระทำนั้นก็ได้รับผลกระทบด้วยเช่นกัน ไม่ว่าจะเป็นมีปัญหาด้านด้านจิตใจและสุขภาพจิตและทางด้านสุขภาพกาย เช่น เป็นโรคซึมเศร้า อารมณ์ไม่มั่นคง มีอารมณ์หงุดหงิดง่าย ควบคุมอารมณ์ของตนเองไม่ได้ ต่อต้านสังคม เกรง เป็นอันธพาล ทำร้ายผู้อื่น มีบาดแผลตามร่างกาย มีปัญหาด้านการเรียน ทำให้ต้องหยุดเรียนกลางคัน และนำไปสู่พฤติกรรมการขอใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น

เพียงแต่ว่าผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการศึกษาจะพบเห็นได้เด่นชัดในเด็กนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้งโดยมีผลกระทบต่อเด็กนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้งโดยตรง ดังต่อไปนี้ ผู้ที่ถูกกลั่นแกล้ง มีภาวะซึมเศร้าและความวิตกกังวลส่งผลต่อความรู้สึกโดดเดี่ยว กลัว โกรธ เครียด กดดัน เศร้า เสียใจ ร้องไห้ ซึม อาย สูญเสียความมั่นใจในตนเอง ไม่กล้าแสดงออก รู้สึกเห็นคุณค่าในตัวเองลดลง มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงด้านการนอนหลับและการรับประทานอาหาร รวมทั้งมีปัญหาด้านสุขภาพไม่พูดจากับใคร สูญเสียความสนใจในกิจกรรมที่พวกเขาเคยสนุก เช่น ไม่เข้าร่วมกิจกรรมของโรงเรียน ประสิทธิภาพทางการเรียนลดลง ไม่ค่อยมาโรงเรียน แยกตัวออกจากสังคม

เก็บตัวอยู่คนเดียว หรือบางครั้งได้ตอบกลับ ทำร้ายตนเองหรือทำร้ายผู้อื่นจนมีบาดแผลตามร่างกาย

...มีเคสหนึ่งที่มีปัญหาในห้องเรียน คือ มีสไม์เคยได้ยินเสียงน้องพูดเลยสักครั้ง เพื่อนจะพูดแทนให้ตลอด น้องเป็นเด็กผู้ชาย อยู่ชั้น ป.6 เพื่อน ๆ ชอบบูลลี่น้องเรื่องที่น่าสงสารเล็กน้อย น้องไม่มีความมั่นใจในตัวเอง น้องไม่พูดมาตั้งแต่ ป. 3 แล้วค่ะ ไม่พูดกับใครเลยสักคน แต่จะสะกิดไหล่เพื่อนแทน ไม่ร่วมกิจกรรม ไม่สนิทกับเพื่อน คุณพ่อคุณแม่ น้องทราบและเคยพาไปพบแพทย์ แต่ก็ยังไม่ดีขึ้น น้องไม่กล้าที่จะพูด น่าจะกระทบจิตใจน้องมาก ๆ เลยทำให้ไม่กล้าพูด...

...หนูโดนเพื่อนล้อว่าอ้วน หน้าเป็นสิ่ว หนูไม่มั่นใจในตัวเองเลย หนูเลยใส่เสื้อกันหนาวตลอดเวลาเลย หนูอาย หนูเครียดมาก อยากอยู่แต่บ้าน หนูไม่อยากไปโรงเรียนเลย รู้สึกแย่มากเลย ทำอะไรที่เราอ้วนแล้วผิวดำ หนูร้องไห้ เศร้าหนักตอนนั้นหนูอยู่ ป.5 คิดอยากฆ่าตัวตายเลย หนูทำร้ายตัวเองด้วย กรีดข้อมือตัวเอง ระบายความรู้สึก หนูไม่ค่อยทานข้าว นอนไม่หลับเลย บางครั้งหนูก็โกรธมาก ไม่พอใจ แต่เราทำอะไรไม่ได้...

4. มาตรการหรือแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาคารกัณกัณกัณในโรงเรียนนักเรียน

4.1 การปฏิบัติงานหรือการดำเนินการในการป้องกันแก้ไขปัญหาคารกัณกัณกัณในโรงเรียนของคุณครูและบุคลากรในโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับการดำเนินการในการป้องกันแก้ไขปัญหาคารกัณกัณกัณในโรงเรียนของคุณครูและบุคลากร ได้แก่ คุณครูและบุคลากรในโรงเรียนจะเน้นไปที่การอบรมสั่งสอนหรือ

ว่ากล่าวตักเตือนเด็กที่ไปกัณกัณผู้อื่นเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีแนวทางอื่น ๆ ประกอบด้วยดังต่อไปนี้

โดยแนวทางการปฏิบัติงานของคุณครูและบุคลากรในโรงเรียนในการแก้ไขปัญหาคารกัณกัณกัณในโรงเรียนที่คุณครูได้นำมาใช้กับเด็กนักเรียนผู้ที่มีพฤติกรรมกัณกัณผู้อื่นประกอบด้วยแนวทางทั่วไปที่สำคัญ ได้แก่ การอบรมสั่งสอน หรือว่ากล่าวตักเตือนทันทีที่พบเห็นเหตุการณ์การกัณกัณกัณในโรงเรียน โดยร่วมแก้ไขปัญหากับนักเรียนก่อนเบื้องต้น การรับฟังปัญหาของเด็กนักเรียนอย่างตั้งใจ และปลอบใจเด็กนักเรียนที่ถูกกัณกัณกัณ การใช้บทลงโทษที่เหมาะสมในการแก้ไขปัญหาคารกัณกัณกัณในโรงเรียน การร่วมวางแผนและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาคารกัณกัณกัณในโรงเรียนร่วมกับคุณครูท่านอื่นหรือคุณครูฝ่ายปกครอง การร่วมปรึกษาหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาคารกัณกัณกัณในโรงเรียนร่วมกับผู้ปกครองของนักเรียนที่ถูกกัณกัณกัณและผู้ปกครองของนักเรียนที่ถูกกัณกัณกัณ และการสอดส่อง สังเกตพฤติกรรม และสอบถามข้อมูลเพิ่มเติมจากบุคลากรท่านอื่นในโรงเรียนที่พบเห็นเหตุการณ์การกัณกัณกัณของเด็กนักเรียน ดังจะเห็นได้จากคุณครูกลุ่มตัวอย่างที่ได้ให้ข้อมูล ไว้ดังนี้

“แนวทางการแก้ไขเมื่อนักเรียนถูกกัณกัณกัณ จะเรียกนักเรียนมาคุยเป็นรายบุคคล โดยคุณครูประจำชั้นจะร่วมแก้ไขปัญหากับนักเรียนในเบื้องต้นก่อน โดยการอบรมสั่งสอน หากนักเรียนยังมีพฤติกรรมไม่ดีขึ้นจึงเชิญผู้ปกครอง”

“โรงเรียนไม่มีการแต่งตั้งคณะทำงานด้านการกัณกัณกัณ แต่จะมีการอบรมและ

ส่งเสริมด้านคุณธรรมให้นักเรียน และไม่มีกิจกรรมรณรงค์เรื่องการยุติการกลั่นแกล้งในโรงเรียน”

4.2 แนวทางในการแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของพ่อแม่หรือผู้ปกครองที่เด็กในปกครองถูกกลั่นแกล้ง

สำหรับแนวทาง ในการแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของเด็กนักเรียน เมื่อทราบว่าเด็กในปกครองของตนเองถูกกลั่นแกล้ง ผู้ปกครองจะเน้นการอบรมสั่งสอนให้คิดในแง่บวก ให้นิ่งเฉยและไม่ให้ตอบโต้กลับ คนที่มากลั่นแกล้งเป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังแจ้งคุณครูประจำชั้นให้ทราบ เพื่อหาแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนร่วมกัน ดังจะเห็นได้จากคำกล่าวของผู้ปกครองท่านหนึ่ง ดังนี้

...เมื่อลูกมาเล่าเรื่องเพื่อนแกล้งให้ฟัง จะบอกลูกว่า ไม่ต้องคิดมากกับคำพูดของเพื่อน หรือพูดให้เพื่อนเข้าใจ ส่วนตัวมองว่าเราไม่สามารถเปลี่ยนแปลงผู้อื่นได้ ควรเปลี่ยนแปลงลูกของตนเองดีกว่า ให้ลูกไปบอกเพื่อนให้เข้าใจ เพื่อนก็เข้าใจ จากนั้นเพื่อนก็ไม่แกล้งอีก เมื่อลูกถูกเพื่อนแกล้งจะแจ้งคุณครูประจำชั้นทราบ และคุณครูจะแก้ไขปัญหให้...

4.3 ข้อเสนอแนะและแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนนักเรียนจากคุณครูโรงเรียนกลุ่มตัวอย่าง

สำหรับคุณครูที่เป็นคณะกรรมการต่อต้านการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนได้ร่วมหารือเกี่ยวกับมาตรการหรือแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพิ่มระดับความสำคัญ

ของปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน นำไปสู่การลดปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน โดยมีข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกัน ดังต่อไปนี้

(1) อบรมคุณธรรมจริยธรรมและการอยู่ร่วมกับผู้อื่น เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันให้แก่เด็กนักเรียนเป็นประจำในคาบโฮมรูม และจะสอดแทรกองค์ความรู้เรื่องการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนโดยตรงในวิชาลูกเสือเนตรนารีให้นักเรียนทุกชั้นปีในปีการศึกษาหน้า ให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกัน และมีความตระหนักรู้ในเรื่องการเคารพสิทธิของผู้อื่น (2) จัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านการบูลลี่กันในโรงเรียนเป็นประจำทุกปี เช่น การวาดภาพประกวด การโต้วาที ฯลฯ (3) พยายามสังเกตพฤติกรรมของเด็กนักเรียนอย่างใกล้ชิด โดยเฉพาะนักเรียนที่มีพฤติกรรมชอบกลั่นแกล้งผู้อื่น (4) ควรมีการรายงานพฤติกรรมของนักเรียนที่มีปัญหาให้แก่คุณครูประจำชั้นในระดับชั้นใหม่ในแต่ละปี ทั้งแบบที่เป็นลายลักษณ์อักษรและการบอกเล่า เพื่อให้คุณครูประจำชั้นที่รับช่วงต่อได้เฝ้าระวัง และสังเกตติดตามพฤติกรรมของเด็กนักเรียนที่มีพฤติกรรมเสี่ยงอย่างใกล้ชิด และ (5) สนับสนุนให้มีการนำ Line Official (Anti-Bullying-Your best friend) ที่ทีมวิจัยได้สร้างขึ้น เพื่อเป็นเครื่องมือในการลดปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนให้นักเรียนในโรงเรียนใช้

4.4 ข้อเสนอแนะและแนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนนักเรียนจากนักจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญด้านการกลั่นแกล้งกันของเด็กในโรงเรียน

นักจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและ

เยาวชนได้ให้ข้อเสนอแนะที่สอดคล้องกัน คือ การส่งเสริมการสร้าง Self-esteem ให้แก่เด็กนักเรียนทุกคน เพื่อให้เกิดความมั่นใจในตัวเอง เห็นข้อดีของตนเอง และเห็นคุณค่าในตัวเอง เป็นสำคัญ เมื่อเด็กมี Self-esteem สูง ถ้าหากเมื่อใดก็ตามที่ถูกเพื่อนกลั่นแกล้งหรือบูลลี่ เด็กจะรู้สึกแย่และมีมุมมองความคิดต่อตนเอง ในแง่บวก การสนับสนุนการสร้าง Self-esteem เพื่อที่จะได้เป็นภูมิคุ้มกันและเป็นเกราะป้องกัน เมื่อต้องเจอกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันหรือปัญหาใดก็ตาม เด็กที่มี Self-esteem สูงจะสามารถเผชิญหน้าและสามารถรับมือกับสถานการณ์ต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี โดยเฉพาะอย่างยิ่งเมื่อถูกบูลลี่ เด็กจะรู้สึกแย่กับตัวเอง เห็นคุณค่าในตนเอง รู้สึกภาคภูมิใจในตัวเอง ไม่เอาจุดด้อยที่คนอื่นมองมาทำให้สูญเสียความมั่นใจ ให้มั่นใจในตัวเอง และมองว่าเราเองก็มีข้อดีอื่น ๆ อีกเยอะเลย ทำให้เด็กสามารถรับมือกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้ ควรให้เด็กจัดการแก้ไขปัญหด้วยตนเอง โดยอยู่ภายใต้การดูแลของผู้ใหญ่อย่างใกล้ชิด สอนเด็กผ่านการสร้างบทบาทสมมติ เพื่อให้เด็กนักเรียนได้เข้าใจปัญหามากขึ้นและได้เรียนรู้วิธีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตัวเอง โดยวิธีการจัดการกับปัญหานั้นควรส่งเสริมวิธีการจัดการกับปัญหาเชิงบวก กล่าวคือ สนับสนุนและส่งเสริมให้จัดการแก้ไขปัญหด้วยตัวเองและให้เด็กนักเรียนที่ขอบกลั่นแกล้งผู้อื่นหรือแกนนำเด็กนักเรียนเป็นผู้นำในการปกป้องเพื่อนที่ถูกกลั่นแกล้ง เพื่อให้เด็กนักเรียนเกิดความภาคภูมิใจในตัวเองและเห็นคุณค่าในตัวเองที่เป็นฮีโร่สามารถปกป้องและช่วยเหลือเพื่อนที่ถูกกลั่นแกล้งได้ นอกจากนี้ ในการแก้ไขปัญห

การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนคุณครูควรจะทำแบบการแก้ไขปัญหาเฉพาะราย โดยดูจากนิสัยของเด็กนักเรียนแต่ละคน เพื่อที่จะได้แก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างตรงจุด โดยที่คุณครูและพ่อแม่หรือผู้ปกครองต้องให้ความสำคัญกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียน โดยไม่มองว่าการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนเป็นเพียงเรื่องล้อเล่นสนุกสนานตามประสาเด็กเท่านั้น ต้องให้ความสำคัญกับปัญหาดังกล่าว ดังจะเห็นได้จากข้อเสนอแนะดังต่อไปนี้

- 1) ถ้าในเด็กที่ถูกบูลลี่ ต้องสร้าง Self-esteem ให้เขา อาจจะผ่านการอบรมก็ได้
- 2) ให้เห็นคุณค่าในตนเอง ไม่เอาจุดด้อยที่คนอื่นมองมาทำให้สูญเสียความมั่นใจ ให้มั่นใจในตัวเอง และมองว่าเราเองก็มีข้อดีอื่น ๆ อีกเยอะเลย เช่น ถึงแม้เราจะมีรูปร่างที่ใหญ่ แต่เราก็ดูสวยมาก เรามีพรสวรรค์ในการวาดรูป เราขอช่วยเหลือคนอื่น ให้รักตัวเองให้มาก ๆ
- 3) เมื่อมีปัญหาให้หาคนที่เราสามารถพูดคุยหรือสามารถปรึกษาได้ อาจจะเป็นพ่อแม่ คุณครูหรือเพื่อนสนิทก็ได้ เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญห เพราะเราไม่ได้อยู่ตัวคนเดียว
- 4) เมื่อพบเห็นการกลั่นแกล้งกันเกิดขึ้นอย่าเพิกเฉย ให้เข้าไปช่วยเหลือคนที่ถูกกลั่นแกล้ง ถ้าช่วยเหลือเองไม่ได้ ให้ไปบอกคุณครูให้มาช่วยเหลือเพื่อน
- 5) ไม่ตอบโต้คนที่มากลั่นแกล้งเรา ไม่ใช่กำลังหรือใช้ความรุนแรง ไม่ต้องตอบโต้ แต่ให้นิ่งเฉย ไม่ต้องสนใจคนที่มาแกล้งเรา
- 6) ยอมรับในความแตกต่าง ให้เกียรติกัน และกัน

4.5 ข้อเสนอแนะในการป้องกันแก้ไข ปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนจากการศึกษา รวบรวมข้อมูลจากเทปบันทึกการสัมภาษณ์สด ในรายการข่าวของผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและเยาวชน เกี่ยวกับแนวทางที่เหมาะสมในการป้องกันแก้ไข ปัญหาการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียน

โดยผู้เชี่ยวชาญด้านเด็กและเยาวชนได้ให้ ข้อเสนอแนะในการป้องกันแก้ไขปัญหาคำสำคัญ ไว้ว่า คุณครูควรพูดคุยกับเด็กนักเรียนอย่างใกล้ชิด และคอยสังเกตพฤติกรรมของเด็กอยู่เป็นประจำ รวมไปถึงพ่อแม่ควรพูดคุยกับลูกเป็นประจำ สร้างความไว้วางใจ เชื่อใจ เวลาที่ลูกมีปัญหาจะได้ มาคุยมาปรึกษาพ่อแม่ แล้วพ่อแม่จะสามารถ สังเกตอาการของลูกได้ พ่อแม่จะทราบเลยว่าลูก มีปัญหา ซึม เหมงา เพื่อดูว่าลูกมีพฤติกรรมที่ เปลี่ยนไปหรือไม่ ลูกใช้อารมณ์ในการตัดสินใจ คนอื่นมากขึ้นไหม ลูกอยู่ในภาวะซึมเศร้า เพื่อให้ ความช่วยเหลือแก่เด็กได้อย่างทันทั่วทั้งที่ จะเห็นว่า ข้อเสนอแนะในการป้องกันแก้ไขปัญหาการ กลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียน ผู้เชี่ยวชาญท่านนี้ ได้ให้ไว้ทั้งกับพ่อแม่และคุณครู คือ การเน้นถึง การพูดคุยอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ทราบถึงปัญหา ที่เด็กกำลังพบเจออยู่ จะได้ช่วยแก้ไขปัญหา ได้อย่างทันทั่วทั้งที่ นอกจากนี้ที่บ้าน ที่ชุมชน และ ที่โรงเรียนควรสร้างระบบเฝ้าระวัง หรือ (Anti-Bullying Program) เพื่อให้เด็กทราบว่า เมื่อเกิดปัญหาการกลั่นแกล้งกันขึ้นเขาจะรับมือ อย่างไร จะปรึกษาใครหรือขอความช่วยเหลือ ได้จากใครอย่างเป็นระบบ จะเห็นว่าเมื่อเกิด ปัญหาขึ้นเด็กส่วนใหญ่ไม่ทราบว่าจะต้องไปแจ้งใคร หรือขอความช่วยเหลือจากใคร เด็กนักเรียน บางรายไม่กล้าที่จะไปปรึกษากับคุณครู เมื่อเจอกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน

และไม่กล้านำปัญหาไปปรึกษากับพ่อแม่ ทำให้ ต้องเผชิญหน้าคนเดียว โดยบางครั้งการแก้ไข ปัญหาที่นำไปสู่การแก้ไขปัญหาก็ผิดวิธี เช่น เกิดการใช้ความรุนแรงทั้งต่อตนเองและต่อผู้อื่น ตามที่พบเห็นได้ตามข่าวที่ปรากฏโดยทั่วไป

■ สรุปและการอภิปรายผล

1. สาเหตุของการกลั่นแกล้งในโรงเรียนของ นักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

1.1 วัฒนธรรมของสังคมไทย และ การตระหนักรู้ในเรื่องการกลั่นแกล้งกันมีน้อย โดยวัฒนธรรมของสังคมไทยมองว่าการ กลั่นแกล้งกันของเด็กเป็นเพียงแค่เรื่องปกติ ธรรมดาที่สามารถเกิดขึ้นได้ โดยไม่มองว่า การกลั่นแกล้งกันนั้นเป็นความรุนแรงแต่อย่างใด เป็นเพียงแค่การล้อเล่น การหยอกล้อกันตาม ประสาเด็กเท่านั้น เด็กเหล่านั้นไม่ได้มีเจตนา ที่จะทำร้ายร่างกายหรือทำร้ายจิตใจใคร และ มองว่าการกลั่นแกล้งกันไม่ได้ถือว่าเป็นความ รุนแรง และเป็นเรื่องปกติที่สามารถเกิดขึ้นได้กับ เด็กนักเรียนทั่วไปทุกคน สอดคล้องกับคำกล่าว ของ นพ.เกียรติภูมิ วงศ์รจิต อธิบดีกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (PPTV Online, 2563) ได้กล่าวว่า ปัญหาการกลั่นแกล้งกันมีมาเป็น ระยะเวลาที่ยาวนานแล้ว ที่ส่งผลกระทบต่อและ เป็นภัยคุกคามต่อสังคมทั้งต่างประเทศและ ประเทศไทย แต่ต่างประเทศจะให้ความสนใจกับ ปัญหาการกลั่นแกล้งกันมากกว่าประเทศไทย โดยการที่ประเทศไทยให้ความสนใจปัญหาดังกล่าวน้อย เนื่องจากว่าวัฒนธรรมของไทย และสังคมไทยมีความเป็นเพื่อนเยอะ มองว่าเป็นการหยอกล้อกันของเพื่อน สังคมไทยจะมอง

ในมิติของความสัมพันธ์กับตัวบุคคลและความสนิทสนม จึงทำให้ปัญหาการกลั่นแกล้งกันของเด็กในโรงเรียนในประเทศไทยมีแนวโน้มที่จะรุนแรงมากยิ่งขึ้น ทั้งนี้ จะเห็นว่าในเรื่องของการตระหนักรู้และองค์ความรู้เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนเองยังอยู่ในระดับที่ต่ำ บางครั้งเด็กหลายคนแยกไม่ออกและไม่เข้าใจว่าพฤติกรรมแบบไหนที่เรียกว่าการกลั่นแกล้งกันหรือการบูลลี่ เพราะส่วนใหญ่เข้าใจว่าเป็นการหยอกล้อกัน เป็นเรื่องตลกขำขันมากกว่าเรื่องของความรุนแรง

1.2 การไม่มีระบบเฝ้าระวังต่อต้านการกลั่นแกล้งรังแกกัน (Anti-Bullying program) จากการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ พบว่าอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้ปัญหาการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนในโรงเรียนมีแนวโน้มที่จะรุนแรงและมีการกลั่นแกล้งขยายวงกว้างเพิ่มมากยิ่งขึ้น คือ การที่ในโรงเรียนไม่มีระบบเฝ้าระวังเกี่ยวกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันโดยตรง เมื่อเด็กนักเรียนถูกกลั่นแกล้งก็ไม่ทราบว่าจะต้องทำอะไร หรือต้องไปแจ้งใครให้ช่วยเหลือ เพราะเด็กนักเรียนบางคนไม่กล้าแจ้งคุณครู เพราะกลัวคุณครูจะมองว่าเป็นเรื่องแค่เรื่องเล็กน้อย เด็กหลายคนจึงหาทางออกหรือหาแนวทางในการรับมือกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันด้วยตนเองโดยวิธีการที่ผิด

1.3 ปัญหาภายในครอบครัวจากการศึกษาพบว่า อีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้เด็กมีพฤติกรรมที่ชอบกลั่นแกล้งกัน คือ เด็กที่ชอบไปกลั่นแกล้งผู้อื่นมักจะเป็นเด็กที่ขาดความรักความอบอุ่น ขาดการดูแล ขาดการเอาใจใส่ที่ดีจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง และขาดการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง พ่อแม่ไม่มีเวลาให้ พื้นฐานการ

เลี้ยงดูที่ไม่เหมาะสม พ่อแม่หรือผู้ปกครองขึ้นนำเด็กหรืออบรมสั่งสอนไปในทางที่ผิด เลี้ยงดูแบบตามใจ รวมทั้งเด็กเหล่านั้นอยู่อาศัยในครอบครัวที่พ่อแม่มักจะมีปัญหาทะเลาะกันต่อหน้าเด็กอยู่เป็นประจำ สอดคล้องกับทฤษฎีความผูกพันทางสังคม (Travis Hirschi, 1969 อ้างอิงใน สุณีย์ กัลยะจิตร, 2557) โดยทฤษฎีดังกล่าวมีการอธิบายไว้ว่า มนุษย์มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดทุกคน แต่มนุษย์ควบคุมเอาไว้ สาเหตุที่มนุษย์สามารถควบคุมไว้ได้และไม่ไปกระทำความผิด เพราะมนุษย์กลัวจะสูญเสียความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัว บิดามารดา พี่น้อง เพื่อน ครู เนื่องจากว่ามีความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้นกับคนในครอบครัว และคนในสังคม อีกทั้งยังใส่ใจผู้อื่น แต่ถ้าหากว่าเด็กไม่มีความผูกพันต่อบิดามารดา ต่อผู้ปกครอง ต่อหรือสังคม และไม่เห็นอกเห็นใจผู้อื่น หรือไปมีความผูกพันต่อเพื่อนที่เกเร อันธพาล และกระทำความผิด เด็กก็มีแนวโน้มที่จะกระทำผิดสูงขึ้น รวมทั้งสอดคล้องกับทฤษฎีการควบคุมตัวเอง (Hirschi & Gottfredson, 1990 อ้างอิงใน สุณีย์ กัลยะจิตร, 2557) ที่ได้อธิบายว่า สาเหตุของการกระทำผิดหรือการมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของบุคคลไว้ว่า หากบุคคลใด มีความสามารถในการควบคุมตัวเองต่ำ บุคคลนั้นจะมีแนวโน้มไปกระทำผิดหรือมีพฤติกรรมเบี่ยงเบนสูงตลอดเวลา ดังนั้นการควบคุมตนเอง จึงเป็นสิ่งที่คอยควบคุมพฤติกรรมของบุคคล ให้มีความอดทน ป้องกันไม่ให้บุคคลไปกระทำความผิดหรือมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน ทั้งนี้ ความอดทนอดกลั้นหรือการควบคุมตนเองสูงเกิดจากการขัดเกลาทางสังคมที่มีประสิทธิภาพที่เกิดจากครอบครัวที่มีความผูกพันกับบุตร มีการอบรมสั่งสอนที่ดีอย่างใกล้ชิด เลี้ยงดูด้วยความเอาใจใส่ได้รับความรัก

ความอบอุ่นจากบิดามารดาตั้งแต่เด็ก แต่ถ้าหากผู้ปกครองละเลย ไม่เอาใจใส่ในการเลี้ยงดูบุตร บุตรก็จะไม่มีความคิดไตร่ตรอง ไม่คำนึงถึงบุคคลอื่น ไม่มีความรู้สึกรับผิดชอบ เป็นเหตุให้เด็กก็มีแนวโน้มที่จะกระทำผิด หรือร่วมกระทำผิดกับผู้อื่นได้ง่าย โดยอาจกล่าวได้ว่า การที่เด็กมีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่น เกิดจากการตัดสินใจเลือกที่ผิดและความสามารถในการควบคุมตนเองต่ำ เนื่องจากครอบครัวมีการขัดเกลาทางสังคมที่ไม่มีประสิทธิภาพจากครอบครัว และไม่มีการอบรมสั่งสอนจากพ่อแม่หรือผู้ปกครองอย่างใกล้ชิด

1.4 ความอิจฉา การควบคุมอารมณ์และความรู้สึกของตนเองต่ำ ความต้องการมีตัวตนในสายตาผู้อื่น ต้องการให้คนอื่นอยู่ใต้อำนาจของตนเอง จากการศึกษา ยังพบว่า สาเหตุของการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนยังมีสาเหตุมาจากความอิจฉา เนื่องจากเด็กบางคนรู้สึกไม่พอใจเวลาที่เพื่อนทำอะไรที่เด่นกว่าตนเอง ไม่พอใจที่เพื่อนชอบเล่นกับอีกคนมากกว่าตนเอง จึงนำไปสู่ความรู้สึกอิจฉา ไม่สามารถควบคุมอารมณ์และความรู้สึกของตนเองได้ หรือบางครั้งเด็กบางคนมีปมด้อย เมื่อรู้สึกว่าตัวเองมีปมด้อยจะพยายามหาวิธีต่าง ๆ มาปกปิดปมด้อยของตนเอง ด้วยการทำให้ตนเองมีตัวตนในสายตาผู้อื่น หรือพยายามทำให้ผู้อื่นอยู่ภายใต้อำนาจของตนเอง บังคับ ช่มชู้ผู้อื่น ทำให้ผู้อื่นกลัว และตนเองคือผู้นำ ซึ่งพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นของเด็กนักเรียนนั้นมีความสอดคล้องกับทฤษฎีปมด้อย (Alfred Adler, 1870-1937 อ้างอิงใน ปกรณ์ มณีปกรณ์, 2555) ที่ได้อธิบายว่า บุคคลที่มีพฤติกรรมเบี่ยงเบนจะกระทำความผิดเพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น เพื่อเป็นการ

ชดเชยปมด้อยของตนเอง บุคคลที่มีปมด้อยและไปกระทำความผิด จะมีนิสัยที่ดื้อรั้น ก้าวร้าว ไม่สนใจความรู้สึกของผู้อื่น เนื่องมาจากการไม่ได้รับความรัก ไม่ได้รับความอบอุ่น หรือไม่ได้รับการเอาใจใส่จากบิดามารดาหรือผู้ปกครอง โดยอาจกล่าวได้ว่า เด็กที่มีปมด้อย จะคิดว่าตัวเองนั้นด้อยกว่าผู้อื่น จึงไปกลั่นแกล้งผู้อื่นด้วยการกลั่นแกล้งทางร่างกาย ทางวาจา ทางสังคม หรืออารมณ์ เพื่อเรียกร้องความสนใจจากผู้อื่น และต้องการควบคุมผู้อื่นให้อยู่ใต้อำนาจของตน หรือไปกลั่นแกล้งผู้อื่นผ่านสื่อต่าง ๆ บนโลกออนไลน์ เนื่องจากว่าบนโลกออนไลน์เป็นโลกที่ไร้ตัวตน ไม่มีใครรู้ว่าใครคือผู้ที่กลั่นแกล้งผู้อื่น ทั้งนี้ การมีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นเป็นการกระทำที่แสดงพฤติกรรมเบี่ยงเบน เพื่อชดเชยปมด้อยของตนเอง

1.5 การลอกเลียนแบบ เด็กและเยาวชนเป็นวัยที่ชอบเรียนรู้และเลียนแบบ เมื่อเด็กพบเจอพฤติกรรมที่ไม่ดีที่อาจจะเกิดจากพฤติกรรมการใช้ความรุนแรงภายในครอบครัว ในเกม หรือในโลกอินเทอร์เน็ต ทั้งนี้ จะเห็นว่าเด็กจะซึมซับและเลียนแบบพฤติกรรมมาจากคนรอบข้างที่ใกล้ชิด เช่น ครอบครัว เพื่อน สังคมรอบข้าง และการใช้สื่อในโลกอินเทอร์เน็ต เมื่อครอบครัวชอบใช้ความรุนแรงต่อหน้าเด็ก จนทำให้เด็กคุ้นชินกับพฤติกรรมดังกล่าว หรือการที่คบเพื่อนที่เกเร จึงเลียนแบบพฤติกรรมจากเพื่อน หรือการเลียนแบบสื่อบนโลกออนไลน์ ทำให้เด็กนำพฤติกรรมที่ไม่ดีมาใช้กับผู้อื่น หรือมากลั่นแกล้งผู้อื่นต่อ สอดคล้องกับทฤษฎีการเรียนรู้ (Aker) ได้อธิบายว่า พฤติกรรมเบี่ยงเบนหรือพฤติกรรมการกระทำความผิดเกิดจากการเรียนรู้จากบุคคลอื่นที่ ความใกล้ชิด

การเลียนแบบจากพฤติกรรมของคนอื่น หรือ การเลียนแบบพฤติกรรมจากสื่อต่าง ๆ แล้วไป กระทำตามพฤติกรรมที่ได้เรียนรู้ เด็กมีพฤติกรรม กลั่นแกล้งผู้อื่น เพราะเด็กอาจมองว่าการใช้ ความรุนแรงเป็นเรื่องปกติธรรมดา เนื่องจาก คนใกล้ชิด หรือสื่อที่ถ่ายทอดความรุนแรงให้เห็น เป็นเรื่องปกติ ทั้งยัง สอดคล้องกับทฤษฎีคบค้า สมาคมที่แตกต่าง (Sutherland) ที่อธิบายว่า บุคคลจะเรียนรู้พฤติกรรมจากคนใกล้ชิด และ การเรียนรู้หนึ่งจะยิ่งส่งอิทธิพลอย่างมาก ก็ต่อเมื่อ มีระยะเวลาและความถี่ที่บ่อย ถ้าหากบุคคล เรียนรู้พฤติกรรมการกระทำความผิด และ เห็นด้วยกับพฤติกรรมที่ผิดหรือไม่เหมาะสมนั้น โดยที่เรียนรู้พฤติกรรมที่ผิดหรือการกระทำความผิดมาเป็นระยะเวลาที่ยาวนานจนเกิด ความผูกพัน บุคคลนั้นย่อมร่วมกระทำความผิดด้วย อันเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นว่าการที่เด็กมีพฤติกรรม กลั่นแกล้งกันในโรงเรียนนั้น บางครั้งเกิดจาก การที่เด็กคบหากับกลุ่มเพื่อนที่มีพฤติกรรม ชอบกลั่นแกล้งผู้อื่น เด็กก็จะเรียนรู้พฤติกรรม กลั่นแกล้งเหล่านั้นจากกลุ่มเพื่อน และร่วม กลั่นแกล้งผู้อื่นกับกลุ่มเพื่อนของตนเอง โดยขาดการพิจารณาไตร่ตรองก่อนลงมือกระทำ

1.6 ความเจริญก้าวหน้าของเทคโนโลยี โลกอินเทอร์เน็ต สื่อออนไลน์ เนื่องด้วย การพัฒนาของเทคโนโลยีในโลกปัจจุบัน ทำให้ ทุกคนสามารถเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้อย่างเสรี สื่อออนไลน์ต่าง ๆ มีอิทธิพลต่อการดำเนินชีวิต ของคนเป็นจำนวนมากไม่ว่าจะวัยเด็กหรือผู้ใหญ่ เด็กและเยาวชนมีโทรศัพท์มือถือที่สามารถ อยู่บนโลกออนไลน์ได้โดยปราศจากการดูแล อย่างใกล้ชิดจากพ่อแม่หรือผู้ปกครอง ซึ่งถือว่าเป็นอีกหนึ่งสาเหตุที่ทำให้เกิดเหยื่อของการ

กลั่นแกล้งกันในโรงเรียน สอดคล้องกับแนวคิด และทฤษฎีด้านเหยื่อวิทยายุคใหม่ คือ ทฤษฎี เทคโนโลยีสมัยใหม่ ที่ได้อธิบายไว้ว่าความเจริญ ก้าวหน้าของเทคโนโลยีเป็นตัวส่งเสริมการตกเป็น เหยื่ออาชญากรรมได้ เพราะเทคโนโลยีช่วย อำนวยความสะดวกในด้านต่าง ๆ การเข้าถึง ข้อมูลที่ง่าย จะเห็นว่าเทคโนโลยีมีประโยชน์ มากมาย หากมีบุคคลใดนำเทคโนโลยีไปใช้ ประโยชน์ในทางที่ผิด เทคโนโลยีก็กลายเป็น เครื่องมือที่ทำให้คนที่รู้ไม่เท่าทัน คนที่มีวุฒิภาวะ ต่ำอย่างเด็กตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม โดยอาจ กล่าวได้ว่า การกลั่นแกล้งกันบนโลกไซเบอร์นั้น เกิดจากการใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีอย่าง อินเทอร์เน็ตมาเป็นเครื่องมือในการกลั่นแกล้ง ผู้อื่นด้วยวิธีการล่อลวง หลอกลวง คุกคามทางเพศ หรือโพสต์ข้อความโจมตี จะเห็นว่า เหยื่อของการ กลั่นแกล้งบนโลกออนไลน์นั้นส่วนใหญ่จะเป็น เด็กและเยาวชน เพราะเป็นช่วงวัยที่มีการใช้ อินเทอร์เน็ตเป็นจำนวนมากและใช้เป็นเวลานาน เมื่อเทียบกับช่วงวัยอื่น

1.7 การขาดการสอดส่องดูแลอย่างทั่วถึง ของคุณครูและผู้ปกครอง สำหรับสาเหตุหนึ่ง ที่ทำให้เกิดการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนขึ้นนั้น ส่วนหนึ่งอาจเกิดจากการที่นักเรียนที่เป็นเหยื่อ เปิดเปิดโอกาสให้ถูกกลั่นแกล้ง ซึ่งโดยส่วนใหญ่ แล้วการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนมักจะเกิดขึ้น ในสถานที่และช่วงเวลาที่ไม่มีคุณครูคอยสอดส่อง ดูแล โดยเด็กที่มีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นใช้ โอกาสที่เหยื่อเปิดโอกาสให้กลั่นแกล้งได้สะดวก สอดคล้องกับทฤษฎีกิจวัตรประจำวัน ได้อธิบาย ถึงการตกเป็นเหยื่อของบุคคล ว่าประกอบด้วย ปัจจัยหลัก 3 ประการ ได้แก่ (1) ผู้กระทำผิด ที่ได้รับแรงจูงใจ (2) เป้าหมายที่เหมาะสม และ

(3) การขาดผู้คุ้มครองดูแล โดยอาจกล่าวได้ว่า เด็กนักเรียนที่ตกเป็นเหยื่อความรุนแรงจากการกลั่นแกล้งกันเกิดจากกิจกรรมที่เหยื่อทำอยู่เป็นประจำเป็นตัวกระตุ้นให้เกิดการกลั่นแกล้ง โดยมีเด็กที่มีพฤติกรรมชอบกลั่นแกล้งที่เห็นช่องว่างหรือโอกาสในการสร้างความรุนแรงต่อผู้อื่น เช่น ในสถานที่และช่วงเวลาที่ขาดการสอดส่องดูแลจากคุณครูในโรงเรียน เมื่อเกิดโอกาสจึงกระทำความผิดด้วยการกลั่นแกล้งผู้อื่นได้สำเร็จ นอกจากนั้น จะเห็นว่ากรกลั่นแกล้งกันทางไซเบอร์ พบว่าส่วนใหญ่เหยื่อจะเป็นเด็กและเยาวชน (ซึ่งเป็นบุคคลที่มีข้อจำกัดการคิดวิเคราะห์มีความสามารถในการรับมือกับอารมณ์และความรู้สึกที่ต่ำ ไร้เดียงสา มีความอ่อนแอ) ที่มีพฤติกรรมการใช้อินเทอร์เน็ตเป็นระยะเวลาที่ยาวนานและใช้เยอะกว่าคนวัยอื่น (กิจวัตรประจำวันของเหยื่อที่ขาดการสอดส่องดูแลจากผู้ปกครอง ไม่มีการจำกัดการใช้งานอินเทอร์เน็ต)

1.8 การไม่ยอมรับความแตกต่างของเพื่อน และการไม่รู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น จากการศึกษา พบว่า สาเหตุในการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน อาจเกิดมาจากการที่เด็กไม่ตระหนักถึงความสำคัญของการยอมรับความแตกต่างในสังคม หรือการไม่รู้จักรู้จักการให้เกียรติกันและกัน จะเห็นว่าการกลั่นแกล้งกันเกิดจากเจตนาของผู้ที่มีอำนาจมากกว่าทั้งด้านรูปร่างและพลังกำลังที่เหนือกว่ารังแกหรือข่มเหงผู้ที่ด้อยกว่า รวมทั้งผู้ที่กลั่นแกล้งยังเป็นคนที่ขาดความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ไม่ยอมรับความแตกต่าง และไม่เคารพสิทธิผู้อื่น สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยเรื่องการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพฯ และปริมณฑล ของธานี ชัยวัฒน์ และคณะ

(2561) ที่พบว่า การกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนยังเกิดจากคนกลุ่มใหญ่ (majority) กลั่นแกล้งหรือรังแกคนกลุ่มน้อย (minority) กล่าวคือ สังคมไทยชอบความเป็นพรรคพวก รวมเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน และจะช่วยเหลือเพียงแค่เฉพาะคนในกลุ่มเท่านั้น หากมีคนกลุ่มน้อยที่มีความแตกต่างก็จะรวมกลุ่มกันกลั่นแกล้งหรือกดดันทางสังคม กีดกัน และทำร้ายผู้ที่มีความแตกต่าง โดยการกลั่นแกล้งมักเกิดขึ้นกับคนที่อ่อนแอ คนที่มีความแตกต่างทางด้านรูปร่าง หน้าตา สีผิว พฤติกรรมที่แตกต่าง เช่น คนตัวเล็ก คนอ้วน คนที่มีความผิดปกติทางผิวหนัง หรือ คนที่มีพัฒนาการช้ากว่าผู้อื่น เป็นต้น

1.9 เคยถูกกลั่นแกล้งมาก่อน จึงตอบโต้กลับ หรือไปกลั่นแกล้งผู้อื่นต่อ จากการศึกษาพบว่า สาเหตุที่เกิดการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนนั้น นอกจากสาเหตุข้างต้นที่ได้กล่าวไปแล้ว ยังพบว่า สาเหตุที่สำคัญอีกหนึ่งสาเหตุ คือ การที่เด็กคนหนึ่งถูกกลั่นแกล้งมาก่อน จากนั้นแก้ไขปัญหาด้วยการกลั่นแกล้งคนที่มาแกล้งกลับคืน หรือไปกลั่นแกล้งผู้อื่นต่อ สอดคล้องกับการศึกษาของ พวงชมพู ประเสริฐ (2563) จากการสำรวจพบว่า เด็กส่วนใหญ่ที่ถูกกลั่นแกล้งมาก่อนนั้น ร้อยละ 42.86 คิดตอบโต้เอาคืนผู้ที่มากลั่นแกล้งตนเอง

1.10 ไม่ชอบกัน เข้าใจผิดกัน จากการศึกษาพบว่า การที่เด็กไม่ชอบกัน ทะเลาะกัน หรือเกิดการเข้าใจผิดระหว่างกัน เป็นอีกสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เด็กนักเรียนกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนนั้น เนื่องจากว่าเด็กหลายคนไม่เจรจาจากกัน ไม่พูดคุยกันตรง ๆ ว่าทำไม หรือเพราะเหตุใดถึงไม่ชอบกัน แต่เดี๋ยวนี้อาจจะเป็นลักษณะต่างคนต่างคิด และจินตนาการเอาเอง โดยที่ไม่มีการสร้าง

ความเข้าใจที่ถูกต้องระหว่างกัน จนนำไปสู่การกลั่นแกล้งกัน โดยพบทั้งการกลั่นแกล้งกันโดยซึ่งหน้าและการกลั่นแกล้งกันบนโลกโซเชียล

2. รูปแบบและพฤติกรรมของการกลั่นแกล้งในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

จากการศึกษางานวิจัยในครั้งนี้พบว่า รูปแบบของการกลั่นแกล้งกันแบบซึ่งหน้าจะพบมากกว่าการกลั่นแกล้งผ่านโลกโซเชียล พบการกลั่นแกล้งทุกรูปแบบทั้งทางร่างกาย ทางวาจา ทางสังคม และอารมณ์ และทางโซเชียล สอดคล้องกับการศึกษาของกรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข (2563) ที่ได้แบ่งประเภทของการกลั่นแกล้งกันไว้ 4 ประเภทดังที่กล่าวไปแล้วข้างต้น จากการศึกษานี้พบว่า รูปแบบของการกลั่นแกล้งกันที่พบบ่อยมากที่สุด คือ การกลั่นแกล้งทางวาจา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการล้อเลียนเรื่องรูปร่างหน้าตาและรูปลักษณะภายนอก การล้อเลียนปมด้อย การคุกคามหรือการล่วงละเมิดทางเพศด้วยคำพูดและการล้อเลียน การด่าทอกันด้วยคำหยาบคาย การนินทา การใส่ร้าย การโกหก บิดเบือนความจริง การล้อชื่อพ่อแม่ และการพูดจาเสียดสี เป็นต้น แต่อย่างไรก็ตาม การล้อเลียนเรื่องรูปร่างหน้าตา หรือรูปลักษณะภายนอกจะเกิดขึ้นบ่อยที่สุดกับเด็กนักเรียนหญิง โดยเฉพาะโดนล้อเลียนเรื่องความอ้วน ส่วนลักษณะการกลั่นแกล้งทางวาจาที่พบบ่อยในเด็กผู้ชาย คือ การด่าทอด้วยคำหยาบคาย ทั้งนี้ ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบว่า การกลั่นแกล้งกันทางวาจาสามารถพบได้ทั้งเด็กนักเรียนผู้ชายและเด็กนักเรียนผู้หญิง แต่จะเกิดขึ้นกับเด็กผู้หญิงมากกว่า เพราะว่าเด็กผู้หญิงจะคิดเล็กคิดน้อยมากกว่าเด็กผู้ชาย

สำหรับการกลั่นแกล้งทางร่างกายเป็นรูปแบบของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนที่พบได้บ่อยรองลงมาจากการกลั่นแกล้งกันทางวาจา และจะพบมากในหมู่ของเด็กนักเรียนที่เป็นผู้ชายมากกว่าเด็กนักเรียนหญิง เด็กนักเรียนชายระดับชั้นประถมศึกษาจะชอบทำร้ายร่างกายกันในรูปแบบของการตบหัว การผลักหัว การผลักแรง ๆ การผลักไหล่ การเดินชน การวิ่งชน การเตะ การตี การทุบ การดึงผลหรือกระชากผม และการชกต่อยกันบ้างแต่ไม่บ่อย และจะไม่รุนแรงเท่ากับการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนชายระดับชั้นมัธยม เด็กนักเรียนระดับชั้นมัธยมจะมีรูปแบบของการกลั่นแกล้งกัน คือ การชกต่อยกันเป็นส่วนใหญ่ และจะเป็นลักษณะตัวต่อตัว ไม่ใช่การยกพวกมารุมกัน

การกลั่นแกล้งกันทางด้านอารมณ์หรือสังคม โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแบ่งกลุ่มหรือการแบ่งแยกเพื่อนออกจากกลุ่ม การบูลลี่นักเรียนใหม่ที่ย้ายมาจากโรงเรียนอื่น การต้องการควบคุมเพื่อนให้อยู่ได้อำนาจของตน การทำให้ผู้อื่นกลัว การทำลายความมั่นใจของผู้อื่น การต้องการเป็นที่สนใจของผู้อื่น การไม่ต้องการให้ผู้อื่นเด่นกว่า การต้องการได้รับความรักจากเพื่อน การข่มขู่ ใช้อำนาจกับผู้อื่น การรวมกลุ่มกันกดดันผู้อื่น การกลั่นแกล้งในรูปแบบดังกล่าวพบเห็นได้บ่อยรองลงมาจากการกลั่นแกล้งทางร่างกาย และจะพบในเด็กผู้หญิงมากกว่าเด็กผู้ชาย เพราะเด็กผู้หญิงจะคิดเล็กคิดน้อยและชอบจินตนาการเรื่องราวต่าง ๆ ขึ้นเอง เมื่อเพื่อนคนไหนไม่เป็นในแบบที่ต้องการ ก็จะชักชวนเพื่อนคนอื่น ๆ รวมกลุ่มกันไม่คุยกับเพื่อนคนนั้น เด็กผู้ชายก็มีการแบ่งแยกกลุ่มเพื่อน แต่จะไม่บ่อยเท่ากับเด็กผู้หญิง นอกจากนี้ยังรวมถึงการนำสิ่งของ

ของผู้อื่นไปซ่อน การข่มขู่รีดไถเอาเงินผู้อื่น การกักขังผู้อื่นในห้องน้ำ เป็นต้น โดยผลการศึกษาครั้งนี้สอดคล้องกับการศึกษาเรื่องการแก่งแย่งกันของเด็กนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล ของ ธาณี ชัยวัฒน์ และคณะ (2561) และการศึกษาของ พวงชมพู ประเสริฐ (2563) โดยผลของการศึกษาของงานวิจัยข้างต้นที่ได้กล่าวมาทั้งหมดนั้น พบว่า รูปแบบหรือพฤติกรรม การกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนในโรงเรียนที่เกิดขึ้นบ่อย คือ การกลั่นแกล้งทางวาจา (การล้อเลียน การพูดจาเสียดสี) การกลั่นแกล้งทางร่างกาย และการกลั่นแกล้งทางด้านอารมณ์ และสังคม เป็นต้น

สำหรับการกลั่นแกล้งกันผ่านโลกโซเชียล พบในหมู่ของเด็กนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษา มากกว่าเด็กนักเรียนระดับประถมศึกษา และเกิดขึ้นกับเด็กนักเรียนหญิงมากกว่าเด็กนักเรียนชาย โดยรูปแบบของการกลั่นแกล้งกันผ่านโลกโซเชียลพบมากที่สุด คือ การกลั่นแกล้งทางวาจาผ่านโลกออนไลน์ เช่น การกลั่นแกล้งกัน โดยการโพสต์ข้อความการล้อเลียนทั้งเรื่องรูปร่างหน้าตาและการล้อเลียนเรื่องเพศ การตั้งกลุ่มไลน์แชทนินทา กัน แชทข้อความด่าทอ กัน การโพสต์ข้อความใส่ร้าย การโพสต์ข้อความโจมตี การโพสต์ข้อความเหยียดเพศ และการโพสต์ข้อความประชดประชัน ต่อว่า หรือเสียดสีเพื่อน การโพสต์ข้อความหยาบคาย การโพสต์ประจาน หรือการส่งต่อข้อความที่ทำร้ายจิตใจผู้อื่น การโพสต์ข้อความสร้างความอับอายให้แก่ผู้อื่น เป็นต้น สำหรับเด็กนักเรียนหญิง ทั้งระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา จะพบการกลั่นแกล้งผ่านโลกโซเชียลบ่อย

โดยส่วนใหญ่แล้วจะเป็นการตั้งกลุ่มไลน์แชท นินทาเพื่อน โพสต์ข้อความเสียดสีด่าทอเพื่อน ลงเฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นต้น

ผลจากการศึกษาในครั้งนี้ทำให้ทราบว่า ระดับความรุนแรงของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของเด็กนักเรียนที่โตในระดับชั้นมัธยมศึกษาจะมีระดับความรุนแรงที่มากกว่าเด็กนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาทั้งทางด้าน วาจาและทางด้านร่างกาย สำหรับการกลั่นแกล้งทางวาจา พฤติกรรมของการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนโตหรือนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาจะแตกต่างจากไปจากเด็กเล็กระดับชั้นประถมศึกษา คือ เมื่อลักษณะทางกายภาพทางด้านร่างกายของเด็กนักเรียนหญิงวัยรุ่นที่เริ่มเป็นสาว มีการเปลี่ยนแปลงต่าง ๆ เกิดขึ้นกับร่างกาย เช่น หน้าอกที่ขยายขึ้น จึงทำให้เกิดพฤติกรรมการกลั่นแกล้งทางวาจาในรูปแบบที่แตกต่างไปจากเด็กเล็ก คือ การล้อเลียนในเรื่องทางเพศ (ทั้งการกลั่นแกล้งทางวาจาแบบซึ่งหน้า และกลั่นแกล้งทางวาจาบนโลกออนไลน์ ผ่านคอมเมนต์ในสื่อโซเชียลต่าง ๆ เช่น การถูกล้อเลียนว่านมเล็ก หน้าอกแบน เป็นต้น ในขณะที่เด็กเล็กนั้นจะเป็นการล้อเลียนเรื่องรูปลักษณ์ภายนอก รูปร่างหน้าตา เช่น อ้วน ดำ เป็นส่วนใหญ่ จะไม่มีการล้อเลียนในเรื่องเพศ สำหรับระดับความรุนแรงของการกลั่นแกล้งทางด้านร่างกายนั้น จากการศึกษา พบว่า เด็กนักเรียนชาย ระดับชั้นที่โต หรือระดับชั้นมัธยมจะมีการชกต่อยและทำร้ายร่างกายกันรุนแรงกว่าเด็กนักเรียนชายในระดับชั้นประถมศึกษา

การกลั่นแกล้งทั้ง 4 รูปแบบที่กล่าวไปข้างต้น เกิดขึ้นทั้งกับเด็กนักเรียนชายและเด็กนักเรียนหญิง พบการกลั่นแกล้งทั้งลักษณะตัวต่อตัว

และการกลั่นแกล้งแบบกลุ่ม แต่โดยส่วนใหญ่เป็นการกลั่นแกล้งกันลักษณะตัวต่อตัว สำหรับสถานที่และเวลาที่เกิดการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนมากที่สุด คือ สถานที่ที่ลับสายตาของคุณครู หรือในที่ที่คุณครูดูแลสอดส่องได้ไม่ทั่วถึง เช่น โรงอาหาร โรงยิม โดยเฉพาะเวลาพักเบรกหรือพักกลางวัน จากการศึกษาในครั้งนี้ พบว่าไม่มีการกลั่นแกล้งกันต่อหน้าคุณครูในชั้นเรียน เนื่องจากนักเรียนกลัวว่าจะถูกคุณครูทำโทษ

3. ผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกลั่นแกล้งในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา

3.1 ผลกระทบต่อผู้ที่กลั่นแกล้ง โดยจากการศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน พบว่า ผู้ที่เป็นฝ่ายกระทำนั้นก็ได้รับผลกระทบ ไม่ว่าจะเป็นมีปัญหาด้านจิตใจและสุขภาพจิต และทางด้านสุขภาพกาย มีพฤติกรรมชอบใช้ความรุนแรงต่อผู้อื่น เมื่อโตขึ้นหากพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนดังกล่าวไม่ได้รับการแก้ไขที่ถูกต้อง เด็กนักเรียนที่มีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นอาจเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ชอบใช้ความรุนแรงใช้กำลัง และมีพฤติกรรมก้าวร้าวกับคนในครอบครัวหรือคนรอบข้าง และอาจเป็นอาชญากรในอนาคตได้ โดยการก่ออาชญากรรมที่ใช้ความรุนแรงกับผู้อื่น และเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่ชั่วร้ายเสพติด ติดเหล้า เป็นต้น (กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข, 2561)

3.2 ผลกระทบต่อผู้ที่ถูกกลั่นแกล้ง จากการศึกษา พบว่า ผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งได้รับผลกระทบโดยตรงจากการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนทั้งผลกระทบทางด้านจิตใจ สุขภาพจิต และสุขภาพกาย ทำให้นักเรียนบางคนมีพฤติกรรมการใช้ชีวิตที่เปลี่ยนไป

ผลจากการศึกษาทำให้ทราบว่า ผลกระทบที่เกิดขึ้นทั้งต่อผู้กระทำและผู้ถูกกระทำในการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนนั้น มีผลกระทบสำคัญที่เหมือนกัน คือ ผลกระทบทางด้านอารมณ์ สุขภาพจิต และสุขภาพกาย สำหรับผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งนั้น สำหรับเด็กนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้งจะได้รับผลกระทบมาก เนื่องจากเด็กนักเรียนเหล่านี้มักจะถูกกลั่นแกล้งซ้ำอยู่หลายครั้งทำให้เกิดบาดแผลในใจ เด็กนักเรียนบางคนที่ไม่สามารถจัดการกับความรู้สึกหรือจัดการกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนได้ด้วยวิธีที่ถูกต้อง นำไปสู่ผลกระทบที่น่าเป็นห่วงอย่างยิ่ง คือ การทำร้ายผู้อื่น (ทั้งกระทำตอบโต้กลับผู้ที่มากลั่นแกล้งและไปกลั่นแกล้งผู้อื่นต่อ) การทำร้ายตัวเองโดยการใช้ความรุนแรง ซึ่งก่อให้เกิดอันตรายต่อชีวิต และโดยเฉพาะอย่างยิ่งส่งผลต่อระบบการศึกษาเป็นอย่างมาก เนื่องจากว่าโรงเรียนที่เป็นสถานที่ที่นักเรียนต้องใช้เวลาส่วนใหญ่ในแต่ละวันมากที่สุดนั้น กลับเป็นสถานที่ที่ไม่ปลอดภัย ทำให้เด็กนักเรียนหลายคนไม่อยากไปโรงเรียน ไม่มีสมาธิเรียน ส่งผลทำให้ประสิทธิภาพในการเรียนหรือผลการเรียนลดลง และต้องทิ้งการเรียนไปในที่สุด

4. แนวทางในการป้องกันและแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน

การป้องกันแก้ไขปัญหามิให้เกิดผลกระทบสูงที่สุดได้ในโรงเรียนอาจก่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดได้ หากในโรงเรียนมีระบบเฝ้าระวังต่อต้านการกลั่นแกล้งจริงจังกันในโรงเรียนโดยการขับเคลื่อนของคุณครูที่เป็นคณะทำงานด้านการต่อต้านการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนโดยเฉพาะอย่างยิ่งเป็นรูปธรรม เช่น (1) มีการจัดตั้งคณะทำงานเกี่ยวกับการป้องกันแก้ไขปัญหามิให้เกิดผลกระทบสูงที่สุดได้ในโรงเรียน

ในโรงเรียนเรียนโดยตรงที่มีช่องทางให้นักเรียนสามารถแจ้งเหตุได้เมื่อถูกกลั่นแกล้งหรือพบเห็นการกลั่นแกล้งกันภายในโรงเรียนทั้งแจ้งคุณครู คณะทำงานโดยตรงแบบซึ่งหน้าและการแจ้งผ่านระบบออนไลน์ เนื่องจากว่าบางครั้งเด็กนักเรียนจะไม่กล้าแจ้งคุณครู เพราะมักจะคิดว่าคุณครูหลายท่านจะมองว่าการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนเป็นเรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ และเป็นเพียงการหยอกล้อกันปกติธรรมดาเท่านั้น ทำให้นักเรียนเลือกที่จะเก็บไว้ไม่แจ้งให้ครูทราบ และต้องเผชิญหน้ากับปัญหาเพียงลำพัง หากมีระบบเฝ้าระวังที่ดูแลโดยคณะคุณครูที่เป็นคณะทำงานด้านการต่อต้านการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนโดยเฉพาะ นักเรียนจะกล้าที่จะแจ้งเหตุเมื่อถูกหรือพบเห็นการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ปกป้องและให้ความสำคัญในการมีส่วนร่วมป้องกันแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนมากขึ้น ทั้งนี้ การจัดตั้งคณะทำงานเกี่ยวกับการป้องกันแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนโดยตรง เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน เยียวยาแก้ไขปรับปรุงพฤติกรรมที่เปี่ยงเบนของนักเรียนที่มีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่น เยียวยาจิตใจของนักเรียนที่ตกเป็นเหยื่อของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน และติดต่อประสานกับผู้ปกครองให้มีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันของนักเรียน รวมทั้ง (2) มีการอบรมสั่งสอน มีการจัดการและสร้างองค์ความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับเรื่องการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนให้นักเรียนทุกคน เมื่อเด็กเกิดความตระหนักรู้เรื่องเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนมากขึ้น มีความเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ยอมรับความแตกต่างและเคารพสิทธิของตนเองและของผู้อื่นมากขึ้น

ปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนก็จะลดลงตามไปด้วย รวมถึง การให้คำปรึกษาเกี่ยวกับการแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน การให้ข้อเสนอแนะหรือคำแนะนำวิธีการในการป้องกันตนเองและวิธีการรับมือที่ถูกต้องของนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง นอกจากนี้ ควรมีการจัดอบรมสร้างความตระหนักรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนให้แก่คุณครูและผู้ปกครอง เพื่อให้เกิดความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียน และร่วมป้องกันแก้ไขปัญหาดังกล่าวอย่างมีประสิทธิภาพ (3) มีการจัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนทุกรูปแบบ เพื่อกระตุ้นให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนและสร้างความตระหนักรู้ให้แก่เด็กนักเรียนทุกคน เป็นต้น นอกจากนี้ การป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนอาจก่อให้เกิดประสิทธิภาพเพิ่มมากยิ่งขึ้น หากโรงเรียน (4) มีการสอดส่องดูแลพฤติกรรมของนักเรียนอย่างทั่วถึงและมีระบบในการจัดเก็บข้อมูลเชิงลึกที่เป็นลายลักษณ์อักษรของเด็กนักเรียนทุกคนที่มีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นอยู่เป็นประจำที่เป็นระบบมาตรฐานเดียวกันที่ใช้ในโรงเรียน รวมทั้ง (5) ให้ผู้ปกครองได้รับทราบข้อมูลพฤติกรรมของเด็กในปกครองของตนและร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว การดำเนินการป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนจะมีประสิทธิภาพ และจำนวนเด็กที่ถูกกลั่นแกล้งในโรงเรียนจะลดน้อยลง เพราะจะมีการเฝ้าระวังและสอดส่องพฤติกรรมของเด็กกลุ่มเสี่ยงอย่างใกล้ชิด

สอดคล้องกับการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดเกี่ยวกับการป้องกันการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน โดยข้อเสนอแนะหรือแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ประกอบด้วยแนวทางที่สำคัญดังต่อไปนี้

1. การใช้บทลงโทษที่เหมาะสมอย่างจริงจังกับนักเรียนที่มีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่น สอดคล้องกับความต้องการที่จะให้โรงเรียนใช้บทลงโทษที่จริงจังกับเด็กที่มีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นของเด็กนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง จะเห็นว่า การใช้บทลงโทษอย่างจริงจังจะทำให้เด็กนักเรียนที่ชอบกลั่นแกล้งผู้อื่นเกิดความเกรงกลัวต่อบทลงโทษที่ตนจะได้รับ เนื่องจากว่าหากกลั่นแกล้งผู้อื่นไปแล้วนั้น ถ้าเพื่อนพบเห็นก็ให้ไปแจ้งคุณครู เมื่อคุณครูทราบตนเองจะต้องถูกคุณครูลงโทษ เด็กนักเรียนเหล่านั้นก็จะไม่กล้าไปกลั่นแกล้งผู้อื่นอีก นอกจากนี้คุณครูควรจะต้องแจ้งให้ผู้ปกครองทราบถึงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของเด็กในปกครองของตนด้วย เพื่อให้ผู้ปกครองเข้ามาร่วมแก้ไขปัญหาดังกล่าว เมื่อเด็กเกิดความเกรงกลัวต่อบทลงโทษ เกิดความรู้สึกว่าตนเองไม่เป็นที่ยอมรับของเพื่อน ๆ และไม่ต้องการทำให้ผู้ปกครองต้องเสียใจ เด็กก็จะไม่ไปกลั่นแกล้งผู้อื่นอีก

2. การปรับสภาพแวดล้อมและจิตใจ การป้องกันไม่ให้เด็กนักเรียนกลายเป็นคนที่มีพฤติกรรมชอบกลั่นแกล้ง ช่มเหิง รังแกผู้อื่น ด้วยการปรับสภาพแวดล้อมต่าง ๆ ให้มีความเหมาะสมและถูกต้อง และป้องกันไม่ให้ผู้ที่มีพฤติกรรมที่ชอบกลั่นแกล้งผู้อื่นมีพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนไปกลั่นแกล้งผู้อื่นซ้ำจนเป็นนิสัย และก่ออาชญากรรมในอนาคตด้วยการอบรมสั่งสอน และสร้างความตระหนักรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง

เกี่ยวกับเรื่องปัญหาของการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ชัดเจนจิตใจ เยียวยาแก้ไข และปรับเปลี่ยนพฤติกรรมที่เบี่ยงเบน เพื่อให้ตระหนักถึงการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น ต่อต้านการใช้ความรุนแรง เห็นคุณค่าในตนเอง เลิกพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่น ลดความรุนแรงในเด็กและเยาวชน ป้องกันปัญหาใหญ่หรืออาชญากรรมรุนแรงมากขึ้นที่อาจจะเกิดขึ้นในอนาคต

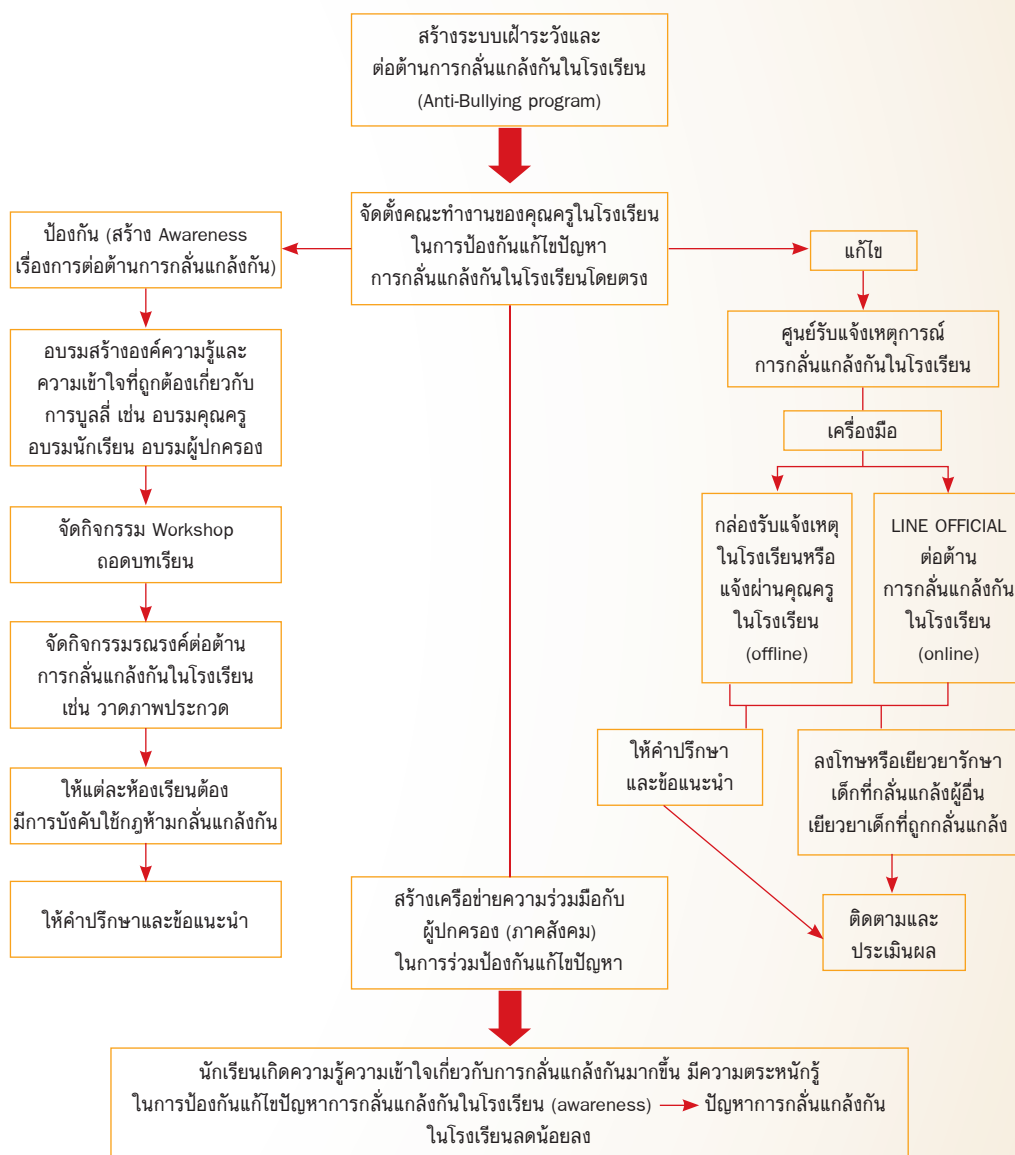
3. การลดหรือตัดโอกาสในการกระทำการผิด การป้องกันแก้ไขการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ทั้งทางกายภาพและทางโลกออนไลน์ โดยการลดหรือตัดโอกาสในการก่อพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่น สามารถกระทำได้โดยการอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน เพื่อให้เกิดการตระหนักรู้ และปรับเปลี่ยนทัศนคติในเรื่องการกลั่นแกล้งกันของเด็กและเยาวชน โดยให้ตระหนักว่าพฤติกรรมการกลั่นแกล้งผู้อื่นเป็นการใช้ความรุนแรงประเภทหนึ่ง และไม่ควรถือว่าการยอมรับบุคคลที่ชอบกลั่นแกล้งผู้อื่น รวมทั้ง การให้คำปรึกษา และข้อเสนอแนะวิธีการรับมือที่ถูกต้องแก่เด็กนักเรียนเมื่อถูกกลั่นแกล้ง

4. การป้องกันการกลั่นแกล้งกันด้วยการจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา เป็นการสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือที่ดีของนักเรียนในโรงเรียน สร้างบรรยากาศให้โรงเรียนเป็นสถานที่ปลอดภัยสำหรับทุกคน โดยให้นักเรียนทุกคนมีส่วนร่วมในการป้องกันปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน เช่น เมื่อนักเรียนพบเห็นเหตุการณ์การกลั่นแกล้งกันให้เข้าช่วยเหลือผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งและแจ้งคุณครูในโรงเรียนให้ทราบโดยทันที การฝึกให้เด็กกล้าพูด กล้าแสดงออก

และเคารพสิทธิของผู้อื่น เป็นต้น นอกจากนี้ ควรมีการสร้างเครือข่ายความร่วมมือร่วมกับ ผู้ปกครองในการป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน

5. การจัดตั้งคณะทำงานเกี่ยวกับการป้องกัน แก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนโดยตรง และจัดให้มีการอบรมคุณครูคณะทำงานเกี่ยวกับ ปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน รวมทั้ง สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการดำเนินการ ป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน

ระหว่างโรงเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน โดยมีการติดต่อประสานงานกันอย่างสม่ำเสมอ เพื่อร่วมมือกันในการเฝ้าระวังและป้องกันแก้ไข ปัญหาดังกล่าวให้ได้ประสิทธิภาพสูงสุด โดยเฉพาะอย่างยิ่ง เพื่อสร้างระบบเฝ้าระวัง ต่อต้านการกลั่นแกล้งรังแกกันในโรงเรียน ทั้งนี้ ทีมวิจัยได้สร้าง Line Official เพื่อใช้เป็น เครื่องมือในการป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน Anti-Bullying: Your best friend

แผนภาพ 1 รูปแบบและแนวทางการสร้างสถานศึกษาต้นแบบ
ในการป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งข่มเหง รังแกกันในโรงเรียน

■ ข้อเสนอแนะจากการศึกษา

ข้อเสนอแนะของการศึกษา ประกอบด้วย
ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ได้แก่

1. การออกกฎบังคับหรือการออกนโยบาย ภาคบังคับเกี่ยวกับต่อต้านการกลั่นแกล้งกัน ในโรงเรียนให้แต่ละโรงเรียน

กระทรวงศึกษาธิการและสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมการศึกษาเอกชนควรออกนโยบายภาคบังคับที่เข้มงวดให้โรงเรียนแต่ละโรงเรียนทั่วประเทศทุกโรงเรียนออกแบบแนวทางการจัดการป้องกันแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันโดยเฉพาะ ควรให้แต่ละห้องเรียนออกกฎห้ามกลั่นแกล้งกัน และให้แต่ละโรงเรียนมีนโยบายอบรมคุณครูเกี่ยวกับการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนและการป้องกันแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันในโรงเรียนของเด็กนักเรียนเป็นประจำทุกปี เพื่อเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้อง เพื่อเป็นการยกระดับความสำคัญของปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกกันในโรงเรียน และเพื่อลดความรุนแรงและป้องกันแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนโดยเฉพาะ

2. การออกมาตรการทางกฎหมายในการ กำหนดบทลงโทษผู้กลั่นแกล้งผู้อื่น

ภาครัฐควรมีมาตรการทางกฎหมายในการลงโทษผู้ที่กลั่นแกล้งผู้อื่น หรือหากการกลั่นแกล้งส่งผลต่อชีวิตของผู้ที่ถูกกลั่นแกล้ง กล่าวคือ มีการฆ่าตัวตาย ดังนั้น ควรมีการกำหนดบทลงโทษไว้ในกฎหมายที่เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งรังแกกัน โดยเฉพาะอย่างชัดเจน ทั้งนี้ การกำหนดบทลงโทษสำหรับผู้ที่ถูกกลั่นแกล้งผู้อื่นไว้ในกฎหมายเพื่อป้องกันไม่ให้ผู้ที่มีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่น

กลับไปกลั่นแกล้งหรือไปกลั่นแกล้งคนอื่นต่ออีก

3. การจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณ ในการให้ความรู้ที่ถูกต้องเกี่ยวกับการกลั่นแกล้ง กันในโรงเรียนของเด็กนักเรียน

กระทรวงศึกษาธิการควรจัดสรรทรัพยากรและงบประมาณในการอบรมให้ความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนให้แก่เด็กนักเรียน คุณครู ตลอดจนผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเด็กนักเรียนโดยตรง เช่น พ่อแม่หรือผู้ปกครอง ถือเป็นการเพิ่มความตระหนักให้เห็นถึงความสำคัญของปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน เพื่อช่วยป้องกันแก้ไขปัญหานี้จากทางหนึ่งด้วย

4. การสร้างระบบเฝ้าระวังเกี่ยวกับการ กลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียน (Anti-Bullying Program)

โรงเรียนควรมีการสร้างระบบเฝ้าระวังเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียน (Anti-Bullying Program) โดยการจัดตั้งคณะทำงานการป้องกันแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันในโรงเรียน ซึ่งคณะทำงาน ประกอบด้วย ผู้บริหารของโรงเรียน คุณครู และผู้ปกครอง เพื่อกำหนดนโยบาย วางแผนดำเนินการป้องกันแก้ไขปัญหากลั่นแกล้งกันในโรงเรียน และติดตามประเมินผลการป้องกันการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน เพื่อที่เด็กจะได้ใช้เป็นช่องทางในการแจ้งปัญหาการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนโดยเฉพาะ และทราบแนวทางหรือวิธีการรับมือเมื่อถูกกลั่นแกล้ง นั่นหมายความว่า เมื่อภายในโรงเรียนมีระบบเฝ้าระวังเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียน (Anti-Bullying program) เด็กจะทราบว่าเมื่อเกิดปัญหาการกลั่นแกล้งขึ้น เขาจะรับมืออย่างไร จะปรึกษาใครหรือขอความ

ช่วยเหลือได้จากใครอย่างเป็นระบบโดยไม่ต้องกลัวว่า คุณครูจะว่า หากไปปรึกษากับคุณครูคณะทำงานต่อต้านการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนโดยตรง

5. การออกมาตรการในการจัดอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน

โรงเรียนควรจัดอบรมสร้างความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนให้แก่เด็กนักเรียนทุกระดับชั้นในโรงเรียน อบรมคุณครูทุกคนในโรงเรียน รวมไปถึงการอบรมผู้ปกครองของเด็กนักเรียนในโรงเรียนด้วย เพื่อสร้างความรู้และความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน นำไปสู่ความร่วมมือในการป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

6. การสร้างเครือข่ายภาคีร่วมกับผู้ปกครองในการร่วมกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันอย่างเป็นระบบ

โรงเรียนควรมีการสร้างเครือข่ายภาคีร่วมกับผู้ปกครองในการร่วมกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันอย่างเป็นระบบ โดยอาศัยความร่วมมือจากทั้งผู้ปกครองของเด็กที่มีพฤติกรรมกลั่นแกล้งผู้อื่นและผู้ปกครองของเด็กนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง เพื่อช่วยกันหาแนวทางในการป้องกันแก้ไขปัญหการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนแต่ละคนได้อย่างเหมาะสม (กล่าวคือ ร่วมกันหาแนวทางในการแก้ไขปัญหที่เหมาะสมให้นักเรียนเป็นรายบุคคล)

7. การกำหนดบทลงโทษให้เหมาะสมเฉพาะราย เยียวยาปรับปรุงพฤติกรรมนักเรียนที่กลั่นแกล้งผู้อื่น และเยียวยานักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้ง

โรงเรียนควรกำหนดบทลงโทษที่เหมาะสมกับเด็กนักเรียนแต่ละคนที่มีพฤติกรรมชอบกลั่นแกล้งผู้อื่น นอกจากนี้ควรมีการเยียวยาปรับปรุงแก้ไขพฤติกรรมนักเรียนที่ชอบกลั่นแกล้งผู้อื่นควบคู่ไปกับการลงโทษ ทั้งนี้ ควรมีการเยียวยาจิตใจของเด็กนักเรียนที่ถูกกลั่นแกล้งด้วยเช่นกัน

ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

สำหรับข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ ประกอบด้วย

1. ข้อเสนอแนะสำหรับเด็กนักเรียน

- 1) ตั้งสติ ไม่ใช้อารมณ์ ไม่ต้องใส่ใจ วางเฉย และเดินหนีไปจากคนที่กลั่น อย่ายให้ผู้แกล้งรู้สึกสนุกจากการตอบสนองหรือการตอบโต้ จากนั้นเพื่อนก็จะเลิกแกล้งไปเอง
- 2) พยายามอยู่ในที่ที่ปลอดภัย อย่าแยกตัวออกมาอยู่คนเดียว
- 3) ปกป้องตนเองโดยการพูดตรงๆ ว่า ไม่ชอบพฤติกรรมแบบนี้
- 4) หากคนปกป้อง หรือพูดคุยปรึกษากับคุณครู หรือผู้ปกครอง เพื่อแก้ไขปัญห
- 5) พูดคุยปรึกษากับเพื่อนสนิท
- 6) ไม่ใส่ใจในคำพูดที่ทำให้รู้สึกแย่ให้มันใจในตัวเอง
- 7) ภูมิใจในตัวเอง ภูมิใจกับสิ่งที่ตนเองทำ
- 8) รักตัวเอง มองเห็นคุณค่าของตนเอง และไม่มองว่าตัวเองเป็นปัญหา
- 9) ยอมรับในความแตกต่าง ให้เกียรติซึ่งกันและกัน
- 10) ไม่ใช้กำลังในการโต้ตอบกลับ หรืออารมณ์ตอบโต้ เพราะนอกจากจะเป็นอันตรายแล้ว ยังทำให้เรื่องบานปลายได้
- 11) รู้จักเมตตา รู้จักให้อภัย จะทำให้ปัญหาต่าง ๆ คลี่คลายลงได้

12) เมื่อพบเห็นการกลั่นแกล้งกันเกิดขึ้น ให้เข้าไปช่วยเหลือทันที ถ้าหากช่วยเหลือไม่ได้ ก็ให้ไปแจ้งคุณครู เพื่อให้คุณครูเข้ามาระงับเหตุ

13) สร้าง Self-esteem เพื่อให้เกิดความมั่นใจในตัวเอง เห็นข้อดีของตนเอง และเห็นคุณค่าในตัวเองเป็นสำคัญ เมื่อมี Self-esteem สูง ถ้าหากเมื่อใดก็ตามที่ถูกเพื่อนกลั่นแกล้งหรือบูลลี่ จะไม่รู้สึกแค้นและมีมุมมองความคิดต่อตนเองในแง่บวก

14) สร้างการจัดการกับปัญหาเชิงบวก กล่าวคือ ลองหาวิธีการจัดการกับปัญหาที่เกิดขึ้นด้วยตนเอง จากนั้นให้นำแนวทางการจัดการแก้ไขปัญหามาปรึกษาร่วมกับคุณครูหรือผู้ปกครอง การจัดการแก้ไขปัญหาลักษณะนี้จะทำให้เข้าใจปัญหาให้มากยิ่งขึ้น และสร้างบทบาทฮีโร่ในการปกป้องเพื่อน สร้างความเป็น Leadership ในการช่วยเหลือเพื่อนที่ถูกกลั่นแกล้ง

2. ข้อเสนอแนะสำหรับสถานศึกษาและคุณครู

1) สร้างระบบเฝ้าระวัง (Anti-Bullying program) เมื่อไหร่ที่เกิดการกลั่นแกล้งขึ้น เด็กต้องรู้ได้ว่าเขาจะสามารถขอความช่วยเหลือได้ที่ไหน ทั้งในโรงเรียน สังคม ชุมชน

2) สร้างช่องทางในการให้คำปรึกษา และแจ้งเหตุกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนทั้งช่องทางออนไลน์ และที่โรงเรียน

3) จัดตั้งคณะทำงานที่มาป้องกันและแก้ไขปัญหาคารกลั่นแกล้งกันในโรงเรียนโดยตรง เพื่อให้สามารถแก้ไขปัญหาลักษณะนี้ได้อย่างทันท่วงที และเพื่อดูแลและให้ความช่วยเหลือเด็กให้รอดพ้นจากภัยของความรุนแรงที่เกิดจากการกลั่นแกล้งกัน

4) สร้างเครือข่ายความร่วมมือในการแก้ไขปัญหาระหว่างคุณครู ผู้ปกครอง และชุมชน แจ้งให้ผู้ปกครองทราบถึงพฤติกรรมที่เบี่ยงเบนของลูกหลาน เพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาลำดับต่อไป

5) จัดทำฐานข้อมูลพฤติกรรม การกลั่นแกล้งกันของนักเรียนแต่ละคน โดยการสร้างฐานข้อมูลสารสนเทศอย่างเป็นระบบ เพื่อส่งต่อข้อมูลให้ครูประจำชั้นในระดับชั้นต่อไปได้ทราบถึงสภาพปัญหา เฝ้าระวังเป็นพิเศษ และดูแลเด็กได้อย่างเหมาะสม

6) อบรมและพัฒนาคุณครูให้มีทักษะในการให้คำปรึกษาเกี่ยวกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียน

7) อบรมคุณครูและนักเรียนเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียนในโรงเรียน เพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจที่ต้องเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันในโรงเรียน นำไปสู่การป้องกันแก้ไขปัญหได้อย่างถูกวิธีและมีประสิทธิภาพ

8) ในคาบโฮมรูม ควรจะมีการพูดคุยอย่างใกล้ชิดกับเด็ก ด้วยคำถามที่แสดงถึงความใส่ใจเด็ก เช่น วันนี้รู้สึกอย่างไรบ้าง?

9) สอดส่องดูแล สังเกต และเฝ้าระวังพฤติกรรมของเด็กอย่างใกล้ชิด เพื่อคัดกรองเด็กกลุ่มเสี่ยงทั้งที่เป็นผู้กลั่นแกล้งคนอื่นและผู้ที่ถูกกลั่นแกล้ง

10) เด็กบางคนเมื่ออยู่ในกลุ่มเพื่อน ๆ เขาอาจจะไม่กล้าพูดหรือเล่าอะไรให้ฟัง อย่าไปคะยั้นคะยอให้เด็กพูดหรือเล่าปัญหาต่อหน้าเพื่อน แต่ให้นัดส่วนตัวในการคุยกับเขา เพื่อให้เขาเกิดความสบายใจขึ้น คลายความทุกข์ใจถามว่าเขาเดือดร้อนอะไรอยู่รึป่าว มีความไม่สบายใจอยู่ไหม

11) สังเกตและเฝ้าระวังเด็กที่เข้าโรงเรียนใหม่ หรือเด็กที่มีข้อบกพร่อง เช่น เรียนไม่ดี หรือมีพัฒนาการที่ช้า เด็กกลุ่มนี้มีแนวโน้มที่จะ ถูกกลั่นแกล้งมากกว่าเด็กทั่วไป

12) ตรวจตราพื้นที่เสี่ยงที่จะเกิดการกลั่นแกล้งกันบ่อยๆ เช่น โรงอาหาร โรงยิม ฯลฯ โดยเฉพาะช่วงเวลาพักกลางวันและ หลังเลิกเรียน

13) อบรมสั่งสอนให้เด็กตระหนักถึงความสำคัญของปัญหาการกลั่นแกล้งรังแกกัน เมื่อถูกกลั่นแกล้งหรือพบเห็นการกลั่นแกล้ง ในโรงเรียน ต้องบอกให้คุณครูรับรู้เสมอ

14) ปลูกฝังให้เด็กรู้จักการเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยอมรับความแตกต่าง เคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น รวมทั้ง เคารพสิทธิในชีวิตของกันและกันในกลุ่มเด็ก และเยาวชน

15) รับฟังปัญหาของเด็กอย่างตั้งใจ พยายามเข้าใจปัญหา ให้คำปรึกษารายบุคคล และไม่เพิกเฉยต่อปัญหาที่เกิดขึ้น

16) พูดคุยด้วยบทสนทนาที่เป็นกันเอง ลดช่องว่างระหว่างครูกับเด็ก แสดงถึงความใส่ใจ ที่จะช่วยเหลือเด็ก พร้อมทั้งสร้างบรรยากาศให้เด็กรู้สึกไว้นือเชื่อใจกล้าที่จะเล่าปัญหาให้ฟัง

17) ไม่มองว่าการกลั่นแกล้งกันของเด็ก คือ การหยอกล้อกันธรรมดาที่สามารถเกิดขึ้นได้

18) อบรมสั่งสอนและมีบทลงโทษที่ชัดเจนสำหรับนักเรียนที่กลั่นแกล้งผู้อื่น เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกลั่นแกล้งซ้ำ หรือป้องกัน และยับยั้งไม่ให้อีกมีพฤติกรรมกลั่นแกล้งอีกต่อไป

19) จัดอบรมให้ความรู้เกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกันหรือการบูลลี่ และวิธีการรับมือ

ที่ต้องให้แก่เด็กนักเรียน เพื่อเป็นการสร้าง การรับรู้ที่ถูกต้อง เพื่อให้เด็กตระหนักถึงความรุนแรงจากการกลั่นแกล้งกัน และเพื่อให้เด็ก สามารถจัดการแก้ไขปัญหาได้อย่างถูกวิธี

20) จัดกิจกรรมรณรงค์ต่อต้านการ กลั่นแกล้งกันในโรงเรียน (stop bullying) เป็นประจำ เช่น กิจกรรมประกวดวาดภาพ หรือ กิจกรรมสร้างสรรค์ต่าง ๆ เพื่อให้เด็กตระหนัก ถึงปัญหาของความรุนแรงที่เกิดจากการ กลั่นแกล้งกัน

21) จัดกิจกรรมเสริมสร้างความเข้าใจ ระหว่างกัน หรือสานสัมพันธ์ระหว่างนักเรียน เป็นประจำ

3. ข้อเสนอแนะสำหรับพ่อแม่หรือผู้ปกครอง

1) เวลาที่ลูกมาเล่าว่าถูกเพื่อนแกล้ง ให้รับฟัง และต้องเข้าใจลูก ไม่ควรพูดกับลูกว่า ให้สู้กลับสิ แต่ต้องสอนให้ลูกรู้จักการปกป้อง ตนเอง

2) สอนให้รู้จักรับมืออย่างกล้าหาญ และใจเย็น ฝึกให้ลูกไม่แสดงความหวาดกลัว หรือจำยอมต่อการถูกกลั่นแกล้ง เพราะจะยิ่ง ทำให้ผู้ที่กลั่นแกล้งนั้นได้ใจและกลั่นแกล้ง ไปเรื่อย ๆ โดยควรสอนให้ลูกกล้าเผชิญหน้ากับ อีกฝ่ายและไม่ต้องสนใจสิ่งที่ผู้กลั่นแกล้งกระทำ หรือพูด แล้วบอกให้อีกฝ่ายหยุดการกระทำ ด้วยท่าทีที่เรียบเฉยแล้วเดินออกมาจาก สถานการณ์ดังกล่าว

3) อาจให้สมาชิกในครอบครัวร่วมพูดคุย แลกเปลี่ยนประสบการณ์การถูกกลั่นแกล้งด้วยกัน และให้การสนับสนุนเพื่อฟื้นฟูจิตใจเด็ก

4) เข้ารับการอบรมการสร้างความรู้ ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการกลั่นแกล้งกัน ของเด็กนักเรียนในโรงเรียน

5) ปรึกษากับทางโรงเรียนถึงแนวทางการแก้ไขหรือจัดการกับปัญหาการกลั่นแกล้งกันของเด็กนักเรียน

6) พยายามให้ลูกรู้สึกดีกับตัวเอง ความมั่นใจและการเห็นคุณค่าในตัวเองเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้เด็กมีความกล้าและสามารถเผชิญหน้ากับการถูกกลั่นแกล้งได้

7) สอนให้ลูกอยู่เป็นกลุ่มกับเพื่อน เพราะการไปไหนมาไหนตามลำพังจะยิ่งเพิ่มความเสี่ยงให้ตกเป็นเป้าของการถูกกลั่นแกล้ง

8) สอนให้ลูกตระหนักถึงความสำคัญของความรุนแรงที่เกิดจากการกลั่นแกล้งกัน และสอนให้ลูกบอกผู้ใหญ่ให้รับรู้เสมอ เมื่อถูกกลั่นแกล้งหรือพบเห็นการกลั่นแกล้งในโรงเรียน

9) สอนให้ลูกรู้จักเห็นอกเห็นใจผู้อื่น การให้เกียรติซึ่งกันและกัน ยอมรับความแตกต่างเคารพสิทธิของตนเองและผู้อื่น รวมทั้งเคารพสิทธิในชีวิตของกันและกันในกลุ่มเด็กและเยาวชน

10) พุดคุยปรึกษากับพ่อแม่ของเด็กนักเรียนที่เป็นผู้กลั่นแกล้งผู้อื่น เพื่อให้ผู้ใหญ่รับทราบปัญหาและหาแนวทางการจัดการกับเรื่องดังกล่าว โดยอาจนัดพุดคุยที่โรงเรียนพร้อมกับครูประจำชั้น เพื่อหาวิธีรับมือกับเรื่องที่เกิดขึ้นไปพร้อม ๆ กันหลาย ๆ ฝ่าย

11) ผู้ปกครองควรตระหนักและไม่นิ่งเฉยกับพฤติกรรมที่เปลี่ยนไปโดยการสังเกตพฤติกรรมของลูกเป็นประจำอย่างใกล้ชิด เช่น หลีกเลียงที่จะไปโรงเรียน หรือมีปัญหาทางการเรียนห่างเหิน เก็บตัวแยกจากผู้อื่น

12) พุดคุยกับลูกอย่างตรงไปตรงมา ทำให้ลูกรู้สึกดีที่จะเล่าให้ฟัง เพื่อหาทางออกในการแก้ไขปัญหาคความรุนแรงที่จะเกิดจากการกลั่นแกล้งกัน

13) หยุดการใช้ความรุนแรงในครอบครัว เพราะเด็อาจจะเลียนแบบพฤติกรรมได้ ถ้าอยู่ในบ้าน แล้วเกิดพฤติกรรมก้าวร้าว หรือมีการใช้ความรุนแรงระหว่างกัน ให้สะท้อนลูกไปเลยว่า “พฤติกรรมที่ลูกกำลังทำอยู่ พ่อ/แม่ไม่พอใจ เวลานี้ควบคุมอารมณ์ตนเองไม่ได้ เราจะไม่คุยกัน ขอถอนตัวออกไปก่อน” ไปสงบสติและสงบอารมณ์ก่อน แล้วค่อยกลับมาคุยกันเมื่อมีสติมากขึ้นกว่านี้

14) อย่าครอบงำ อย่าตัดสินใจแทนลูก หรือใช้มาตรการบังคับลูกอย่างเดียว

15) พุดคุยกับลูกทุกวัน

■ บรรณานุกรม

- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2561). ไทยอันดับ 2 “เด็กรังแกกันในโรงเรียน” พบเหยื่อปีละ 6 แสนคน. ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=27485>
- กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข. (2563). รู้ทัน “ไซเบอร์บูลลี่” รับมือได้ด้วยสติและสติจริง. ค้นเมื่อ 18 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://www.dmh.go.th/news-dmh/view.asp?id=30156>
- เกษตรชัย และหิม. (2557). ปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการรังแกของนักเรียนโรงเรียนเอกชนสอนศาสนาอิสลามในจังหวัดสงขลา. วารสารศรีนครินทรวิโรฒวิจัยและพัฒนา (สาขามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์), 6 (12), 14-30.
- จิตติพันธ์ ความคณิง และมณษฎ์ แก้วจินดา. (2559). การศึกษาแบบกลุ่มด้วยเทคนิค

- การเสริมสร้างความมั่นคงทางจิตใจเพื่อเสริมสร้างทักษะการเผชิญปัญหา สำหรับเยาวชนที่ถูกรังแกผ่านโลกโซเชียล. วารสารบัณฑิตศึกษามหาวิทยาลัยราชภัฏวไลยอลงกรณ์ ในพระบรมราชูปถัมภ์, 10(2), 40-52. file:///E:/RSU/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%88%E0%B8%B1%E0%B8%A2/bullying%20%E0%B8%A7%E0%B8%8A/ewt_dl_link.pdf
- PPTV. (2563). การบูลลี่ในสังคมไทย อย่างมองเป็นเรื่องปกติ. สืบค้น 15 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://www.pptvhd36.com/news/%E0%B8%9B%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B9%80%E0%B8%94%E0%B9%87%E0%B8%99%E0%B8%A3%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%99/131553>
- TNN ข่าวเช้า. (2019). บูลลี่ภัยใกล้ตัวที่ไม่ควรมองข้าม - สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์ รศ. นพ.สุริยเดว ทรีปาตี. ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://youtu.be/NZBG5PmOWK8>
- ธานี ชัยวัฒน์และคณะ. (2561). รายงานผลการศึกษานับสมบุรณ์ โครงการวิจัยการกลั่นแกล้งของเด็กนักเรียนในระดับชั้นมัธยมศึกษาและอาชีวศึกษาในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑล. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, คณะเศรษฐศาสตร์.
- ปกรณ์ มณีปกรณ์. (2555). *ทฤษฎีอาชญาวิทยา*. กรุงเทพฯ: ห้างหุ้นส่วนจำกัด เวลด์เทรดประเทศไทย.
- พวงชมพู ประเสริฐ. (2563) 'บูลลี่' ไม่ใช่เรื่องเด็ก ๆ ความรุนแรงที่รอวันปะทุ!!!. ค้นเมื่อ 15 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://www.bangkokbiznews.com/news/detail/861456>
- สุณีย์ กัลยะจิตร. (2557). *ปัญหาการกระทำผิดของเด็กและเยาวชน แนวทางในการป้องกันและแก้ไข*. นครปฐม: สันทวี พรินติ้ง.
- สุริยา ฆ้องเสนาะ. (2561). *ปัญหาการรังแกกัน (Bullying) ในสถานศึกษา*. ค้นเมื่อ 13 กุมภาพันธ์ 2564, จาก Elyssa G. C. (2018). *Bullying prevention as a form of social justice: A critical review of the literature* (Doctoral dissertation). Graduate School of Education and Psychology. Pepperdine University. USA.
- Nahla Mansour AL-Ali, & Kholood K. S. (2018). *Bullying in school*. Retrieved February 27, 2021 from <https://www.intechopen.com/books/health-and-academic-achievement/bullying-in-school>
- Sherri G. (2021). *Why victims of bullying often suffer in silence*. Retrieved February 28, 2021, from <https://www.verywellfamily.com/reasons-why-victims-of-bullying-do-not-tell-460784>
- Sherri G. (2020). *The different types of bullying parents should watch for*. Retrieved February 28, 2021, from <https://www.verywellfamily.com/types-of-bullying-parents-should-know-about-4153882>
- Yi-Chih Lee, & Wei-Li Wu. (2018). *Factors in cyber bullying: the attitude-social influence-efficacy model*. Retrieved February 28, 2021 from <http://dx.doi.org/10.6018/analesps.34.2.295411>

การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีในเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานคร The Use of the Restorative Justice Process to Settle Disputes Prior to the lawsuit in Bangkok.

รองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก โสรัตน์ กลับวิลลา

Assoc. Prof Pol. Col Sorat Glubwila

รองศาสตราจารย์ ดร. ธรรมวิทย์ เทอดอุดมธรรม

Assoc. Prof. Thamavit Terdudomtham, Ph.D.

คณะอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต

Faculty of Criminology and Justice Administration, Rangsit University

■ บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์การดำเนินงานตามกรอบอำนาจหน้าที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และเพื่อวิเคราะห์และเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยใช้วิธีการวิจัยแบบเชิงคุณภาพ ใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจงที่เป็นกลุ่มผู้บริหาร เจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และประชาชนที่เคยใช้บริการ จำนวน 21 คน และใช้การสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่เกี่ยวข้องในด้านกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของหน่วยงานบังคับใช้กฎหมาย จำนวน 15 คน

* นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต
Student of Doctor of Philosophy in Leadership in Criminology and Justice Administration, Rangsit University

** อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ หลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต สาขาวิชาอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม มหาวิทยาลัยรังสิต
Dissertation Advisor of Doctor of Philosophy in Leadership in Criminology and Justice Administration, Rangsit University

ผลการวิจัย พบว่า (1) การวิเคราะห์การดำเนินการตามกรอบอำนาจหน้าที่ที่มีการสรุปผลการดำเนินการที่ผ่านมาและสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในแต่ละประเด็น 6 ประเด็น คือ ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร การนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย กระบวนการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย การดำเนินการไกล่เกลี่ย การกำหนดรูปแบบการประนอมข้อพิพาท และการติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลงของการประนอมข้อพิพาท ในภาพรวมการดำเนินการเป็นไปตามแนวทางที่กฎหมายกำหนด แต่พบปัญหาจากการขั้นตอนในการดำเนินการที่มาก และปัญหาด้านความรู้ ทักษะ ความสามารถของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นปัญหาหลักในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (2) การวิเคราะห์และเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสม แบ่งการวิเคราะห์เป็น 5 ประเด็น ประกอบด้วย ด้านการวางแผน ด้านการประชาสัมพันธ์ ด้านการประสานงานเครือข่ายยุติธรรมชุมชน ด้านการควบคุม และด้านการจัดหาทรัพยากร ในการบริหารจัดการ ข้อเสนอแนะผลการวิเคราะห์การดำเนินการและการบริหารจัดการตามกรอบอำนาจหน้าที่ แบ่งออกเป็น 3 ประเด็น คือ ประเด็นแรก ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ประกอบด้วยปัญหาจากข้อกฎหมาย โครงสร้างของหน่วยงานรัฐที่ไม่สนับสนุนการดำเนินการกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ย ประเด็นที่สอง ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาด้านการบริหารจัดการด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ และด้าน

งบประมาณ และประเด็นที่สาม ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาความเชื่อมั่นของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน และได้นำเสนอแนวทางการแก้ปัญหาทั้งสามประเด็นด้วยการพัฒนาระบบแพลตฟอร์มสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร (i - Mediations) มาสนับสนุนงานการจัดการไกล่เกลี่ย

คำสำคัญ: การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน, กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์, การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี

Abstract

The research aimed to analyze the procedures according to the authority framework of the mediation of disputes court trial by the restorative justice process in Bangkok and to analyze and propose appropriate management styles for the mediation of disputes court trial by the restorative justice process in Bangkok. Qualitative research was employed using in-depth interviews with 21 specific key informants: executives, operation officers responsible for the mediation of disputes, and people who used the services. The connoisseurship was also used with a group of 15 experts involved in the restorative justice process of law enforcement agencies.

The results revealed that 1) the analysis of the procedures based on the authority

framework with the summarization of the results of previous procedures and occurring problems was divided into six issues, namely general information related to the publicsector dispute mediation center in Bangkok, bringing disputes into the mediation, designation process of mediators, the procedure of mediation, determining the pattern of conciliation, and monitoring the procedure of the conciliation agreement. Overall, the procedures were on track as prescribed by law. However, there were redundant implementation processes, and the main problem was a lack of knowledge, skills, and ability of mediators in the mediation process of the public-sector dispute mediation center. 2) Analysis and proposition of appropriate management styles were divided into five issues: planning, public relations, coordinating with community justice networks, controlling, and procurement of resources in management. The recommendations for analyzing procedures and management according to the authority framework are divided into three issues: the first issue is the problem in the mediation of disputes consisting of the problems from the law, the structures of government agencies that are inappropriate to the procedures, and the strategies for establishing a mediation center. The second point is the problem of management, human resource development, and budget problems. The last issue is

the problem of confidence in public-sector dispute mediation. The recommendations are proposed to solve problems using an information technology platform called 'i – Mediations' to manage the public-sector dispute mediation in Bangkok.

Keywords: Public-Sector Dispute Mediation, Restorative Justice Process, Mediation of Disputes before Prosecution

■ ที่มาและความสำคัญ

การควบคุมทางสังคมให้มีความสงบสุขนั้น คนในสังคมต่างร่วมกันกำหนดบรรทัดฐานทางสังคม (social norms) ไว้เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการปรับพฤติกรรมของบุคคลที่อยู่ในสังคม กฎหมายก็เป็นเครื่องมือหนึ่งในการจัดการทางสังคม ที่ได้รับญัตติการลงโทษไว้หลายประเภท ซึ่งโทษจำคุกเป็นมาตรการทางอาญาที่ตอบสนองต่อภารกิจของกฎหมายอาญาในการคุ้มครองสังคม (ธานี วรภัทร์, 2556) และยังเป็นการลงโทษที่มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการจัดระเบียบสังคม ด้วยเหตุของปัญหาดังกล่าวจึงมีการนำมาตรการทางเลือกแทนการจำคุก ก็เป็นอีกมาตรการหนึ่งที่ภาครัฐ โดยกระทรวงยุติธรรมให้ความสำคัญ หนึ่งในมาตรการนั้นคือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนก่อนฟ้องคดี โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม ใช้ชุมชนเป็นยุทธศาสตร์และยุทธวิธี ส่งเสริมสนับสนุนหรือกระตุ้นให้ประชาชนในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมหรือเป็นหุ้นส่วนกับภาครัฐในการป้องกันแก้ไขและจัดการกับปัญหา

ข้อพิพาทและการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ความเสียหายให้กับผู้ได้รับผลกระทบและมีส่วนร่วมในการสร้างความเป็นธรรมให้เกิดขึ้นในชุมชนโดยมีหลักพื้นฐานมาจากแนวคิดที่ว่าชุมชนหรือหมู่บ้านคือ โครงสร้างทางการปกครองที่เล็กที่สุดและสำคัญที่สุด ดังนั้น กระทรวงยุติธรรมได้มีการกำหนดยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม 20 ปี ให้สอดคล้องการบริหารประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี โดยได้จัดทำยุทธศาสตร์การเสริมสร้างความสมานฉันท์และสันติวิธีแห่งชาติ (พ.ศ. 2559 - 2563) เพื่อพัฒนาพัฒนากลไกในการยุติความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ในสังคม โดยได้ดำเนินการขับเคลื่อนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งผลดำเนินการที่ผ่านมาสามารถลดปริมาณคดีเข้าสู่ศาล 2,862 คดี เป็นคดีแพ่ง จำนวน 2,847 คดี และเป็นคดีอาญา 15 คดี สามารถลดค่าใช้จ่ายให้ประชาชนในการดำเนินการตามกระบวนการยุติธรรมกระแสหลักได้กว่า 360 ล้านบาท

ซึ่งในปัจจุบันแม้จะมีการดำเนินงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภายใต้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องและกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้ดำเนินการสนับสนุนให้เกิดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในหลายมิติ โดยข้อมูลจากกองส่งเสริมการระงับข้อพิพาทได้ให้ข้อมูลไว้เมื่อวันที่ 31 มิถุนายน พ.ศ. 2565 พบว่า มีจำนวนผู้ขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยที่ขึ้นทะเบียนภาครัฐมีจำนวน 2,963 ราย และผู้ไกล่เกลี่ยที่ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ไกล่เกลี่ยในคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน จำนวน 3,092 ราย ซึ่งสถิตินี้ผู้ไกล่เกลี่ยสามารถขึ้นทะเบียนได้ 2 ประเภท หรือประเภทใดประเภทหนึ่ง มิติของ

การเปิดศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนทั้งกรุงเทพมหานคร จำนวน 250 ศูนย์ และส่วนภูมิภาค 498 ศูนย์ (กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท, 2565) แต่ก็ยังไม่มีการศึกษาถึงประสิทธิผลของการดำเนินงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างชัดเจน จึงมีความจำเป็นในการศึกษาถึงการดำเนินงานตามสภาพจริงที่อาจยังมีปัญหา อุปสรรคในการดำเนินงานไปสู่ประสิทธิผลที่คาดหวัง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีประชาชนอาศัยอยู่อย่างหนาแน่นและแออัด และมีสถิติในการเกิดความขัดแย้ง ข้อพิพาท และอาชญากรรมค่อนข้างสูง การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาสนับสนุนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี จึงมีความเหมาะสมอย่างยิ่ง ผู้วิจัยจึงต้องการศึกษา เพื่อให้ได้แนวทางในการดำเนินการจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานคร อันจะนำไปสู่การกำหนดกรอบแนวทางที่เหมาะสมในการจัดการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานคร ต่อไป

■ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อวิเคราะห์การดำเนินงานตามกรอบอำนาจหน้าที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร
2. เพื่อวิเคราะห์และเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรม
เชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

■ การทบทวนวรรณกรรม

1. แนวคิดเกี่ยวกับความขัดแย้ง กระบวนการ ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

จากการทบทวนวรรณกรรมในเรื่องดังกล่าว ทำให้ได้ข้อค้นพบว่าลักษณะของความขัดแย้งเป็นปรากฏการณ์ธรรมชาติของสังคมมนุษย์ และมีความเป็นพลวัตร สาเหตุของความขัดแย้งสามารถเกิดจากความไม่ลงรอยกันของเป้าหมาย ความปรารถนา ทศนคติ ค่านิยม ความเชื่อ หรือวิถีชีวิตของคนในสังคมทั้งในระดับปัจเจกบุคคล หรือกลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 กลุ่มขึ้นไป และผลของความขัดแย้งซึ่งอาจก่อให้เกิดความเสียหาย หรือการพัฒนาในทางที่ดีขึ้น ซึ่งผลของความขัดแย้งดังกล่าวขึ้นอยู่กับรูปแบบ วิธีการและกระบวนการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (อาภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ, 2558) โดยรูปแบบกระบวนการยุติธรรมสมานฉันท์ และการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นอีกรูปแบบของการจัดการความขัดแย้งที่ได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากภาครัฐ

แนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เริ่มถูกนำเข้ามาสู่วงการอาชญาวิทยาและงานยุติธรรมในประเทศไทย เมื่อปี พ.ศ. 2538 ภายหลังจากการประชุมสหประชาชาติเกี่ยวกับอาชญากรรม UN Crime Congress ครั้งที่ 9 เมื่อ ค.ศ. 1995 อย่างไรก็ตาม กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ปรากฏอย่างเป็นทางการครั้งแรกในสังคมไทยในปี พ.ศ. 2545 ซึ่งแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ถูกนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชน

โดยกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชนได้เริ่มนำโครงการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชน (family, community group conferencing) มาใช้กับเด็กและเยาวชนกระทำผิดในความผิดที่มีอัตราโทษจำคุกไม่เกินห้าปีเป็นครั้งแรกในปี พ.ศ. 2546 ทั้งนี้ เพื่อเป็นการช่วยแบ่งเบาภาระคดีออกจากกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีภาวะคดีล้นสถานพินิจเช่นเดียวกับเรือนจำสำหรับผู้ใหญ่ ซึ่งเกินกว่าที่จะสามารถแก้ไขฟื้นฟูได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยยึดหลักการการให้โอกาสแก่เด็กหรือเยาวชนที่กระทำผิดโดยการสั่งไม่ฟ้องไม่ไต่เพียงการให้อภัยแก่ความผิดพลาดเพียงอย่างเดียว ยังมุ่งหวังให้เด็กและเยาวชนที่กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดี ไม่ให้กลับไปกระทำผิดซ้ำอีกและเพื่อประคับประคองช่วยเหลือให้เด็กหรือเยาวชนที่มีปัญหาได้ผ่านพ้นภาวะวิกฤตชีวิตไปได้ อาศัยอำนาจตามมาตรา 63 แห่งพระราชบัญญัติจัดตั้งศาลเยาวชนและครอบครัวและวิธีพิจารณาคดีเยาวชนและครอบครัว พ.ศ. 2534

เอกสารรายงาน เรื่อง “WHAT WORKS” A Case Study of Successful Canadian Governance programming in Thailand and Cambodia โดย Greg Armstrong จัดทำในปี พ.ศ. 2541 โดยกองทุนสำหรับสถาบันและการพัฒนากฎหมายเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่ดำเนินการโดย CIDA (Canadian International Development Agency) รายงานดังกล่าวได้มีบันทึกกระบวนการสัมมนาและการฝึกอบรมให้มหาวิทยาลัยขอนแก่น ด้วยแนวคิดการแก้ไขปัญหาคความขัดแย้งผ่านการดำเนินการฝึกอบรมด้วยรูปแบบต่างๆ ในปี พ.ศ. 2538 ได้มีการจัดประชุมเชิงนโยบาย (policy conferences)

ในที่ประชุมได้มีการกล่าวถึงแนวคิดของการแก้ไข ปัญหาความขัดแย้งตามแนวคิดของแคนาดา การอภิปรายแบบโต๊ะกลม (round table) และการเปิดให้ประชาชนมีส่วนร่วม ในการแก้ปัญหา ด้านสิ่งแวดล้อม ทรัพยากร และปัญหาเกี่ยวกับ แรงงาน ซึ่งมีผู้เข้าร่วม 120 คน ประกอบด้วย พระสงฆ์ นักเคลื่อนไหว ผู้เชี่ยวชาญ นักวิชาการ ผู้นำองค์กรไม่แสวงหากำไร (NGO) และเจ้าหน้าที่รัฐจากกระทรวงมหาดไทยและ หน่วยงานอื่น จากนั้นในปี พ.ศ. 2539 ได้มีการ จัดการอบรมเชิงปฏิบัติการพัฒนากษะการมี ส่วนร่วมภาคประชาชน มีผู้เข้าอบรม 85 คน เป็นเจ้าหน้าที่รัฐ นักวิชาการ และเจ้าหน้าที่ องค์กรไม่แสวงหากำไร มีหัวข้อในการอบรม เกี่ยวกับการกระบวนการไกล่เกลี่ยภาคประชาชน การวิเคราะห์ความขัดแย้ง อีกทั้งในปีเดียวกัน ยังมีการฝึกอบรมการแก้ไขปัญหาความขัดแย้ง ให้กับรองผู้ว่าราชการจังหวัดทั่วประเทศ ถือเป็น จุดเริ่มต้นที่สำคัญในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ภาคประชาชนของไทย (Canadian International Development Agency [CIDA], 1998)

ส่วนแนวคิดเรื่องของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งเป็นการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหาย และผู้กระทำความผิดในข้อพิพาททั้งทางแพ่ง และทางอาญา โดยเป็นการนำเอาบุคคล ทั้งสองฝ่าย คือ ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด มาพูดคุยเพื่อประนีประนอมข้อพิพาท และชดใช้ เยียวยาผลของการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น โดยตั้งอยู่บนจุดหมายหลัก 3 ประการ คือ มีการ พุดคุยเกี่ยวกับเรื่องราวที่เกิดขึ้น เปิดโอกาสให้ ผู้กระทำความผิดทำความดีได้ชดใช้ความผิด ที่ได้กระทำไป และมีมาตรการในการปรับปรุงตัว ของผู้กระทำผิด เพื่อไม่ให้ไปกระทำความผิดขึ้น

อีกในอนาคต ซึ่งเป็นการตกลงที่เกี่ยวข้องกับ การชดใช้ และกระบวนการติดตามผล

2. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ย ข้อพิพาทด้วยกระบวนการสมานฉันท์ของ ประเทศไทย

คู่มือการไกล่เกลี่ยและประนีประนอมข้อพิพาท ของประชาชน (1 ตุลาคม พ.ศ. 2554) ได้อ้างถึง ที่มาของการไกล่เกลี่ยในชั้นศาล พระราชบัญญัติ ระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ 7) พ.ศ. 2550 ที่ได้มีการปรับปรุงระเบียบบริหาร ราชการแผ่นดิน พ.ศ. 2538 และซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม โดยพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการ แผ่นดิน ฉบับที่ 5 พ.ศ. 2545 อีกทั้งคู่มือดังกล่าว ได้กำหนดรูปแบบและแนวทางการไกล่เกลี่ย และประนีประนอมข้อพิพาทที่จำเป็นต้องเข้าใจถึง หลักการและกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และต้องได้รับการพัฒนาและเรียนรู้และฝึกฝน ซึ่งหากไม่เข้าใจจะเกิดผลเสียต่อหลักการและ ความไม่เชื่อถือในการไกล่เกลี่ยโดยรวมได้ และสามารถใช้เป็นแนวทางการปฏิบัติที่ดีสำหรับ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้ (วันชัย วัฒนศัพท์, นพพร โพธิ์รังสิยากร, อดุลย์ ชันทอง, เกดโชค เกษมวงศ์จิตร และสุจินันท์ หรสิทธิ์, 2554) อีกทั้งยังมีพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูก กระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 ได้กำหนดวิธีการในการไกล่เกลี่ยในคดีการกระทำ ความผิดรุนแรงในครอบครัวไว้โดยเฉพาะ ในมาตรา 16 เพื่อให้มีการยอมความกัน ตามมาตรา 12 โดยวิธีการไกล่เกลี่ยสามารถทำได้ โดยพนักงานเจ้าหน้าที่หรือศาลแล้วแต่กรณี อาจมีการแต่งตั้งผู้ประนีประนอมประกอบด้วย บุคคลหรือคณะบุคคลซึ่งเป็นบิดามารดา ผู้ปกครอง ญาติของคู่ความหรือบุคคลที่พนักงาน

เจ้าหน้าที่หรือศาลเห็นสมควรเพื่อให้คำปรึกษาหรือช่วยเหลือในการไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ยอมความกัน หรืออาจมอบหมายให้นักสังคมสงเคราะห์ หน่วยงานสังคมสงเคราะห์ หรือบุคคลใดช่วยเหลือไกล่เกลี่ยให้คู่ความได้ยอมความกันก็ได้

สำหรับกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทด้วยกระบวนการสมานฉันท์ของประเทศไทย หลายฉบับแต่ในการวิจัยครั้งนี้ได้ยกกฎหมายหลักเพื่อการวิจัยมา 2 ฉบับที่เกี่ยวข้อง ได้แก่ พระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562

ในส่วนของพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 (2562) เป็นกฎหมายที่ให้อำนาจหน่วยงานภาครัฐ ดำรวจ รวมถึงภาคประชาชนในการไกล่เกลี่ยคดีความบางประเภท ทั้งคดีทางแพ่งและทางอาญา เพื่อสร้างสมานฉันท์ในสังคมและลดจำนวนคดีที่จะเข้าสู่กระบวนการยุติธรรม ลดจำนวนผู้ต้องขังในเรือนจำ และสร้างความยุติธรรมที่แท้จริงให้เกิดขึ้นในสังคม โดยให้ความสำคัญกับความยินยอมของคู่กรณี และคุณสมบัติผู้ที่ทำหน้าที่ในการไกล่เกลี่ย โดยความผิดทางอาญาที่สามารถนำเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยประกอบด้วยคดีความผิดอันยอมความได้, คดีความผิดลหุโทษตามมาตรา 390 มาตรา 391 มาตรา 392 มาตรา 393 มาตรา 394 มาตรา 395 และมาตรา 397 แห่งประมวลกฎหมายอาญา และความผิดลหุโทษอื่น ที่ไม่กระทบต่อส่วนรวมตามที่กำหนดในพระราชกฤษฎีกา และความผิด

ที่มีอัตราโทษจำคุกอย่างสูงไม่เกินสามปี ตามบัญชีท้ายพระราชบัญญัติ ได้แก่ ความผิดฐานเข้าร่วมในการชุมนุมต่อสู้และมีผู้ถึงแก่ความตายจากการชุมนุมต่อสู้ ความผิดฐานทำร้ายร่างกาย ความผิดฐานทำร้ายร่างกายโดยมีเหตุฉกรรจ์ ความผิดฐานเข้าร่วมในการชุมนุมต่อสู้และมีผู้ได้รับอันตรายสาหัสจากการชุมนุมต่อสู้ ความผิดฐานประมาทเป็นเหตุให้ผู้อื่นได้รับอันตรายสาหัส และความผิดฐานลักทรัพย์

คู่มือศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี โดยสำนักงานระงับข้อพิพาท สำนักงานศาลยุติธรรม ได้มีการกล่าวถึง “ศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี” ซึ่งเป็นโครงการของศาลอาญากรุงเทพใต้ ที่มุ่งเน้นกระบวนการให้ความรู้ถึงสิทธิ หน้าที่ ต่าง ๆ ตามกฎหมาย ขั้นตอนการดำเนินคดีของศาลตั้งแต่เริ่มต้นจนถึงสิ้นสุดกระบวนการของศาล มีหลักการสำคัญในการดำเนินกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี ประกอบด้วย (1) แยกคน คือ การแยกผู้พิพากษาที่ดำเนินกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีออกจากผู้พิพากษาที่พิจารณาคดี (2) แยกห้อง คือ ศาลอาญากรุงเทพใต้ จัดให้มีห้องสมานฉันท์และสันติวิธีแยกต่างจากห้องพิจารณาคดี และ (3) แยกสำนวน คือ จัดให้มีการแยกสำนวนสมานฉันท์และสันติวิธีออกจากสำนวนเดิม (สำนักงานศาลยุติธรรม, สำนักงานระงับข้อพิพาท, 2556)

ในส่วนของระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562 (2562) เป็นระเบียบที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติการดำเนินการต่าง ๆ ตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการ แนวปฏิบัติ การจัดตั้งและ

ขึ้นทะเบียนศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน การขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ย และการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนให้มีความเหมาะสมและเป็นมาตรฐานเดียวกันให้กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาทมีหน้าที่รับผิดชอบ กำกับ ดูแล การดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน และรายงานผลให้คณะกรรมการทราบบ่อยอย่างน้อยปีละสองครั้งให้มีคณะกรรมการส่งเสริมและกำกับการดำเนินงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ซึ่งมีอธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็น ประธาน กรรมการ โดยระเบียบดังกล่าวยังได้วางแนวทางการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนที่ขึ้นทะเบียนตามระเบียบนี้มีชื่อเรียกโดยย่อว่า “ศกข.” และใช้ตราสัญลักษณ์ของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามที่อธิบดีกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพประกาศกำหนด มีภารกิจ (1) รับคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (2) ดำเนินงานเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามกฎหมายว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (3) ประสานงานและสนับสนุนการดำเนินงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาท (4) ส่งเสริมและเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ เกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท และ (5) ดำเนินงานอื่นๆ ตามที่นายทะเบียนกำหนด โดยให้ประชาชนจำนวนไม่น้อยกว่าห้าคน รวมตัวกันเป็นศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เพื่อดำเนินการเกี่ยวกับการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ตามกฎหมาย ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยยื่นคำขอขึ้นทะเบียนกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เมื่อประชาชนรวมตัวกันแล้ว

ให้ดำเนินการคัดเลือกกันเอง เพื่อทำหน้าที่เป็น คณะทำงานบริหารประจำศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ประกอบด้วย ประธาน รองประธาน เภรัณญิก และเลขานุการ ทั้งนี้ ประธานควรมีคุณสมบัติเป็นผู้นำชุมชน ผู้นำท้องที่หรือท้องถิ่น หรือเป็นผู้นำภาคประชาสังคมที่ดำเนินการอันเป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยไม่แสวงหาผลประโยชน์ โดยมีผู้ผ่านการอบรมการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ตามกฎหมายว่าด้วยการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติรับรอง อย่างน้อย 1 คน ทั้งนี้ คณะทำงานอาจแต่งตั้งที่ปรึกษาคณะทำงานตามความเหมาะสม

■ ระเบียบวิธีวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) โดยเริ่มจากการวิเคราะห์การดำเนินงานตามกรอบอำนาจหน้าที่และการบริหารจัดการการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนเพื่อคัดตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยการใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key informant) โดยใช้การเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (purposive sampling) โดยเจาะจงไปยังกลุ่มผู้บริหารและเจ้าหน้าที่ฝ่ายปฏิบัติการที่รับผิดชอบเกี่ยวกับงานไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวนอย่างน้อยหน่วยละ 1 คน ในศูนย์ไกล่เกลี่ยที่ถูกเลือกในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร จำนวน 9 คน รวมกับประชาชนผู้มาใช้บริการอีกศูนย์ละอย่างน้อย 1 คน รวม 9 คน และยังสัมภาษณ์เพิ่มเติมผู้ให้ข้อมูลจาก

ส่วนกลางอีก 3 คน รวมผู้ให้ข้อมูลทั้งสิ้นประมาณ 21 คน แล้วจึงดำเนินการร่างรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการไล่เกลี่ยข้อพิพาท ก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ การวิเคราะห์ในส่วนแรก ผู้วิจัยใช้การวิเคราะห์จำแนกชนิดข้อมูล (typological analysis) เพื่อวิเคราะห์การดำเนินงานตามกรอบอำนาจหน้าที่และการบริหารจัดการไล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยทำการวิเคราะห์ทั้งในระหว่างและภายหลังการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยตีความสร้างข้อสรุปจากการวิเคราะห์ในส่วนแรกเพื่อให้ได้รูปแบบการบริหารจัดการไล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับศูนย์ไล่เกลี่ยข้อพิพาทในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยมีการประเมินคุณค่าและตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการบริหารจัดการไปใช้ จากการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และใช้การสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญ (connoisseurship) เป็นการสัมภาษณ์กลุ่มผู้เชี่ยวชาญจากจำนวน ผู้ให้ข้อมูลสำคัญทั้งสิ้น 15 คน โดยใช้ลักษณะความเกี่ยวข้องกับศูนย์ไล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจำนวน 5 กลุ่ม คือ (1) ผู้บริหารระดับนโยบาย ผู้แทนกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เลขาธิการคณะกรรมการสมานฉันท์แห่งชาติ (2) ผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมาย ประกอบด้วย ผู้แทนเจ้าพนักงานอัยการ ผู้แทนศาล ผู้แทนเจ้าหน้าที่ตำรวจ (3) นักวิชาการด้านอาชญาวิทยาและการบริหารงานยุติธรรม (4) ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับศูนย์ไล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ประกอบด้วย ผู้แทนศูนย์ไล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

2 ท่าน ผู้แทนภาคประชาชนด้านการส่งเสริมและการมีส่วนร่วม และ (5) อาจารย์ที่ปริญญาดุษฎีนิพนธ์และผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อประเมินคุณค่าและตรวจสอบความเป็นไปได้ในการนำรูปแบบการบริหารจัดการไล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ขับเคลื่อนขยายผลต่อไป ข้อมูลในการวิจัยในครั้งนี้จะได้รับการตรวจสอบความน่าเชื่อถือของผลการวิจัยโดยใช้การตรวจสอบสามเส้า (triangulation) ขอบเขตการศึกษาวิจัยในครั้งนี้ เน้นการศึกษาเกี่ยวกับการดำเนินงานตามกรอบอำนาจหน้าที่การไล่เกลี่ยข้อพิพาท และรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการไล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ กระทรวงยุติธรรม

■ ผลการวิเคราะห์การดำเนินการและการบริหารจัดการตามกรอบอำนาจหน้าที่

ผลการวิจัยแบ่งออกเป็น 2 ส่วน ประกอบด้วย ผลการวิเคราะห์การดำเนินการตามกรอบอำนาจหน้าที่การไล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และผลการวิเคราะห์และเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการไล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีรายละเอียด ดังนี้

1. ผลการวิเคราะห์การดำเนินงานตามกรอบอำนาจหน้าที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร พบว่าการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนมีรายละเอียดการดำเนินการเป็น 6 ประเด็น ดังนี้

1.1 ข้อมูลทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ซึ่งการดำเนินการที่ผ่านมา ในปี พ.ศ. 2562 มีการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเพียง 7 ถึง 8 ศูนย์เท่านั้น ในปีถัดมาเมื่อผู้บริหารระดับนโยบายของกระทรวงยุติธรรมเล็งเห็นความสำคัญจึงได้เร่งการเปิดศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน จนถึงปัจจุบันมีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน จำนวน 255 ศูนย์ โดยภูมิหลังของผู้ให้ข้อมูลสำคัญของผู้เป็นประธานคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน คณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ส่วนใหญ่เป็นผู้ที่ปฏิบัติงานทางด้านจิตอาสา และเป็นผู้ดำเนินการ มีการใช้สถานที่ในการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครเป็นพื้นที่เอกชน หรือจะเป็นสถานที่สาธารณะที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อวัตถุประสงค์อื่นมาดำเนินการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนแทน เช่น อนามัยชุมชน วัด บ้าน ปรธานชุมชน เป็นต้น

1.2 การนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย ทั้งกรณีข้อพิพาททางแพ่งและข้อพิพาททางอาญา พบว่า ผู้รับคำร้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มีรูปแบบการดำเนินการนำเข้าสู่ข้อพิพาทที่

แตกต่างกัน โดยคณะศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารจัดการที่ดีจะมีการกำหนดผู้รับคำร้องไว้เป็นหน้าที่โดยเฉพาะ หรือมีการประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการดำเนินการในนัดเวลาเข้ารับคำปรึกษาหรือยื่นคำร้องขอไกล่เกลี่ย และมีประสิทธิภาพในการนำเข้าสู่ข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยได้มาก โดยส่วนใหญ่ประชาชนจะเป็นผู้เข้ามาติดต่อขอรับคำปรึกษาแล้วเขียนคำร้องในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทคดีส่วนใหญ่จะเป็นคดีแพ่งมากกว่าคดีอาญา โดยสามารถคิดได้เป็นร้อยละ 80 - 90 ของคำร้องที่เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ข้อค้นพบอีกข้อหนึ่ง คือ มีศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทยังมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับขอบเขตอำนาจหน้าที่ในการไกล่เกลี่ยตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 คลาดเคลื่อนอยู่พอสมควร โดยแหล่งที่มาของคำร้องไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ส่วนใหญ่แล้ว ประชาชนที่มายื่น คำ ร้องขอใช้บริการจะเป็นผู้เข้ามาติดต่อศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนด้วยตนเอง ผ่านความรู้จักส่วนตัวกับคณะทำงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ในการกำหนดกรอบระยะเวลาในการนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยพบว่า การดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ได้มีการดำเนินการนำเข้าสู่ข้อพิพาทได้ตามกรอบระยะเวลาที่ทางกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้กำหนดไว้ในระยะเวลา 30 วัน โดยการวางกรอบระยะเวลาดังกล่าวไม่เป็นปัญหากับการนำเข้าสู่ข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย เนื่องจากการเขียนคำร้องที่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจำเป็นต้องใช้เอกสารที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้

กำหนดไว้แล้ว ทำให้มีเจ้าหน้าที่กำกับดูแลคำร้องคอยตรวจสอบอยู่ บางศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนมีการดำเนินการให้คำปรึกษาทางด้านกฎหมายก่อนที่ผู้ร้องจะยื่นคำร้องก่อนดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้รับคำร้องภายในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจะเป็นประธานหรือเลขาคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเป็นผู้รับคำร้องก็ได้ และสามารถจำแนกการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้เป็น 2 ส่วน คือ (1) ศูนย์ที่มีทนายความอยู่ในคณะทำงานจะไม่มีปัญหามากในการรับคำร้อง และ (2) ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนที่ไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมายอยู่ในคณะทำงาน ซึ่งปัญหาที่พบคือ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนที่ไม่มีบุคลากรที่มีความรู้ด้านกฎหมายอยู่ในคณะทำงานมักจะมีอุปสรรคในการดำเนินงาน เช่น บอกปิดคำร้องขอไกล่เกลี่ยข้อพิพาทแล้วส่งต่อคำร้องไปยังศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนอื่น หรือไม่รับคำร้องในที่สุด เพราะกลัวจะผิดกฎหมายเนื่องจากขาดความรู้ความเข้าใจ และความมั่นใจในการดำเนินการ

1.3 กระบวนการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย เมื่อคู่พิพาททุกฝ่ายยินยอมให้มีการประนีประนอมข้อพิพาท การแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยเริ่มเมื่อทั้ง 2 ฝ่ายยินยอมให้มีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ในกระบวนการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาททุกศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนมีหลักคิดในการดำเนินการที่เหมือนกันคือ ความยินยอมพร้อมใจของทุกฝ่าย ทั้งผู้ร้อง ผู้ถูกร้อง และผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท โดยคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนมีกระบวนการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย ตามระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและ

เสรีภาพว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ข้อ 46 ที่ได้กำหนดให้การเลือกผู้ไกล่เกลี่ยสามารถดำเนินการได้ตามความสมัครใจของผู้ร้องและผู้ถูกร้อง ปัญหาที่พบคือ การดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนต้องดำเนินการตามกรอบดังกล่าว ซึ่งมีขั้นตอนมากเกินไปจนความจำเป็น ทำให้การทำงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนไม่เกิดความคล่องตัวในการอำนวยความสะดวกให้กับประชาชน ในส่วนของการกำหนดกรอบระยะเวลาในการดำเนินการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ยพบว่า ในการปฏิบัติงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะมีการปฏิบัติบางส่วนเพื่อเป็นการลดขั้นตอนจากการวางกรอบการปฏิบัติของคู่มือการปฏิบัติงานโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เช่น การประชุมกำหนดจำนวนและเลือกผู้ไกล่เกลี่ย เพราะการดำเนินการบางครั้งประธานคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นผู้ดำเนินการด้วยตัวเอง ทำให้ไม่จำเป็นต้องมีการประชุมเพื่อดำเนินการ เป็นต้น

1.4 การดำเนินการไกล่เกลี่ย พบว่า จำนวนผู้ไกล่เกลี่ยในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทส่วนใหญ่จะมีผู้ไกล่เกลี่ยแค่เพียงหนึ่งท่าน ยกเว้นกรณีคู่พิพาทมีความต้องการให้มีผู้ไกล่เกลี่ยมากกว่าหนึ่ง และเมื่อแต่ละศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนพิจารณาแล้วว่าควรมีผู้ไกล่เกลี่ยมากกว่าหนึ่งท่านก็จะมี การดำเนินการตามระเบียบที่เกี่ยวข้อง ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่มีบุคคลที่ 3 ที่ผู้ร้องหรือผู้ถูกร้องนำเข้ามาสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยด้วยไม่ว่าจะเป็นทนายความ หรือผู้ที่ผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไว้ใจให้เข้าไปร่วมเจรจา ทำให้การทำข้อตกลงระงับข้อพิพาทเป็นไปด้วยความล่าช้า เนื่องจาก

การให้คำแนะนำกับผู้ร้องหรือผู้ถูกร้องจะเสียประโยชน์ จึงทำให้การดำเนินการของผู้ไกล่เกลี่ยเกิดความล่าช้า โดยจะมีการแนะนำข้อกฎหมายประกอบการตัดสินใจในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งจะทำให้การไกล่เกลี่ยไม่สามารถหาข้อยุติได้ ในครั้งเดียว ส่วนขั้นตอนในการดำเนินการ ได้มีการกำหนดขั้นตอนการปฏิบัติไว้ในคู่มือปฏิบัติงาน ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (ศกช.) ของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ปัญหาที่พบ คือ การดำเนินการไกล่เกลี่ยมีปัญหาความล่าช้า ทางด้านเอกสาร เนื่องจากความรู้ความสามารถของผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นผู้นำชุมชนซึ่งได้รับตำแหน่งให้เป็นตัวแทนชุมชนมีคุณสมบัติของการเป็นผู้นำตามธรรมชาติเป็นที่ยอมรับในชุมชนที่มีอายุมาก และมีทักษะในการเขียนสำนวนไม่เพียงพอต่อการปฏิบัติ ทำให้การดำเนินการด้านเอกสาร หรือการใช้สำนวนในการเขียนภาษากฎหมายที่มีลักษณะเฉพาะในคำร้องต่าง ๆ เป็นปัญหาทำให้เกิดความล่าช้า อีกทั้งรายละเอียดในการดำเนินการที่ซ้ำซ้อนและมากเกินไป ได้แก่ การใช้เอกสารมากจนเกินความจำเป็นในการดำเนินการหาข้อยุติ ซึ่งได้มีการออกระเบียบวางแบบฟอร์มในการดำเนินการเป็นเอกสาร ตั้งแต่เอกสารหมายเลข ค.1-ค.22 เช่น หนังสือสอบถามความสมัครใจของคู่กรณีตามแบบ ค.5 และจะต้องมีหนังสือตอบรับความสมัครใจของคู่กรณีอีก ซึ่งกรณีดังกล่าวไม่จำเป็นต้องดำเนินการเป็นเอกสารก็ได้ใช้การโทรศัพท์สอบถาม หรือติดต่อทางออนไลน์ก็ได้จะสะดวกกว่า ซึ่งบางกรณีใช้เวลาานานมากเกินความจำเป็น แม้กระทั่งมีหนังสือสอบถามผู้ไกล่เกลี่ย และจะต้องรอหนังสือตอบรับเป็นผู้ไกล่เกลี่ย ทำให้เสียเวลาค่อนข้างมาก เพราะความเดือดร้อนของประชาชนบางเรื่อง

ไม่สามารถประวิงเวลาให้ช้าได้ เช่น ปัญหาหนี้สิน ด้วยดอกเบี้ยจะเพิ่มขึ้นทุกวัน เป็นต้น ส่วนสถานที่ในการจัดให้มีการมีดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พบว่า การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจะดำเนินการไกล่เกลี่ยในที่สาธารณะเป็นส่วนใหญ่ โดยจะใช้พื้นที่ของส่วนราชการ ไม่ว่าจะเป็นสถานีตำรวจ หรือสำนักเขต หรือไม่ก็จะเป็นพื้นที่สาธารณะอื่น เพื่อป้องกันเหตุทะเลาะวิวาทที่จะเกิดขึ้นจากความขัดแย้งของคู่กรณี คณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้รับรู้และดำเนินการตามกฎหมายระยะเวลาการดำเนินการอยู่ที่ 30 วัน หากไม่แล้วเสร็จจะขยายเพิ่มได้อีก 30 วัน รวมเป็น 60 วัน อีกทั้งยังมีการกำหนดจำนวนการนัดเจรจาไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ไม่เกิน 3 ครั้ง ที่วางไว้อย่างเคร่งครัด และหากกลางถึงจริยธรรม และการดำรงตนเพื่อความเป็นกลางสำหรับผู้ไกล่เกลี่ย การปฏิบัติของคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน มีการรับรู้เกี่ยวกับจริยธรรมและการดำรงตนให้เป็นกลางในระดับสูง ว่าจะต้องถือปฏิบัติตามจริยธรรม และเปิดเผยข้อเท็จจริงที่อาจเป็นเหตุอันควรสงสัยถึงความเป็นกลางและความเป็นอิสระของตน ในการปฏิบัติหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีทราบ เพื่อให้การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทประสบความสำเร็จและให้เกิดความเป็นธรรมกับทุกฝ่าย

1.5 การกำหนดรูปแบบการประนอมข้อพิพาท พบว่า มีการประนอมข้อพิพาทที่ไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 โดยเป็นการดำเนินการประนอมข้อพิพาทที่ไม่ต้องใช้ขั้นตอนหรือเอกสารในการดำเนินการเพื่อยุติข้อพิพาท

แต่จะเป็นการดำเนินการที่ใช้คุณสมบัติเฉพาะตัวของผู้ไกล่เกลี่ย โดยข้อพิพาทที่เกิดขึ้นจะเป็นข้อพิพาทที่มีลักษณะทางกายภาพ เช่น ผลกระทบจากการอยู่อาศัย ซึ่งเป็นการดำเนินการหลักของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในหลาย ๆ ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ซึ่งการกำหนดรูปแบบการประนีประนอมข้อพิพาท พบว่า ได้มีการกำหนดรูปแบบไว้ในขั้นตอนการปฏิบัติไว้ในคู่มือปฏิบัติงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน (ศกข.) ซึ่งเป็นการกำหนดบทบาทและหน้าที่ของผู้ไกล่เกลี่ยในการดำเนินการเพื่อให้ได้ผลสัมฤทธิ์คือการระงับข้อพิพาทไว้ด้วยการเปิดเจรจาโดยใช้หัวข้อการสนทนา แล้วจึงสรุปเนื้อหาและแนวทางในการพูดคุยระหว่างเจรจาไกล่เกลี่ยไว้ ทำให้การดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนดำเนินการไปในทิศทางเดียวกันกับคู่มือที่ได้มีการเขียนไว้ แต่แตกต่างกันที่บริบทของคำร้อง ประสบการณ์และความสามารถเฉพาะตัวของผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้การไกล่เกลี่ยประสบความสำเร็จ ปัญหาที่พบ คือ กรณีที่ผู้ร้องหรือผู้ถูกร้องเป็นผู้แทนจากนิติบุคคลดำเนินการด้วยการมอบอำนาจเพื่อเข้ากระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท หากหนังสือมอบอำนาจไม่ได้มอบอำนาจให้ดำเนินการตัดสินใจจนแล้วเสร็จ ก็จะต้องมีการนัดไกล่เกลี่ยรอบที่สอง แต่หากนิติบุคคลมอบอำนาจให้ผู้แทนดำเนินการจนแล้วเสร็จ ก็จะทำให้ผู้แทนมีอำนาจตัดสินใจและระงับข้อพิพาทได้โดยเร็ว ซึ่งผู้แทนและนิติบุคคลได้มีการพูดคุยหาจุดที่ยอมรับได้ก่อนเข้ามาพูดคุยเจรจา ส่วนรูปแบบเทคนิคและวิธีการในการดำเนินการ พบว่า แต่ละศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจะดำเนินการไกล่เกลี่ยที่ไม่เหมือนกัน แต่จะมี

หลักคิดในการดำเนินการที่เป็นในทิศทางเดียวกัน คือ การฟังเชิงรุก (active listening) วาทะศิลป์ของผู้ไกล่เกลี่ย ที่มีการอ้างอิงข้อกฎหมายในการทำข้อตกลงที่คู่พิพาทยอมรับได้ทั้งสองฝ่าย มีการดำเนินการตามกระบวนการไกล่เกลี่ยโดยใช้หลักจิตวิทยา รัฐศาสตร์ และหลักวิชาการเพื่อวิเคราะห์สถานการณ์ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เพื่อให้คู่กรณียอมรับฟังปัญหาที่พบ คือ การดำเนินการต่าง ๆ ที่ต้องใช้วิจารณญาณหรือดุลพินิจในการวิเคราะห์ทั้งบุคคลและเนื้อหาของคำร้อง ซึ่งจำเป็นต้องใช้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ความสามารถเฉพาะตัวของผู้ไกล่เกลี่ย แต่การอบรมของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ยังดำเนินการไม่บรรลุวัตถุประสงค์ดังกล่าวได้เท่าที่ควร จำนวนผู้ไกล่เกลี่ย พบว่า โดยส่วนใหญ่จะมีผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเพียง 1 คน โดยเป็นผู้ที่ได้รับการยินยอมจากทุกฝ่าย ถึงแม้ว่า ระเบียบจะกำหนดให้สามารถดำเนินการได้มากกว่า 1 คน แต่เพื่อความสะดวกรวดเร็ว คู่กรณีก็จะใช้ผู้ไกล่เกลี่ยเพียงคนเดียวเท่านั้น

1.6 การติดตามผลการปฏิบัติตามข้อตกลงของการประนีประนอมข้อพิพาท เพื่อตรวจสอบผลของการปฏิบัติตามข้อตกลงระงับข้อพิพาท เมื่อดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจนได้รับข้อยุติ สามารถแบ่งข้อตกลงของการประนีประนอมข้อพิพาทเป็น 2 รูปแบบ คือ (1) แบบเป็นทางการ เป็นการติดตามข้อพิพาทอย่างเป็นทางการ เมื่อกระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อระงับข้อพิพาทเสร็จสิ้นแล้วนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยจะทำการบันทึกข้อตกลงระงับข้อพิพาท ซึ่งผู้ไกล่เกลี่ยที่ผ่านการอบรมจำเป็นต้องมีประสบการณ์ มีความละเอียดถี่ถ้วน ชัดเจน หรือควรมีทักษะการเขียนสำนวนด้วย

และ (2) แบบไม่เป็นทางการ เป็นการติดตามข้อตกลงระงับพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชน ผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นผู้นำชุมชนจะติดตามสอบถามแบบไม่เป็นทางการกับผู้ร้องด้วยตนเอง

2. ผลการวิเคราะห์และเสนอรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีรายละเอียดการบริหารจัดการ 5 ประเด็น ประกอบด้วย

2.1 ด้านการวางแผน พบว่าการวางแผนระดับนโยบาย ต้องการให้มีการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ให้ครบทุกเขต ทุกแขวง อีกทั้งยังมีการจัดทำแผนปฏิบัติการ รวมทั้งคู่มือปฏิบัติงานที่รวบรวมการดำเนินการทุกขั้นตอนของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ให้ดำเนินการเป็นไปตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ส่วนการวางแผนระดับปฏิบัติการพบว่า ส่วนใหญ่ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนไม่ได้มีการจัดทำแผนการปฏิบัติการ รวมถึงถึงแผนการจัดทำแผนงานเพื่อของบประมาณ แต่ได้มีการประชุมชี้แจงการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ให้บุคลากรภายในศูนย์ทราบ เช่น ขั้นตอนการดำเนินการ การจัดตารางเวร หรือการชี้แจงข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินการที่เกี่ยวข้องของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน โดยบางศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนก็มีระบบการวางแผนการจัดการเฉพาะตัว โดยประเด็นปัญหาด้านการวางแผนแบ่งออกเป็น (1) ไม่มีการกำหนดแผนการดำเนินการของแต่ละศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ภาคประชาชน รวมไปถึงแผนด้านการบริหารทรัพยากรบุคคล ที่ประกอบไปด้วยการสรรหาคัดเลือก ทบสวนและพัฒนาศักยภาพของผู้ไกล่เกลี่ย ทำให้เกิดปัญหาผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์มีหลายหน้าที่ ไม่มีเจ้าหน้าที่เฉพาะหรือเจ้าหน้าที่ประจำศูนย์ในการดำเนินการด้านเอกสาร ซึ่งผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์ ส่วนใหญ่เป็นจิตอาสา ประกอบด้วยผู้สูงอายุ ผู้เกษียณอายุงาน และผู้มีงานประจำ และไม่มีทักษะความรู้ความสามารถเฉพาะทางด้านการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ซึ่งการขับเคลื่อนในปัจจุบันใช้ศักยภาพและความสามารถเฉพาะตัวของผู้ไกล่เกลี่ยที่สามารถระงับข้อพิพาทได้ และ (2) ปัญหาในกระบวนการดำเนินการจากการวางแผนของระดับนโยบายที่มีรายละเอียดขั้นตอนวิธีการมากเกินไปจนความจำเป็น รวมถึงขั้นตอนทางธุรการที่เป็นภาระมากเกินไปกับการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ต้องดำเนินการตามเอกสารเกือบทุกฉบับตามแบบฟอร์มของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งกระบวนการดำเนินการในขั้นตอนการไกล่เกลี่ย รวมถึงการเปิดศูนย์เพื่อรองรับเรื่องนั้น เกิดต้นทุนการดำเนินการทั้งสิ้น โดยไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงยุติธรรม ผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายทุกกระบวนการ อีกทั้งความคล่องตัวด้านเอกสาร รวมถึงไม่มีประสบการณ์ในการเขียนสำนวน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุและไม่ได้รับการฝึกอบรมที่ทำให้สามารถใช้งานด้านเอกสารได้อย่างเหมาะสมเท่าที่ควร ยังไม่มีการนำระบบแพลตฟอร์มสารสนเทศมาใช้สนับสนุนงานด้านเอกสาร

2.2 ด้านการประชาสัมพันธ์ พบว่าการประชาสัมพันธ์ ระดับนโยบาย โดย

กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้จัดทำสื่อประชาสัมพันธ์ประเภทต่างๆ ไว้เรียบร้อยแล้ว แต่ยังขาดการสื่อสารเชิงรุกไปยังประชาชน และช่องทางในการสื่อสารกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร

ในส่วนการประชาสัมพันธ์ระดับปฏิบัติการ การประชาสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นการประชาสัมพันธ์เชิงรับ มีเนื้อหาเกี่ยวข้องกับการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน เพื่อสร้างการรับรู้ว่าการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนขึ้น ผ่านทางกลุ่มไลน์ที่มีลักษณะเป็นกลุ่มปิด รวมไปถึงการประชาสัมพันธ์ในการประชุมผู้นำชุมชนที่จัดขึ้นโดยสำนักงานเขต หรือการชี้แจงเกี่ยวกับศูนย์ในการประชุมของชุมชน อีกทั้งแต่ละศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนมีความต้องการแผนปฏิบัติการประชาสัมพันธ์การดำเนินการของศูนย์ฯ ที่จัดทำโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพแต่ยังไม่ได้รับการจัดสรร ซึ่งประเด็นปัญหาด้านการประชาสัมพันธ์ แบ่งออกเป็น (1) การประชาสัมพันธ์ที่เกิดขึ้นส่วนใหญ่เป็นการประชาสัมพันธ์เชิงรับ ส่งผลให้ประชาชนโดยทั่วไปและผู้ที่ต้องการไกล่เกลี่ยขาดการรับรู้และก่อให้เกิดปัญหาในกระบวนการนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย อาทิ มีการยื่นคำร้องเกินอำนาจการดำเนินการของศูนย์ หรือคู่พิพาทที่เข้ามาขอรับบริการศูนย์ฯ รับรู้มาจากการบอกต่อที่ไม่เป็นทางการ (2) ด้านกระบวนการแต่งตั้งผู้ไกล่เกลี่ย ยังไม่มีการประชาสัมพันธ์หรือจัดทำข้อมูลประวัติ ความรู้ความสามารถ และประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ย เพื่อให้ผู้ที่ขอรับบริการเข้าถึงข้อมูลดังกล่าวเพื่อประกอบการตัดสินใจ และ (3) ไม่มีการประชาสัมพันธ์ผลการดำเนินการ

และความสำเร็จในการใช้กระบวนการไกล่เกลี่ย และการประนอมข้อพิพาท เพื่อให้เป็นทางเลือกของประชาชนในการเข้าถึงกระบวนการยุติธรรมที่ไม่ก่อให้เกิดความขัดแย้งในชุมชน

2.3 ด้านการประสานงานเครือข่ายยุติธรรมชุมชน และหน่วยงานต่างๆ ที่เกี่ยวข้องพบว่า การประสานงานระดับนโยบายของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ เป็นผู้กำกับดูแลควบคุมศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แต่ยังไม่พบเวทีในการรวมกลุ่มของคณะทำงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เช่นเดียวกับหน่วยงานอื่นในกระบวนการยุติธรรม

ในส่วนของการประสานงานระดับปฏิบัติการ การดำเนินการประสานเครือข่ายของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน จะดำเนินการ 2 ส่วน คือ การประสานงานเครือข่ายผู้ไกล่เกลี่ยในกรณีที่ต้องดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และ การประสานงานหน่วยงานรัฐในกรณีที่ต้องดำเนินการประนอมข้อพิพาทที่ไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ซึ่งจะอาศัยทักษะความสามารถในการเข้าถึงประสานเฉพาะตัวในการประสานงานหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อระงับข้อพิพาท และประเด็นปัญหาด้านประสานงาน แบ่งออกเป็น (1) การดำเนินการประนอมข้อพิพาทเป็นการดำเนินการที่อาศัยกลไกความสัมพันธ์ของเครือข่ายภายในชุมชน ซึ่งเป็นที่เคารพและให้ความเชื่อถือมาใช้ในการช่วยประนอมข้อพิพาท เช่น อาศัยกลไกทางศาสนา ผู้นำทางศาสนาในชุมชน หรืออาศัยกลไกของส่วนราชการซึ่งมีอำนาจในการปกครองหรือจัดบริการสาธารณะในท้องถิ่น เป็นต้น เพื่อเป็นตัวกลางในการจัดการความ

ขัดแย้งของประชาชนในชุมชน (2) การส่งต่อกรณีข้อพิพาทที่เกินขอบเขตอำนาจของศูนย์ฯ ไปยังเครือข่ายต่าง ๆ ที่มีอำนาจหน้าที่เกี่ยวข้องโดยตรง เช่น เจ้าหน้าที่ตำรวจ ศาล เพื่อดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้องและเป็นไปอย่างต่อเนื่อง และ (3) กลุ่มคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนที่ไม่มีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้บริหารระดับสูงฝ่ายการเมืองที่มีหน้าที่ขับเคลื่อนนโยบาย ทำให้ไม่สามารถเข้าถึงเครือข่ายผู้นำของคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจึง ส่งผลให้ไม่สามารถดำเนินการขับเคลื่อนศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนของตนเองได้อย่างมีประสิทธิภาพเท่าที่ควร

2.4 ด้านการควบคุม กำกับติดตาม และประเมินผลการดำเนินงาน การควบคุมระดับนโยบาย กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้กำหนดมาตรฐานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนไว้เป็นที่เรียบร้อยแล้ว แต่ด้วยนโยบายที่ต้องการเพิ่มศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในกรุงเทพมหานครให้ครบทุกเขตทุกแขวง ซึ่งเป็นนโยบายด้านปริมาณ ทำให้การควบคุมคุณภาพไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร การควบคุมระดับปฏิบัติการ พบว่า ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครมีการรับรู้ด้านมาตรฐานในการดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในระดับที่ต่ำ โดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพยังไม่ได้กำหนดตัวชี้วัดที่เป็นมาตรฐานกลางไว้ แต่คณะทำงานแต่ละศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนก็ยังเข้าใจความไม่เป็นมาตรฐานของการดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนซึ่งเกิดจากการดำเนินการของ

บุคลากรภายในศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเอง โดยการควบคุมมาตรฐานการดำเนินการคณะทำงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจะดำเนินการเพียงการจัดประชุมเพื่อติดตามการดำเนินการเท่านั้น ในส่วนของประเด็นปัญหาด้านการควบคุมแบ่งออกเป็น (1) การดำเนินการของบุคลากรภายในศูนย์ไม่มีความคล่องตัวด้านเอกสาร รวมถึงไม่มีประสิทธิภาพในการเขียนสำนวนเนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ ซึ่งการดำเนินการในปัจจุบันเป็นการคาดหวังให้มีจิตอาสาเป็นเยาวชนรุ่นใหม่ หรือผู้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินการด้านเอกสารมาสนับสนุนงานในศูนย์ ซึ่งส่งผลต่อคุณภาพในการดำเนินการนำข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยและความรวดเร็วในการดำเนินการ และ (2) ศูนย์มีการเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มองค์ความรู้ด้านการดำเนินงานที่จัดโดยกระทรวงยุติธรรม แต่ยังไม่มีการทบทวนการเขียนสำนวนให้ถูกต้องตามแบบที่กำหนด ทำให้เกิดปัญหาด้านมาตรฐานในการรับข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ยร่วมไปถึงความล่าช้าจากการดำเนินการด้านเอกสาร

2.5 ด้านการจัดหาทรัพยากรในการบริหารจัดการ ในการจัดหาทรัพยากรในการบริหารจัดการระดับนโยบาย พบว่า ในด้านงบประมาณ กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้ดำเนินการจัดทำระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพว่าด้วยเงินอุดหนุนศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. เพื่อการขับเคลื่อนศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ซึ่งคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยจะไม่ทราบถึงการดำเนินการในส่วนนี้ ในส่วนของการจัดหา

ทรัพยากรในการบริหารจัดการระดับปฏิบัติการพบว่า การดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร มีลักษณะของการดำเนินการด้วยจิตสาธารณะ ทำให้บางศูนย์ฯ มีความพร้อม ด้านวัสดุอุปกรณ์ ขึ้นอยู่กับทุนทรัพย์ของคณะทำงานภายในศูนย์ฯ แต่ในภาพรวมจะได้รับการตรวจสอบความพร้อมก่อนการจัดตั้งให้เป็นไปตามมาตรฐานที่กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพได้กำหนดไว้ในด้านบุคลากร พบว่า ส่วนใหญ่เจ้าหน้าที่ไกล่เกลี่ยจะมีอายุมากไม่ถนัดในการใช้เทคโนโลยี รวมไปถึงความเป็นผู้นำโดยธรรมชาติของผู้นำชุมชนทำให้บางคณะทำงานเป็นผู้มีความรู้ความสามารถด้านกฎหมายในระดับต่ำ ส่งผลให้เกิดความล่าช้าในการดำเนินการด้านเอกสาร อีกทั้งการฝึกอบรมที่ได้รับการสะท้อนจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญว่าต้องการการส่งเสริมทักษะ เทคนิค และวิธีการในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่เป็นไปตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 มากกว่าการมารับการฝึกอบรมเพียง 5 วัน ในส่วนของประเด็นปัญหาด้านการจัดหาทรัพยากรในการบริหารจัดการ แบ่งเป็น (1) ด้านทรัพยากรมนุษย์ โดยประธานคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนเสมือนเป็นกลไกเดียวที่ทำให้ศูนย์ขับเคลื่อนการดำเนินงานไปต่อ โดยบุคลากรภายในศูนย์มีศักยภาพการบริหารจัดการค่อนข้างจำกัด บุคลากรส่วนมากเป็นจิตอาสา สามารถปฏิบัติหน้าที่ภายในศูนย์ได้ในระยะสั้น แต่มีความคาดหวังให้มีผู้มีความพร้อมเป็นจิตอาสา มาช่วยงานในศูนย์ฯ อีกทั้งยังไม่มีความพร้อมด้านเอกสาร รวมถึงไม่มีประสบการณ์ในการเขียนสำนวน เนื่องจากส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ

โดยคาดหวังให้มีจิตอาสาเป็นเยาวชนรุ่นใหม่ หรือผู้มีความรู้ความสามารถในการดำเนินการด้านเอกสาร (2) ด้านงบประมาณ ขาดแนวทางการจัดหางบประมาณให้กับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้ โดยเอกสารทุกฉบับต้องดำเนินการตามแบบฟอร์มของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ซึ่งกระบวนการดำเนินการในขั้นตอนการไกล่เกลี่ย รวมถึงการเปิดศูนย์ฯ เพื่อรองรับเรื่องนั้นเกิดต้นทุนการดำเนินการทั้งสิ้น ทั้งนี้ ยังไม่ได้รับการสนับสนุนงบประมาณจากกระทรวงยุติธรรมทำให้ผู้ปฏิบัติงานภายในศูนย์เป็นผู้รับผิดชอบค่าใช้จ่ายเองทุกกระบวนการ อีกทั้งการดำเนินการประชาสัมพันธ์ที่จำเป็นต้องใช้แผนพับในการนำเสนอการดำเนินการและขีดความสามารถของศูนย์อีกด้วย และ (3) ด้านกระบวนการทำงานธุรการที่มีเอกสารจำนวนมากและขั้นตอนมากเกินความจำเป็นเป็นปัญหาหลักในกระบวนการทำงาน ยังไม่มีการนำระบบแพลตฟอร์มสารสนเทศมาใช้สนับสนุนงานด้านเอกสาร

ข้อเสนอแนะผลการวิเคราะห์การดำเนินงานและการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

1. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

1.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของกฎหมายที่ใช้บังคับในการดำเนินการโดยสาเหตุของปัญหามาจากพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ได้วางแนวทางในการดำเนินการที่มีขั้นตอนซ้ำซ้อนและละเอียดมากเกินความจำเป็น

เช่น ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อาจจะต้องดำเนินการตามแบบฟอร์มกำหนดไว้ เช่น หนังสือสอบถามความสมัครใจของคู่กรณี ตามแบบ ค.5 และจะต้องมีหนังสือตอบรับความสมัครใจของคู่กรณีอีก จนเกิดเป็นอุปสรรคในการปฏิบัติงานของคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชนทั้งกระบวนการและเป็นการสร้างภาระให้ประชาชนอีกด้วย ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาของกฎหมายที่ใช้บังคับในการดำเนินการ ที่ทำให้กระบวนการดำเนินการมีระเบียบขั้นตอนมากนัก กลุ่มผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นออกเป็น 2 ประเด็น คือ แนวทางที่หนึ่ง การดำเนินการลดขั้นตอนในการดำเนินการซึ่งการลดขั้นตอนในกฎหมายทั้งระดับ พระราชบัญญัติ และระเบียบกรมเป็นการดำเนินการที่ต้องใช้เวลานานไม่ทันต่อการปฏิบัติ แต่หากใช้แนวทางที่สองที่มีการประยุกต์ใช้ระบบแพลตฟอร์มสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร (i - Mediations) มาช่วยลดระยะเวลาในการดำเนินการ โดยขั้นตอนการดำเนินการเป็นไปตามกฎหมายที่กำหนดไว้แต่สามารถลดระยะเวลาในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทให้สามารถประสานงานได้อย่างรวดเร็วและตอบสนองต่อความต้องการของประชาชนอีกด้วย

1.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาโครงสร้างของหน่วยงานรัฐที่ไม่สนับสนุนการดำเนินการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร โดยสาเหตุของปัญหาโครงสร้างของหน่วยงานรัฐที่ไม่สนับสนุนการดำเนินการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เนื่องจาก

กรุงเทพมหานครมีรูปแบบการปกครองแบบพิเศษ ไม่เหมือนการปกครองส่วนภูมิภาค ทำให้การดำเนินการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนแตกต่างจากการดำเนินการของศูนย์ยุติธรรมชุมชน อีกทั้งยังไม่มีหน่วยงานของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ หรือกรุงเทพมหานครเข้ามาเป็นเจ้าภาพในการสนับสนุนงบประมาณด้านวัสดุอุปกรณ์ให้กับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้ ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาโครงสร้างของหน่วยงานรัฐที่ไม่สนับสนุนการดำเนินการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ผู้เชี่ยวชาญได้ให้น่าเสนอให้กรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ผู้ควบคุมกำกับดูแลศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร จัดทำบันทึกข้อตกลงเพื่อสร้างความร่วมมือระหว่างหน่วยงานระหว่างกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพกับกรุงเทพมหานคร เพื่อเปิดโอกาสให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานครสามารถได้รับการสนับสนุน ด้านงบประมาณและวัสดุอุปกรณ์ รวมถึงทรัพยากรอื่นๆ จากกรุงเทพมหานคร ซึ่งกรุงเทพมหานครมีทรัพยากร เพียงพอที่จะจัดสรรให้คณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้าไปใช้ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาการกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร เมื่อวิเคราะห์สาเหตุของปัญหาการกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่

กรุงเทพมหานคร จะพบว่า หน่วยงานรัฐได้กำหนดให้มีการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนโดยเน้นการดำเนินการเชิงปริมาณให้ประชาชนเข้าถึงได้ทุกเขตทุกแขวง ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาการกำหนดยุทธศาสตร์ในการดำเนินการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร สรุปได้ว่า หากคณะผู้บริหารงานระดับนโยบายยังคงต้องการสร้างการรับรู้และให้ประชาชนสามารถเข้าถึงได้ปริมาณมาก การปรับเปลี่ยนการเข้าถึงผ่านการใช้ระบบสารสนเทศจะเป็นแนวทางที่เหมาะสมกับสภาพเศรษฐกิจฝืดเคืองและงบประมาณแผ่นดินในปัจจุบัน

2. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาด้านการบริหารจัดการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

2.1 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาด้านปัจจัยด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ซึ่งสามารถสรุปสาเหตุของปัญหาด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในด้านการดำเนินการ เป็นผลมาจากการฝึกอบรมที่พัฒนาโดยกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพในระดับของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจำนวน 5 วัน และระดับคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทจำนวน 3 วัน ไม่เพียงพอต่อการพัฒนาศักยภาพด้วยการฝึกอบรม โดยผู้เชี่ยวชาญหลายท่านได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับความสามารถของผู้ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในการนำเข้าสู่ข้อพิพาทเข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย อันเป็นผลโดยตรงจากการอบรมที่ไม่ได้ทำให้ผู้ผ่านการฝึกอบรมมีความเข้าใจ ทักษะ ความรู้ ความสามารถที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาด้านปัจจัยด้านการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยสรุป

แบ่งเป็น 4 แนวทาง คือ (1) แนวทางแรกปรับปรุงเนื้อหา ซึ่งทางกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพจำเป็นต้องเป็นเจ้าภาพในการปรับปรุงเนื้อหาหลักสูตรอบรมผ่านผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง (2) แนวทางที่ 2 ปรับปรุงวิธีการ วิธีการฝึกอบรมอย่างเดียวย่อมจะไม่เพียงพอต่อการสร้างการความรู้ ความเข้าใจ และทักษะให้กับคณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยภาคประชาชน เน้นการปฏิบัติจริงและสร้างการเรียนรู้จากการลงมือทำ โดยผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับการนำแพลตฟอร์มออนไลน์มาช่วยดำเนินการ (3) แนวทางที่ 3 มีมาตรฐานในการคัดเลือก เมื่อระเบียบได้บัญญัติให้สามารถดำเนินการคัดเลือกขึ้นทะเบียนผู้ไกล่เกลี่ยที่มีประสบการณ์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท จำนวน 5 เรื่องมาประกอบการพิจารณา ก็อาจจะใช้จุดแข็งข้อนี้ในการดำเนินการร่วมกับแพลตฟอร์มสารสนเทศ เพื่อเปิดช่องทางให้ผู้สนใจเข้าสมัครเป็นผู้ไกล่เกลี่ยสามารถเรียนรู้ รูปแบบวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทได้ และ (4) แนวทางที่ 4 สร้างมาตรฐานผู้ไกล่เกลี่ยให้สามารถปฏิบัติงานได้ผ่านการทำคู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงาน (SOP) ที่เข้าใจง่ายกว่าเล่มเดิม

2.2 ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาด้านปัจจัยด้านงบประมาณ โดยสามารถสรุปสาเหตุของปัญหาด้านงบประมาณ อันเนื่องจากมาสาเหตุหลัก 2 ส่วน คือ (1) การจัดทำค่าของงบประมาณของกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพที่เพิ่งจะเริ่มดำเนินการจัดทำค่าของงบเพื่อสนับสนุนการดำเนินงานของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 และ (2) ปัญหาโครงสร้างของหน่วยงานรัฐที่ทำให้ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ได้รับการสนับสนุนจากกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพเพียงทางเดียว แทนที่จะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐอื่นหรือจากกรุงเทพมหานคร แตกต่างกับพื้นที่การปกครองส่วนภูมิภาค ศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนจะใช้ที่ทำการของหน่วยงานฝ่ายปกครอง เช่น กำนันผู้ใหญ่บ้านอำเภอ หรือหน่วยงานท้องถิ่นเช่น เทศบาล หรือองค์การบริหารราชการส่วนตำบล ซึ่งส่วนราชการต่าง ๆ เหล่านี้สามารถให้การสนับสนุนด้านงบประมาณ ด้านสถานที่ วัสดุอุปกรณ์ ได้อย่างเต็มที่ แตกต่างกับศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร ไม่มีหน่วยงานเหล่านี้ในพื้นที่และขึ้นตรงกับกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ จึงไม่ได้รับการสนับสนุนจากกรุงเทพมหานครโดยตรงได้ โดยระหว่างการรออนุมัติงบประมาณมาสนับสนุน จึงไม่มีการขับเคลื่อนการดำเนินงาน ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับประเด็นปัญหาด้านปัจจัยด้านงบประมาณ โดยสามารถสรุปสาเหตุของปัญหาด้านงบประมาณ และแนวทางการแก้ไขปัญหาดังกล่าว รวมไปถึงการสนับสนุนด้านวัสดุอุปกรณ์ต่าง ๆ ผ่านการจัดทำบันทึกข้อตกลงความร่วมมือกับหน่วยงานปกครอง ซึ่งกรุงเทพมหานครมีทรัพยากรมากพอที่จะจัดสรรให้คณะกรรมการศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเข้าไปใช้ในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน

3. ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาความเชื่อมั่นของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน จากการสัมมนาอิงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญที่ได้ให้ความเห็นเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหาความเชื่อมั่นของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พบสาเหตุของปัญหามีด้วยกัน 2 ส่วน คือ (1) เกิดจาก

การประชาสัมพันธ์ที่ยังไม่เพียงพอ ประชาชนทั่วไปยังขาดการรับรู้ถึงการจัดตั้งศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ขอบเขตความสามารถในการดำเนินงาน และที่สำคัญที่สุดคือ ประโยชน์ของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน และ (2) คณะทำงานศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในพื้นที่กรุงเทพมหานคร ที่ยังมีความรู้ทักษะและความสามารถไม่เพียงพอที่จะปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ขาดการอบรมทักษะความเชี่ยวชาญเฉพาะทางด้านการไกล่เกลี่ยและการสร้างประสบการณ์ที่เหมาะสมกับการทำงาน ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับปัญหาความเชื่อมั่นของการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนสามารถสรุปได้ 2 แนวทาง คือ การสร้างความน่าเชื่อถือและความเชื่อมั่นในการปฏิบัติการของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ผ่านการแก้ปัญหาในการดำเนินการและการบริหารจัดการที่ได้กล่าวมาทั้งหมดในการสัมมนาอิงกลุ่มผู้เชี่ยวชาญ และการสร้างภาพลักษณ์ที่ดีให้กับผู้ไกล่เกลี่ย ซึ่งการดำเนินการทั้งสองแนวทางจำเป็นต้องมีการประชาสัมพันธ์ในเชิงรุกทุกช่องทาง เพื่อให้ประชาชนได้รับการดำเนินการและความสามารถของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนอันจะเป็นประโยชน์ต่อประชาชนเอง

4. ข้อเสนอแนะในการใช้ระบบสารสนเทศเพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร

4.1 ข้อเสนอแนะทางด้านกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบแพลตฟอร์มสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ผู้เชี่ยวชาญได้ให้ความเห็นว่าที่การดำเนินการที่จะนำการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท

ได้นิยามการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ตามมาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562 ไว้ว่า การดำเนินการเพื่อให้คู่กรณีมีโอกาสเจรจาตกลงกัน ระบุข้อพิพาททางแพ่ง และทางอาญาโดยสันติวิธีและปราศจากการวินิจฉัยชี้ขาดข้อพิพาท ทั้งนี้ ไม่รวมถึงการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทที่ดำเนินการในชั้นศาล และในชั้นการบังคับคดี ดังนั้น การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทผ่านแพลตฟอร์มสารสนเทศจึงไม่ขัดต่อกฎหมาย และสามารถดำเนินการได้

4.2 ข้อเสนอแนะทางด้านเทคนิคและ

การใช้งานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาระบบแพลตฟอร์มสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท แบ่งออกเป็น 4 ข้อ คือ (1) ประเด็นด้านความเป็นมิตรต่อผู้ใช้งาน แนะนำให้มีการคำอธิบายให้ง่ายต่อการใช้งานทั้งบนหน้าเว็บไซต์และคู่มือที่เอาไว้อ่านเพื่อทำความเข้าใจเป็นรูปเล่มเพื่อสะดวกต่อการอ่านทำความเข้าใจของผู้ใช้งานจากทุกฝ่าย (2) ประเด็นการจัดให้มีการดำเนินการไกล่เกลี่ยออนไลน์ ผู้เชี่ยวชาญได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นการทำ e-Signature หรือการดำเนินการอื่นที่ใช้แทนการลงลายมือชื่อออนไลน์และต้องเป็นไปตามที่กฎหมายกำหนด เพื่อให้เกิดความสะดวกลดค่าใช้จ่าย และย่นระยะเวลาในการดำเนินการไกล่เกลี่ย (3) ประเด็นการใช้ระบบแพลตฟอร์มสารสนเทศในการช่วยฝึกอบรมในขณะปฏิบัติงาน (on the job training) ผ่านการสังเกตการณ์ดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของผู้ไกล่เกลี่ยที่ได้ประกาศการจัดการไกล่เกลี่ยไว้ในระบบแพลตฟอร์ม หรือการซ้อมไกล่เกลี่ยจากผู้ไกล่เกลี่ยที่ทำการสวมบทบาทสมมติ เพื่อให้ ผู้ฝึกอบรมเกิดประสบการณ์เพื่อนำไปต่อยอดจนเกิดทักษะ

ในการดำเนินการไกล่เกลี่ย และ (4) ประเด็นการดำเนินการอื่น ให้มีการเก็บรวบรวมข้อมูลของแหล่งข้อมูลสำคัญที่ผู้ไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องรู้ เพื่อให้การประสานงานเป็นไปได้อย่างราบรื่นและง่ายดาย อีกทั้งยังสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนที่เข้ามาใช้บริการ ในกรณีที่ต้องมีการส่งต่อคดีที่เกินขอบเขตอำนาจหน้าที่ของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน หรือการประนอมข้อพิพาทที่ไม่เป็นไปตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562

การประยุกต์องค์ความรู้และข้อเสนอแนะสู่การปฏิบัติจริง : ระบบแพลตฟอร์มสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร (i – Mediations)

ระบบแพลตฟอร์มสารสนเทศเพื่อการบริหารจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร (i - Mediations) เป็นระบบที่ผู้วิจัยออกแบบและพัฒนาขึ้นจากองค์ความรู้ที่ตกผลึกจากการศึกษาวิจัย ตลอดจนข้อเสนอแนะที่เกี่ยวข้อง โดยมีวัตถุประสงค์สำคัญของระบบ คือ เพื่อสนับสนุนการบริหารจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และรองรับรูปแบบการบริหารจัดการที่เหมาะสมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานครอย่างเป็นระบบผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศอินเทอร์เน็ต

ทั้งนี้ ในการออกแบบและพัฒนาระบบ i – Mediations มีฟังก์ชันการใช้งานที่ได้พิจารณาความสำคัญถึงความสามารถในการสนับสนุน

การบริหารจัดการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร และความเป็นมิตรต่อผู้ใช้งาน (user friendliness) เมื่อนำไปใช้จริง โดยบุคลากรหน่วยงานที่มีผู้ใช้เชี่ยวชาญ อาทิ การจัดทำคำอธิบายให้ง่ายต่อการใช้งานทั้งบน เว็บไซต์ และคู่มือที่เอาไว้อ่านเพื่อทำความเข้าใจเป็นรูปเล่มเพื่อสะดวกต่อการอ่าน ทำความเข้าใจของผู้ใช้งานจากทุกฝ่าย ฟังก์ชัน การดำเนินการไกล่เกลี่ยออนไลน์และตารางนัดหมาย ฟังก์ชันระบบสารบรรณอิเล็กทรอนิกส์ รังนกกระจอกออนไลน์ ระบบการยืนยันตัวตนบุคคล ด้วยระบบ e-Signature ระบบแพลตฟอร์มสารสนเทศในการช่วยฝึกอบรมในขณะปฏิบัติงาน (on the job training) ระบบตารางงานและประกาศการจัดการไกล่เกลี่ย ระบบคลังความรู้ เพื่อการพัฒนาการเรียนรู้ ตลอดจนระบบติดตาม ประเมินผลการไกล่เกลี่ยและระบบประเมิน ความพึงพอใจ เป็นต้น

ดังนั้น ระบบดังกล่าวจึงเป็นระบบที่ช่วย แก้ไขปัญหาและสนับสนุนการบริหารจัดการ ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชนในเขตพื้นที่ กรุงเทพมหานคร และรองรับรูปแบบการบริหาร จัดการที่เหมาะสมในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท ก่อนพ้องคดีตามกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร อย่างเป็นระบบผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ อินเทอร์เน็ตที่ก่อให้เกิดความสะดวก ลดค่าใช้จ่าย และย่นระยะเวลาในการดำเนินการไกล่เกลี่ย อีกทั้งเป็นอีกช่องทางหนึ่งในการช่วยเติมเต็ม และฝึกทักษะและประสบการณ์เพื่อนำไปต่อยอด จนเกิดทักษะในการดำเนินการไกล่เกลี่ย ตลอดจน เกิดระบบฐานข้อมูลสารสนเทศเพื่อการไกล่เกลี่ย ที่มีการเก็บรวบรวมข้อมูลของแหล่งข้อมูลสำคัญ

ที่ผู้ไกล่เกลี่ยจำเป็นต้องรู้เพื่อให้การประสานงาน เป็นไปได้อย่างราบรื่น อีกทั้งยังสามารถสร้างความเชื่อมั่นให้กับประชาชนที่เข้ามาใช้บริการ ต่อไป

■ บรรณานุกรม

กองส่งเสริมการระงับข้อพิพาท. (2565). *สถิติ รายงบประมาณ*. ค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2565, จาก <https://www.rlpd.go.th/%E0%B8%81%E0%B8%AD%E0%B8%87%E0%B8%AA%E0%B9%88%E0%B8%87%E0%B9%80%E0%B8%AA%E0%B8%A3%E0%B8%B4%E0%B8%A1%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%B0%E0%B8%87%E0%B8%B1%E0%B8%9A%E0%B8%82%E0%B9%89%E0%B8%AD%E0%B8%9E%E0%B8%B4%E0%B8%9E%E0%B8%B2%E0%B8%97/Content?ContentID=acxNx2C#>

ธานีวรภัทร์. (2556). *โทษจำคุกตามกฎหมายไทย*. ค้นเมื่อ 1 สิงหาคม 2565, จาก http://elibrary.constitutionalcourt.or.th/document/read.php?bibid=1_159&cat=4&typ=4&file=Individual_Study_71.pdf

พระราชบัญญัติ การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562. (2562). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 136 ตอนพิเศษ 67 ก.

ระเบียบกรมคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ ว่าด้วยการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของศูนย์ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภาคประชาชน พ.ศ. 2562. (2562). *ราชกิจจานุเบกษา*, เล่ม 136 ตอนพิเศษ 297 ง.

- ราชบัณฑิตยสถาน. (2546). *พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่น.
- วันชัย วัฒนศัพท์, นพพร โพธิ์รังสิยากร, อดุลย์ ชันทอง, เกิดโชค เกษมวงศ์จิตร และสุจินันท์ หรลิตธี. (2554). *คู่มือการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาทของประชาชน*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คลังน่านาวิทยา.
- สำนักงานศาลยุติธรรม, สำนักกระจับข้อพิพาท. (2556). *คู่มือศูนย์สมานฉันท์และสันติวิธี*. กรุงเทพฯ: ธนาเพรส.
- อาภาศิริ สุวรรณานนท์ และคณะ. (2558). *รายงานวิจัย: รูปแบบการเสริมสร้างความสมานฉันท์ภายใต้บริบทความขัดแย้งในสังคมไทย*. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการเสริมสร้างความสมานฉันท์แห่งชาติ.
- Canadian International Development Agency [CIDA]. (1998). "WHAT WORKS" A Case Study of Successful Canadian Governance programming in Thailand and Cambodia. Retrieved August 10, 2022, from https://www.researchgate.net/profile/Greg-Armstrong-2/publication/281285842_What_Works_A_Case_Study_of_Successful_Governance_Programming_in_Thailand_and_Cambodia/links/55df635e08aede0b572b8da8/What-Works-A-Case-Study-of-Successful-Governance-Programming-in-Thailand-and-Cambodia.pdf

แนวทางการจัดเก็บภาษีที่เหมาะสมกับ ที่พักแบบโฮมสเตย์ กรณีศึกษาธุรกิจ โฮมสเตย์ พื้นที่ภาคตะวันตก¹

Guidelines of appropriate tax levy for homestay accommodation Case Studies of Homestay Businesses in the Western Region

พงษ์บวร ประสูตร์แสงจันทร์

Pongborworn Prasugtsangchan

■ บทคัดย่อ

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษาสถานการณ์ปัญหาและมาตรการทางภาษีของภาครัฐต่อธุรกิจโฮมสเตย์ และ (2) กำหนดแนวทางการจัดเก็บภาษีที่เหมาะสมและส่งผลดีต่อการประกอบธุรกิจโฮมสเตย์ ผู้ให้ข้อมูลเป็นตัวแทนผู้ประกอบการที่พักแบบโฮมสเตย์ในภาคตะวันตกที่ดำเนินงานในรูปวิสาหกิจชุมชน ตัวแทนผู้ประกอบการที่พักแบบโฮมสเตย์ ที่ดำเนินงานในรูปแบบอื่นที่มีวิสาหกิจชุมชนแต่ยังอยู่ในระยะเวลารับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากกรมการท่องเที่ยวและตัวแทนผู้ประกอบการที่พักแบบโฮมสเตย์ที่ดำเนินงานในรูปแบบอื่นที่มีวิสาหกิจชุมชนและไม่เคยได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากกรมการท่องเที่ยวแต่ขึ้นทะเบียนสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมไว้ต่อกรมการปกครอง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสัมภาษณ์เชิงลึก วิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยมีดังนี้ (1) การรวมกลุ่มของผู้ประกอบการธุรกิจโฮมสเตย์เกิดจากการรวมตัว

¹ งานวิจัยนี้ได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม ปีงบประมาณ 2562.

² อาจารย์ประจำ, สาขาวิชานิติศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏนครปฐม
Lecturer, Program in Law, Humanities and Social Sciences, Nakhon Pathom Rajabhat University
E-mail: p_sangchan@hotmail.com

เพื่อขอรับรองมาตรฐานหรือขอรับการส่งเสริมจากทางราชการ ในระยะต้นผู้ประกอบการประสบปัญหาไม่สามารถรวมกลุ่มอยู่บ้าง แต่เมื่อสามารถรวมกลุ่มได้โฮมสเตย์ส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาในการขอรับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากกรมการท่องเที่ยว แต่ประสบปัญหาในการจดทะเบียนเป็นที่พักอาศัยที่มีโฮมสเตย์ รายได้ที่ได้รับจากการประกอบธุรกิจโฮมสเตย์ส่วนใหญ่มีโฮมสเตย์หลักเป็นเพียงรายได้เสริมของผู้ประกอบการเท่านั้น โฮมสเตย์ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานหรือรวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนได้ จะได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐอย่างเพียงพอ แต่มาตรการทางภาษีของภาครัฐนั้นให้ประโยชน์แต่เฉพาะโฮมสเตย์ที่ดำเนินงานในรูปวิสาหกิจชุมชนเท่านั้นจึงจะได้รับยกเว้นภาษีเงินได้ในส่วนของเงินได้ที่ไม่เกิน 1,800,000 บาทแรก ส่วนโฮมสเตย์ที่ดำเนินงานในรูปแบบอื่น ๆ หากจะได้รับประโยชน์ก็คงในการเป็นวิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ซึ่งเป็นมาตรการทางภาษีของภาครัฐที่ให้แก่ธุรกิจทุกประเภท และ (2) การจัดเก็บภาษีเงินได้จากผู้ประกอบการโฮมสเตย์ที่ใช้อยู่มีความเหมาะสมแล้ว โดยที่รัฐวางแผนในการให้สิทธิยกเว้นภาษีไว้เฉพาะแก่ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ที่เป็นวิสาหกิจชุมชน ที่รวมกลุ่มกันตั้งแต่ 7 หลังคาเรือน โดยทั้ง 7 คนต้องมาจากต่างครอบครัวกันซึ่งมีความเหมาะสมแล้ว เนื่องจากภาครัฐมีเจตนารมณ์ที่จะส่งเสริมการรวมกลุ่มกันทำธุรกิจในชุมชน หากลดขนาดของสมาชิกกลุ่มให้เหลือเพียง 2-3 คน อาจเป็นการเลือกปฏิบัติเพื่อเอื้อประโยชน์แก่เอกชนเฉพาะรายเกินไป ปัจจุบันการยกเว้นภาษีเงินได้

ที่วิสาหกิจชุมชนได้รับอยู่ที่ 1.8 ล้านบาทแรก ถือเป็นตัวเลขที่เหมาะสมแล้ว เนื่องจากสอดคล้องกับรายได้ที่ได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม แต่ควรกำหนดให้วิสาหกิจชุมชนใดที่ยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคล ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐในการยกเว้นภาษีเงินได้โดยจำกัดระยะเวลาไว้ไม่เกิน 10 ปี เพื่อไม่ก่อภาระจนเกินไปแก่ภาครัฐ

คำสำคัญ: การจัดเก็บภาษี, โฮมสเตย์, ธุรกิจ

■ Abstract

This research is aimed to (1) study the problem situation and tax incentives of the government towards homestay business and (2) determine appropriate tax levy guidelines that will benefit the homestay business. The informants include the homestay operator in western region that operates as a community enterprise, the non-community enterprise homestay operator that are still under Thailand Homestay Standard certification period from the Department of Tourism, and the non-community enterprise homestay operators which are not certified for Thailand Homestay Standard from the Department of Tourism but have been registered as the non-hotel accommodation from the Department of Provincial Administration. The in-depth interview and content analysis of the data were applied. The results of the study were as follows: (1) the association of homestay

business operators arises from the demand of standard certification or government support. In the beginning, there were some problems in order to form the group. However, after the group assembly, the Thailand Homestay Standard accreditation from the Department of Tourism was not difficult to most homestays. The registration of non-hotel accommodation was problematic instead. Most of the revenue from homestay business is not the main income, but only supplementary income. Homestays that are accredited or able to form a community enterprise will receive adequate support from government agencies. Since the government's tax levy only benefits the community enterprise homestays, they will be exempt from income tax on the portion of their income that does not exceed the first 1.8 million baht. Other types of homestay can get the benefit in the schemes of small and medium enterprises (SMEs), which is a government tax measure for all types of business. (2) The existing income tax from homestay operators is appropriate. The state lays down the criteria for tax exemption only to the homestay operators who are under the community enterprise gathered from 7 households with different families. Based on the government's intention for the promotion of business integration in community, this may be discriminatory benefits for individual private sector from

the downsizing to 2-3 people per group. Currently, the income tax exemption by the first 1.8 million baht for the community enterprises is reasonable. This is consistent with the income that is exempt from VAT. However, community enterprises that have not yet been registered as a legal entity should be supportively assigned to government incentives with income tax exemption for less than a period of 10 years in order not to overburden the government.

Keywords: Tax Levy, Homestay, Business

■ ที่มาและความสำคัญของปัญหา

ภาษีเป็นรายได้ที่สำคัญของรัฐในการจัดทำงบประมาณแผ่นดินมาใช้พัฒนาและบริหารงานประเทศ เมื่อพิจารณาจากประมาณการรายรับปี พ.ศ. 2565 จะพบว่า รายได้ของรัฐมีที่มาจากภาษีถึงร้อยละ 69.3 ในประมาณการรายรับปี พ.ศ. 2564 อยู่ที่ร้อยละ 73.9 และประมาณการรายรับปี พ.ศ. 2563 อยู่ที่ร้อยละ 76.9 ของประมาณการรายรับทั้งหมด (สำนักงบประมาณ, 2564) จะเห็นได้ว่าภาษีคือรายได้ส่วนใหญ่ของรายรับของรัฐ แต่ในช่วง 3 ปีที่ผ่านมารัฐมีรายจ่ายที่เพิ่มสูงขึ้นและต้องกู้ยืมเงินมาเพื่อใช้จ่าย

ทำให้รัฐต้องดำเนินนโยบายแบบงบประมาณขาดดุลมาโดยต่อเนื่อง ฉะนั้นในการพัฒนาสภาพเศรษฐกิจและสังคมจึงไม่อาจพึ่งพาการหารายได้จากภาครัฐเพียงอย่างเดียว ในการสร้างความมั่นคงและความผาสุกให้แก่ประชาชน

ทางออกของปัญหาการจัดเก็บรายได้ ที่ไม่พอเพียงต่อการพัฒนาประเทศนั้น อาจมีคำตอบอยู่ที่การเพิ่มรายได้จากการท่องเที่ยว

ใน พ.ศ. 2560 ภาคราชการท่องเที่ยวของไทยก่อให้เกิดประโยชน์ในรูปของรายได้แก่ประเทศและกระจายรายได้ดังกล่าวสู่ภูมิภาคต่าง ๆ รวม 2,754,000 ล้านบาท (กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา, 2561) การท่องเที่ยวที่ได้รับความนิยมเพิ่มขึ้นจากนักท่องเที่ยวโดยเฉพาะจากกลุ่มนักท่องเที่ยวชาวต่างชาติคือการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ การท่องเที่ยวเชิงสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่น นักท่องเที่ยวเหล่านี้แสวงหาสถานที่พักผ่อนเพื่อหลีกเลี่ยงจากความสับสนวุ่นวายของสังคมเมืองและมีความเรียบง่าย โฮมสเตย์จึงเป็นสถานที่พักซึ่งตอบโจทย์ความต้องการเหล่านั้น

การประกอบธุรกิจให้บริการสถานที่พักอาศัยในรูปแบบโฮมสเตย์นั้นในปัจจุบันมีหน่วยงานภาครัฐอย่างน้อย 3 หน่วยงาน ประกอบด้วย (1) กรมการปกครอง รับผิดชอบการจัดแจ้งเป็นที่พักอาศัยที่มีโรงแรม (2) กรมการท่องเที่ยว รับผิดชอบอบรมให้ความรู้และตรวจสอบรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และ (3) กรมส่งเสริมการเกษตร รับผิดชอบให้การส่งเสริมการรวมกลุ่มประกอบธุรกิจในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน โดยการประกอบธุรกิจโฮมสเตย์นั้นมิได้มีกฎหมายบังคับว่าผู้ประกอบการจะต้องได้รับการรับรองมาตรฐานจากกรมการท่องเที่ยวเสียก่อนจึงจะสามารถดำเนินงานภายใต้ชื่อโฮมสเตย์ได้ ดังนั้น จึงมีสถานที่พักอาศัยจำนวนมากที่ใช้ชื่อว่าโฮมสเตย์เป็นส่วนหนึ่งของสถานประกอบการแต่ไม่ได้ผ่านการรับรองจากกรมการท่องเที่ยวบางส่วนเพียงจัดแจ้งเป็นที่พักอาศัยที่มีใช้

โรงแรมต่อหน่วยงานของกรมการปกครองเท่านั้น แต่มิได้มีการรวมกลุ่มเพื่อดำเนินการร่วมกันของคนในชุมชน ทำให้โฮมสเตย์เหล่านี้อยู่นอกเหนือการกำกับดูแลของทางราชการและเมื่อพิจารณาถึงการให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีจะพบว่ามิเพียงโฮมสเตย์ที่รวมกลุ่มกันดำเนินงานในรูปของวิสาหกิจชุมชนเท่านั้นที่ได้รับยกเว้นภาษีสำหรับเงินได้ส่วนที่ไม่เกิน 1.8 ล้านบาท นอกจากนี้มาตรการภาษีที่รัฐนำมาใช้ในการกระตุ้นเศรษฐกิจเพื่อสนับสนุนการท่องเที่ยวและจัดอบรมสัมมนาในจังหวัดท่องเที่ยวเมืองรองตามกฎหมายกระทรวง ฉบับที่ 335 พ.ศ. 2561 โดยมีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 1 มกราคม ถึงวันที่ 31 ธันวาคม พ.ศ. 2561 โดยนักท่องเที่ยวสามารถนำค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นจากการเดินทางเข้าพักโรงแรมที่ขึ้นทะเบียนกับกรมการปกครองหรือโฮมสเตย์ที่ได้มาตรฐานจากกรมการท่องเที่ยวในพื้นที่เมืองรองมาใช้แสดงเพื่อลดหย่อนภาษีได้ตามความเป็นจริงสูงสุดไม่เกิน 15,000 บาท ซึ่งหากพิจารณามาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจดังกล่าวจะพบว่า ผู้ประกอบการโฮมสเตย์ที่มีวิสาหกิจชุมชนคงได้ประโยชน์ในแง่ของการจูงใจนักท่องเที่ยวให้เข้าพักอาศัยโดยนักท่องเที่ยวสามารถนำไปลดหย่อนภาษีเช่นเดียวกับการพักในโรงแรมหรือรีสอร์ทต่าง ๆ แต่ในแง่ของผู้ประกอบการโฮมสเตย์ที่มีวิสาหกิจชุมชน มาตรการดังกล่าวนี้มิได้ช่วยบรรเทาภาระภาษีที่เกิดขึ้น ตรงกันข้ามผู้ที่ได้รับการบรรเทาภาระภาษีกลับเป็นตัวแทนท่องเที่ยวที่เข้าพักอาศัยมาตรการของภาครัฐที่ออกมาจึงไม่ตอบโจทย์ที่ตรงจุดสำหรับการส่งเสริมผู้ประกอบการโฮมสเตย์ให้สามารถพัฒนาต่อยอดได้อย่างยั่งยืน

โฮมสเตย์เป็นส่วนหนึ่งของการนำสถานที่พักของตนออกมาใช้สร้างรายได้ อันเป็นช่องทางให้ประชาชนสามารถพึ่งพาตนเองและได้ใช้ชีวิตตามปรัชญาวิถีชีวิตเศรษฐกิจ จึงสมควรที่รัฐจะเข้ามาส่งเสริมและดูแลธุรกิจท้องถิ่นของคนในชุมชน ทางหนึ่งเพื่อกระจายรายได้สู่ท้องถิ่น ในอีกทางหนึ่งก็เป็นการลดรายจ่ายของภาครัฐในการดูแลทุกข์สุขของประชาชน ด้วยเหตุนี้ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่องแนวทางการจัดเก็บภาษีที่เหมาะสมกับที่พักแบบโฮมสเตย์กรณีศึกษาธุรกิจโฮมสเตย์พื้นที่ภาคตะวันตก เพื่อค้นหาแนวทางการจัดเก็บภาษีที่เหมาะสมกับที่พักแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่ภาคตะวันตก

■ วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและมาตรการทางภาษีของภาครัฐต่อธุรกิจโฮมสเตย์
2. เพื่อกำหนดแนวทางการจัดเก็บภาษีที่เหมาะสมและส่งผลดีต่อการประกอบธุรกิจโฮมสเตย์

■ วิธีวิจัย

ในการวิจัยครั้งนี้ผู้วิจัยแบ่งวิธีดำเนินการวิจัยออกเป็น 2 ขั้นตอนประกอบด้วย ขั้นตอนที่ 1 การสัมภาษณ์เชิงลึกเพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและมาตรการทางภาษีของภาครัฐต่อธุรกิจโฮมสเตย์โดยการสัมภาษณ์เชิงลึกผู้ประกอบการที่พักแบบโฮมสเตย์ที่ตั้งอยู่ในพื้นที่ภาคตะวันตก ได้แก่ จังหวัดราชบุรี นครปฐม สุพรรณบุรี กาญจนบุรี สมุทรสาคร สมุทรสงคราม เพชรบุรี และประจวบคีรีขันธ์ โดยจำแนกกลุ่ม

ตัวอย่างออกเป็น 3 กลุ่มได้แก่ (1) ตัวแทนผู้ประกอบการโฮมสเตย์กลุ่มที่ 1 ดำเนินงานในรูปวิสาหกิจชุมชน มีจำนวนทั้งสิ้น 15 โฮมสเตย์ โดยคัดเลือกแบบเจาะจงจากโฮมสเตย์ที่ดำเนินงานมาไม่น้อยกว่า 10 ปี จำนวน 5 โฮมสเตย์ โฮมสเตย์ละ 1 ราย รวมจำนวน 5 ราย (2) ตัวแทนผู้ประกอบการโฮมสเตย์กลุ่มที่ 2 โฮมสเตย์ที่ยังอยู่ระหว่างการรับรองมาตรฐานจากกรมการท่องเที่ยว มีจำนวนทั้งสิ้น 8 โฮมสเตย์ โดยคัดเลือกแบบเจาะจงโฮมสเตย์ละ 1 ราย รวมจำนวน 8 ราย และ (3) ตัวแทนผู้ประกอบการโฮมสเตย์กลุ่มที่ 3 โฮมสเตย์ที่จัดแจ้งเป็นที่พักอาศัยที่มีใบโรงแรม แต่มิได้ดำเนินงานในรูปวิสาหกิจชุมชนและมิได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย มีจำนวนทั้งสิ้น 49 โฮมสเตย์ โดยคัดเลือกแบบเจาะจงเฉพาะโฮมสเตย์ที่มีระยะเวลาในการดำเนินงานมาแล้วไม่น้อยกว่า 5 ปี จำนวน 6 โฮมสเตย์ โฮมสเตย์ละ 1 ราย รวมจำนวน 6 ราย และทำการสัมภาษณ์เชิงลึกบุคลากรภาครัฐได้แก่ (1) บุคลากรในสังกัดกรมการปกครองในพื้นที่ที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการจดทะเบียนการควบคุมกำกับดูแลสถานที่พักที่ไม่เป็นโรงแรมโดยคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 1 ราย (2) บุคลากรภาครัฐในสังกัดกรมส่งเสริมการเกษตรที่รับผิดชอบเกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน โดยคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 1 ราย และ (3) บุคลากรภาครัฐในสังกัดกรมการท่องเที่ยวที่รับผิดชอบที่เกี่ยวข้องกับการขอขึ้นทะเบียนเพื่อรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์โดยคัดเลือกแบบเจาะจง จำนวน 1 ราย ขั้นตอนที่ 2 การจัดเวทีรับฟังข้อเสนอแนะเพื่อกำหนดแนวทางการจัดเก็บ

ภาษีเงินได้ที่เหมาะสมและส่งผลดีต่อการประกอบธุรกิจโฮมสเตย์ โดยผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจงจากผู้ประกอบการโฮมสเตย์ในภาคตะวันตกจำนวน 6 รายจากผู้ประกอบการทั้งสามกลุ่มกลุ่มละ 2 ราย และบุคลากรภาครัฐจากกรมสรรพากร กรมส่งเสริมการเกษตร และกรมการปกครอง โดยคัดเลือกแบบเจาะจงหน่วยงานละ 1 ราย

สำหรับการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัยได้ใช้วิธีรวบรวมข้อมูล คือ (1) การศึกษาค้นคว้าจากเอกสาร (documentary study) โดยการศึกษาจากหนังสือ วารสาร เอกสารต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง รวมทั้งศึกษาจากงานวิจัยและวิทยานิพนธ์ต่าง ๆ ทั้งภาษาไทยและภาษาต่างประเทศให้ครอบคลุมตามจุดมุ่งหมายของการวิจัยและตัวแปรเพื่อให้ทราบ ถึงนโยบายและมาตรการทางภาษีของภาครัฐต่อธุรกิจที่พักแบบโฮมสเตย์ และ (2) การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยใช้แบบสัมภาษณ์

เชิงลึกกับกลุ่มเป้าหมายที่เป็นผู้ประกอบการที่พักแบบโฮมสเตย์ที่ได้ขึ้นทะเบียนไว้กับหน่วยงานราชการและ กลุ่มเป้าหมายที่เป็นบุคลากรภาครัฐเพื่อศึกษาสถานการณ์ปัญหาและมาตรการทางภาษีของภาครัฐต่อธุรกิจโฮมสเตย์

ส่วนการวิเคราะห์ข้อมูลผู้วิจัยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (content analysis) โดยการจัดระเบียบจัดกลุ่มข้อมูล ตั้งชื่อกลุ่มข้อมูล และแยกประเภทของข้อมูล การตีความข้อมูล (interpretative practices) และนำเสนอในลักษณะของการบรรยายและพรรณนาความ

งานวิจัยนี้มีข้อจำกัดในการศึกษาแต่เฉพาะแนวทางการจัดเก็บภาษีเงินได้ที่เหมาะสมกับ

ที่พักแบบโฮมสเตย์ในพื้นที่ภาคตะวันตกเท่านั้น

■ ผลการวิจัย

1. สถานการณ์ปัญหาและมาตรการทางภาษีของภาครัฐต่อธุรกิจโฮมสเตย์

โฮมสเตย์กลุ่มที่ 1 ที่ดำเนินงานในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชนโดยมากมีฐานการรวมกลุ่มมาจากการขอรับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย จึงไม่ประสบปัญหาด้านการรวมกลุ่ม แต่ทั้งหมดประสบปัญหาในระยะเริ่มต้น เนื่องจากประชาชนเข้าไม่ถึงหรือไม่ได้รับทราบข้อมูลข่าวสารจากทางราชการอย่างเพียงพอ ประชาชนที่สนใจจะทำโฮมสเตย์ให้ถูกต้องจะเป็นผู้ชวนขยายหาข้อมูลก่อนรัฐจะเข้ามาให้คำแนะนำ แต่วิสาหกิจชุมชนมีข้อดีในด้านการได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษี โดยได้รับการยกเว้นภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา ส่วนที่ไม่เกิน 1.8 ล้านบาท แต่วิสาหกิจชุมชนใดเลือกที่จะไปจดทะเบียนเป็นนิติบุคคลก็จะไปใช้สิทธิประโยชน์ในรูปแบบของ SMEs ที่เสียภาษีจากฐานกำไรสุทธิและมีอัตราภาษีเป็นลักษณะขั้นบันไดโดยกำไรสุทธิส่วนที่ไม่เกิน 300,000 บาท ได้รับยกเว้นภาษีส่วนที่เกิน 300,000 แต่ไม่เกิน 3,000,000 บาท เสียภาษีในอัตรา 15% และกำไรสุทธิตั้งแต่ 3,000,000 บาทขึ้นไป เสียภาษีในอัตรา 20% ปัญหาที่พบในการดำเนินงานของโฮมสเตย์กลุ่มที่ 1 ที่ดำเนินงานในรูปแบบของวิสาหกิจชุมชน คือ (1) ไม่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานรัฐอย่างเพียงพอ (2) ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวที่ดึงดูดใจนักท่องเที่ยว และ (3) ปัญหาในการประสานงานภาครัฐ

โฮมสเตย์กลุ่มที่ 2 ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากกรมการท่องเที่ยว แต่ยังมีได้รวมกลุ่มดำเนินงานในรูปวิสาหกิจชุมชน โฮมสเตย์กลุ่มนี้เกิดขึ้นจากการรวมกลุ่มของคนในชุมชนทั้งจากการชักชวนของภาครัฐและเกิดจากเจตจำนงของคนในชุมชนเอง มีการจัดการร่วมกันที่เป็นรูปธรรม ชุมชนที่มีผู้นำเข้มแข็ง มุ่งมั่นและเข้าถึงเครือข่ายภาครัฐจะไม่ประสบปัญหาในการรวมกลุ่มจัดตั้ง ตลอดจนการได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐเป็นอย่างดี โฮมสเตย์หลายแห่งแม้จะไม่มีแหล่งท่องเที่ยวเพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยว แต่สามารถสร้างชุมชนให้เป็นชุมชนต้นแบบ กลายเป็นแหล่งดูงานและส่งผลดีต่อรายได้ของโฮมสเตย์ในชุมชน โฮมสเตย์ครึ่งหนึ่งเป็นภาคีเครือข่ายหรือเป็นส่วนหนึ่งของวิสาหกิจชุมชนที่เกิดขึ้นก่อนและโฮมสเตย์อีกส่วนหนึ่งมีแนวโน้มที่จะพัฒนาต่อยอดเพื่อรวมกลุ่มดำเนินการในรูปของวิสาหกิจชุมชนต่อไป ปัญหาที่พบในการดำเนินงานของโฮมสเตย์กลุ่มที่ 2 ที่ผ่านการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากกรมการท่องเที่ยว คือ (1) ไม่ได้รับการสนับสนุนและส่งเสริมจากหน่วยงานรัฐอย่างเพียงพอ (2) ประสบปัญหาในการประสานงานภาครัฐเพื่อขึ้นทะเบียน และ (3) การไม่สามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ หรือมาตรการของภาครัฐ

โฮมสเตย์กลุ่มที่ 3 ที่ดำเนินงานในรูปของที่พักอาศัยที่มีโฮมสเตย์และยังมิได้รับการรับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย ส่วนหนึ่งของโฮมสเตย์กลุ่มนี้ประสบปัญหาไม่สามารถรวมกลุ่มได้ในขณะที่โฮมสเตย์อีกส่วนไม่สนใจที่จะรวมกลุ่มเพื่อดำเนินธุรกิจโฮมสเตย์ร่วมกับคนในชุมชน พอใจกับการจดทะเบียนที่พักอาศัยที่มีโฮมสเตย์ แม้บางส่วนจะเคยถูกชักชวนให้ไปขอรับการ

รับรองมาตรฐานโฮมสเตย์ไทยจากกรมการท่องเที่ยว แต่โดยมากไม่ประสงค์จะขอรับการรับรอง เนื่องจากพอใจในจุดที่ตนมี ที่สามารถได้รับประโยชน์จากนโยบายภาครัฐอยู่แล้วและมีได้มีความประสงค์อันแท้จริงที่จะรวมกลุ่มทำกิจกรรม แต่มีความรู้สึกว่าการทำโฮมสเตย์เฉพาะคนในครอบครัวมีอิสระและคล่องตัวกว่าส่งผลให้ไม่มีการรวมกลุ่มและไม่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ ซึ่งเมื่อพิจารณาจากสถานที่พักซึ่งใช้ประกอบธุรกิจพบว่า มีลักษณะไม่ตรงกับนิยามของโฮมสเตย์ที่สามารถขอการรับรองมาตรฐาน แต่มีความโน้มเอียงไปทางลักษณะของโรงแรมขนาดเล็ก โฮมสเตย์ในกลุ่มนี้ ผู้ประกอบการจะมีจำนวนอาคารที่พักหลายหลัง และได้พักอยู่ร่วมชายคาเดียวกับเจ้าของบ้านทั้งหมด แต่จะมีเพียง 1 หลัง ที่พักร่วมกันและมีการสร้างบ้านเพิ่มเติมเพื่อให้นักท่องเที่ยวพักอาศัย เนื่องจากในการขึ้นทะเบียนที่พักอาศัยที่มีโฮมสเตย์นั้นไม่ต้องรวมกลุ่ม ผู้ประกอบการเพียง 1 รายก็สามารถขอขึ้นทะเบียนได้ ดังนั้น หากจะขอรับการรับรองจากกรมการท่องเที่ยวได้ คงทำได้เพียงลักษณะเป็นโฮมลอดจ์ (ที่พักนักเดินทาง) มิใช่โฮมสเตย์ตามนิยามความหมายของภาครัฐ ปัญหาที่พบในโฮมสเตย์กลุ่มที่ 3 ที่ดำเนินงานในรูปของที่พักอาศัยที่มีโฮมสเตย์ คือ (1) ไม่ได้รับการส่งเสริมจากภาครัฐ (2) ไม่สามารถรวมกลุ่มได้ และ (3) ไม่มีแหล่งท่องเที่ยวตามธรรมชาติที่เป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวที่จะเข้ามาพักอาศัย

2. กำหนดแนวทางการจัดเก็บภาษีที่เหมาะสมและส่งผลดีต่อการประกอบธุรกิจโฮมสเตย์

โฮมสเตย์ที่ดำเนินงานในรูปของวิสาหกิจชุมชนเท่านั้นที่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษี หากเปรียบเทียบในแง่ของการที่วิสาหกิจชุมชน

เป็นหน่วยภาษีอย่างหนึ่งที่มีหน้าที่ต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา จะเห็นได้ว่าบุคคลธรรมดาทั่ว ๆ ไป ไม่ว่าจะประกอบอาชีพใดก็ตาม จะได้รับยกเว้นภาษีเงินได้ในเงินได้สุทธิส่วนที่ไม่เกิน 150,000 บาท เท่าเทียมกันในทุกอาชีพ ผู้ประกอบการโสมสเตย์ที่มีได้รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน แม้จะจัดตั้งเป็นที่พักอาศัยที่มีใช้โรงแรม หรือได้รับการรับรองมาตรฐานโสมสเตย์ไทยก็ตาม ยังคงไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีใด ๆ ที่มากกว่าบุคคลผู้มีเงินได้ในอาชีพอื่น ๆ แต่หากผู้ประกอบการโสมสเตย์รวมกลุ่มกันไปจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน เงินรายได้จากการให้เข้าพักอาศัยโสมสเตย์จะถูกแยกไปเสียภาษีรวมกันในนามวิสาหกิจชุมชนและยังได้รับยกเว้นภาษีเงินได้สำหรับเงินได้สุทธิจำนวน 1,800,000 บาทแรกด้วย ทำให้ภาระภาษีของผู้ประกอบการโสมสเตย์ที่เป็นวิสาหกิจชุมชนมีน้อยกว่าผู้ประกอบการที่ดำเนินการในรูปแบบอื่น การที่รัฐวางแผนในการยกเว้นภาษีเฉพาะให้แก่ผู้ประกอบการที่รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชนที่รวมกลุ่มกันตั้งแต่ 7 หลังคาเรือน โดยทั้ง 7 ราย ต้องมาจากต่างครอบครัวกัน มีความเหมาะสมแล้ว เนื่องจากเป็นเกณฑ์ที่รัฐกำหนดไว้เพื่อมุ่งส่งเสริมให้คนในชุมชนรวมตัวกันประกอบธุรกิจ หากมีการลดจำนวนลงเหลือ 2-3 ราย อาจเป็นการเลือกปฏิบัติเพื่อเอื้อประโยชน์ให้เอกชนเฉพาะรายเกินไป ปัจจุบันการยกเว้นภาษีเงินได้ที่วิสาหกิจชุมชนได้รับอยู่ที่ 1.8 ล้านบาทแรก เป็นตัวเลขที่เหมาะสมเนื่องสอดคล้องกับรายได้ที่ได้รับยกเว้นภาษีมูลค่าเพิ่ม แต่ไม่ควรได้รับการยกเว้นตลอดไป ควรกำหนดให้วิสาหกิจชุมชนใดที่ยังไม่ได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลได้รับการส่งเสริม

จากภาครัฐในการยกเว้นภาษีเงินได้โดยจำกัดระยะไม่เกิน 10 ปี เพื่อไม่ให้รัฐต้องแบกรับภาระจนนานเกินไป

■ สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

โสมสเตย์ คือ ที่พักในรูปแบบหนึ่งของการท่องเที่ยวในชนบทหรือการท่องเที่ยวเชิงสัมผัสวัฒนธรรมท้องถิ่น มีลักษณะเป็นบ้านพักที่อยู่ในชุมชนซึ่งเจ้าของกิจการหรือเจ้าบ้านเป็นคนในชุมชนนำบ้านพักออกให้ผู้อื่นพักอาศัย โดยมีค่าตอบแทนซึ่งอาจจัดแบ่งโสมสเตย์ตามวัตถุประสงค์ในการเข้าพักได้ 3 ประเภท คือ (1) เพื่อการศึกษา (2) เพื่อการท่องเที่ยว และ (3) เพื่อพักค้างแรม ในการวิจัยครั้งนี้มุ่งศึกษาโสมสเตย์ที่เป็นที่พักค้างแรม

การรวมกลุ่มของผู้ประกอบการธุรกิจโสมสเตย์เกิดจากรวมกลุ่มเพื่อขอรับรองมาตรฐานหรือขอรับการส่งเสริมจากทางราชการ ซึ่งในช่วงแรกของการรวมกลุ่มผู้ประกอบการบางส่วนประสบปัญหา เช่น ขาดการได้รับการแนะนำ ไม่มีทราบมูลเกี่ยวกับการขึ้นทะเบียน ไม่สามารถจูงใจให้คนเข้าร่วมกลุ่ม แต่เมื่อสามารถที่จะรวมตัวกันได้ผู้ประกอบการส่วนใหญ่ไม่ประสบปัญหาในการขอรับการรับรองมาตรฐานโสมสเตย์ไทยจากกรมการท่องเที่ยว แต่จะประสบปัญหาในการจดทะเบียนที่พักอาศัยที่มีใช้โรงแรม เช่น เมื่อไปติดต่อหน่วยงานราชการแล้วปรากฏว่าเจ้าหน้าที่เองไม่ทราบข้อมูล ไม่มีผู้รับผิดชอบหรือตัวผู้ขอจัดแจ้งไม่มีโฉนดหรือไม่ใช่เจ้าของที่ดินจึงไม่สามารถจดทะเบียนได้ รายได้ที่ได้รับจากการประกอบธุรกิจโสมสเตย์ส่วนใหญ่ไม่ใช่รายได้หลักของครอบครัว แต่เป็นเพียงรายได้

เสริมเท่านั้น บางเดือนก็ไม่มีลูกค้า ผู้ประกอบการได้รับการส่งเสริมและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐ เช่น กรมการท่องเที่ยว การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย ธนาคารกรุงไทย ธนาคารออมสิน นอกจากนี้มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจของภาครัฐ เช่น “ชิม ช้อป ใช้” มาตรการภาษีเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเมืองรอง โครงการเราเที่ยวด้วยกันหรือโครงการคนละครึ่ง โสมสเดย์ส่วนใหญ่ไม่ได้เข้าร่วม เนื่องจากประสบปัญหาไม่พบข้อมูลของตนในระบบฐานข้อมูลของทางราชการทำให้ไม่สามารถเข้าร่วมได้ การเข้าร่วมโครงการต่าง ๆ ต้องใช้เทคโนโลยีซึ่งบางท้องถิ่นไม่มีสัญญาณอินเทอร์เน็ตประกอบกับผู้ประกอบการขาดความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารเหล่านั้น นอกจากนี้ผู้ประกอบการมองว่าถึงเข้าร่วมโครงการก็ไม่สามารถแข่งขันกับโรงแรมหรือรีสอร์ทได้ จึงตัดสินใจที่จะไม่เข้าร่วมโครงการ ซึ่งโสมสเดย์ของสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) มีความคล้ายคลึงกับการประกอบธุรกิจโสมสเดย์ของไทย กล่าวคือเป็นเพียงธุรกิจเสริมของครอบครัวและประการสำคัญ คือ โสมสเดย์ไม่ได้เป็นเพียงสถานที่พักให้บริการแก่ผู้เข้าพักเท่านั้น แต่ยังหมายรวมถึงการถ่ายทอดประสบการณ์วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือการเยี่ยมชมแหล่งท่องเที่ยวและสภาพแวดล้อมรวมถึงการประกอบอาชีพด้วย โดยทำเลที่ตั้งของสถานประกอบการโสมสเดย์ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ชนบทไม่ใช่พื้นที่ในเขตเมืองในส่วนคุณสมบัติของผู้ประกอบการโสมสเดย์ของสาธารณรัฐจีน (ไต้หวัน) จะต้องไม่มีประวัติการกระทำความผิดทางอาญาเพื่อความปลอดภัยของแขกผู้เข้าพักในโสมสเดย์และมีเกณฑ์ในการกำหนดลักษณะโสมสเดย์ของสาธารณรัฐจีน

(ไต้หวัน) พิจารณาจากจำนวนห้องพักและขนาดของพื้นที่ทั้งหมดไม่เกิน 5 ห้อง และพื้นที่ไม่เกิน 150 ตารางเมตร อย่างไรก็ตาม ห้องพักรวมมีเกินกว่า 5 ห้องพัก แต่ไม่เกิน 15 ห้องและมีพื้นที่ไม่เกิน 200 ตารางเมตร ในบางกรณีที่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นกำหนดให้เป็นกรณีเฉพาะเจาะจงในบางพื้นที่ที่มีกฎหมายกำหนดไว้และตำรวจท้องถิ่นมีบทบาทในการกำกับดูแลโสมสเดย์ในด้านความมั่นคงปลอดภัย เนื่องจากผู้ประกอบการโสมสเดย์จะต้องส่งข้อมูลการเข้าพักในแต่ละวันไปยังสถานีตำรวจท้องถิ่นทั้งหากมีกรณีที่เกิดเหตุการณ์ต้องสงสัยว่ามีการกระทำความผิดกฎหมาย ผู้ประกอบการมีหน้าที่ต้องแจ้งแก่ตำรวจในท้องถิ่นอีกด้วย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ บุญทัน ดอกไธสง และปิยะนันต์ จันทรย์แหกหล้า (2559) พบว่า (1) ธุรกิจโสมสเดย์สามารถเป็นรายได้เสริมของผู้ประกอบการ รัฐบาลควรมีนโยบายสนับสนุนกลยุทธ์ด้านงบประมาณ กลยุทธ์ทางมาตรฐานความปลอดภัยและส่งเสริมด้านอัตลักษณ์ชุมชนให้เด่นชัดมากขึ้น และ (2) รัฐบาลควรเป็นหน่วยงานสำคัญในการบูรณาการในการกำหนดนโยบายที่ชัดเจน ป้องกันกลุ่มทุนแสวงหาประโยชน์จากโสมสเดย์ จึงควรให้ชาวบ้าน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการกำหนดมาตรฐานโสมสเดย์ การประชาสัมพันธ์เชิงรุก และส่งเสริมสนับสนุนเงินทุน นอกจากนี้ยังสอดคล้องกับงานวิจัยของ สุจิตรา คัมภาย, อัคริ กุลบุตร, ดนัย จันทรสามเรือน และศรัชัย ท้าวมิตร (2564) ได้สรุปนโยบายสาธารณะ: ชิม ช้อป ใช้ ในประเทศไทย ว่า นโยบายสาธารณะเป็นเสมือนกลไกหลักสำคัญในการดำเนินงานของรัฐบาลและหน่วยงานภาครัฐทุกแห่ง ซึ่งการกำหนด

นโยบายสาธารณะเป็นการตัดสินใจทางแนวทางกว้าง ๆ ในการแก้ไขปัญหาหรือพัฒนาหรือการตอบสนองความต้องการ สิ่งสำคัญคือการตัดสินใจว่าจะกำหนดนโยบายสาธารณะอย่างไรต้องอาศัยข้อมูลและใช้เทคนิคและทฤษฎีช่วยตัดสินใจ นโยบาย ชิม ช้อป ใช้ เป็นอีกหนึ่งโครงการภายใต้นโยบายประชารัฐที่เกิดขึ้นเพื่อกระตุ้นการใช้จ่ายและเศรษฐกิจภายในประเทศไทยและเป็นหนึ่งในชุดมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจมหภาค ที่รัฐบาลประกาศในเดือนสิงหาคม พ.ศ. 2562 เพื่อรับมือกับเศรษฐกิจที่กำลังชะลอตัวจากพิษสงครามการค้าสหรัฐฯ-จีน ร่วมกับมาตรการอื่น ๆ ซึ่งประกอบด้วย “ชิม” สำหรับการใช้ในร้านอาหารและเครื่องดื่ม “ช้อป” สำหรับการใช้ซื้อสินค้าในร้านค้าทั่วไปที่ร่วมโครงการสินค้าโอท็อปวิสาหกิจชุมชนและร้านธงฟ้าประชารัฐและ “ใช้” สำหรับบริการเพื่อการท่องเที่ยว ได้แก่ โรงแรม แพคเกจทัวร์และค่าไกด์ จุดประสงค์หลักของนโยบายนี้ คือการส่งเสริม การใช้จ่ายร่วมกับการท่องเที่ยวภายในประเทศและสนับสนุนการใช้จ่ายผ่านระบบการชำระเงิน แบบอิเล็กทรอนิกส์หรือที่เรียกว่า g-Wallet โดยการแจกเงินจำนวน 1,000 บาท ให้ประชาชนจำนวน 10 ล้านคนแรก que มาลงทะเบียนในเว็บไซต์ ผ่านแอปพลิเคชัน “เป๋าตัง” ในขณะเดียวกันร้านค้าก็จะใช้แอปพลิเคชัน “ถุงเงิน” แต่ผลตอบรับที่ออกมา นั้นประชาชนใช้จ่ายจากเงินที่รัฐบาลแจกเท่านั้น มีการใช้จ่ายผ่านกระเป๋าสตางค์ 2 ในอัตราน้อย ทำให้มาตรการนี้ไม่ได้กระตุ้นเศรษฐกิจได้ดีเท่าที่ควร โครงการ “ชิม ช้อป ใช้” จึงเสมือนถูกออกแบบมาเพื่อตอบสนองด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว ผลของมาตรการในเฟสแรก

แสดงถึงการใช้จ่ายในจังหวัดที่ใกล้เคียงกับจังหวัดที่เป็นศูนย์กลางในแต่ละภูมิภาค ซึ่งแสดงให้เห็นถึงการจ่ายเงินตามปกติที่ไม่ใช่การจ่ายเงินระหว่างการท่องเที่ยว จำนวนเงินที่ได้ยังไม่ครอบคลุมค่าใช้จ่ายหลักในการท่องเที่ยวได้แก่ ที่พัก พาหนะเดินทาง การจองใจคนเดินทางท่องเที่ยวเพื่อใช้สิทธิ์ตามมาตรการนี้จึงมีอยู่จำกัด โดยโครงการนี้ได้ใช้ระบบการสั่งการให้บุคลากรของแต่ละหน่วยงานทำหน้าที่ต่างกัน เช่น พนักงานของธนาคารกรุงไทยฯ ดำเนินงานเรื่อง IT, เจ้าหน้าที่ของกรมบัญชีกลางดำเนินงานเรื่องหลักเกณฑ์คำขอทั้งหมดของผู้ประกอบการร้านค้า ร้านอาหาร โรงแรม ที่พัก โฮมสเตย์และภาคเอกชนที่เกี่ยวข้อง เจ้าหน้าที่ของกระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา ดำเนินงานเรื่องการประสานงานและให้ข้อมูลกับผู้ประกอบการ รีสอร์ท โฮมสเตย์และร้านค้า ที่พักต่าง ๆ เจ้าหน้าที่กระทรวงดิจิทัลฯ ดำเนินงานเรื่องข้อมูลและระบบการติดต่อสื่อสารและกองบังคับการปราบปรามการกระทำผิดเกี่ยวกับอาชญากรรมทางเทคโนโลยี (ปอท.) ดำเนินงานเรื่องการตรวจสอบและจับกุมผู้กระทำความผิดทางเทคโนโลยีหรือการปลอมแปลงใช้สิทธิการหลอกลวงและการสวมสิทธิ ซึ่งจากโครงการดังกล่าวส่งผลให้ผู้ประกอบการโฮมสเตย์และร้านค้าให้ความสนใจในการร่วมโครงการอย่างมาก แต่อย่างไรก็ตามการเข้าร่วมโครงการเป็นการนำเงินได้เข้าสู่ระบบภาษีมากขึ้น รัฐบาลมีรายได้ที่จะนำมาสร้างสวัสดิการเพื่อส่วนรวมได้มากขึ้นและประกาศกรมการท่องเที่ยว เรื่อง หลักเกณฑ์คุณภาพที่พักนักเดินทาง (home lodge) ระบุไว้ว่า จากที่รัฐบาลได้มีมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจ พ.ศ. 2562 มาตรการส่งเสริม

การท่องเที่ยวภายในประเทศ “ชิม ช้อป ใช้” เพื่อสนับสนุนให้เกิดการใช้ภายในประเทศ และกระจายรายได้สู่ชุมชนได้อย่างทั่วถึง (กรมการท่องเที่ยว, 2562) ซึ่งมาตรการดังกล่าว มีผู้ประกอบการที่เกี่ยวข้องกับด้านการท่องเที่ยว เป็นจำนวนมากโดยเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับ ที่พักนอกจากนี้รัฐยังกำหนดมาตรการด้าน มาตรฐานที่พักอาศัย โดยให้กรมการท่องเที่ยว ตรวจสอบและออกเอกสารให้การรับรองที่พัก เชิงสัมผัสนวัตกรรม (โฮมสเตย์) ซึ่งเป็นกลุ่ม ชุมชนที่เป็นเป้าหมายหลักที่รัฐบาลต้องการ กระจายรายได้ให้ทั่วถึง ทั้งนี้ ในปัจจุบันมีที่พัก เชิงสัมผัสนวัตกรรม (โฮมสเตย์) ที่ยังอยู่ระหว่างการ รับมาตรฐานจากกรมการท่องเที่ยวอยู่เพียง 175 แห่งทั่วประเทศ ซึ่งถือว่าเป็นจำนวนน้อย เมื่อเทียบกับจำนวนผู้ประกอบการประเภทอื่น ที่อยู่ภายใต้มาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจเดียวกัน

สำหรับการกำหนดแนวทางการจัดเก็บภาษี ที่เหมาะสมและส่งผลดีต่อการประกอบธุรกิจ โฮมสเตย์ รายได้ของโฮมสเตย์ส่วนใหญ่มาจาก ค่าเช่าที่พักค้างคืนที่มีลักษณะเป็นการเช่าแบบ รายวัน และรายได้อีกส่วนหนึ่งมาจากค่าอาหาร ที่โฮมสเตย์จัดจำหน่ายแก่ผู้เช่าที่พักอาศัย ซึ่งผู้ประกอบการส่วนใหญ่ได้รับในลักษณะเป็น รายได้เสริมนอกเหนือไปจากรายได้หลักจาก การประกอบอาชีพอื่น ๆ เช่น การทำสวน ทำนา เพราะปลูกพืชพันธุ์และการเลี้ยงสัตว์ การจัดเก็บ ภาษีเงินได้จากธุรกิจโฮมสเตย์ที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน จึงเป็นการจัดเก็บภาษีจากเงินได้ที่เป็นค่าเช่า อันเข้าลักษณะเป็นเงินได้พึงประเมินตาม มาตรา 40 (5) แห่งประมวลรัษฎากรซึ่ง วาริชา ลิธิบุญญานนท์ (2563) กล่าวว่า การให้เช่าที่พัก ถือเป็นสัญญาต่างตอบแทนเมื่อผู้ให้เช่าตกลง

ให้ผู้เช่าได้ใช้สอยที่พัก ผู้ให้เช่าย่อมได้รับ ค่าตอบแทนเป็นค่าเช่า ซึ่งตามมาตรา 40 (5) แห่งประมวลรัษฎากรได้กำหนดให้ค่าเช่าซึ่งเกิดจาก การเช่าทรัพย์สินนั้นถือเป็นเงินได้พึงประเมิน ซึ่งมีลักษณะต้องเสียภาษีตามกฎหมาย ซึ่งหาก ผู้เช่ามีฐานะเป็นนิติบุคคล ผู้เช่าจะต้องหักภาษี ณ ที่จ่ายในอัตราร้อยละ 5 ของค่าเช่าส่งมอบ ให้แก่กรมสรรพากรและผู้ให้เช่ามีหน้าที่ออก หนังสือรับรองการหักภาษี ณ ที่จ่ายให้แก่ผู้เช่า เพื่อการนั้น แต่จากข้อเท็จจริงของผู้ประกอบการ โฮมสเตย์ในพื้นที่ภาคตะวันตก พบว่า โฮมสเตย์ เกือบทั้งหมดดำเนินการในรูปของบุคคลธรรมดา ซึ่งการเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาจะมีอัตรา ภาษีในลักษณะของขั้นบันได กล่าวคือ บัญชีอัตรา ภาษีเงินได้ตามประมวลรัษฎากรกำหนดให้เงินได้ สุทธิ หลังหักค่าใช้จ่ายและค่าลดหย่อนส่วนที่ ไม่เกิน 300,000 บาท ให้เสียภาษีในอัตราร้อยละ 5 โดยที่เงินได้สุทธิส่วนที่ไม่เกิน 150,000 บาทแรกนี้ ได้รับยกเว้นภาษีตาม มาตรา 4 แห่งพระราชกฤษฎีกาออกตามความ ในประมวลรัษฎากรว่าด้วยการยกเว้นรัษฎากร (470) พ.ศ. 2551 ดังนั้น ผู้ประกอบการธุรกิจ โฮมสเตย์ก็จะต้องนำเงินได้ไปคำนวณเสียภาษี สำหรับเงินได้ส่วนที่เกินกว่า 150,000 บาท ในอัตราร้อยละ 5 และเงินได้สุทธิส่วนที่เกินกว่า 300,000 บาท แต่ไม่เกิน 500,000 บาท ต้องเสียภาษี ในอัตราร้อยละ 10 และเงินได้สุทธิ ส่วนที่เกินกว่า 500,000 บาทแต่ไม่เกิน 750,000 บาท ต้องเสียภาษีในอัตราร้อยละ 15 และเงินได้สุทธิส่วนที่เกินกว่า 750,000 บาท แต่ไม่เกิน 1,000,000 บาท ต้องเสียภาษี ในอัตราร้อยละ 20 เงินได้ส่วนที่เกินกว่า 1,000,000 บาท แต่ไม่เกิน 2,000,000 บาท

ต้องเสียภาษีในอัตราร้อยละ 25 เงินได้ส่วนที่เกินกว่า 2,000,000 บาท แต่ไม่เกิน 5,000,000 บาท ต้องเสียภาษีในอัตรา ร้อยละ 30 และเงินได้ส่วนที่เกินกว่า 5,000,000 บาทขึ้นไป ให้เสียภาษีในอัตรา ร้อยละ 35 ซึ่งเงินได้สุทธิที่ใช้ในการคำนวณเพื่อเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาให้แก่รัฐนั้น ไม่ว่าจะ เป็นรายได้หลักหรือรายได้เสริมล้วนถูกนำมา รวมคำนวณเพื่อเสียภาษีแก่รัฐทั้งสิ้น ผู้ประกอบการ โสมสเดย์ที่มีได้รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน แม้จะจัดตั้งเป็นที่พักอาศัยที่มีใช่โรงแรมหรือ ที่ได้รับการรับรองมาตรฐานโสมสเดย์ไทย ก็ตาม ยังคงไม่ได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีใด ๆ ที่มากกว่าผู้มีเงินได้ในอาชีพอื่น ๆ แต่หาก ผู้ประกอบการโสมสเดย์รวมกลุ่มกันไปจัดตั้ง วิสาหกิจชุมชน เงินรายได้จากการให้เช่าพักอาศัย โสมสเดย์จะถูกแยกไปรับรู้เป็นเงินได้ของ วิสาหกิจชุมชนซึ่งถือเป็นหน่วยภาษีรูปแบบหนึ่ง ทำให้ภาระภาษีของผู้ประกอบการโสมสเดย์ ที่เป็นวิสาหกิจชุมชนมีน้อยกว่าผู้ประกอบการ ที่มีได้รวมกลุ่มเป็นวิสาหกิจชุมชน ซึ่งสอดคล้อง กับแนวคิดของอดัม สมิท ที่ได้กล่าวไว้ว่าการ จัดเก็บภาษีอากรที่ดี ต้องให้เกิดความเป็นธรรม แก่ผู้เสียภาษี โดยพิจารณาจากความสามารถ ในการชำระภาษี (ability to pay) ของแต่ละคน ซึ่งจะต้องพิจารณาโดยแบ่งความเป็นธรรม ออกเป็น 2 ลักษณะประกอบกันดังนี้ (1) ความเป็นธรรมในแนวนอน หมายถึง การเสียภาษี เท่ากันสำหรับบุคคลที่อยู่ในภาวะแวดล้อม เหมือนกันจะต้องแบกรับภาษีที่เท่าเทียมกัน (2) ความเป็นธรรมในแนวตั้ง หมายถึง การเสียภาษีในระดับที่แตกต่างกันสำหรับ บุคคลธรรมดาที่อยู่ในภาวะที่ไม่เหมือนกัน

ย่อมต้องแบกรับภาระภาษีที่แตกต่างกัน หากพิจารณาจากแนวคิดของอดัม สมิท นี้ ในกรณีของการจัดเก็บภาษีจากผู้ประกอบการ โสมสเดย์จะเห็นได้ว่าผู้ประกอบการที่มีรายได้ เท่าเทียมกันควรต้องเสียภาษีในอัตราเดียวกัน แต่การเก็บภาษีมิได้พิจารณาแต่เพียงรายได้ที่ ผู้ประกอบการแต่ละคนได้รับเพียงอย่างเดียว หากแต่ความเป็นธรรมจะต้องพิจารณาปัจจัย แวดล้อมด้านอื่น ๆ ประกอบด้วย เช่น ผู้ประกอบ ธุรกิจนั้นมีรายจ่าย ภาระรับผิดชอบด้านต่าง ๆ เพียงใด มีบุตร มีภริยาที่อยู่ในความรับผิดชอบ เสียเพียงใด ฉะนั้น จึงมีประเด็นที่จะต้อง พิจารณาว่าการจัดเก็บภาษีจากผู้ประกอบการ ธุรกิจโสมสเดย์ทั้ง 3 กลุ่มได้แก่ กลุ่มที่ 1 โสมสเดย์ที่ดำเนินงานในรูปวิสาหกิจชุมชน กลุ่มที่ 2 โสมสเดย์ที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน จากกรมการท่องเที่ยว และกลุ่มที่ 3 โสมสเดย์ ที่จดทะเบียนเป็นที่พักที่มีใช่โรงแรมไว้ต่อ กรมการปกครองว่ามีความเหมาะสมและ เป็นธรรมแก่ผู้ประกอบการทั้งสามกลุ่มเพียงใด ซึ่งหากพิจารณาความเป็นธรรมในแนวตั้ง จะพบว่าโสมสเดย์ทั้งสามกลุ่มหากได้รับเงินได้ สุทธิเท่ากันที่จำนวน 1.8 ล้านบาท มีเพียง โสมสเดย์กลุ่มที่ 1 ซึ่งดำเนินงานในรูปวิสาหกิจ ชุมชนที่ไม่ต้องเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดา แต่ในส่วนของโสมสเดย์กลุ่มที่ 2 และ 3 จะต้อง นำเงินได้ส่วนนี้ไปรวมคำนวณเพื่อเสียภาษี ร่วมกับเงินได้ประเภทอื่น ๆ ของผู้ประกอบการ หากพิจารณาตามหลักความเป็นธรรมในแนวตั้งนี้ จะเห็นว่าการจัดเก็บภาษีเงินได้จากธุรกิจ โสมสเดย์ไม่มีความเป็นธรรมกับกลุ่มที่ 2 และ 3 อย่างไรก็ตามการพิจารณาความเป็นธรรมในการ จัดเก็บภาษีนั้น ไม่อาจพิจารณาแต่มุมมอง

ความเป็นธรรมในแนวตั้งเพียงอย่างเดียว หากแต่ต้องพิจารณาความเป็นธรรมในแนวนอน ประกอบด้วยเสมอ ซึ่งความเป็นธรรมแนวนอนนั้น พิจารณาถึงองค์ประกอบของผู้ประกอบธุรกิจที่มี หน้าที่เสียภาษีด้วย จะเห็นได้ว่าผู้ประกอบการ ธุรกิจโฮมสเตย์ในกลุ่มที่ 1 นั้น มิใช่การดำเนินงาน ในรูปบุคคลธรรมดาเพียงลำพัง หากแต่มีลักษณะ การรวมกลุ่มของคนในชุมชนเพื่อดำเนินธุรกิจ ฉะนั้น จึงมีความแตกต่างด้านตัวผู้ดำเนินงาน และที่มาของเงินรายได้ซึ่งมาจากผู้ประกอบการ มากกว่า 1 ราย การพิจารณาแต่เพียงเงินได้ ในจำนวนที่เท่ากันมาเป็นเกณฑ์ชี้วัดความเป็นธรรมในการจัดเก็บภาษีจึงยังไม่ถูกต้อง เหมาะสม เนื่องจากมีองค์ประกอบที่แตกต่าง กันอยู่ เช่น การรวมกลุ่มดำเนินธุรกิจย่อมมี รายจ่ายจำนวนที่มากกว่า ตลอดจนขั้นตอน การบริหารจัดการผลประโยชน์ที่กระทำได้ลำบาก กว่า การดำเนินธุรกิจในรูปของบุคคลธรรมดา เพียงรายเดียวลำพัง การที่รัฐออกกฎหมายเพื่อยกเว้นภาษีให้กับผู้ประกอบการธุรกิจโฮมสเตย์ กลุ่มที่ 1 แต่เพียงกลุ่มเดียวมีความเหมาะสม หรือไม่ เนื่องจากการยกเว้นภาษีให้ผู้มีเงินได้ ทางหนึ่งเท่ากับเป็นการให้ความช่วยเหลือและ แบ่งเบาภาระแก่ประชาชน แต่ในอีกทางหนึ่งรัฐ ก็ต้องสูญเสียรายได้จากการยกเว้นภาษี ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของ ไกรยุทธ อิศิตยาศิรินทร์ (2521) ได้กล่าวไว้ว่า การกำหนดว่า เงินได้ประเภทใดไม่สมควรเสียภาษีจะต้องมี เหตุผลที่หนักแน่นและเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป ในระหว่างผู้เสียภาษี เกณฑ์ที่จะใช้ตัดสินว่าเงินได้ ไດสมควรอยู่ในฐานการจัดเก็บภาษีและเงินได้ไດ สมควรได้รับยกเว้นซึ่งมีหลักพิจารณาดังนี้ (1) ความสะดวกในแง่บริหาร เงินได้บางประเภท

แม้ประสงค์ที่จะเก็บแต่ผู้เสียภาษีจึงใจปกปิด หลีกเลี่ยงและตรวจสอบได้ยาก แม้จัดเก็บก็ไม่เกิด ประโยชน์เท่าที่ควร (2) การอ้างความเป็นธรรม เงินได้บางประเภทสมควรอยู่นอกฐานการจัดเก็บ เพื่อรักษาไว้ซึ่งความเป็นธรรม เช่น เป็นการ เก็บภาษีที่ซ้ำซ้อน (3) การเก็บภาษีเงินออม ซ้ำซ้อน การที่มีเงินได้นำเงินได้ไปออมสะสมไว้ และในปีถัดไปได้รับดอกเบี้ยจากเงินออมนั้น ส่วนของดอกเบี้ยต้องเสียภาษี เพราะเป็นเงินได้ ประเภทหนึ่ง แต่ตัวเงินที่ฝากออมสะสมไว้ ไม่ควรเสียภาษีซ้ำสอง ทั้งนี้เพราะเงินออมนั้น เคยผ่านการเสียภาษีมามาก่อน (4) การเก็บภาษี เงินบำนาญ ไม่ควรถูกพิจารณาจัดเก็บ เหตุว่า เงินบำนาญนั้นมักมาจากการสะสมของบุคคล ในขณะที่ทำงานที่อาจถูกหัก สะสมไว้และมอบให้ เมื่อเกษียณอายุ ดังนี้ จึงผ่านการเสียภาษีมามากแล้ว คราวหนึ่ง และ (5) นโยบายสังคมหรือนโยบายมุ่งใจ ในบางโอกาสมีแรงสนับสนุนจากสังคมให้ยอมรับ ว่ากิจกรรมบางประเภทเป็นกิจกรรมที่สังคม ต้องการให้เกิดขึ้นหรือต้องการสนับสนุนให้เกิดขึ้น รัฐจึงสนับสนุนโดยการไม่ต้องเก็บเงินภาษีจาก กิจกรรมนั้น เมื่อพิจารณาจากเจตนารมณ์ในการ ตราพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 พบว่า การที่รัฐให้การยกเว้นเงินได้แก่ วิสาหกิจชุมชนก็เพื่อให้วิสาหกิจชุมชนมีแต้มต่อ ในการแข่งขันกับผู้ประกอบการรายใหญ่ เนื่องจาก รัฐประสงค์จะกระจายรายได้และสร้างความ เข้มแข็งแก่ท้องถิ่นและชุมชนจึงได้ผลักดันและ ส่งเสริมให้คนในชุมชนรวมกลุ่มกันเพื่อประกอบ ธุรกิจและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ของชุมชนของตน ดังที่ปรากฏในแผนยุทธศาสตร์การพัฒนาแหล่ง ท้องเที่ยวของประเทศไทย พ.ศ. 2560-2564 ที่มุ่ง พัฒนาแหล่งท่องเที่ยวตามแนววิถีชีวิตเศรษฐกิจ

พอเพียงให้มีความยั่งยืนและคงไว้ซึ่งอัตลักษณ์ความเป็นไทย ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Haula Rosdiana et al. (2019) ศึกษาว่าเหตุใดจึงต้องมีแรงจูงใจด้านภาษีเพื่อพัฒนาอุตสาหกรรมไฮมสเตย์ในหมู่บ้านนักท่องเที่ยว: มุมมองเกลิยวห่าส่วน โดยสรุปไว้ว่า เป็นที่ยอมรับว่าการท่องเที่ยวไม่ได้มุ่งเป้าไปที่การส่งเสริมเศรษฐกิจในภูมิภาคเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการรักษาสิ่งแวดล้อมและวัฒนธรรมโดยรอบด้วย ในบริบทนี้การพัฒนาอุตสาหกรรมไฮมสเตย์ในหมู่บ้านนักท่องเที่ยวเป็นสิ่งสำคัญ ไฮมสเตย์ผสมผสานที่พักราคาไม่แพงและประสบการณ์ทางวัฒนธรรมท้องถิ่นที่แท้จริงและฟื้นฟูสถาปัตยกรรมดั้งเดิมของหมู่บ้าน ดังนั้น จึงจำเป็นต้องจัดให้มีสิ่งจูงใจทางภาษีเป็นปัจจัยดึงดูดและวิศวกรรมเศรษฐกิจสังคมและการเมืองเพื่อเร่งการพัฒนาอุตสาหกรรมไฮมสเตย์ในหมู่บ้านนักท่องเที่ยว ศักยภาพของภาษีที่สูญเสียไปจะได้รับการชดเชยด้วยผลของตัวคูณในรูปแบบของผลประโยชน์เชิงปริมาณที่ไม่เพียงเท่านั้น แต่ยังรวมถึงผลประโยชน์เชิงคุณภาพด้วย เช่น การอนุรักษ์วัฒนธรรม สถาปัตยกรรมดั้งเดิมของหมู่บ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่นและการบรรลุเป้าหมายการพัฒนาที่ยั่งยืนและ Haula Rosdiana et al. (ibid) ได้ศึกษาการออกแบบนโยบายภาษีสำหรับไฮมสเตย์ในหมู่บ้านท่องเที่ยว: ภาษีด้านอุปทาน มุมมองนโยบาย โดยกล่าวว่า การจัดเก็บภาษีในกิจกรรมทางธุรกิจมีความสำคัญเนื่องจากภาษีที่เรียกเก็บ สามารถทั้งเพิ่มต้นทุนหรือลดรายได้ ดังนั้นนโยบายภาษีสำหรับไฮมสเตย์ต้องมีการประเมินหมู่บ้านท่องเที่ยวเพื่อความยั่งยืนของธุรกิจไฮมสเตย์ในหมู่บ้านท่องเที่ยวได้อย่างยั่งยืน งานวิจัยนี้อธิบายถึงการจัดเก็บ

ภาษีในธุรกิจไฮมสเตย์ในหมู่บ้านท่องเที่ยวและประเมินความหมายสำหรับผลผลิตของนักธุรกิจ งานวิจัยนี้ใช้กระบวนการทัศนคติวิสต์กับข้อมูลวิธีการเก็บรวบรวมผ่านการศึกษา วรรณกรรม การศึกษาเอกสาร การสนทนากลุ่มการอภิปราย และการสังเกต งานวิจัยนี้สรุปว่าจำเป็นต้องออกแบบภาษีนโยบายที่มุ่งเน้นการเพิ่มรายได้ทางด้านธุรกิจซึ่งไม่บิดเบือนผลผลิตของธุรกิจไฮมสเตย์ในหมู่บ้านท่องเที่ยว การจัดเก็บภาษีสำหรับธุรกิจไฮมสเตย์ในหมู่บ้านท่องเที่ยวยังคงเป็นภาระหนักและยังไม่ได้ใช้เป็นเครื่องมือในการสร้างความยุติธรรมหรือแสดงความลำเอียงต่อผู้ประกอบการวิสาหกิจขนาดกลาง ขนาดย่อม และรายย่อย (MSMEs) แบบองค์รวมและอย่างเป็นกลาง การออกแบบนโยบายภาษีทางเลือกที่รัฐบาลสามารถเลือกได้ คือ ผ่านการปรับระดับภาษีนโยบายเกณฑ์และนโยบายภาษีโดยภาษีกระแสเงินสดสำหรับธุรกิจ ฉะนั้น การที่รัฐพิจารณาออกกฎหมายเพื่อยกเว้นภาษีให้ผู้ประกอบการธุรกิจไฮมสเตย์กลุ่มที่ 1 ที่ดำเนินงานในรูปวิสาหกิจชุมชน จึงมีความเหมาะสมและเป็นธรรมแล้ว ซึ่งเมื่อพิจารณาจากภาพรวมของการเข้าถึงสิทธิประโยชน์ในการได้รับยกเว้นภาษี จะพบว่า หากผู้ประกอบการธุรกิจไฮมสเตย์เริ่มต้นดำเนินธุรกิจโดยยังไม่สามารถรวมกลุ่มกับบุคคลอื่นในท้องถิ่นได้ รัฐก็เปิดโอกาสในการให้ขึ้นทะเบียนเป็นที่พักอาศัยที่มีโซ่โรงแรมไว้ต่อกรมการปกครองเพื่อให้มีข้อมูลในฐานข้อมูลของทางราชการสามารถเข้าถึงสิทธิตามมาตรการส่งเสริมกระตุ้นเศรษฐกิจได้ ในด้านการส่งเสริมและรับรองมาตรฐาน แม้จะมีเงื่อนไขในการรวมกลุ่มเพื่อขอรับการรับรองมาตรฐานไฮมสเตย์ไทยจากกรมการท่องเที่ยวที่ต้องเป็น

การรวมกลุ่มไม่น้อยกว่า 3 หลังคาเรือนก็ตาม แต่กรมการท่องเที่ยวก็มีทางออกให้สามารถเริ่มต้นจากการขอรับการรับรองมาตรฐานที่พำนักนักท่องเที่ยว (home lodge) เพื่อให้มีโอกาสเข้าสู่ระบบในอนาคตเมื่อเกิดการรวมตัวได้ตามเกณฑ์มาตรฐานโฮมสเตย์ไทย และเมื่อกลุ่มโฮมสเตย์มีขนาดสมาชิกเพิ่มขึ้นถึงระดับ 7 หลังคาเรือนก็สามารถต่อยอดเพื่อรวมตัวจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนเพื่อขอรับการส่งเสริมจากกรมส่งเสริมการเกษตรเพื่อขอรับสิทธิประโยชน์ทางภาษีในการยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคลธรรมดาสำหรับเงินได้สุทธิส่วนที่ไม่เกิน 1.8 ล้านบาท ได้โดยจำนวนเงินดังกล่าวที่ได้รับการยกเว้นนี้มีความเหมาะสมแล้วเนื่องจากสอดคล้องกับรายได้ที่ไม่ต้องอยู่ในบังคับจดทะเบียนเป็นผู้ประกอบการภาษีมูลค่าเพิ่มซึ่งจะทำให้ผู้ประกอบการธุรกิจโฮมสเตย์มีการเพิ่มเติมในการต้องนำส่งภาษีมูลค่าเพิ่มแก่ทางราชการ ทุกวันที่ 15 ของเดือน ตลอดจนการต้องออกไปกำกับภาษีทุกครั้งให้ผู้เข้าพักอาศัยซึ่งเป็นการเพิ่มต้นทุนในการประกอบธุรกิจของคนในชุมชน อย่างไรก็ตาม วัตถุประสงค์ประการหนึ่งที่รัฐได้ออกพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 โดยกำหนดให้เป็นการรวมกลุ่มกันตั้งแต่ 7 หลังคาเรือน โดยทั้ง 7 หลังคาเรือนต้องมาจากครอบครัวที่แตกต่างกันนั้น ตัวเลขจำนวนสมาชิกกลุ่มที่กำหนดไว้ 7 คน มีที่มาจากโครงสร้างของการรวมกลุ่มกันเพื่อจัดตั้งบริษัทจำกัด เนื่องจากมาตรา 1097 แห่งประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ในขณะนั้น กำหนดให้ต้องมีผู้ก่อการเริ่มต้นเพื่อจัดตั้งบริษัทจำนวน 7 คน โดยรัฐมีกุศโลบายที่จะเตรียมความพร้อมคนในชุมชนเพื่อพัฒนาไปดำเนินธุรกิจในรูป

ของนิติบุคคลซึ่งจะได้รับการส่งเสริมและสิทธิประโยชน์ทางภาษีที่มากกว่าการดำเนินงานในรูปของบุคคลธรรมดา ดังเห็นได้จากมาตรการลดหย่อนอัตราภาษีเงินได้นิติบุคคลที่ให้แก่วิสาหกิจขนาดกลางและขนาดย่อม (SMEs) ที่กำหนดให้กำไรสุทธิส่วนที่ไม่เกินกว่า 300,000 บาท ได้รับยกเว้นภาษีเงินได้นิติบุคคล เงินได้ส่วนที่เกินกว่า 300,000 บาท แต่ไม่เกิน 3,000,000 บาท ให้เสียภาษีที่อัตราร้อยละ 15 และกำไรสุทธิส่วนที่เกินกว่า 3,000,000 บาท ขึ้นไป จึงจะเสียภาษีเงินได้นิติบุคคลในอัตรากดอยู่ที่ร้อยละ 20 ซึ่งผู้ประกอบการที่เลือกดำเนินธุรกิจในรูปแบบนิติบุคคลย่อมได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีมมากกว่าการดำเนินงานในรูปบุคคลธรรมดาและหากเปรียบเทียบกับวิสาหกิจชุมชนที่มีได้จดทะเบียนเป็นนิติบุคคลจะได้รับยกเว้นเงินได้ส่วนที่ไม่เกิน 1,800,000 บาท หากพิจารณาแต่เพียงตัวเลขอาจทำให้เข้าใจไปว่าการดำเนินงานในรูปของวิสาหกิจชุมชนได้รับสิทธิประโยชน์ทางภาษีที่ดีกว่านิติบุคคล ในความจริงแล้วการดำเนินธุรกิจในรูปของวิสาหกิจนั้นเป็นการคำนวณภาษีจากเงินได้ที่ได้รับทั้งจำนวน แต่การคำนวณภาษีของนิติบุคคลเป็นการคำนวณภาษีจากกำไรสุทธิซึ่งได้รับยกเว้นจำนวน 300,000 บาท หากพิจารณาย้อนกลับไปหารายได้ของนิติบุคคลที่โดยทั่วไปแล้วมีผลกำไรอยู่ที่ประมาณร้อยละ 10 ถึงร้อยละ 15 ของผลประกอบการเท่านั้น ดังนั้น หากนิติบุคคลนั้นมีกำไรสุทธิ 300,000 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 15 ของรายได้ของนิติบุคคลย่อมแสดงว่านิติบุคคลนั้นมีรายได้ที่ได้รับยกเว้นทั้งสิ้นอยู่ที่ประมาณ 2,000,000 บาท เปรียบเทียบกับจำนวนเงินได้ที่วิสาหกิจชุมชน

ได้รับยกเว้น 1,800,000 บาท เห็นได้ว่าการดำเนินธุรกิจในรูปแบบของนิติบุคคลมีข้อดีในแง่ของการแบกรับภาระภาษีที่น้อยกว่า นอกจากนี้เมื่อนิติบุคคลจ่ายเงินปันผลหรือส่วนแบ่งกำไรให้แก่ผู้ถือหุ้นผู้ถือหุ้นเหล่านั้นยังได้รับผลดีในแง่ของการได้รับการบรรเทาภาระภาษีจากการที่รัฐจัดเก็บภาษีเงินได้นิติบุคคลไปแล้วบรรดาผู้ถือหุ้นก็จะได้รับเครดิตภาษีในการนำไปคำนวณภาษีเงินได้ส่วนบุคคลของตน แต่ในทางกลับกันสมาชิกของวิสาหกิจชุมชนเมื่อได้รับเงินปันผลหรือส่วนแบ่งรายได้จากวิสาหกิจชุมชนจะต้องนำเงินดังกล่าวไปรับรู้เป็นเงินได้ของตนเพื่อคำนวณเสียภาษีเงินได้บุคคลธรรมดาต่อไป

■ ข้อเสนอแนะ

1. ควรมีมาตรการกระตุ้นเศรษฐกิจให้แก่โฮมสเตย์โดยเฉพาะหรือหากไม่มีมาตรการโดยเฉพาะแก่โฮมสเตย์ก็ควรกำหนดสิทธิประโยชน์ให้มีสัดส่วนที่แตกต่างกัน เช่น เดิมรัฐสนับสนุนค่าที่พักอาศัย ร้อยละ 40 ของราคาที่พัก แต่ไม่เกิน 3,000 บาท สำหรับโรงแรมหรือรีสอร์ท แต่หากเป็นการพักอาศัยแบบโฮมสเตย์ให้รัฐสนับสนุนค่าที่พัก ร้อยละ 80 ของราคาที่พักอาศัย แต่ไม่เกิน 3,000 บาท หรือรัฐสนับสนุนค่าที่พักอาศัยแบบโฮมสเตย์ไม่เกิน 1,000 บาท/คน/คืน

2. ควรมีมาตรการที่ให้สิทธิประโยชน์ทางภาษีแก่ผู้ประกอบการโฮมสเตย์โดยตรง เช่น การยกเว้นภาษีเงินได้ หรือลดอัตราภาษีเงินได้แก่ธุรกิจโฮมสเตย์

3. ควรแก้ไข นิยามความหมายของคำว่า “โฮมสเตย์” ตามประกาศมาตรฐานโฮมสเตย์ไทย

ข้อ 4 โดยตัดถ้อยคำช่วงท้ายที่ว่า “เพื่อหารายได้เสริม” ออกไป เพื่อไม่เป็นการจำกัดสิทธิในการดำเนินธุรกิจของประชาชนโดยเปิดโอกาสให้สามารถประกอบธุรกิจโฮมสเตย์เป็นรายได้หลักหรือจะเป็นเพียงรายได้เสริมก็ได้ โดยใช้ถ้อยคำดังนี้ “โฮมสเตย์ไทย” หมายถึง การท่องเที่ยวรูปแบบหนึ่งที่นักท่องเที่ยวจะต้องพักร่วมกับเจ้าของบ้านชายคาเดียวกัน โดยมีห้องพักหรือพื้นที่ใช้สอยภายในบ้านเหลือ สามารถนำมาดัดแปลงให้นักท่องเที่ยวพักได้ชั่วคราว ซึ่งมีจำนวนไม่เกิน 4 ห้อง มีผู้พักรวมกันไม่เกิน 20 คน โดยมีค่าตอบแทนและจัดบริการสิ่งอำนวยความสะดวกตามสมควร อันมีลักษณะเป็นการประกอบกิจการ”

4. ควรพิจารณาลดขนาดจำนวนสมาชิกในการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นวิสาหกิจชุมชนให้สอดคล้องกับการรวมกลุ่มจัดตั้งเป็นบริษัทจำกัดตามกฎหมายปัจจุบันที่กำหนดให้บริษัทมีผู้ก่อการเริ่มต้นอย่างน้อย 3 คน เพื่อลดปัญหาการเข้าไม่ถึงสิทธิประโยชน์ทางภาษีจากการไม่สามารถรวมกลุ่มสมาชิกเพื่อจัดตั้งวิสาหกิจชุมชน หรืออาจมอบให้เป็นดุลพินิจของเจ้าหน้าที่ปกครองท้องถิ่นในการพิจารณากำหนดจำนวนสมาชิกที่มีความเหมาะสมกับขนาดพื้นที่และจำนวนประชากรในท้องถิ่น

5. ควรจำกัดระยะเวลาในการยกเว้นภาษีเงินได้แก่วิสาหกิจชุมชนไว้ที่ 10 ปี

6. โฮมสเตย์ที่เปิดดำเนินการทุกแห่งต้องมีการขึ้นทะเบียน มีกฎหมายรองรับและมีหน่วยงานที่ทำหน้าที่รับผิดชอบโดยตรงในการสนับสนุนและส่งเสริมการประกอบธุรกิจโฮมสเตย์ ควรกำหนดบทลงโทษผู้ประกอบการที่มีได้ขึ้นทะเบียนเป็นผู้ประกอบการโฮมสเตย์กับ

ทางราชการ ตลอดจนมีมาตรการและช่องทางในการตรวจสอบรายงานปัญหาถึงผลกระทบต่อเพื่อนบ้านหรือคนในชุมชนอันเกิดจากธุรกิจโฮมสเตย์

■ บรรณานุกรม

กรมการท่องเที่ยว. (2562). *ประกาศกรมการท่องเที่ยว เรื่อง หลักเกณฑ์คุณภาพที่พักนักเดินทาง*. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2564, จาก <https://www.dot.go.th/news/inform/detail/3733>.

กระทรวงการท่องเที่ยวและกีฬา. (2561). *ป.กก.แถลงข่าวสถานการณ์ท่องเที่ยวเดือนธันวาคม ปี 2560*. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2564, จาก <https://www.mots.go.th/News-view.php?nid=9886>.

ไกรยุทธ อีรตยาคันทน์. (2521). *ทฤษฎีภาษีเงินได้และภาษีเงินได้ของไทย*. กรุงเทพฯ: กรุงเทพมหานครการพิมพ์.

บุญทัน ดอกไธสงและปิยะนันต์ จันทรแหกกล้า. (2559). การกำหนดนโยบายธุรกิจโฮมสเตย์ของไทย. *วารสารรัฐศาสตร์ปริทรรศน์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์*, 3(1), 77-94.

วาริษา สิริปัญญาพนธ์. (2563). AIRBNB : เศรษฐกิจเชิงแบ่งปันสู่นวัตกรรมก้าวกระโดดที่ส่งผลกระทบต่อกฎหมาย. *วารสารบัณฑิตศึกษานิติศาสตร์*, 13(3), 422-442.

สำนักงานงบประมาณ. (2564) *งบประมาณโดยสังเขป ประจำปีงบประมาณ 2565*. ค้นเมื่อ 10 ตุลาคม 2564, จาก <https://dl.parliament.go.th/handle/20.500.13072/578796>.

สุจิตราคุ้มฉาย, อัคริกุลบุตร, ดนัย จันทรสามเรือน และศรชัย ท้าวมิตร. (2564). นโยบายสาธารณะ: ชิม ช้อป ใช้ ในประเทศไทย. *Journal of Modern Learning Development*, 6(1), 380-394.

Rosdiana, H., Arevin, A. T., Sardjono, L. F. (2019). Tax policy design for homestay in tourism village: Supply side tax policy perspectives. *Tourism Development Centre International Conference*, 49-55.

วาทกรรมความงาม ผู้ตกเป็นเหยื่อ ผลิตภัณฑ์ด้านความงามจากการซื้อขายออนไลน์* From Beauty Discourse to Victimization on Beauty Products Trading Via Online Shopping

จิตลดา สุจิตต์**

Jitlada Suchitt

■ บทคัดย่อ

บทความนี้รวบรวมและนำเสนอข้อมูลทางวิชาการเกี่ยวกับวาทกรรมความงามในสังคมไทยและสื่อสังคมออนไลน์ ในความเกี่ยวข้องกับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านช่องทางออนไลน์ที่กำลังเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนี้ หากมองในเชิงการตลาดและธุรกิจ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านช่องทางของสื่อสังคมออนไลน์จัดว่าเป็นช่องทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพและมีแนวโน้มในการเจริญเติบโตสูง แต่หากมองในเชิงสังคมและอาชญากรรม มีภัยอะไรบ้างที่แฝงมากับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านช่องทางของสื่อสังคมออนไลน์เหล่านี้ แล้วจะมีแนวทางป้องกันภัยประเภทนี้ได้หรือไม่อย่างไร

คำสำคัญ : วาทกรรมความงาม การตกเป็นเหยื่อ ผลิตภัณฑ์ด้านความงาม การซื้อขายออนไลน์

* บทความวิชาการนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์เรื่อง “การตกเป็นเหยื่อการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์”

** นิสิตหลักสูตรศิลปศาสตรดุษฎีบัณฑิต (อาชีววิทยาและงานยุติธรรม) คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

■ Abstract

In this article, academic information about the discourse on beauty in Thai society and social media in connection with popular online trading of beauty products were collected and expressed. In the aspect of marketing and business, beauty products trading via social media is an effective marketing channel and tends to be increasingly growing. On the other hand, in social and crime aspects, types of danger which can possibly arise from online trading of beauty products and the prevention of the danger are yet to be considered.

Keywords : Beauty Discourse, Victimization, Beauty Products, Trading, Online Shopping

■ บทนำ

สภาวะทันสมัยของโลกในปัจจุบัน พัฒนาการด้านเทคโนโลยีได้ส่งผลให้เกิดความก้าวหน้าและนวัตกรรมใหม่ๆ ขึ้นจำนวนมาก มนุษย์มีการใช้และพึ่งพาความก้าวหน้าจากเทคโนโลยีเพื่อความสะดวกรวดเร็วในการทำธุรกรรมต่างๆ เพิ่มขึ้น อาทิ การติดต่อสื่อสารที่สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้น การพัฒนาประสิทธิภาพในการทำงาน การเลือกบริโภคสินค้าและบริการ การดำรงชีวิตประจำวันที่มีความสะดวกสบายมากขึ้น มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น เทคโนโลยีต่างๆ จึงเข้ามามีอิทธิพลต่อมนุษย์เพิ่มมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ อีกทั้งมีแนวโน้มในการพัฒนา

ต่อไปอย่างไม่รู้ที่สิ้นสุด ทำให้เทคโนโลยีมีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินไปของโลก เกิดภาวะพึ่งพาเทคโนโลยีจนกลายเป็นสิ่งจำเป็นต่อชีวิตความเป็นอยู่ของมนุษย์มากยิ่งขึ้น ยากที่จะคาดการณ์และรู้เท่าทันปัญหาที่อาจเกิดจากการพึ่งพาเทคโนโลยี เนื่องจากการนำเทคโนโลยีมาใช้ อาจก่อให้เกิดผลต่อการพัฒนาในเชิงสร้างสรรค์ เช่น การพัฒนาทางวิชาการในสาขาต่างๆ ทางการแพทย์ การติดต่อสื่อสาร การคมนาคมขนส่ง ที่ก่อให้เกิดประโยชน์ต่อสังคมจำนวนมาก ในทางตรงข้ามการใช้เทคโนโลยี อาจก่อให้เกิดผลในทางลบได้จากการกระทำผิดโดยอาศัยเทคโนโลยีมาเป็นตัวช่วยในการประกอบอาชญากรรม ด้วยเหตุนี้รูปแบบของการประกอบอาชญากรรมปัจจุบันจึงได้เปลี่ยนแปลงไปจากอาชญากรรมดั้งเดิม (conventional crime) มาสู่อาชญากรรมรูปแบบใหม่ที่เรียกว่า อาชญากรรมทางเทคโนโลยี (technology crime) อาชญากรรมคอมพิวเตอร์ (computer crime) อาชญากรรมทางอินเทอร์เน็ต (internet crime) และอาชญากรรมไซเบอร์ (cyber crime) ซึ่งรูปแบบการกระทำผิดของอาชญากรรมทางเทคโนโลยีนี้มีหลายประเภท เช่น การกระทำความผิดต่อข้อมูลหรือระบบคอมพิวเตอร์โดยตรง เช่น การขโมยข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต การก่อวินาศกรรมระบบสาธารณูปโภค ไปจนถึงการใช้คอมพิวเตอร์เป็นเครื่องมือในการกระทำความผิด เช่น การเผยแพร่ข้อมูลที่ไม่เหมาะสม การฉ้อโกงออนไลน์ การพนันออนไลน์แก๊งรักหลอกออนไลน์หรือ Romance Scam แก๊งคอลเซ็นเตอร์ (call center gang) เป็นต้น โดยรูปแบบของอาชญากรรมทางเทคโนโลยีนี้ จะมีความซับซ้อนกว่าอาชญากรรมแบบดั้งเดิม มีการทำงานที่มีการวางแผนมากขึ้น บางกรณี

อาจกระทำในรูปแบบขององค์กรอาชญากรรม อีกทั้งผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายไม่จำเป็นต้องมาเจอกันซึ่งหน้าอย่างอาชญากรรมในรูปแบบเก่า ๆ ผู้กระทำความผิดสามารถอยู่ที่ใดในโลกก็ได้ แล้วก่ออาชญากรรมผ่านเครือข่ายเทคโนโลยีเหล่านี้ ทำให้ยากต่อการติดตามตัวผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดี ความเสียหายที่เกิดขึ้นในแต่ละครั้งมักมีมูลค่าสูง และมีแนวโน้มว่าอาชญากรรมประเภทนี้ จะยังคงปรากฏให้เห็นอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งมีการพัฒนารูปแบบอาชญากรรมใหม่ๆ ขึ้น ตามการพัฒนาของเทคโนโลยี เนื่องจากอาชญากรรมประเภทนี้ ผู้กระทำความผิดไม่มีความเกรงกลัวต่อการถูกติดตามตัวมาดำเนินคดี เพราะการกระทำความผิดสามารถกระทำผ่านระบบอินเทอร์เน็ตจากที่ใดก็ได้หรือแม้แต่การกระทำจากประเทศหนึ่งที่เกิดความเสียหายกับผู้ที่อยู่ในอีกประเทศหนึ่ง

ประเทศไทยได้พยายามผลักดันให้มีการขับเคลื่อนเศรษฐกิจของประเทศ ด้วยการใช้เศรษฐกิจดิจิทัล (digital economy) คือ เศรษฐกิจที่กิจกรรมทางเศรษฐกิจอาศัยเทคโนโลยีสารสนเทศหรือไอที (ซึ่งมีอินเทอร์เน็ตเป็นหลัก) เป็นปัจจัยสำคัญ E-Commerce หรือการค้าขายกันทางอินเทอร์เน็ตคือลักษณะหนึ่งของ Digital Economy (วรากรณ์ สามโกเศศ, 2558) เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน รวมทั้งด้านการซื้อขายสินค้า ปัจจุบันพฤติกรรมกรรมการซื้อขายสินค้าของประชาชนเปลี่ยนแปลงไปค่อนข้างมาก จากเดิมที่ผู้ซื้อจะต้องเดินทางไปเลือกซื้อสินค้าถึงร้านค้า หรือห้างสรรพสินค้าต่างๆ ด้วยตนเอง เท่านั้น ก็ได้มีการนำเทคโนโลยีมาส่งเสริมธุรกิจ E-Commerce หรือการซื้อขายสินค้าออนไลน์

ซึ่งได้เพิ่มความสะดวกสบายแก่ผู้ซื้อ ทั้งความรวดเร็ว มีตัวเลือกในสินค้าและบริการที่หลากหลาย ลดค่าใช้จ่ายในการเดินทางเพราะมีบริการส่งสินค้า ทำให้ธุรกิจซื้อขายสินค้าออนไลน์ได้รับความนิยมอย่างสูงและมีแนวโน้มที่จะเติบโตต่อไป ทางด้านผู้ขายเองก็สามารถนำประโยชน์จากเทคโนโลยีมาใช้ในการสร้างร้านค้าออนไลน์ ซึ่งช่วยให้ประหยัดค่าใช้จ่ายในการสร้างหน้าร้าน การจัดตกแต่งภายในร้าน การโฆษณา ค่าใช้จ่ายการจัดเก็บสินค้า การกระจายสินค้า การหาทำเลทองในการค้าขาย และค่าดำเนินงานอื่นๆ ได้ จึงเปิดโอกาสให้ผู้ขายขนาดกลางและขนาดเล็ก มีโอกาสเข้าสู่ตลาดได้มากขึ้น เนื่องจากไม่ต้องใช้เงินลงทุนสูง ความเสี่ยงน้อย อีกทั้งผู้ขายสามารถโฆษณาขายสินค้าได้ตลอดเวลาและขยายการขายสินค้าหรือบริการไปยังกลุ่มลูกค้าในพื้นที่ห่างไกลรวมไปถึงในต่างประเทศได้อีกด้วย แม้ธุรกิจ E-Commerce จะสร้างประโยชน์ให้กับผู้ซื้อและผู้ขายดังที่กล่าวมาข้างต้น แต่ธุรกิจ E-Commerce ยังถือเป็นสิ่งใหม่และมีข้อจำกัดในการใช้หลายประการ ไม่ว่าจะเป็นด้านความปลอดภัยของข้อมูลส่วนตัวของผู้ซื้อและผู้ขาย ความน่าเชื่อถือของระบบออนไลน์ในการชำระเงิน รวมถึงความกังวลว่าการติดต่อค้าขายที่กระทำอยู่นั้นถูกกฎหมายหรือไม่ ผู้ขายหรือผู้ซื้อที่มีตัวตนจริงหรือไม่ หรือมีสินค้าที่ต้องการซื้อจริงหรือไม่ ข้อจำกัดเหล่านี้จึงกลายมาเป็นช่องทางใหม่ให้มิจฉาชีพใช้กระทำความผิด เช่น ผู้ขายส่งสินค้าและผู้ซื้อไม่โอนเงินค่าสินค้าให้กับผู้ขาย หรือผู้ซื้อโอนเงินค่าสินค้าให้กับผู้ขายแล้ว แต่ไม่ได้รับสินค้า หรือสินค้าที่ได้รับไม่ตรงกับสินค้าที่สั่งซื้อ หรือกลอุบายอื่นๆ ในการหลอกลวงขายสินค้า

จากวิกฤตการณ์การแพร่ระบาดที่เกิดขึ้นทั่วโลกของไวรัสโคโรนาสายพันธุ์ใหม่ (โควิด-19) ประเทศไทยได้มีมาตรการในการสกัดกั้นการแพร่ระบาดของโรค ซึ่งมาตรการเหล่านี้ได้ส่งผลให้ธุรกิจหลายประเภทต้องหยุดชะงักหรือปิดตัวลงเป็นจำนวนมาก แต่สถานการณ์ที่เกิดขึ้นนี้ได้เปิดโอกาสให้ธุรกิจซื้อขายสินค้าออนไลน์เติบโตมากขึ้น ขณะเดียวกัน มีงานวิจัยได้ใช้ช่องทางการซื้อขายสินค้าออนไลน์เป็นโอกาสในการฉ้อโกงด้วย เป็นที่น่าสนใจว่า แม้ในยามวิกฤติเศรษฐกิจ เครื่องสำอางยังเป็นหนึ่งในสินค้าขายดีออนไลน์ (รัตนชัย ม่วงงาม, 2564) เพราะเป็นสินค้าที่ขายง่าย ตลาดยังคงมีความต้องการเสมอ ธุรกิจเครื่องสำอางจึงยังคงมีการเจริญเติบโตและมีมูลค่าสูงอย่างต่อเนื่องอยู่ในตลาด ขณะเดียวกันเราก็ไม่อาจปฏิเสธได้ว่า ธุรกิจที่ได้รับความนิยมย่อมเป็นตัวดึงดูดมีงานวิจัยเช่นกัน ธุรกิจการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามที่ได้รับความนิยมในปัจจุบันจึงปรากฏให้เห็นการร้องเรียนจากผู้บริโภคด้วยมูลค่าความเสียหายที่มีไม่น้อย

ปัญหาการตกเป็นเหยื่อการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์และแนวโน้มของความรุนแรงของอาชญากรรมในอนาคตจากการเติบโตของธุรกิจประเภทนี้จึงเป็นปัญหาที่ไม่ควรมองข้ามเพราะเป็นเรื่องที่พบเห็นได้บ่อยและใกล้ตัวประชาชน หากยังคงมีอัตราอาชญากรรมที่สูงขึ้นย่อมส่งผลกระทบต่อความมั่นคงของสังคม นอกจากนี้การใช้ผลิตภัณฑ์ด้านความงามที่ไม่มีคุณภาพอาจส่งผลเสียต่อสุขภาพและความปลอดภัยในร่างกาย ชีวิตรวมถึงผลกระทบต่อสภาพจิตใจ การดำรงชีวิตของผู้ตกเป็นเหยื่อด้วย

■ วัตถุประสงค์

บทความวิชาการฉบับนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมและนำเสนอแนวคิดทางวิชาการเกี่ยวกับวาทกรรมความงามในสังคมไทยและสื่อสังคมออนไลน์ ในความเกี่ยวข้องกับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านช่องทางออนไลน์ที่กำลังเป็นที่นิยมอยู่ในขณะนี้ หากมองในเชิงการตลาดและธุรกิจ การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านช่องทางของสื่อสังคมออนไลน์จัดว่าเป็นช่องทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพและมีแนวโน้มในการเจริญเติบโตอย่างต่อเนื่อง แต่หากมองในเชิงสังคมและอาชญากรรม มีภัยอะไรบางอย่างที่แฝงมากับการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านช่องทางของสื่อสังคมออนไลน์นั้น เพื่อที่เราจะได้ทำความเข้าใจกับปัญหาที่เกิดขึ้นและนำไปสู่การแสวงหาแนวทางป้องกันภัยจากอาชญากรรมประเภทนี้ต่อไป

1. วาทกรรมความงามในสังคมไทย

พูดถึงเรื่องของ ความสวย หรือ ความงาม คงไม่มีใครสามารถนิยามได้ว่า อะไร คือ ความสวย หรือแบบไหนที่เรียกว่างาม เพราะเป็นเรื่องของทัศนคติ ทัศนียภาพส่วนบุคคล ที่แต่ละคนจะมีความชอบและมุมมองที่ไม่เหมือนกัน และยังแตกต่างกัน ในแต่ละยุค แต่ละสังคม แต่ละวัฒนธรรม นอกจากนี้ สิ่งที่จะเรียกว่าสวยหรืองาม ยังคงถูกกำหนดขึ้นผ่านบริบทมากมายในสังคมตามแต่ละวัตถุประสงค์ของการวางค่านิยมในเรื่องนั้น ๆ จากสำนวนไทยโบราณ “โก่งงามเพราะขน คนงามเพราะแต่ง” สะท้อนให้เห็นว่าสังคมไทยตั้งแต่ในยุคเก่าได้ให้คุณค่าความงามกับผู้หญิง ว่าจะต้อง

มีการปรุงแต่ง ดูแลตัวเองให้ดูดี สวยงาม เหมาะสมอยู่เสมอ และ “นารีมีรูปเป็นทรัพย์” ที่แสดงให้เห็นถึงการให้ค่าของสตรีที่ความงาม โดยในนวนิยายเรื่อง บ่วงบาป บทประพันธ์ของ “อัจฉริยา” ได้ให้ความหมายสำนวนนี้ไว้ว่า “เมื่อเทียบกับทุนทั้งหมดที่สตรีไทยในอดีตได้สั่งสมมา เรือนร่างและหน้าตา คือต้นทุนที่สำคัญที่สุดของผู้หญิง ที่จะใช้ผลิตออกนอกผลและพิชิตชัยเหนือบุรุษเพศทั้งปวงได้” (สมสุข หินวิมาน, 2556) เหล่านี้ จึงสามารถบ่งบอกได้ว่า การให้คุณค่าความสวยงามกับผู้หญิง เป็นสิ่งที่มีในสังคมไทยมาเป็นเวลานานแล้ว

ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวิวัฒนาการวาทกรรมความงามของผู้หญิงไทยเปลี่ยนไปตามบริบทของสังคม ตามยุคสมัยที่เปลี่ยนไป จากการศึกษาของกชกรณ เสรีฉันทฤกษ์ (2551) พบว่ามาตรฐานความงามของผู้หญิงในสังคมไทยภายใต้มุมมองพหุมิติ คือ เชื้อชาติ ชนชั้น วัฒนธรรม และเพศสภาพ ความก้าวหน้าทางการสื่อสารเทคโนโลยี และการเจริญเติบโตของอุตสาหกรรมทั่วโลก ส่งผลให้ผู้หญิงในสังคมไทยมีความคิดและการให้คุณค่าแก่ความงามที่แตกต่างหลากหลาย อย่างไรก็ตาม กชกรณ ยังกล่าวถึงอิทธิพลและค่านิยมของวัฒนธรรมบริโภคนิยม โดยสื่อโฆษณาซึ่งผลิตออกขาย และกระตุ้นเร้าการบริโภค ภาพลักษณ์ความงามของผู้หญิงอย่างไม่สิ้นสุด จนส่งอิทธิพลต่อการให้คุณค่าต่อความงามของผู้หญิงไทย อีกทั้งยังได้สร้างการยอมรับต่อภาพลักษณ์ของความงามที่เลือกสรรมานำเสนอ และโน้มน้าวให้ผู้หญิงคล้อยตามและขานรับ ภาพลักษณ์ดังกล่าวอีกด้วย (กชกรณ เสรีฉันทฤกษ์, 2551)

บทความ วาทกรรม “ความสวย” และการต่อรองอัตลักษณ์ วัฒนธรรมบริโภคของ ชุ่นใจ เจียมบุญระกุล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเพื่อทำความเข้าใจเรื่อง “ความสวย” ของผู้หญิงในฐานะที่เป็นสิ่งประกอบสร้างทางสังคม จากการศึกษาพบว่า เด็กสาวผู้ให้ข้อมูลหลักไม่ได้เป็นเพียงเหยื่อของสินค้าเพื่อความงามต่าง ๆ เพียงอย่างเดียว แต่เลือกที่จะบริโภคความรู้เรื่องการสร้างความสวยในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งความรู้ด้านการดูแลสุขภาพ ร่างกาย การใช้ผลิตภัณฑ์เสริมอาหาร และการเลือกวิถีการศัลยกรรมความงามเพื่อให้ร่างกายงดงามตามสมัยนิยม อีกทั้งเพื่อการสร้างความเป็นตัวตนหรืออัตลักษณ์เรื่องความงามที่สอดคล้องกับค่านิยมทางสังคม

นักสตรีนิยมสาย radical หลายคนมองว่าการยอมรับวาทกรรมความสวยซึ่งกำหนดโดยผู้ชาย ยังนำไปสู่การตกหลุมพรางของบริโภคนิยมซึ่งทำให้ผู้หญิงติดกับดักอยู่ในการบริโภคเครื่องสำอางและเสื้อผ้าที่มีราคาแพง เพียงเพื่อทำให้ตนเองเป็นที่พึงพอใจของผู้ชาย ผู้ศึกษาพยายามแสดงให้เห็นว่า โดยแท้จริงแล้ว จุดประสงค์หลักของวัยรุ่นหญิงเหล่านี้คือการได้รับการศึกษาในระดับมหาวิทยาลัยที่จะเป็นใบเบิกทางไปสู่ความก้าวหน้าและมั่นคง โดยที่มีความสวยเป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งในวิถีชีวิตของเด็กสาวเหล่านี้ด้วย

ในท้ายที่สุด ประเด็นเรื่องความสวยอาจถูกมองว่าไม่ใช่เรื่องประเด็นทางวิชาการ แต่หากมองในอีกแง่หนึ่งความสวยเป็นวาทกรรมที่ทรงอำนาจอย่างหนึ่ง ซึ่งมักเป็นสิ่งที่สังคมชายเป็นใหญ่เป็นผู้กำหนด เป็นสิ่งที่มีอิทธิพลที่ผู้หญิงส่วนใหญ่พยายามปฏิบัติตัวในชีวิตประจำวัน

ให้สอดคล้องกับมาตรฐานที่พวกเขาสัมผัสเข้าไป ทั้งโดยรู้ตัวและไม่รู้ตัว ในแง่นี้ก็ทำให้สามารถมองเห็นว่าประเด็นว่าททกรรมความสวยเป็นประเด็นที่ซ่อนความสัมพันธ์หญิงชายไว้อย่างซับซ้อนและแนบเนียนยิ่งนัก (อุ๋นใจ เจียมบุรณะกุล, 2549)

ด้วยค่านิยมในการให้คุณค่าต่อความงามของผู้หญิง อันจะส่งผลต่อการมีตัวตนและโอกาสทางสังคม ทำให้ผู้คนจำนวนมากพยายามดูแลตนเองให้ดูดีที่สุดอยู่เสมอ เมื่ออุปสงค์ต่อผลิตภัณฑ์ด้านความงามมีสูงขึ้น ย่อมนำมาซึ่งการเจริญเติบโตของธุรกิจประเภทผลิตภัณฑ์ความงาม ดังจะเห็นได้จากความหลากหลายของผลิตภัณฑ์ด้านความงามที่มีให้เห็นเป็นจำนวนมากในท้องตลาดและทุกช่องทางของการจำหน่าย โดยเฉพาะการซื้อขายออนไลน์ที่ทำให้การซื้อขายสินค้ามีความสะดวกง่ายดายมากยิ่งขึ้น ในขณะที่ความหอมหวานจากมูลค่าของธุรกิจด้านความงาม จึงย่อมนำมาซึ่งการหาช่องทางแสวงหาผลประโยชน์ของมิฉฉาชีพในรูปแบบต่างๆ ดังที่ปรากฏให้เห็นเป็นข่าวอยู่เป็นประจำ อย่างกรณีข่าวดังเมื่อปี พ.ศ. 2561 มีการจับกุมเจ้าของและผู้เกี่ยวข้องเครือข่ายบริษัทผู้ผลิตอาหารเสริมและเครื่องสำอางชื่อดังที่มีพฤติการณ์ที่ผิดกฎหมาย ผลิตสินค้าไร้คุณภาพ สวมเครื่องหมาย ออย. มีการใช้ศิลปินดาราคงดังโฆษณาอวดอ้างเกินจริง ถือเป็นคดีที่สร้างผลกระทบในวงกว้าง ทั้งในด้านตัวเลขผู้เสียหายที่มีจำนวนมาก และมูลค่าความเสียหายกว่า 100 ล้านบาท ซึ่งเจ้าหน้าที่ได้ทำการตรวจสอบโรงงานผลิตอาหารเสริมความงามพบว่า โรงงานดังกล่าวไม่มีใบอนุญาตการประกอบกิจการโรงงาน และพบเอกสารสำหรับ

ติดผลิตภัณฑ์ในลักษณะปลอมเครื่องหมาย ออย. พบผลิตภัณฑ์จำนวนมากที่การผลิตไม่ได้มาตรฐาน วัตถุดิบวางเรียงเลอะเทอะสกปรก ส่วนสารประกอบต่างๆ ของผลิตภัณฑ์ก็พบว่า มีปัญหาเช่นกัน ทั้งต้นทุนการผลิตที่ราคาต่ำมาก แต่กลับจำหน่ายในราคาที่สูงกว่าทุนหลายเท่าตัว และสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา (อย.) ตรวจสอบว่า มีสินค้าในเครือไม่ขึ้นทะเบียนหลายรายการและอีกหลายรายการสถานที่ผลิตไม่ตรงตามที่จัดแจ้ง จึงสั่งระงับการผลิตและห้ามขาย รวมทั้งสิ้น 266 รายการ พร้อมเพิกถอนใบรับจดทะเบียน เรียกเก็บสินค้าคืนเพื่อทำลายและจัดการเอาผิดทางกฎหมาย และจากเหตุการณ์ดังกล่าว ได้เป็นกรณีศึกษาให้เห็นว่า แม้สินค้าจะมาจากบริษัทที่ไม่เคยเป็นที่รู้จักมาก่อน แต่การลงทุนในการทำตลาดโดยการจ้างดาราแถวหน้าของวงการ เซเลบริตี้ บล็อกเกอร์ และเหล่าอินฟลูเอนเซอร์ จำนวนมากในการช่วยกันรีวิวสินค้าเพื่อให้เป็นจุดสนใจ เป็นที่รู้จัก และสร้างความน่าเชื่อถือจากกลุ่มเป้าหมายบนโซเชียลมีเดีย จนสามารถสร้างยอดขายหลักสิบล้านบาทได้ในเวลาเพียง 6 ปีเท่านั้น อย่างไรก็ตาม จากการตรวจสอบข้อมูลเพิ่มเติมพบว่า เครือข่ายบริษัทดังกล่าวได้มีการยื่นขอจดทะเบียนถูกต้อง ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 โดยมีทุนจดทะเบียนหนึ่งล้านบาท และมีการหลบเลี่ยงภาษีอีกด้วย (ผู้จัดการสุดสัปดาห์/MGR Online, 2561)

2. สื่อสังคมออนไลน์ (social media)

สื่อสังคมออนไลน์ หรือ โซเชียลมีเดีย (social media) คือ สื่อต่างๆ ที่ผู้ใช้อินเทอร์เน็ตสามารถใช้เป็นสื่อกลางในการสนทนาแลกเปลี่ยนประสบการณ์ซึ่งกันและกัน ประเภทของโซเชียล

มีเดียมีการจัดแบ่งออกเป็นหลายประเภท เช่น ประเภทสื่อสิ่งพิมพ์ (publish) ได้แก่ Wikipedia, Blogger เป็นต้น ประเภทสื่อแลกเปลี่ยน (share) ได้แก่ YouTube, Flickr, Slide Share เป็นต้น ประเภทสื่อสนทนา (discuss) ได้แก่ MSN, Skype, Google Talk เป็นต้น นอกจากนี้ ยังมีเครือข่ายสังคมออนไลน์หรือที่เรียกกันว่า Social Network ได้แก่ Facebook, Twitter, Blogger, Hi5, Tagged, LinkedIn, Google+, Line เป็นต้น

สื่อสังคมออนไลน์ หรือ โซเชียลมีเดีย เกิดจากความต้องการของมนุษย์ในการติดต่อสื่อสารหรือมีปฏิสัมพันธ์กัน จากพัฒนาการของเว็บไซต์ในอดีต ยุคเว็บ 1.0 เป็นเว็บในยุคเริ่มต้น ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารในแบบสื่อสารทางเดียว (one way communication) เป็นเว็บที่แสดงเนื้อหาอย่างเดียว ผู้เข้าชมแต่ละคนไม่สามารถติดต่อหรือโต้ตอบกันได้ เช่นเดียวกับสื่อกระแสหลักอื่นๆ เช่น หนังสือพิมพ์วิทยุและโทรทัศน์ ต่อมาเข้าสู่ยุค 2.0 เป็นเว็บในปัจจุบันที่มีการใช้อินเตอร์เน็ตเพื่อเขียนบล็อก (blog), แชร์รูปภาพ, ร่วมเขียนวิกิ (wiki), แสดงความคิดเห็น (post comment), พูดคุย ถกเถียง นินทา ประจาน ใส่ร้าย ทั้งจากเจ้าของเว็บไซต์หรือจากคนที่เข้ามาใช้งานเว็บไซต์ได้มีการพัฒนาเว็บไซต์ที่เรียกว่า web application ซึ่งเป็นเว็บไซต์ ที่มีแอปพลิเคชันหรือโปรแกรมต่างๆ ที่มีการโต้ตอบกับผู้ใช้จำนวนมากขึ้น ผู้ใช้งานแต่ละคนสามารถโต้ตอบกันได้ผ่านหน้าเว็บยุคนี้ก็จะให้ความสำคัญกับผู้ใช้ชมเว็บไซต์โดยที่ผู้เข้าชมเว็บไซต์จะมีส่วนร่วมต่อเว็บไซต์มากขึ้น ไม่ใช่แค่เข้ามาชมเว็บไซต์ที่เจ้าของเว็บจัดทำขึ้นเท่านั้น ผู้เข้าชมเว็บไซต์สามารถสร้างข้อมูล (content) ของเว็บไซต์ขึ้นมาได้เองหรือสามารถกำหนดคำสำคัญของเว็บไซต์ที่เกี่ยวข้องข้อมูล

(tag content) ทำให้ข้อมูลในเว็บไซต่นั้นมีการ update และพัฒนา ปรับปรุง อย่างรวดเร็ว กลายเป็นเว็บไซต์ที่มีรูปแบบของการสื่อสารเป็นแบบสองทาง (two way communication) สำหรับเว็บ 3.0 เป็นเว็บในยุคอนาคตอันใกล้ที่จะมีการพัฒนาการต่อจากเว็บ 2.0 ความแตกต่างคือสร้างความฉลาดเทียมให้กับสิ่งไม่มีชีวิตใช้เป็นเครื่องมือช่วยคาดการณ์พฤติกรรม วิเคราะห์ความต้องการของมนุษย์ นอกจากนี้ ยังมีการคาดการณ์เทคโนโลยีเว็บไปถึงเว็บ 4.0 ซึ่งมีการเรียกกันว่า "A Symbiotic web" คือ เว็บที่ทำงานแบบ Artificial Intelligence (AI) ที่ฉลาดมากยิ่งขึ้น โดยคอมพิวเตอร์สามารถคิดเองได้ สามารถที่จะตอบสนองหรือตัดสินใจได้ว่าจะ load ข้อมูลอะไรจากไหน (ศักดิ์อนันต์ อนันตสุข, 2557)

สิ่งที่ทำให้โซเชียลมีเดียได้รับความนิยมเนื่องจากสื่อเหล่านี้เป็นเครือข่ายความสัมพันธ์เสมือนที่ตอบสนองกับการสร้างสายสัมพันธ์ ผู้ใช้สามารถโยนโยไปพบเจอกับบุคคลอื่นๆ ที่ทั้งเคยรู้จัก และไม่เคยรู้จักมาก่อน ที่มีความสนใจในเรื่องเดียวกัน สามารถเชื่อมโยงเพื่อนของเราเข้ากับเพื่อนของเขา สามารถสร้างสรรค์สังคมใหม่ๆ ให้กับทุกคน ตอบสนองการติดต่อสื่อสารทั้งในระดับปัจเจก ไปจนถึงระดับการสื่อสารกับองค์กร ผู้บริหารองค์กรขนาดใหญ่จะสามารถสื่อสารกับคนในองค์กรจำนวนมากได้อย่างมีประสิทธิภาพ ภายในเวลาเดียวกันสามารถเชื่อมโยงการสื่อสารภายในองค์กรและภายนอกองค์กรเข้าด้วยกันได้อย่างมีประสิทธิภาพโดยไม่จำเป็นต้องรู้จักกันมาก่อน ไม่ต้องมีการเดินทางมาพบปะกันโดยตรง นอกจากนี้ความสัมพันธ์ดังกล่าวยังสามารถเชื่อมโยงให้ผู้คนในประเทศต่างๆ ทั่วโลกสามารถติดต่อสื่อสารกัน

ได้อย่างไร้พรมแดน และเป็นการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ ด้วยเหตุนี้โซเชียลมีเดียจึงได้รับความนิยมอย่างสูงจากผู้คนทั่วโลก ในระยะเวลาอันรวดเร็ว

ประโยชน์จากโซเชียลมีเดีย คือ ในด้านการติดต่อสื่อสารจะเป็นช่องทางที่มีประสิทธิภาพของผู้คนที่อยู่ห่างไกลกัน ให้สามารถสื่อสารเหมือนใกล้ชิดกันมากขึ้น ส่งข้อมูลในรูปแบบของสื่อชนิดต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นรูปภาพ เสียง วิดีโอ เพื่อให้การสื่อสารนั้นมีสาระ ความบันเทิง และน่าสนใจมากขึ้น สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ทั้งในการศึกษาและการทำงาน ทั้งในระดับปัจเจก และระดับองค์กร ในด้านการซื้อขายสินค้าผู้ขายสามารถนำเสนอสินค้า ผ่านเว็บไซต์และโซเชียลมีเดียต่าง ๆ และผู้ซื้อสามารถหาข้อมูลก่อนการซื้อขายสินค้า ตรวจสอบข้อมูลสินค้าจากความเห็น คำแนะนำ หรือ review สินค้า ซึ่งหากสินค้าไหนมีคำแนะนำจากผู้ซื้อรายอื่นว่าดี มักจะได้รับความนิยมจากผู้ซื้อ นอกจากนี้ ยังเป็นประโยชน์ต่อการตลาดและการขาย เนื่องจากโซเชียลมีเดียเป็นสื่อกลางที่มีเครือข่ายกว้างขวาง และเปิดกว้างเพื่อการสื่อสาร จึงเป็นสื่อที่มีศักยภาพในการเข้าถึงลูกค้าในวงกว้าง และด้วยศักยภาพแห่งโซเชียลมีเดียผู้ขายสามารถสร้างการติดตามแก่ผู้ซื้อเพื่อรักษาฐานผู้ซื้อไว้กับธุรกิจ และยังสามารถขยายการตลาดต่อไปได้เรื่อย ๆ

ด้วยประโยชน์ของโซเชียลมีเดียที่มีมากมายในหลากหลายวงการ ทำให้โซเชียลมีเดียได้รับความนิยมและมีจำนวนของผู้ใช้ที่สูงมากขึ้นในทุก ๆ ปี ขณะเดียวกันจำนวนของอาชญากรรมไซเบอร์ที่เกิดจากการใช้โซเชียลมีเดียก็สูงขึ้นเช่นกัน เมื่อเปรียบเทียบกับประเทศอื่น ๆ

คนไทยมีการใช้โซเชียลมีเดียจำนวนมาก และขณะเดียวกันก็มีจำนวนของคนไทยที่ตกเป็นเหยื่อจากอาชญากรรม โดยเกิดจากการใช้โซเชียลมีเดียสูงขึ้นเช่นเดียวกัน การเพิ่มขึ้นของจำนวนสมาร์ทโฟน และผู้ใช้งานอินเทอร์เน็ต-สมาร์ทโฟนย่อมส่งผลโดยตรงต่อการเพิ่มขึ้นของจำนวนผู้ใช้งานโซเชียลมีเดีย เหตุผลที่จำนวนของผู้ใช้อินเทอร์เน็ตมีการเติบโตอย่างรวดเร็ว เนื่องมาจาก “สมาร์ทโฟน (smartphone)” ที่ปัจจุบันมีราคาถูก ไม่แพงออกมาวางจำหน่ายมากมายหลากหลายแบรนด์ ทำให้ใคร ๆ ก็สามารถมีสมาร์ทโฟนเพื่อเข้าถึงอินเทอร์เน็ตได้ง่าย และสะดวกขึ้น

จากรายงานผลการสำรวจพฤติกรรมผู้ใช้อินเทอร์เน็ตในประเทศไทย ปี พ.ศ. 2563 ของ ETDA พบว่า ผู้ตอบแบบสำรวจฯ ใช้อินเทอร์เน็ตเฉลี่ยวันละ 11 ชั่วโมง 25 นาที ในปี พ.ศ. 2563 เพิ่มขึ้นจากปี พ.ศ. 2562 ถึง 1 ชั่วโมง 3 นาที โดยปีแรกที่ ETDA เริ่มทำผลสำรวจ คือ ปีพ.ศ. 2556 คนไทยใช้เน็ตเฉลี่ยเพียงวันละ 4 ชั่วโมง 36 นาทีเท่านั้น คิดเป็นอัตราการเติบโตที่เพิ่มขึ้นถึง 3 เท่าตัว สำหรับกิจกรรมออนไลน์ยอดนิยม 10 อันดับแรก ได้แก่ (1) ใช้ Social Media เช่น Facebook, LINE, Instagram คิดเป็น 95.3% (2) ดูโทรทัศน์/ดูคลิป/ดูหนัง/ฟังเพลงออนไลน์ คิดเป็น 85.0% (3) การค้นหาข้อมูล คิดเป็น 82.2% (4) การติดต่อสื่อสารออนไลน์ทั้งการโทรศัพท์และพูดคุย (chat) คิดเป็น 77.8% (5) การรับ-ส่งอีเมล คิดเป็น 69.0% (6) การซื้อสินค้าออนไลน์ คิดเป็น 67.3% (7) การอ่านข่าว/บทความ/หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (e-Book) คิดเป็น 64.2% (8) การเรียนออนไลน์ (e-Learning) คิดเป็น 57.5% (9) การเล่นเกมออนไลน์ คิดเป็น 56.8% และ (10) การทำธุรกรรมทางการเงินออนไลน์ คิดเป็น

56.5% ส่วนการใช้สื่อสังคมออนไลน์ พบว่า Facebook, YouTube และ LINE ยังคงเป็นสื่อสังคมออนไลน์ที่ครองใจคนไทยอย่างต่อเนื่อง โดยผู้ตอบแบบสำรวจฯ ยกให้ Facebook เป็นอันดับที่หนึ่ง คิดเป็น 98.29 รองลงมาคือ YouTube คิดเป็น 97.5% และ LINE คิดเป็น 96.0% นอกจากนี้ยังพบว่า ผู้ตอบแบบสำรวจฯ นิยมขายสินค้า/บริการทางออนไลน์ผ่าน Facebook Fanpage มากที่สุด คิดเป็น 64.7% รองลงมา คือ Shopee, Instagram, LINE และ Lazada คิดเป็น 47.5%, 40.8%, 39.4% และ 29.4% ตามลำดับ ทั้งนี้ ช่องทาง Social Commerce นั้นได้รับความนิยมในหมู่ผู้ขาย เพราะสามารถเริ่มต้นสมัครเข้าใช้งานได้ง่าย มีทั้งแบบเสียค่าใช้จ่าย และไม่เสียค่าใช้จ่าย ในการขายสินค้า (สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์, 2564)

จากข้อมูลดังกล่าวจึงสะท้อนให้เห็นว่า คนไทยจำนวนมาก พึ่งพาโซเชียลมีเดียและมีการใช้งานในแต่ละวัน เป็นจำนวนชั่วโมงที่สูง ซึ่งย่อมหมายความว่าโอกาสการตกเป็นเหยื่อทางอาชญากรรมไซเบอร์ย่อมสูงไปด้วย นอกจากนี้ จากตัวเลขสถิติการรับเรื่องร้องเรียนผ่าน 1212 ของศูนย์ช่วยเหลือและจัดการปัญหาออนไลน์ 1212 ETDA ภาพรวมปริมาณเรื่องร้องเรียน ปีพ.ศ. 2564 พบว่า จำนวนเรื่องร้องเรียนเพิ่มขึ้นต่อเนื่องทุกปี ภาพรวมปริมาณเรื่องร้องเรียน ปีพ.ศ. 2564 ได้รับเรื่องร้องเรียนจำนวน 54,348 เรื่อง เมื่อเทียบจากปีพ.ศ. 2563 มีจำนวน 44,159 กรณี เพิ่มขึ้น 20 กว่า เปอร์เซ็นต์ โดยในจำนวนเรื่องร้องเรียนดังกล่าว ประกอบด้วย (1) ปัญหาซื้อขายทางออนไลน์ จำนวน 37,584 (2) ปัญหาเว็บไซต์ผิดกฎหมาย 11,476 (3) ปัญหาอื่น ๆ หรือ

สอบถามข้อสงสัย 3,200 (4) ปัญหาภัยคุกคาม Cyber1,667 และ (5) ข้อสงสัยด้านกฎหมายไอซีที 421 เรื่อง (ศูนย์ช่วยเหลือและจัดการปัญหาออนไลน์ 1212 ETDA, 2565)

ดังนั้น สิ่งที่มีประโยชน์แม้จะมากเพียงใด หากมีการนำไปใช้อย่างไม่ถูกต้อง เหมาะสม ขาดความระมัดระวัง ย่อมเกิดผลเสียได้เช่นกัน ความก้าวหน้าทางด้านเทคโนโลยีจึงเปรียบเสมือนดาบสองคม นอกจากจะเป็นช่องทางการติดต่อสื่อสารที่มีประสิทธิภาพ เกิดประโยชน์ต่อธุรกิจจำนวนมากแล้ว ยังจะเป็นช่องทางให้มิจฉาชีพหาช่องทางในการกระทำความผิดจากจุดอ่อนที่มีอยู่ได้ การที่ผู้คนในสังคมมีแนวโน้มที่จะผูกตัวเองเข้ากับโลกไซเบอร์มากขึ้น ไม่ว่าจะเป็นการเลือกซื้อสินค้า การพูดคุย หรือแม้กระทั่งการทำธุรกิจ ส่งผลให้หลายคนละเลยและมองข้ามอันตรายของโลกไซเบอร์ไป สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ล้วนเป็นช่องว่างให้อาชญากรสามารถเข้ามาแสวงหาผลประโยชน์ด้วยวิธีการที่ผิดกฎหมาย โดยขาดความเกรงกลัว เพราะผู้กระทำผิดอาจจะอยู่ต่างประเทศหรือไม่ทราบแหล่งที่มาแน่ชัด มีความรู้ความเชี่ยวชาญในการใช้เทคโนโลยี มีความระมัดระวังตัว การตรวจสอบเป็นไปได้ยาก การติดตามเงินคืนก็ทำได้อย่างยากลำบาก และยากในการสืบหาเพื่อนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษ จึงทำให้อาชญากรทางไซเบอร์มีจำนวนสูงขึ้นมากและรูปแบบของอาชญากรรมทางไซเบอร์ได้มีปรากฏให้เห็นในรูปแบบใหม่ ๆ มากขึ้น มีความยุ่งยากและสลับซับซ้อนยิ่งขึ้น ก่อให้เกิดความเสียหายที่รุนแรงและลุกลามในวงกว้างอย่างรวดเร็ว จึงจำเป็นที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรร่วมมือกันหามาตรการการเพื่อสร้างความปลอดภัยในโลกไซเบอร์ที่จำนวนผู้ใช้

มีแนวโน้มจะสูงมากขึ้นตามการพัฒนาของเทคโนโลยี

3. ทฤษฎีทางอาชญาวิทยาที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมการซื้อขายสินค้าผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

3.1 ทฤษฎีกิจวัตรประจำวันหรือทฤษฎีปกตินิสัย (Routine Activity Theory)

หลักการสำคัญของทฤษฎีนี้ คือ อาชญากรรมเกิดจากองค์ประกอบ 3 ประการ คือ อาชญากรที่จะกระทำผิดเหยื่อที่เหมาะสมและการขาดความสามารถในการป้องกันทรัพย์สินหรือชีวิตร่างกาย ซึ่งสมมติฐานหลักของทฤษฎีนี้ คือ อัตราการเกิดเหี่ยวอาชญากรรมของบุคคลจะเพิ่มขึ้นเมื่อมีองค์ประกอบครบทั้งสามประการ (ผู้กระทำผิดเหยื่อหรือเป้าหมาย และการขาดความคุ้มครอง) นักวิชาการผู้ที่พัฒนาทฤษฎีนี้คือ ลอร์เรน โคเฮน และมาร์คัส เฟลสัน (Cohen & Felson, 1979) (ลอร์เรน โคเฮน และมาร์คัส เฟลสัน อ้างถึงใน พรชัย ชันดี, ทัศนพงศ์ พุตระกูล และจอมเดช ตรีเมฆ, 2558: 76) โดยทั้งโคเฮน และเฟลสัน ได้ให้ความหมายของปกตินิสัย (routine activity) คือ กิจวัตรหรือการกระทำใดของบุคคลที่ทำเป็นประจำ สม่ำเสมอ และหมายรวมถึงลักษณะของบุคคลที่อาจตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้ง่าย เช่น ผู้หญิง เด็ก คนชรา เป็นต้น ซึ่งการเกิดอาชญากรรมมักจะเกิดจากกิจวัตรหรือนิสัยของเหยื่อการกระทำที่ทำเป็นประจำ จึงส่งผลให้อาชญากรหรือผู้กระทำผิดอาศัยโอกาสเหล่านี้ในการประกอบอาชญากรรมในที่สุด (พรชัย ชันดี, ทัศนพงศ์ พุตระกูล และจอมเดช ตรีเมฆ, 2558)

ทฤษฎีนี้สามารถนำมาอธิบายกับการเกิดอาชญากรรมจากการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้าน

ความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ได้ทั้ง 3 องค์ประกอบ ดังนี้

1. อาชญากรที่จะกระทำผิด เนื่องจากความผิดประเภทนี้อาชญากรเป็นผู้มีความรู้ความชำนาญในการใช้เทคโนโลยีคอมพิวเตอร์และระบบสื่อออนไลน์ในการจำหน่ายสินค้าออนไลน์ และเทคนิคการตลาดออนไลน์เพื่อกระตุ้นความต้องการสินค้า นอกจากนี้ การกระทำผิดผ่านอุปกรณ์อิเล็กทรอนิกส์และช่องทางออนไลน์นั้น สามารถกระทำจากสถานที่ใดก็ได้ อาชญากรไม่ต้องแสดงตัว การเฝ้าติดตามการเคลื่อนไหวของเหยื่อผ่านทางระบบอินเทอร์เน็ตจึงไม่ใช่เรื่องยาก และการที่จะรู้ตัวผู้กระทำผิดมีความไม่ใช่เรื่องง่าย หากผู้กระทำผิดมีความระมัดระวังตัวและเตรียมการมาอย่างดี ความเสียหายทางด้านนี้จึงปรากฏให้เห็นอยู่เป็นประจำ

2. เหยื่อที่เหมาะสม คือ ผู้ที่ใช้สื่อออนไลน์ในการซื้อสินค้าเป็นประจำย่อมเพิ่มโอกาสในการตกเป็นเหยื่อมากขึ้น ประกอบกับการขาดความรู้ ความเข้าใจและความระมัดระวังในการเลือกซื้อสินค้า ความเท่าทันเล่ห์กลของมิจฉาชีพ การพิจารณาเลือกช่องทางในการชำระเงินความสามารถในการป้องกันตนเองและทรัพย์สินความสามารถในการเก็บพยานหลักฐานทางดิจิทัลตลอดจนความสามารถในการให้เบาะแสอาชญากรที่อาชญากรจะมีความระมัดระวังและเตรียมการมาแล้วอย่างดี หากบุคคลใดขาดความระมัดระวังเท่าที่ควรก็อาจตกเป็นเหยื่อได้

3. การขาดความสามารถในการป้องกันทรัพย์สินหรือชีวิตร่างกาย: การที่อาชญากรทางไซเบอร์เลือกเป้าหมายหรือเหยื่อจากช่องทางออนไลน์ เนื่องจากการติดตามตัวผู้กระทำ

ความผิดยังมีความยุ่งยาก กฎหมายที่มียังตามไม่ทันเทคโนโลยีใหม่ ๆ (กฎหมายที่มีอยู่ปัจจุบันยังไม่สามารถกำหนดโทษในการกระทำผิดรูปแบบใหม่จากการใช้เทคโนโลยีได้) การหาพยานหลักฐานยังมีขีดจำกัด ทำให้ฝ่ายบังคับใช้กฎหมายทำงานในส่วนป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางไซเบอร์ได้อย่างไม่เต็มประสิทธิภาพนัก

ภาพที่ 1 องค์ประกอบอาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่อ

ที่มา. จาก I research net, n.d.

ดังนั้น เมื่อมีอาชญากรออนไลน์ที่มีการเตรียมการมาอย่างดี โดยเฉพาะการกระทำผิดโดยปกปิดตัวตน ทำให้ยากต่อการติดตามจับกุม มีเหยื่อออนไลน์ที่เหมาะสม กล่าวคือ เป็นผู้ซื้อสินค้าออนไลน์ที่อาจขาดความระมัดระวังตัว หรือขาดความสามารถในการปกป้องตนเอง รวมไปถึงการรู้ไม่เท่าทันเล่ห์เหลี่ยมมิจฉาชีพ และการมีฝ่ายป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมทางไซเบอร์ตลอดจนการคุ้มครองผู้บริโภคจากการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามออนไลน์ที่ยังไม่สามารถทำงานได้อย่างเต็มที่ ทั้งในการ

ป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้น ความเสียหายจึงเกิดขึ้น จากแนวคิดทฤษฎีนี้ การลดอัตราการเกิดเหี่ยวอาชญากรรมในเรื่องนี้ ควรควบคุมองค์ประกอบที่พึงจะกระทำได้ คือ การลดโอกาสในการตกเป็นเหยื่อและการเพิ่มขีดความสามารถในการป้องกันความเสียหายจากการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามออนไลน์ โดยการให้ความรู้แก่ประชาชนในการเลือกซื้อสินค้าออนไลน์จากแพลตฟอร์มหรือร้านค้าออนไลน์ที่เชื่อถือได้และการใช้วิจารณญาณในการเลือกซื้อสินค้าที่ปลอดภัย นอกจากนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรเพิ่มบทบาทในการกำกับดูแลผู้ค้าออนไลน์ ทั้งการจัดระเบียบและตรวจสอบทั้งสินค้า ระบบการชำระเงิน การดูแล/ความรับผิดชอบต่อสินค้าหลังการขาย รวมถึงการมีมาตรการลงโทษทางกฎหมายอย่างจริงจัง หากพบว่ามีกระทำความผิดจริง

3.2 ทฤษฎีเทคโนโลยีสมัยใหม่ (The New Technology)

ทฤษฎีนี้เป็นทฤษฎีที่ชี้ให้เห็นถึงการตกเป็นเหยื่อจากการพึ่งพาความเจริญทางเทคโนโลยีสมัยใหม่ ว่ามีความเกี่ยวข้องกับ การเกิดอาชญากรรม เพราะการที่ต้องพึ่งพาเทคโนโลยีที่เป็นการอำนวยความสะดวก ความสำราญ การเข้าถึงข้อมูล หรือเพราะมีความจำเป็นต้องใช้ ย่อมทำให้ผู้คนสามารถนำไปใช้หาประโยชน์ในทางที่ผิด ขณะเดียวกันเทคโนโลยีก็ได้กลายเป็นแหล่งที่ส่งเสริมการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้เหมือนกัน มีบุคคลบางจำพวกหาประโยชน์จากเทคโนโลยีโดยการทำให้คนหนุ่มสาว ผู้ที่ขาดวุฒิภาวะและผู้ที่ได้รับเพียงสาต้องตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม อันเป็นผลมาจากเทคโนโลยีนั้น เกิดอาชญากรรมที่เรียกว่า

อาชญากรรมทางคอมพิวเตอร์และอินเทอร์เน็ต (cybercrime) (ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด, 2561) การตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมจากการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์นี้ มิอาจชี้พ้อได้ว่าภัยเทคโนโลยีใช้ในการหลอกลวงและหาช่องทางในการกระทำความผิด โดยการซื้อขายออนไลน์นี้สามารถกระทำได้ง่าย ไม่ต้องมีการลงทุนสูง ไม่ต้องมีหน้าร้าน ทำการตลาดผ่านสื่อออนไลน์ได้โดยไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายประกอบกับกระแสความนิยมของสังคมในการมองหาผลิตภัณฑ์ด้านความงาม ความต้องการสินค้าจึงมีแนวโน้มที่สูงขึ้น อีกทั้ง ผู้ซื้อ ผู้ขายไม่ต้องติดต่อกันโดยตรง ความสะดวกจากการใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่เหล่านี้จึงทำให้เกิดความสะดวกในการใช้งานในชีวิตประจำวัน ความง่ายในการสั่งซื้อสินค้า และนำไปสู่ความง่ายในการหาช่องทางก่ออาชญากรรมของมิอาจชี้พ้อ และหากผู้กระทำความผิดได้มีการวางแผนมาอย่างดี ก็จะสามารถหาเบาะแสของผู้กระทำความผิดและติดตามตัวมาดำเนินคดีได้ ดังนั้น เทคโนโลยีสมัยใหม่ที่อำนวยความสะดวกในชีวิตจึงเป็นทั้งปัจจัยในการตกเป็นเหยื่อสำหรับผู้ใช้งานที่ขาดความรู้เท่าทันและเป็นปัจจัยในการกระทำความผิดสำหรับอาชญากรที่มองหาช่องทางกระทำความผิดใหม่ๆ ด้วยเหตุนี้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องจึงควรบูรณาการร่วมกันในการกำกับดูแลผู้ค้าออนไลน์ จัดระเบียบการค้าแบบการทำงานเชิงรุก กล่าวคือ จัดให้มีการตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอในความน่าเชื่อถือของร้านค้าว่าขายสินค้าที่มีความปลอดภัยและไม่ใช้สินค้าปลอม ไม่โฆษณาเกินจริง ผู้ขายรับผิดชอบต่อผู้ซื้อหากพบว่าสินค้าที่ซื้อไปมีปัญหา มีช่องทางการชำระเงินที่ปลอดภัย

และชัดเจน เพื่อให้ช่องทางการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามออนไลน์ เป็นช่องทางที่สร้างความสะดวกแก่ผู้ซื้อและเป็นโอกาสทางธุรกิจแก่ผู้ขาย อันจะนำไปสู่การส่งเสริมเศรษฐกิจของประเทศอีกทางหนึ่งด้วย

4. อาชญากรรมจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ ในมุมมองของทฤษฎีทางสังคมวิทยา

จากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ส่งผลต่อบริบททางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป รูปแบบอาชญากรรมก็เปลี่ยนแปลงไปเช่นกัน โดยอาชญากรได้หันมาใช้ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีในการก่ออาชญากรรมด้วย จากเหตุอาชญากรรมที่เกิดจากการใช้สื่อสังคมออนไลน์ดังกล่าว อาจนำทฤษฎีทางสังคมวิทยา มาอธิบายได้ดังนี้

4.1 ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (symbolic interaction)

แนวคิดของ จอร์จ เฮอเบิร์ต มัด (George Herbert Mead) จอห์น ดิวอี้ (John Dewey) ทฤษฎีนี้มองสังคมในระดับจุลภาค และสนใจในชีวิตประจำวันของมนุษย์ การกระทำในสังคม การสื่อสาร การสร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบสัญลักษณ์ สัญลักษณ์ที่สำคัญที่สุดคือ ภาษา การตีความและการโต้ตอบ ถ้าไม่มีสัญลักษณ์ มนุษย์จะมีปฏิสัมพันธ์กันไม่ได้และไม่มีสังคมเกิดขึ้นมา สัญลักษณ์ร่วมที่มนุษย์ในสังคมตีความร่วมกัน ทำให้มนุษย์มีปฏิสัมพันธ์กัน สามารถสื่อสารกันให้ชีวิตในสังคมดำเนินไปได้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2559)

จากแนวคิดของทฤษฎีนี้ หากนำมามองถึงการติดต่อสื่อสารกันของมนุษย์ในสังคม จากการสื่อสารในอดีต ที่มนุษย์จะสื่อสารกันโดยตรง โดยเห็นหน้ากัน จึงทำให้มีการตีความจากสิ่งที่

เห็นตรงหน้าไม่ว่าจะเป็น ภาษาที่ใช้ น้ำเสียงที่ใช้ ท่าทางที่ใช้ หรือแม้แต่ภาษากายที่ไม่ต้องมีคำพูด มนุษย์ก็จะเข้าใจการสื่อสารนั้น ๆ ได้โดยตรง ปัจจุบันจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีที่มนุษย์อาจสื่อสารกันได้แม้ไม่ได้อยู่ด้วยกัน การใช้โทรศัพท์ สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อสังคมออนไลน์ในสังคมที่มนุษย์มีการติดต่อสื่อสารกันตลอดโดยผ่านสื่อกลาง คือ Application ต่าง ๆ มีการตอบโต้ ส่งข้อมูลระหว่างกันและมีการแปลความหมายการสื่อสารผ่านสื่อกลางเหล่านี้ การที่มนุษย์ไม่ได้เห็นหน้ากันโดยตรง การสื่อสารโต้ตอบกัน จึงอาจมีการแปลความหมายจากการสื่อสารคลาดเคลื่อนมากขึ้น นอกจากนี้ตัวตนของผู้ที่สื่อสารกันก็อาจมีการปกปิดตัวตนที่แท้จริง และปลอมเป็นบุคคลอีกคนหนึ่งขึ้นมาแทน โดยที่บุคคลนั้นอาจมีตัวตนเป็นบุคคลที่มีชื่อเสียง หรือเป็นบุคคลที่ไม่มีตัวตนแต่ถูกสร้างขึ้นใหม่ เพื่อกระทำการโดยมีวัตถุประสงค์อื่นใด ในการปกปิด ซ่อนเร้น และอำพรางตัวตนของตนต่ออีกฝ่ายหนึ่งที่ตนสื่อสารด้วย โดยการใช้สัญลักษณ์ในการสื่อสารแบบเดียวกัน ทำให้ผู้ที่สื่อสารด้วย เข้าใจผิดจากการตีความอย่างที่เคยเข้าใจและตกเป็นเหยื่อได้ในที่สุด การกระทำเหล่านี้เป็นการกระทำของมิชฌาชีพเพื่อประสงค์สิ่งหนึ่งสิ่งใด เช่น ทรัพย์สิน เงินทอง ทำลายชื่อเสียงบุคคลอื่น หรือล่อลวงไปสู่อาชญากรรมทางเพศ ปัจจุบันอาชญากรรมประเภทนี้ปรากฏให้เห็นเป็นข่าวอยู่เสมอ ๆ สำหรับธุรกิจการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ผู้ขายได้มีการทำการตลาดผ่านสื่อโซเชียลมีเดียเนื่องจากง่าย เข้าถึงผู้บริโภคได้โดยตรงในวงกว้างและมีค่าใช้จ่ายไม่สูง ผู้โฆษณาหรือรีวิว

สินค้าจะสื่อสารโดยสร้างสัญลักษณ์ให้กับสินค้าเหล่านั้น อย่างไรก็ตาม การสื่อสารในยุคที่มีการใช้เทคโนโลยีเข้ามาเป็นหลักในปัจจุบัน การบิดเบือนจากสื่อจึงอาจเกิดขึ้นได้และทำให้เราไม่อาจเชื่อจากการตีความภาษาหรือสัญลักษณ์จากสิ่งที่เห็นผ่านสื่อได้อีกต่อไป

4.2 การวิเคราะห์เชิงละคร

แนวคิดของ เออร์วิง กอฟมัน (Erving Goffman) แนวคิดนี้อธิบายถึง การกระทำของมนุษย์ โดยการนำเสนอตัวตนของตนเองให้ผู้อื่นรู้จักโดยวิธีการแบบเดียวกับการเล่นละคร กล่าวคือ มีตัวตนหน้าฉาก ที่เป็นตัวตนที่ต้องการนำเสนอ给别人และมีหลังฉาก คือตัวตนที่ซ่อนเอาไว้ (สุภางค์ จันทวานิช, 2559)

แนวคิดนี้จึงน่าจะนำมาอธิบายบทบาทสมมุติในโลกของการใช้สื่อสังคมออนไลน์ได้เช่นกัน เพราะคนโดยทั่วไปมักเปิดเผยตัวตนอย่างที่เราอยากให้เป็นในการใช้โซเชียลมีเดียเพื่อการสื่อสารกับบุคคลอื่น แต่หากว่าเป็นสุจริตชนโดยทั่วไป การนำเสนอตัวตนของพวกเขาไม่ได้ไปทำร้าย หรือทำลายผู้ใด อย่างไรก็ตาม การใช้โซเชียลมีเดียเหล่านี้ ได้เปิดช่องให้มีฉฉาชีพมองเห็นวิถีทางในการกระทำผิด โดยการปลอมแปลงตัวตนเป็นบุคคลอื่น เพื่อวัตถุประสงค์ในทางทุจริต เช่น การปลอมแปลงตัวตนใน Facebook นอกจากนี้ อาชญากรยังมีการขโมยข้อมูลตัวตนของผู้อื่น เพื่อปลอมแปลง แฝงตัวเป็นบุคคลนั้น ทำให้บุคคลอื่นเข้าใจผิดว่าเป็นบุคคลนั้นที่กำลังสื่อสารอยู่ และทำการบิดเบือนข้อมูล เพื่อให้ได้โน้ตสิ่งของตนประสงค์ เช่น กรณีสปลอมแปลงอีเมล หลอกให้บุคคลอื่นโอนเงิน โดยเข้าใจว่าเป็นเจ้าของอีเมลนั้นจริง หรือขโมยตัวตน โดยใช้ Facebook ของบุคคลอื่นและ

บอกให้ผู้อื่นที่เป็นเพื่อนใน Facebook ของบุคคลนั้นเข้าใจว่าเป็นบุคคลนั้นที่กำลังประสบปัญหาและขอให้ช่วยโอนเงินให้ การปลอม Facebook ของศิลปิน ดารา เพื่อเรียกรับเงินทำบุญ เงินบริจาค การสร้าง Facebook โดยสร้างตัวละครขึ้นมาเพื่อหาคู่ ด้วยการสร้างความประทับใจ ความรัก ความสงสาร และสร้างเรื่องเพื่อหลอกลวงทรัพย์สินของอีกฝ่าย เป็นต้น

ในการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ผู้โฆษณาหรือผู้รีวิวสินค้าจะนำเสนอสินค้าเหมือนการเล่นละคร กล่าวคือ มีฉากหน้าที่มีนางแบบสวย ๆ มานำเสนอให้เห็นว่า หากใช้สินค้าดังกล่าว จะมีผลลัพธ์ที่สวยงามอย่างไร โดยผู้ชมจะไม่มีโอกาสเห็นฉากหลังของนางแบบและสินค้านั้น ๆ ว่ามีความจริงอะไรซุกซ่อนอยู่หรือไม่ แนวคิดการวิเคราะห์เชิงละครจึงอาจนำมาอธิบายการตกเป็นเหยื่อการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ หากผู้ซื้อไม่ได้มีการวิเคราะห์การโฆษณาสินค้าผ่านสื่อต่าง ๆ ของวงการมาภายในโลกปัจจุบัน และหลงเชื่อสื่อจากแค่เพียงสิ่งที่เห็นในฉากหน้า ผู้ซื้อก็อาจตกเป็นเหยื่อได้ในที่สุด

4.3 การใช้สัญลักษณ์ตามทฤษฎีของโพสต์โมเดิร์น (Postmodernity) หรือทฤษฎีหลังสมัยใหม่

ทฤษฎีของโพสต์โมเดิร์น มองว่าวัตถุแห่งการบริโภคไม่ใช่สินค้าโดยตรงแต่เป็นภาพหรือสัญลักษณ์ สิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมาย (meaning) แทนของจริง ตัวจริง (object) ในตัวบท (text) และในบริบท (context) สิ่งที่น่ามาเป็นสัญลักษณ์นั้น อาจเป็นวัตถุ สิ่งของ รูปภาพ หรืออื่น ๆ แต่สัญลักษณ์ที่เป็นที่รู้จักที่สุดคือ ภาษา

(Language) (กาญจนา แก้วเทพ, 2542)] ที่เกิดจากตัวสินค้าอีกทอดหนึ่ง รวมถึงจินตนาการที่ผู้บริโภคจะมีจากการบริโภคภาพหรือสัญลักษณ์จากตัวสินค้านั้น ฌอง โบดริยาร์ด (Jean Baudrillard) นักคิดชาวฝรั่งเศส ได้เสนอความคิด ในเรื่องของสภาวะล้ำจริง (hyperreality) ในสังคมโพสต์โมเดิร์นว่าเป็นสภาวะที่มีการใช้สัญลักษณ์จนสัญลักษณ์เป็นจริงยิ่งกว่าความจริง เช่น ภาพโฆษณาที่ขยายความจริงแต่ขณะเดียวกันก็ซ่อนความจริงไว้เบื้องหลัง สภาวะล้ำจริงจึงเป็นมายาคติ (คือ การสื่อความหมายด้วยคติความเชื่อทางวัฒนธรรม ซึ่งถูกกลบเกลื่อนจนดูเป็นธรรมชาติ เป็นกระบวนการลวงให้หลงแบบหนึ่ง ตามความหมายของโรลองด์ บาร์ตส์) ที่มีการใช้สัญลักษณ์เพื่อลวงให้หลงถึงขีดสุด (สุภางค์ จันทวานิช, 2559)

จากมายาคติของสังคม ที่ให้คุณค่าของบุคคลที่ความสวยงาม ดูดีของรูปลักษณ์ภายนอกส่งผลให้ความต้องการผลิตภัณฑ์ด้านความงามของตลาดมีสูงขึ้น ดังนั้น จากการโฆษณาหรือรีวิวสินค้าในปัจจุบัน โดยเฉพาะสินค้าประเภทผลิตภัณฑ์ด้านความงาม ที่ได้มีการใช้สัญลักษณ์ตามทฤษฎีของโพสต์โมเดิร์นโดยการนำเทคโนโลยีใหม่ ๆ มาใช้ในการตัดต่อและตกแต่งภาพนั้น สำหรับการโฆษณาผลิตภัณฑ์ด้านความงามได้มีการนำเทคโนโลยีการถ่ายภาพ การตัดต่อและตกแต่งภาพมาใช้ โดยจะเน้นการตกแต่งภาพที่ตัวฟรีเซเตอร์หรือผู้นำเสนอสินค้ามากกว่าตัวผลิตภัณฑ์ เพื่อให้เห็นผลลัพธ์ของการใช้สินค้าเหล่านั้นว่า ใช้แล้วจะสวย ดูดีขึ้นอย่างไร จึงเป็นการใช้สัญลักษณ์ที่สวยงาม สดใส ดูดีของฟรีเซเตอร์ที่ผ่านการตกแต่งมาแล้วเพื่อลวงตาผู้บริโภค โดยภาพของฟรีเซเตอร์มักดูสวย ดูดีกว่าความเป็นจริง

ตามทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ จึงอาจอธิบายได้ว่าในโลกของสื่อสังคมออนไลน์ การกระทำในสังคม การสื่อสาร การสร้างความสัมพันธ์ผ่านระบบสัญลักษณ์ คือ ภาษา การตีความและการโต้ตอบ ไม่อาจเชื่อถือได้อีกต่อไป ภาษาที่ใช้ในการสื่อสารในโลกสังคมออนไลน์อาจเป็นวาทกรรมที่สวยหรู แต่ยังไม่อาจเชื่อถือได้ ซึ่งปรากฏการณ์นี้ยังสนับสนุนการวิเคราะห์เชิงละคร อธิบายได้ว่าการรีวิวลินค้าของดารา หรือบุคคลที่มีชื่อเสียงนั้น เป็นการรีวิวโดยผ่านการนำเสนอตัวตนของตนเองให้ผู้อื่นรู้จักโดยวิธีการแบบเดียวกับการเล่นละคร กล่าวคือ มีตัวตนหน้าฉาก ที่เป็นตัวตนที่ต้องการนำเสนอ给朋友อื่น คือ ความสวยงามของดาราหรือบุคคลที่มีชื่อเสียงนั้น ให้ผู้ชมเข้าใจว่าความสวยงามที่ปรากฏให้เห็นนี้ มาจากการใช้ผลิตภัณฑ์ความงามตามที่ออกมา รีวิวและมีหลังฉาก คือตัวตนหรือความจริงบางอย่างที่ซ่อนเอาไว้ ดังนั้น ลักษณะที่แสดงออกมาหน้าฉาก คือ ความสวยงาม ดูดีที่เห็นจากผู้นำเสนอลินค้านั้น อาจไม่ใช่มาจากการใช้ผลิตภัณฑ์ความงามที่ออกมาโฆษณาหรือรีวิวจริงๆ แต่อาจเป็นสถานะลำจริงที่มาจากการใช้เทคโนโลยีตกแต่งภาพ ตลอดไปจนถึงการพึ่งพาเทคโนโลยีเพื่อความงาม เช่น การฉีดโบท็อกซ์ (Botox Injection) การฉีดฟิลเลอร์ (filler) เลเซอร์ผิวหนัง (Laser Skin) การร้อยไหม ฯลฯ จนไปถึงการผ่าตัดทำศัลยกรรมใบหน้าก็เป็นได้

จากแนวคิดของทฤษฎีเหล่านี้ การปกป้องผู้บริโภคควรจะอยู่ที่การควบคุมโฆษณาบนสื่อออนไลน์ที่ปัจจุบันเราสามารถพบเห็นโฆษณาเกินจริงอยู่เป็นจำนวนมากและสื่อเหล่านี้สามารถเข้าถึงตัวผู้บริโภคได้โดยตรง นอกจากนี้ควรมี

การประชาสัมพันธ์ ให้ความรู้แก่ประชาชนให้เท่าทันเทคโนโลยีการใช้สื่อออนไลน์ในการจัดทำโฆษณาที่เกินจริง เพื่อไม่ให้ประชาชนต้องมาตกเป็นเหยื่อการลงขายสินค้าที่แพงมากกับโฆษณา

5. การใช้สื่อสังคมออนไลน์ ในการโฆษณาผลิตภัณฑ์เพื่อความงาม

จากความนิยมผลิตภัณฑ์เพื่อความงามได้ส่งผลให้มีผลิตภัณฑ์เพื่อความงามผลิตรายตลาดจำนวนมาก ไม่ว่าจะเป็นเครื่องสำอางหรืออาหารเสริมออกมาจำหน่ายมากมายหลายยี่ห้อในปัจจุบันเพราะการทำการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์สามารถทำได้ง่ายขึ้น มีการรีวิวลินค้าจากดารา นายแบบ นางแบบ บุคคลที่มีชื่อเสียง เน็ตไอดอล อินฟลูเอนเซอร์ เพื่อสร้างความน่าสนใจให้กับสินค้า อย่างไรก็ตามได้ปรากฏว่ามีกระแสข่าวการรีวิวลินค้าที่คุณสมบัติหรือสรรพคุณของสินค้านั้นไม่ได้เป็นจริงอย่างที่กล่าวอ้าง หรือมีการกล่าวอ้างโฆษณาที่เกินจริงจากข่าวที่เกิดขึ้นสะท้อนให้เห็นว่า ผู้บริโภคให้ความเชื่อถือผลิตภัณฑ์ที่มีดาราหรือบุคคลที่มีชื่อเสียงที่ออกมารีวิวหรือคำโฆษณาลินค้าเหล่านั้น โดยผู้รีวิวอาจไม่เคยใช้จริง หรือสินค้าไม่ได้มีคุณสมบัติตามที่ได้ถูกรีวิวหรือโฆษณาไว้ จนเกิดคำถามถึงความน่าเชื่อถือและความปลอดภัยแก่ผู้บริโภคจากผลิตภัณฑ์เหล่านั้น

ที่ผ่านมาได้ปรากฏข่าวจากการขายสินค้าผลิตภัณฑ์ด้านความงามที่สินค้าไม่ได้มาตรฐาน มีคุณสมบัติไม่ตรงตามโฆษณาหรือโฆษณาเกินจริง หรือสวมเลข อย.ผลิตภัณฑ์อื่นให้เหมือนกันอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเป็นประเด็นให้น่าคิดต่อไปว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถสร้างมาตรฐานให้กับสินค้าผลิตภัณฑ์ด้านความงามที่มีอยู่ใน

ท้องตลาดได้ และความปลอดภัยของประชาชน อยู่ตรงไหน ยกตัวอย่างจากกรณีข้าวโด่งดัง ที่เกิดขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2561 คือ ข้าวการจับกุม บริษัทเครือข่ายชื่อดังแห่งหนึ่ง ที่ผลิตเครื่องสำอาง และอาหารเสริมผิดกฎหมาย หลังพบว่ามี การโฆษณาเกินจริง ติดเครื่องหมายการค้าผิดประเภท ผลิตอาหารเสริมไม่ได้คุณภาพ ใช้เครื่องหมาย การค้าและทะเบียน อย. ปลอมที่เข้าข่ายฉ้อโกง ประชาชน นอกจากการหลอกลวงประชาชนด้วย ผลิตภัณฑ์แล้ว การใช้ศิลปินดาราราวีวสินค้า ถือเป็นสาเหตุหลักที่สร้างความน่าเชื่อถือให้กับ ผลิตภัณฑ์ ทำให้ประชาชนเกิดหลงเชื่อและ อยากรทดลองใช้ จนทำให้ส่งผลลบในวงกว้าง ในเวลาต่อมา ในส่วนของศิลปินดารารับโฆษณา สินค้าผิดกฎหมายก็เข้าข่ายเป็นผู้สนับสนุน การโฆษณาเกินจริงและฉ้อโกงประชาชน เพราะถือว่าไม่ได้ใช้จริง ไม่รู้จริง แต่ไปโฆษณาหรือ ทำให้เชื่อว่าคุณใช้ผลิตภัณฑ์ โดยไม่รู้วามันเป็น ของปลอมไร้คุณภาพ เข้าข่ายเป็นผู้สนับสนุน หลอกลวงประชาชน แต่หากรู้อยู่แล้วว่าเป็น สินค้าปลอมไม่ได้คุณภาพแล้วยังโฆษณา เช่นนั้น จะเข้าข่ายฐานร่วมเป็นตัวการกับบริษัทผู้ฉ้อโกง ประชาชนทั้งนี้ ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 86 ระบุว่า ผู้ใดกระทำความผิดประการใด ๆ อันเป็นการ ช่วยเหลือ หรือให้ความสะดวกในการที่ผู้อื่น กระทำความผิดก่อนหรือขณะกระทำความผิด แม้ผู้กระทำความผิดจะมีได้รู้ถึงการช่วยเหลือ หรือให้ความสะดวกนั้นก็ตาม ผู้นั้นเป็นผู้สนับสนุน การกระทำความผิด ดังนั้น การจับกุมในครั้งนี้ จึงถือเป็นบทเรียนและโอกาสเรียนรู้ครั้งใหญ่ ให้กับทั้งผู้ประกอบการ พร็อพเพอร์ตี้ รวมถึง ประชาชนผู้บริโภคทั่วไป

นอกจากนี้ ยังคงมีข่าวจากการขายสินค้า ผลิตภัณฑ์ด้านความงามที่สินค้าไม่ได้มาตรฐาน

มีคุณสมบัติไม่ตรงตามโฆษณาหรือโฆษณา เกินจริง หรือสวมเลข อย. บนผลิตภัณฑ์อื่นให้ เห็น กันอยู่เป็นจำนวนมาก จึงเป็นประเด็นให้ นึกคิด ต่อไปว่า ทำอย่างไรจึงจะสามารถสร้างมาตรฐาน ให้กับสินค้าผลิตภัณฑ์ด้านความงามที่มีอยู่ใน ท้องตลาดได้ และความปลอดภัยของประชาชน อยู่ตรงไหน นอกจากนี้สำหรับการอนุมัติรับจดทะเบียน ของทาง อย. ที่เริ่มต้นจากการตรวจสอบผลิตภัณฑ์ ส่วนประกอบและรายละเอียดต่าง ๆ หลังจาก ผ่านการตรวจสอบจะมีกระบวนการติดตาม ในช่วงออกสู่ตลาด ดังนั้น การเพิ่มเติมผลสม ส่วนประกอบอันตรายหรือการกระทำความผิด ของผู้ประกอบการอาจเกิดขึ้นได้ภายหลังจาก ผ่านการจดทะเบียนไปแล้ว ส่วนการโฆษณา ผลิตภัณฑ์อาหารเสริมหรือเครื่องสำอางตาม กฎหมาย ผู้โฆษณาต้องขออนุญาตจากทาง อย. ก่อน ฉะนั้นถึงแม้สินค้าจะจดทะเบียนถูกต้อง แต่ไม่ได้ขออนุญาตโฆษณา โฆษณาเกินจริง โอ้อวดหรือเป็นเท็จ ก็เข้าข่ายมีความผิดได้ ผู้บริโภคจึงต้องหมั่นสังเกตและมีสติในการ เลือกซื้อสินค้าด้วย

อย่างไรก็ตาม เหตุที่การจำหน่ายผลิตภัณฑ์ ด้านความงามผ่านช่องทางของสื่อสังคมออนไลน์ ยังเป็นช่องทางการตลาดที่มีประสิทธิภาพ เพราะเป็นช่องทางที่เข้าถึงลูกค้ากลุ่มเป้าหมาย เพื่อกระตุ้นการเข้าถึงสินค้าและยอดขายที่ผู้ขาย หรือใคร ๆ ก็สามารถทำได้ด้วยตนเอง ต้นทุนต่ำ ไม่มีความเสี่ยงในแง่ของการลงทุนด้านการตลาด เข้าถึงลูกค้าได้โดยตรง ผู้ซื้อผู้ขายสามารถสื่อสาร กันได้โดยง่าย เราจึงพบเห็นการโฆษณาสินค้า ทางสื่อสังคมออนไลน์อยู่เป็นจำนวนมากแทบจะ ตลอดเวลาที่เรานั่งใช้สื่อออนไลน์ ดังนั้น การขาย สินค้าในปัจจุบัน “โฆษณา” ถือว่ามีบทบาทและ ความสำคัญต่อการทำธุรกิจในปัจจุบัน

เป็นอย่างมาก เพราะเป็นสิ่งที่จุดประกายให้ผู้บริโภคสนใจและหลงเชื่อในตัวสินค้า ด้วยการนำเสนอสินค้า การใช้เทคนิคโฆษณาสินค้าให้ผู้บริโภคเกิดความต้องการสินค้าและสั่งซื้อสินค้าในที่สุด การโฆษณาจึงเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญของกระบวนการที่ทำให้บุคคลตกเป็นเหยื่อการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในปัจจุบัน

6. รูปแบบของความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับโดยตรงจากการซื้อผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ มี 3 รูปแบบหลักดังนี้

1) ความเสียหายที่ผู้บริโภคได้รับจากใช้ผลิตภัณฑ์ ได้แก่ ผู้บริโภคมีการใช้ผลิตภัณฑ์ความงามแล้วเกิดอาการแพ้ เนื่องจากผลิตภัณฑ์ไม่ได้คุณภาพหรือมีสารที่อาจก่อให้เกิดอันตราย โดยที่พบบ่อยได้แก่ สารปรอทแอมโมเนีย สารไฮโดรควิโนน สารสเตียรอยด์ที่จะทำให้ผิวขาวในระยะแรกที่ใช้ แต่ส่งผลที่เป็นอันตรายต่อร่างกายในระยะยาว

2) ความเสียหายจากการได้รับสินค้าที่เป็นผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้มาตรฐาน ได้แก่ ผลิตภัณฑ์ไม่มีเลขจดแจ้ง มีการนำเลขจดแจ้งไปใช้โดยไม่ได้รับอนุญาต จุลากไม่ถูกต้อง ผลิตภัณฑ์ปลอมหรือเลียนแบบเครื่องหมายการค้าโดยผลิตภัณฑ์เหล่านี้มักมีส่วนผสมในผลิตภัณฑ์ที่ไม่ได้มาตรฐาน อาจมีสารปนเปื้อนหรือมีสารต้องห้ามที่อาจเป็นอันตรายต่อผู้บริโภค

3) ความเสียหายจากการสั่งซื้อผลิตภัณฑ์ผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ได้แก่ การจ่ายเงินแล้วไม่ได้รับสินค้า ได้รับสินค้าไม่ตรงตามที่สั่งไม่ว่าจะเป็นชนิดหรือปริมาณของสินค้า ได้รับสินค้าที่ด้อยคุณภาพ ได้รับสินค้าปลอม

สินค้าที่มีการโฆษณาเกินจริง (สินค้าไม่มีคุณสมบัติตามที่กล่าวอ้างในโฆษณา) ข้อมูลส่วนตัวหรือข้อมูลทางการเงินถูกเปิดเผยและอาจถูกฉ้อโกงนำไปใช้ในทางที่เสียหาย

7. กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับความผิดและการตกเป็นเหยื่อการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

การซื้อขายสินค้าผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ ไม่ว่าจะเป็นการฉ้อโกง การหลอกลวงขายสินค้า พฤติการณ์เช่นนี้ถือเป็นความผิดตามข้อกฎหมายดังต่อไปนี้

1) ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 341 การกระทำความผิดฐานฉ้อโกง และมาตรา 271 การหลอกลวง

2) พระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2560 มาตรา 14 วรรคหนึ่ง (1) ว่าด้วยนำเข้าสู่ระบบคอมพิวเตอร์ซึ่งข้อมูลคอมพิวเตอร์ที่บิดเบือนหรือปลอมไม่ว่าทั้งหมดหรือบางส่วนหรือหรือรบกวนแล้วแต่กรณีด้วย

3) พระราชบัญญัติว่าด้วยธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ พ.ศ. 2544 พระราชบัญญัตินี้กำหนดห้ามมิให้ปฏิเสธความมีผลผูกพันและการบังคับใช้ทางกฎหมายของข้อความที่อยู่ในรูปของข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์ (มาตรา 7) ดังนั้น ขั้นตอนต่างๆ หรือแบบในการทำธุรกรรมจึงสามารถกระทำโดยใช้ข้อมูลทางอิเล็กทรอนิกส์ได้ดังที่หมวด 1 ของพระราชบัญญัตินี้กำหนดไว้

ผลิตภัณฑ์ด้านความงามส่วนมากเป็นสินค้าที่ต้องนำเข้าสู่ร่างกายด้วยการกิน เช่น อาหารเสริม เครื่องดื่มบำรุงสุขภาพ และเครื่องสำอางที่สัมผัสกับผิวโดยตรง เช่น ครีม โลชั่น อุปกรณ์แต่งหน้า ฯลฯ จำเป็นต้องมีการ

จัดแจ้งกับทางสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา หรือ อย. ตามกฎหมาย เพื่อควบคุมการผลิตและจำหน่ายสินค้าที่เกี่ยวข้องกับร่างกาย สุขภาพและอนามัยของบุคคล ให้ผู้บริโภคได้ใช้สินค้าที่ปลอดภัย โดยกฎหมายดังกล่าวจะควบคุมตั้งแต่การผลิต ส่วนผสมในการผลิต สถานที่ผลิต เครื่องมือ เครื่องใช้ อุปกรณ์การผลิต ภาชนะบรรจุ และสถานที่นำเข้า การจัดแจ้ง การระบุนโยบาย การโฆษณา เป็นต้น ดังนั้น กฎหมายที่เกี่ยวข้องและควบคุมการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้านความงามที่สำคัญ คือ

4) พระราชบัญญัติอาหาร พ.ศ. 2522

5) พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2558

6) พระราชบัญญัติความรับผิดชอบ ความเสียหายที่เกิดขึ้นจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย พ.ศ. 2551 กำหนดให้ผู้ประกอบการทุกคนต้องร่วมกันรับผิดชอบต่อผู้เสียหายในความเสียหายที่เกิดจากสินค้าที่ไม่ปลอดภัย และสินค้านั้นได้มีการขายให้แก่ผู้บริโภคแล้ว ไม่ว่าความเสียหายนั้นจะเกิดจากการกระทำโดยจงใจหรือประมาทเลินเล่อของผู้ประกอบการหรือไม่ก็ตาม ซึ่งการที่กฎหมายบัญญัติไว้ดังกล่าวเป็นประโยชน์ต่อผู้บริโภคอย่างมาก เนื่องจากด้วยความซับซ้อนของกระบวนการผลิต ผู้บริโภคไม่มีโอกาสหรือมีโอกาสน้อยมากที่จะทราบว่าสินค้าที่ตนเองใช้นั้นมีความไม่ปลอดภัยอย่างไร จากเหตุผลใด

นอกจากนี้ ในกรณีที่โฆษณาบนสื่อออนไลน์จะถือว่าผิดมาตรา 14(1) ของพระราชบัญญัติว่าด้วยการกระทำความผิดเกี่ยวกับคอมพิวเตอร์ พ.ศ. 2560 และมาตรา 341 ของประมวลกฎหมายอาญา ในการกระทำความผิดฐานฉ้อโกงด้วย

ทั้งนี้ ค่าจำกัดความของการฉ้อโกงประชาชน จะต้องเข้าข่าย 3 ข้อนี้ คือ (1) แสดง

ข้อความที่เป็นเท็จหลอกลวง (2) มีเจตนาให้คนทั่วไปทุกคนหลงเชื่อโดยไม่เจาะจง และ (3) ไม่จำเป็นต้องมีผู้เสียหาย 10 คนขึ้นไป ซึ่งการโฆษณาเกินจริงผ่านสื่อออนไลน์ สื่อวิทยุ โทรทัศน์ หรือหนังสือพิมพ์ต่าง ๆ ก็เข้าข่ายทั้ง 3 ข้อนี้

สำหรับการเปิดร้านขายเครื่องสำอาง หรือขายเครื่องสำอางทางอินเทอร์เน็ต พระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2535 ไม่ได้มีบทบัญญัติว่าการเปิดร้านขายเครื่องสำอาง จะต้องได้รับใบอนุญาตหรือจัดแจ้งก่อนการขายเครื่องสำอาง นอกจากนี้ ในส่วนของการโฆษณา หากมองว่าการเปิดร้านขายเครื่องสำอางทางอินเทอร์เน็ตเป็นรูปแบบหนึ่งของการโฆษณา ไม่ได้มีบทบัญญัติว่า จะต้องได้รับอนุญาตก่อนการโฆษณา ดังนั้น การเปิดร้านขายเครื่องสำอาง หรือขายเครื่องสำอางทางอินเทอร์เน็ต ไม่ต้องขออนุญาตจากสำนักงานคณะกรรมการอาหารและยา เนื่องจากพระราชบัญญัติเครื่องสำอาง พ.ศ. 2535 ไม่ได้มีบทบัญญัติบังคับไว้

นอกจากนี้ ยังมีกฎหมายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น กฎหมายที่เกี่ยวข้องกับสิทธิของผู้บริโภค ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค พ.ศ. 2522 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้บริโภค (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2541

ปัญหาในการบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

1. ปัญหาในการสืบสวน การติดตามตัวผู้กระทำความผิด และพิสูจน์การกระทำความผิดออนไลน์ ยังคงมีความท้าทาย เพราะโลกออนไลน์

บางครั้งผู้กระทำความผิดที่เตรียมการมาเป็นอย่างดีก็ไม่ได้ทิ้งร่องรอยหรือหลักฐานให้ติดตามตัวได้

2. ปัญหาเกี่ยวกับพยานหลักฐานดิจิทัล วิธีการเก็บพยานหลักฐานดิจิทัล ความน่าเชื่อถือของพยานหลักฐานดิจิทัล การรับฟังพยานหลักฐานดิจิทัลซึ่งมีความแตกต่างไปจากหลักฐานในอาชญากรรมดั้งเดิมยังมีความยุ่งยากและมีข้อจำกัดในการทำงานของเจ้าหน้าที่

3. ปัญหาด้านพรมแดนในการบังคับใช้กฎหมาย ในกรณีที่ผู้ซื้อและผู้ขายอยู่คนละประเทศกัน หากมีการกระทำความผิดกฎหมายในการซื้อขายสินค้าผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์จะเกิดคำถามขึ้นว่า จะใช้กฎหมายของประเทศใดเป็นหลัก อีกทั้งยังมีความยากลำบากในการประสานงานระหว่างประเทศเพื่อติดตามตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษและติดตามทรัพย์สินที่สูญหายไปคืนมาได้

4. ปัญหาการขาดแคลนบุคลากรในกระบวนการยุติธรรมที่มีความรู้ความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยีใหม่ๆ อันจะส่งผลไปถึงการทำงานและผลของคดี รวมถึงการขาดแคลนผู้เชี่ยวชาญในการตรวจสอบความปลอดภัยของสินค้าด้วย

5. ปัญหาการขาดกฎหมายที่เหมาะสมในการบังคับใช้ เนื่องจากความก้าวหน้าอย่างรวดเร็วของเทคโนโลยี บางครั้งกฎหมายที่จะออกมากำกับดูแลในเรื่องใหม่ๆ จังยังไม่ทันหรือมีกฎหมายใหม่ แต่ยังไม่ครอบคลุมในเรื่องหรือความผิดนั้นๆ

8. ข้อเสนอแนะ แนวทางการป้องกันการตกเป็นเหยื่อการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

1. จัดระเบียบ กำกับดูแลร้านค้าออนไลน์

ทุกระดับให้มีการลงทะเบียนร้านค้าที่สามารถยืนยันตัวตนได้ ตรวจสอบได้ พร้อมกำหนดโทษที่จริงจังหากฝ่าฝืน รวมถึงการกำกับดูแลแพลตฟอร์มขายสินค้าออนไลน์ ให้มีการจัดระเบียบ ควบคุมร้านค้าในสังกัด ตลอดจนจนถึงการตรวจสอบคุณภาพ รูปแบบการชำระเงินและความปลอดภัยของสินค้าด้วย

2. บูรณาการทุกหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับสถาบันการเงิน เพื่อสร้างช่องทางการชำระเงินสำหรับการซื้อขายสินค้าออนไลน์ ที่มีความปลอดภัยสำหรับทั้งผู้ซื้อและผู้ขาย

3. เผยแพร่ความรู้ให้แก่ประชาชนในเชิงรุก เพื่อให้เข้าถึงประชาชนอย่างแท้จริงเกี่ยวกับการใช้สื่อออนไลน์และข้อพึงระวังการเลือกซื้อสินค้าออนไลน์โดยเฉพาะสินค้าที่ใช้กับร่างกายอันเกี่ยวกับความปลอดภัยต่อสุขภาพโดยตรง การเลือกร้านค้า ข้อควรสังเกต เป็นต้น

4. สร้างเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านพัฒนาศักยภาพและเพิ่มกำลังเจ้าหน้าที่เพื่อทำงานเชิงรุก เพราะอาชญากรรมดังกล่าวมีความสลับซับซ้อน จำเป็นต้องใช้ความรู้ในหลากหลายวิชาชีพ ไม่ว่าจะเป็นการแสวงหาพยานหลักฐานทางดิจิทัล การตรวจสอบความปลอดภัยของสินค้าที่จำหน่ายทางช่องทางออนไลน์ รวมถึงการตรวจสอบว่าเป็นสินค้าปลอมหรือไม่ การโฆษณาทางสื่อออนไลน์ถูกต้องตามที่กฎหมายกำหนดหรือไม่ การตรวจสอบเส้นทางการเงิน เป็นต้น

5. ปรับปรุงประสิทธิภาพและอำนาจหน้าที่ของหน่วยงานที่รับผิดชอบในการรับเรื่องร้องเรียนจากผู้บริโภค เมื่อพบปัญหาจากการซื้อสินค้าออนไลน์ เพื่อให้สามารถติดตามตัวผู้ขาย

หรือผู้ผลิตสินค้ามารับผิดชอบต่อความเสียหายที่เกิดขึ้นแก่ผู้บริโภคได้อย่างทันท่วงที มีมาตรการลงโทษขั้นเด็ดขาดสำหรับผู้ผลิตสินค้าที่ก่อให้เกิดอันตรายต่อผู้บริโภค มีการยึดสินค้าที่จะเป็นอันตรายต่อผู้บริโภคและห้ามจำหน่ายสินค้าเหล่านั้นอย่างเด็ดขาด

6. ปรับปรุงกฎหมายให้ใช้งานได้เท่าทันกับสถานการณ์จริง เพิ่มบทลงโทษที่รุนแรงแก่ผู้กระทำผิดเพื่อให้เกิดความยำเกรงและปรับปรุงกระบวนการและวิธีการการเยียวยาผู้เสียหายให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลมากยิ่งขึ้น

7. จัดให้มีการบูรณาการความร่วมมือกับหน่วยงานของต่างประเทศอย่างจริงจัง ทั้งภาครัฐและเอกชนเพราะมีหลายกรณีที่มีการซื้อขายสินค้าเป็นการซื้อขายสินค้าข้ามประเทศ เมื่อเกิดปัญหาเขตอำนาจมักกลายเป็นข้อจำกัดในการทำงาน การแสวงหาพยานหลักฐาน ตรวจสอบเส้นทางการเงินหรือการสืบสวนสอบสวนมักต้องอาศัยความร่วมมือระหว่างประเทศในทางอาญาซึ่งมีกระบวนการและขั้นตอนที่ต้องใช้ระยะเวลาทำให้ไม่สามารถเท่าทันอาชญากรได้ ในขณะที่อาชญากรรมทางเทคโนโลยีเป็นรูปแบบของการกระทำผิดที่ไร้พรมแดนแล้ว

9. แนวโน้มของความรุนแรงของอาชญากรรมในอนาคตจากการเติบโตของธุรกิจการซื้อผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์

จากการเติบโตของธุรกิจการซื้อผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ดังจะเห็นได้จากการเติบโตของธุรกิจการขายสินค้าออนไลน์และกระแสความนิยมสินค้าเพื่อสุขภาพและความงาม ย่อมเป็นโอกาสให้อาชญากรรมมองหาช่องทางการกระทำความผิดด้วยการทำ

การตลาดแฝงมากับธุรกิจนี้เช่นกัน ด้วยรูปแบบของอาชญากรรมที่ไม่เคยหยุดนิ่ง อาชญากรมักสรรหาแบบการกระทำผิดใหม่ ๆ มาเสมอ ดังนั้น หากรัฐบาลและหน่วยงานที่รับผิดชอบไม่หาแนวทางในการรับมือที่รวดเร็ว เยียบขาดเท่าทัน ปัญหานี้อาจทวีความรุนแรงมากขึ้น เนื่องด้วยมีอัตราการกระทำผิดที่มากขึ้น จำนวนผู้เสียหายที่มากขึ้น ซึ่งความเสียหายจากการใช้ผลิตภัณฑ์ด้านความงามบางครั้งเหยื่อไม่ใช่ว่าเสียหายเพียงแค่ทรัพย์สิน แต่ยังส่งผลกระทบต่อสุขภาพ ความปลอดภัยในร่างกายและสภาพจิตใจที่ยากจะเยียวยาอีกด้วย บางรายต้องเปลี่ยนแปลงรูปแบบการใช้ชีวิต การทำงานและกระทบต่อความสัมพันธ์ในชีวิตคู่ หากปัญหาอาชญากรรมนี้ยังทวีความรุนแรงมากขึ้น ในภาวะที่เศรษฐกิจของประเทศกำลังตกต่ำ สิ่งที่จะตามมาคือปัญหาครอบครัว ปัญหาเศรษฐกิจและปัญหาสังคม ที่อาจเป็นผลกระทบมาจากปัญหาเล็กๆ ที่เกิดขึ้นจากระดับปัจเจกก็ได้

ด้วยการก้าวกระโดดของเทคโนโลยีมนุษย์จึงอาจก้าวตามไม่ทัน โดยเฉพาะกลลวงของอาชญากรที่อาศัยความก้าวหน้าของเทคโนโลยีมาเป็นช่องทางในการกระทำความผิด ความซับซ้อนของสังคมและปัญหาอาชญากรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์ต้องกลับมาพิจารณาใหม่ว่าสังคมที่กำลังเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็วเพื่อก้าวตามเทคโนโลยีนั้น สิ่งที่เราเห็น สิ่งที่เราได้ยิน อาจไม่ใช่สิ่งที่เราจะคิดได้ว่าเป็นความจริง อาจไม่ใช่สิ่งที่เราเคยเห็นว่าเป็นเช่นนั้นอีกต่อไป อาชญากรรมมีเทคนิคและกลลวงใหม่ๆ เราไม่อาจจะเชื่อสิ่งที่เราเคยรู้ เคยเข้าใจ เคยตีความด้วยวิธีเดิม ๆ ได้อีกต่อไป หากใช้แนวคิดเรื่องการวิเคราะห์เชิงละคร มาช่วยในการตีความ

เราอาจเข้าใจมนุษย์และสังคมได้ดีมากขึ้น มนุษย์มีการนำเสนอตัวตนอย่างที่ตนอยากให้ผู้อื่นเห็นหรือรับรู้ อาชญากรบนโลกไซเบอร์ก็เช่นกัน อาชญากรไซเบอร์ไม่จำเป็นต้องปิดหน้า ถืออาวุธปืน หรือใช้คำพูดข่มขู่เหมือนอย่างอาชญากรในอดีต แต่เขาสามารถเล่นบทบาทเป็นใครก็ได้ หน้าตาอย่างไรก็ได้ โดยแสดงภาพของบุคคลในตัวตนที่เขาอยากนำเสนอ เลือกใช้ถ้อยคำเพื่อมาแต่งเรื่องราวโน้มน้าวใจให้อีกฝ่ายหลงเชื่อ และตกเป็นเหยื่อในที่สุด ดังนั้น การเรียนรู้ใช้สติ ปัญญา เหตุผลและความเป็นไปได้ในการพิจารณาสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและเท่าทันเทคโนโลยี เป็นสิ่งที่จะทำให้มนุษย์ไม่ตกเป็นเหยื่อจากการใช้เทคโนโลยีอย่างไม่เหมาะสมเพียงเพราะขาดความรู้ ความเข้าใจ ความตระหนักถึงภัยและความเท่าทันโลก และจะทำให้มนุษย์ยังอยู่เหนือเทคโนโลยีด้วยไม่ถูกเทคโนโลยีครอบงำ และเป็นผู้ที่ใช้งานจากเทคโนโลยีอันทันสมัยอย่างชาญฉลาดให้เกิดประโยชน์สูงสุด การจะช่วยให้มนุษย์ปลอดภัยจากการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรมได้นั้น เราจะต้องมีสติ รู้จักไตร่ตรอง ระมัดระวัง และแสวงหาความรู้อยู่เสมอ เราไม่อาจรู้ว่าวันข้างหน้า เทคโนโลยีจะพัฒนาไปในทิศทางใด ไม่มีใครอาจคาดเดาได้ว่า วันหนึ่งหุ่นยนต์ปัญญาประดิษฐ์ (AI) อาจกลายเป็นผู้ก่ออาชญากรรมได้ และในเวลานั้น เราจะหาตัวอาชญากร AI มาลงโทษได้อย่างไร

■ unarusu

การตกเป็นเหยื่อการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์เป็นอาชญากรรมใกล้ตัวประชาชนที่มาพร้อมกับ

ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและกระแสทางสังคม กล่าวคือ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีส่งผลให้การใช้ชีวิตมีความสะดวกสบายมากขึ้น รูปแบบชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไป การติดต่อสื่อสาร การทำธุรกรรมทางการเงิน การซื้อขายสินค้าออนไลน์ทำได้ง่ายผ่านระบบอินเทอร์เน็ตเพียงปลายนิ้วภายในเวลาแค่คลิก ปัจจัยที่เอื้อหลายประการทำให้การซื้อขายสินค้าผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์มีการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง นอกจากนี้ กระแสทางสังคมในปัจจุบันที่คนหันมาใส่ใจดูแลตัวเองให้สวย ดูดี เพื่อเสริมสร้างบุคลิกภาพ ความมั่นใจ และโอกาสดี ๆ ในชีวิต ทำให้ผลิตภัณฑ์ด้านความงามได้รับความนิยมและส่งผลต่ออุปสงค์ที่สูงขึ้นในท้องตลาด เมื่อมูลค่าการตลาดมีสูงย่อมเป็นสิ่งดึงดูดให้ผู้กระทำความผิด (offender) มองหาช่องทางในการกระทำความผิด โดยอาศัยความสะดวกจากการทำการตลาดผ่านสื่อสังคมออนไลน์ที่ง่าย ไม่ต้องลงทุน ประกอบกับข้อจำกัดในการบังคับใช้กฎหมายกับธุรกรรมออนไลน์และการขาดแคลนเจ้าหน้าที่ผู้เชี่ยวชาญที่หากผู้กระทำความผิดมีความระมัดระวังตัวและวางแผนมาเป็นอย่างดีแล้ว การติดตามผู้กระทำความผิดมาดำเนินคดียังเป็นไปได้ยาก และเหตุที่ยังพบผู้ตกเป็นเหยื่ออยู่เป็นจำนวนมากโดยในบางกรณีมีมูลค่าความเสียหายสูง เนื่องจากประชาชนส่วนมากยังขาดความรู้ความเข้าใจในการเลือกซื้อผลิตภัณฑ์ด้านความงามที่ใช้แล้วส่งผลกระทบต่อสุขภาพร่างกายโดยตรง ผู้ซื้อจำนวนมากซื้อสินค้าจากโฆษณาและกลยุทธ์ทางการตลาดที่น่าสนใจ จึงทำให้ผู้ซื้อจำนวนไม่น้อยตกเป็นเหยื่อโฆษณาและเหยื่อการตลาด ไม่ได้รับสินค้าที่มีคุณภาพ หน้าซ้ำอาจก่อให้เกิดอันตรายต่อสุขภาพร่างกายและยังไม่สามารถเรียกร้องความเป็นธรรมได้

การศึกษาในเรื่อง การตกเป็นเหยื่อการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ เพื่อมุ่งแสวงหาถึงปัจจัยที่ส่งผลต่อพฤติกรรมการตกเป็นเหยื่อจากการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ของคนไทย ปัญหาในการซื้อขายผลิตภัณฑ์ด้านความงามผ่านระบบพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ อันจะนำไปสู่การพัฒนาแนวทางการป้องกันการตกเป็นเหยื่อ โดยในความคิดเห็นส่วนตัว เห็นว่าการป้องกันที่ดีที่สุดคือ การให้ความรู้และสร้างความตระหนักรู้แก่ประชาชน ในยุคดิจิทัล (digital literacy) ในรูปแบบที่เข้าถึงประชาชน และเหมาะสมกับบริบทสังคมไทย จะเป็นการแก้ไขที่ต้นเหตุและเป็นการเสริมภูมิคุ้มกันให้แก่ประชาชนอันเป็นรูปแบบของการป้องกันที่ยั่งยืนที่สุด

■ บรรณานุกรม

- กชกรณั ศรีจันทร์ฤกษ์. (2551). *วาทกรรมความงามของผู้หญิงในสังคมไทย : มุมมองพหุมิติ. ศิลปศาสตร์มหาบัณฑิต*. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- กาญจนา แก้วเทพ. (2542). *การวิเคราะห์สื่อ : แนวคิดและเทคนิค* (พิมพ์ครั้งที่ 4). กรุงเทพฯ : เอดิชั่น เพรส โปรดักส์.
- ผู้จัดการสุดสัปดาห์/MGR Online. (2561). *บทเรียน “เมจิกสกิน” อย่าเชื่อ! แค่มีเลข อย. อย่าเชื่อ! แค่ดารา รีวิว*. ค้นเมื่อ 6 พฤศจิกายน 2563, จาก <https://mgronline.com/daily/detail/9610000041403>
- พรชัย ชันดี, ฤกษ์ณพงศ์ พุดทะกุล และจอมเดช ตรีเมฆ. (2558). *ทฤษฎีอาชญาวิทยา: หลักการงานวิจัยและนโยบายประยุกต์*. กรุงเทพฯ: ส.เจริญการพิมพ์.
- โพสต์ทูเดย์. (2559). *ไทยโดนหลอกบนโซเชียล สูงที่ 11 เอเชีย*. ค้นเมื่อ 7 พฤษภาคม 2562, จาก <https://www.posttoday.com/it/428094>
- รัตนชัย ม่วงงาม. (2564). *รวม 30 ของหน้าขายขายของออนไลน์อะไรดี 2021 ThaiFranchise Center*. ค้นเมื่อ 12 กุมภาพันธ์ 2564, จาก <https://www.thaifranchisecenter.com/document/show.php?docuID=6673>
- วรากรณ์ สามโกเศศ. (2558). *Digital Economy*. ค้นเมื่อ 10 พฤษภาคม 2565, จาก <https://www.dga.or.th/document-sharing/article/35851/>
- ศรีสมบัติ โชคประจักษ์ชัด. (2561). *เหยื่ออาชญากรรม สิทธิและการช่วยเหลือเยียวยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์คณะรัฐมนตรีและราชกิจจานุเบกษา.
- ศักดิ์อนันต์ อนันตสุข. (2557). *เทคโนโลยีเว็บพัฒนาการของเว็บไซต์ เว็บ 1.0, เว็บ 2.0, เว็บ 3.0, เว็บ 4.0*. ค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2564, จาก <http://www.anantasook.com/web-technology-future-internet-web3-0/>
- ศูนย์ช่วยเหลือและจัดการปัญหาออนไลน์ 1212 ETDA. (2565). *ภาพรวมปริมาณเรื่องร้องเรียน ปี 2564*. กรุงเทพฯ: สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์ (ETDA).
- สมสุข หินวิมาน. (2556). *บ่วงบาป. ฉลาดซื้อ นิตยสารออนไลน์ ฉบับที่ 147*. ค้นเมื่อ 10 มกราคม 2564, จาก <https://www.chaladsue.com/article/385>

สุภางค์ จันทวานิช. (2559). *ทฤษฎีสังคมวิทยา*. กรุงเทพฯ: สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานพัฒนาธุรกรรมทางอิเล็กทรอนิกส์. (2564). รายงานผลการสำรวจมูลค่าพาณิชย์อิเล็กทรอนิกส์ในประเทศไทย ปี 2563. ค้นเมื่อ 17 มีนาคม 2565, จาก <https://www.etda.or.th/th/newsevents/pr-news/ETDA-released-IUB-2020.aspx>

อุ้นใจ เจียมบุรณะกุล. (2549). วาทกรรม “ความสวย” และการต่อรองอัตลักษณ์วัฒนธรรมบริโภค. *วารสารทางวิชาการของคณะสังคมศาสตร์มหาวิทยาลัยเชียงใหม่*, 18(1), 133-167

I research net. (n.d.). *Routine Activities Theory*. Retrieved December 24, 2020, from: <http://criminal-justice.iresearchnet.com/criminology/theories/routine-activities-theory/>

ปัจจัยในการฆ่าข่มขืนมาตกรต่อเนือขหลขขข Female Serial Killer's Factors for Murder

ดฤณห์ โพธิ์รักษา*

Trynh Phoraksa

อุณิษา เลิศโตมรสกุล**

Unisa Lerdtomrsakul

■ บทคัดย่อ

การฆาตกรรมเกิดขึ้นควบคู่กับสังคมมนุษย์ตั้งแต่เริ่มปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์ การฆาตกรรมที่เกิดขึ้นมีรูปแบบที่แตกต่างทั้งจุดประสงค์ แรงจูงใจ อาการป่วยทางกายภาพและทางจิตเวช สาเหตุของการฆาตกรรม สถานการณ์ที่แตกต่างกัน และปัจจัยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการฆาตกรรมแต่ละเหตุการณ์ บทความนี้มีวัตถุประสงค์หลักเพื่อศึกษาปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิง โดยการนำเสนอคดีฆาตกรรมต่อเนื่องซึ่งก่อคดีโดยฆาตกรหญิง ศึกษาความผิดปกติของตัวฆาตกรหญิงในด้านต่าง ๆ เช่น ปัจจัยทางกายภาพ ทางจิตเวช ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม แรงจูงใจและวิถีเลือกเหยื่อ และปัจจัยอื่นที่ส่งผลให้ฆาตกรก่อเหตุฆาตกรรมขึ้น ทั้งนี้ การพิจารณาโทษของฆาตกรในคดีฆาตกรรมต่อเนื่องได้รับความสนใจเป็นอย่างมากทั้งจากสื่อและจากประชาชน เนื่องจากวิธีการที่โหดร้ายและจำนวนเหยื่อในคดีที่มีมากกว่า 3 คน สังคมจึงต้องการทราบถึงสาเหตุในการก่อเหตุฆาตกรรม โดยเฉพาะคดีที่มีฆาตกรต่อเนื่องเป็นผู้หญิง ซึ่งเป็นเพศที่มีความรุนแรงน้อยกว่าเพศชาย ด้วยความสามารถในการควบคุมอารมณ์ที่มากกว่าเพศชาย และมีความแข็งแกร่งน้อยกว่าเพศชาย ดังนั้น การก่อเหตุฆาตกรรมต่อเนื่องโดยผู้หญิงนั้นจึงเต็มไปด้วยความฉงนสงสัยของสังคม ผู้เขียนจึงมุ่งนำเสนอประวัติศาสตร์ของการ

* ดร. คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล

Ph.D., Faculty of Social Sciences and Humanities, Mahidol University

** รองศาสตราจารย์ ดร.คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

Associate Professor, Ph.D., Faculty of Political Science, Chulalongkorn University

ฆาตกรรมต่อเนื่องที่ก่อเหตุโดยฆาตรกรหญิง ปัจจัยในการก่อเหตุฆาตกรรมของฆาตกรต่อเนื่องหญิงทั้งด้านลักษณะทางกายภาพ แรงจูงใจ วิธีการฆ่าและจัดการกับเหยื่อ และอธิบายความแตกต่างระหว่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชายตามลำดับ เพื่อตอบข้อสงสัยของสังคมถึงมูลเหตุของการฆาตกรรมต่อเนื่องซึ่งก่อคดีโดยฆาตกรที่เป็นผู้หญิง และเพื่อเสนอแนวทางการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในอนาคต

คำสำคัญ: ฆาตกรต่อเนื่อง, ฆาตกรรม, อาชญากรรม, อาชญากรหญิง, จิตวิทยา, จิตเวชศาสตร์

■ Abstract

Since the beginning of recorded history, murders have been a part of human society. Purpose, motive, physical, and psychological disease all vary in the murders that occurred. Different events and other elements play a role in each murder's cause. The primary goal of this article is to investigate the circumstances that lead to the deaths of female serial killers by giving a case of a female murderer who has committed a series of murders. Also, to look at the physical, psychological, social, and environmental aspects that affect female murderers, as well as motivation and victim choosing tactics. Among other things that contributed to the murderer's death Because of the violent techniques used and the large number of victims in

the cases, the trial of serial homicide criminals has gotten a lot of attention from the media and the general public. People and society want to know what caused the murder, especially in cases involving female serial murderers, who are less aggressive than men, have less emotional control, and are less powerful than men. As a result, women's serial killings are loaded with social mistrust. The goal of the author is to portray the history of female serial killers. Physical qualities, motives, murdering tactics, and dealing with victims were all aspects of the murders of female serial killers. To clarify the distinctions between female and male serial killers in order to dispel society's misconceptions about the motives of female serial killers and to provide recommendations for future crime prevention.

Keywords: Serial Murder, Serial Killer, Homicide, Murder, Female Murderer, Psychology, Psychiatry

■ บทนำ

การฆาตกรรมเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาตั้งแต่มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และการฆาตกรรมนั้นมีรูปแบบที่แตกต่างกันมากมาย ไม่ว่าจะเป็นจุดประสงค์ แรงจูงใจ ความป่วยทางกายภาพและทางจิตเวช สาเหตุการฆาตกรรม สถานการณ์ที่แตกต่างกัน และปัจจัยอีกมากมายหลายอย่างที่เกี่ยวข้องในการฆาตกรรมของ

เหตุการณ์ใดเหตุการณ์หนึ่ง ด้วยความหมายของการฆาตกรรมเองก็มีวิธีการตีความแตกต่างกันออกไป ซึ่งมีผลเกี่ยวกับความหนักเบาของโทษที่ได้รับด้วย โดยประเทศที่มีระบบลูกขุนในการพิจารณาคดี เช่น สหรัฐอเมริกา มักให้ความสำคัญกับ “เจตนา” ในการฆ่า โดยเฉพาะ “การฆาตกรรมโดยไตร่ตรองไว้ก่อน” (malice aforethought) มักได้รับการพิจารณาโทษที่หนักกว่า การฆาตกรรมธรรมดาที่ปราศจากความพยาบาทที่มีร่วมด้วย ซึ่งถึงแม้ว่าจะมีการกำหนดโทษสำหรับ “การฆาตกรรมโดยไตร่ตรองไว้ก่อน” แต่ถึงกระนั้น การฆาตกรรมแบบนี้ก็ยังแบ่งระดับย่อยออกไปอีก เช่น ระดับความอันตรายของตัวอาชญากรโดยมีศีลธรรมเป็นตัวบ่งชี้ เป็นต้น (Berman, n.d.)

■ วัตถุประสงค์

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิง โดยนำเสนอคดีฆาตกรรมต่อเนื่องซึ่งกระทำโดยฆาตกรหญิง และศึกษาความผิดปกติของตัวฆาตกรหญิงในด้านต่าง ๆ เช่น ปัจจัยทางกายภาพ ทางจิตเวช ด้านสังคม สิ่งแวดล้อม และศึกษาแรงจูงใจและวิธีเลือกเหยื่อ รวมถึงปัจจัยต่าง ๆ ที่ส่งผลให้อาชญากรก่อเหตุ ซึ่งการพิจารณาโทษของฆาตกรในคดีฆาตกรรมต่อเนื่องได้รับความสนใจมาจากสังคมและสื่อมวลชน เนื่องจากวิธีการที่โหดร้ายและเหยื่อในคดีที่มีจำนวน 3 คนขึ้นไป สังคมจึงต้องการทราบถึงสาเหตุของการก่อเหตุฆาตกรรม โดยเฉพาะฆาตกรต่อเนื่องหญิง ซึ่งตามธรรมชาติแล้วเพศหญิงเป็นเพศที่มีความรุนแรงน้อยกว่าเพศชาย ดังนั้น การก่อเหตุฆาตกรรมต่อเนื่องโดยฆาตกรหญิงจึงเต็มไปด้วย

ความฉงนสงสัยของคนทั่วไป ผู้เขียนจึงนำเสนอประวัติศาสตร์การฆาตกรรมต่อเนื่องที่กระทำโดยฆาตกรหญิง ปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิง รวมถึงอธิบายความแตกต่างระหว่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชาย ตามลำดับเพื่อตอบข้อสงสัยของสังคม และเสนอแนะแนวทางการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในอนาคต

แกนหลักของเรื่อง

ตัวอย่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงในประวัติศาสตร์

การฆาตกรรมเกิดขึ้นควบคู่กับสังคมมนุษย์มาตลอดราวกับเป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาและสร้างอาณาดินแดนของแต่ละสังคม ซึ่งหลายคนอาจจะคุ้นเคยเมื่อพูดถึงการฆาตกรรมในสนามรบ ซึ่งแลดูเป็นเรื่องปกติในการสังหารศัตรู และยึดดินแดน แต่การฆาตกรรมเพื่อเหตุผลส่วนตัว หรือเพื่อความสุข หรือความพึงพอใจอาจเป็นมุมมองที่แตกต่างออกไป ในบรรดาคดีอาญาและคดีสะเทือนขวัญทั้งหมดคงไม่สามารถได้แย้งได้ว่า คดีที่ได้รับความสนใจมากที่สุดมักเป็นคดีที่โหดร้าย สะเทือนขวัญ หรือคดีที่มีความอุกอาจ และมีผู้เสียชีวิต โดยอ้างอิงจากการสำรวจสถิติการบริโภคข่าวของประชาชนแถบละตินอเมริกา ทั้ง 18 ประเทศ ได้แก่ ประเทศอาร์เจนตินา โบลิเวีย ชิลี โคลอมเบีย คอสตาริกา คิวบา สาธารณรัฐโดมินิกัน เอกวาดอร์ เอลซัลวาดอร์ กัวเตมาลา ฮอนดูรัส เม็กซิโก นิการากัว ปานามา ปารากวัย เปรู อุรุกวัย และเวเนซุเอลา ซึ่งพบว่า การบริโภคข่าวผ่านทางทวิตเตอร์ (twitter) สูงที่สุดสามอันดับแรก ได้แก่ ข่าวอาชญากรรม ข่าวความรุนแรง และข่าวฆาตกรรม (Curiel, Cresci, Muntean, & Bishop, 2020) คดีฆาตกรรมต่อเนื่องที่มีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้สร้างความตระหนกในหลาย ๆ ด้านแก่รัฐบาล ไม่ว่าจะเป็นการแก้ไข

ปัญหาพหุอาวุธปืน หรือแม้กระทั่งการเพิ่มโทษให้ผู้กระทำผิดแม้จะเป็นเยาวชน ในบทความนี้ ผู้เขียนจึงขอยกตัวอย่างคดีฆาตกรรมต่อเนื่องที่กระทำโดยฆาตกรต่อเนื่องหญิงมาอธิบายสาเหตุ แรงจูงใจ และปัจจัยในการก่อเหตุที่แตกต่างจากฆาตกรต่อเนื่องชาย (Harrison, Hughes, & Gott, 2019) ซึ่งผู้เขียนได้ทำการวิเคราะห์และอธิบายในหลากหลายแง่มุมทั้งในด้านของวิธีการฆ่า แรงจูงใจ และความแตกต่างทางกายภาพ รวมถึงอาการเจ็บป่วยทางจิตเวชของฆาตกรร่วมด้วย

ในประวัติศาสตร์มีการบันทึกคดีของฆาตกรต่อเนื่องหญิง ซึ่งอาจเชื่อถือได้ว่าเป็นคดีฆาตกรรมต่อเนื่องที่มีฆาตกรหญิงเป็นผู้ก่อเหตุเป็นคดีแรกในประวัติศาสตร์โลกเท่าที่มีหลักฐานบันทึกไว้ ซึ่งเหตุการณ์ฆาตกรรมต่อเนื่องนี้เกิดสมัยโรมันกลาง หรือประมาณคริสต์ศักราชที่ 54 โดยนักวางยาพิษชื่อก้องในจักรวรรดิโรมัน นามว่าโลกัสต้าแห่งกอล (Locusta of Gaul) ซึ่งมีฉายาว่าแม่มดแห่งกอล ด้วยทักษะการใช้สมุนไพรที่มีพิษและสืดส่วนการผสมอย่างเชี่ยวชาญ ทำให้หญิงสาวชาวไร่ธรรมดากลายเป็นนักวางยาพิษชื่อดังแห่งจักรวรรดิโรมัน โดยลูกค้ารายแรก ๆ ของเธอ เป็นถึงพระชายาองค์ที่ 4 ของจักรพรรดิโรมัน ทิเบริอุส คลอเดียส ซีซาร์ ออกุสตุส เจอมานิคัส (Tiberius Claudius Caesar Augustus Germanicus) หรือจักรพรรดิคลอเดียสแห่งจักรวรรดิโรมัน ซึ่งต้องการฆ่าสามีตนเองเพื่อให้แน่ใจว่าบัลลังก์จะตกเป็นของเจ้าชายเนโร (Nero) ลูกชายของเธอ และแม้ว่าจักรพรรดิคลอเดียสจะมีผู้ชิมอาหารส่วนพระองค์เพื่อป้องกันการถูกลอบฆ่าด้วยยาพิษ อีกทั้งพระองค์ยังพกขนนกไว้ข้างกายตลอดเวลา เพื่อนำมาทำให้

สำรอกอาเจียนเมื่อรู้ว่าถูกวางยาพิษ แต่กระนั้นก็ไม่รอดเจ้ามือการฆาตกรรมอันแยบยลของโลกัสต้าอยู่ดี เนื่องจากเธอวางยาพิษในถังลดอุณหภูมิไวน์ของคลอเดียส แทนที่จะวางยาพิษในไวน์หรืออาหารโดยตรง ซึ่งอาหารก็ปราศจากยาพิษและผ่านการชิมจากผู้ชิมอาหารอย่างรอบรู้ ยิ่งไปกว่านั้นชนกประจำตัวของคลอเดียสก็ถูกโลกัสต้านำไปขบยาพิษเพื่อไว้อีก หลังจากโดนยาพิษของนาง คลอเดียสก็สิ้นใจในทันที คาโต๊ะอาหาร ซึ่งลูกค้าคนต่อมาของนาง คือเจ้าชายเนโรเอง ซึ่งจำให้โลกัสต้าวางยาพิษพี่ชายของตนเพื่อป้องกันการถูกแย่งชิงบัลลังก์ ซึ่งนางก็ได้ทำสำเร็จ ต่อมานางได้กลายเป็นนักวางยาพิษคนโปรดของจักรพรรดิเนโร และได้รับการสนับสนุนให้เปิดโรงเรียนสอนปรุงยาพิษ พร้อมทั้งนิรโทษกรรมคดีฆาตกรรมทั้งหมดให้นางอีกด้วย หลังจากชื่อเสียงของนางในการปรุงยาพิษแผ่ขยายออกไปไกล ทำให้มีลูกค้าติดต่อมามากมาย จนเรียกได้ว่า มีเหยื่อจากการปรุงยาของโลกัสต้านับพันคนในยุคนั้น ซึ่งชัดเจนว่าโลกัสต้าไม่มีความแค่นส่วนตัวกับบรรดาเหยื่อเกือบทั้งหมดของเธอ แต่เป็นเพราะรายได้แสนงามที่ได้จากการปลิดชีวิตคน (Wright, 2021)

ไม่เพียงแต่ในประวัติศาสตร์เพียงเท่านั้นที่มีคดีฆาตกรรมต่อเนื่องเกิดขึ้น แต่คดีจำพวกนี้เกิดขึ้นเกือบทุกทศวรรษเท่าที่มีการบันทึกมา ในปีคริสต์ศักราช 1887 เกิดคดีฆาตกรรมต่อเนื่องสะเทือนขวัญโดยฆาตกรต่อเนื่องหญิงนามว่าเจน ทอปแพน (Jane Toppin 1854–1938) ทอปแพนเกิดในบอสตัน รัฐแมสซาชูเซตส์ ในสหรัฐอเมริกา แม่ของเธอเสียชีวิตตั้งแต่เธอยังเด็ก ส่วนพ่อของเธอเป็นช่างตัดเสื้อและมีอาการวิกลจริต กล่าวคือ พ่อของเธอได้พยายาม

เย็บเปลือกตาของตัวเองเข้าด้วยกัน พ่อของเธอ จึงถูกคุมขังอยู่ในโรงพยาบาล เธอและพี่น้อง ทั้ง 4 คน ได้ไปอาศัยอยู่กับคุณยายชั่วคราว ก่อนถูกส่งไปสถานเลี้ยงเด็กกำพร้า ต่อมาเธอถูก รับไปเลี้ยง แต่เธอถูกแม่บุญธรรมทำทารุณกรรม ตั้งแต่เธอยังเป็นเด็ก แม่บุญธรรมทำให้เธอได้รับความอับอายและความอับอายตลอดเนื่องจาก ภูมิหลังของเธอ เพียงเพราะเธอเป็นชาวไอริช ที่นับถือนิกายคาทอลิก ซึ่งเป็นสาเหตุที่ทำให้เธอ รู้สึกเกลียดและเกิดความอิจฉาริษยาน้องสาว บุญธรรมของเธอ ถึงแม้ว่าน้องสาวบุญธรรม จะไม่เคยทำร้ายเธอเลยก็ตาม

สำหรับชีวิตในวัยเด็กของทอปแพน พบว่า เธอเป็นเด็กเรียนเก่ง เพื่อนร่วมโรงเรียนของเธอ บางคนชอบเธอมาก ในขณะที่เพื่อนบางคนก็ดูถูก และว่าเธอเป็นคนโกหกเกี่ยวกับประวัติของเธอ และเธอยังถูกเพื่อนแกล้งเนื่องจากเธอเป็นชาว ไอริชที่นับถือนิกายคาทอลิก และเมื่อเธอโตขึ้น เธอไม่มีความสุขกับสภาพความเป็นอยู่ของเธอ และเธอรู้สึกว่าโอกาสที่เธอจะได้แต่งงานนั้น ความเป็นไปได้ยาก เธอจึงเกิดความเครียด และน้ำหนักขึ้น ส่วนประวัติการใช้สารเสพติด และการดื่มแอลกอฮอล์ พบว่าเธอดื่มแอลกอฮอล์ เป็นระยะ ๆ และมีประวัติการรักษาตัวใน โรงพยาบาลจิตเวช ประมาณ 35 ปี โดยได้รับการวินิจฉัยว่า มีความวิกลจริตทางอารมณ์ (moral insanity)/ความบกพร่องทางศีลธรรม (moral imbecility)

ต่อมาเธอได้รับอิสระจากครอบครัวบุญธรรม และได้รับเงินจำนวนหนึ่ง แต่เธอก็ยังคงทำงาน ให้กับน้องสาวบุญธรรมของเธอต่อหลังจากที่ แม่บุญธรรมของเธอเสียชีวิตลง และเธอย้าย ออกจากบ้านหลังจากที่น้องสาวบุญธรรมของเธอ

แต่งงาน และตั้งแต่อายุ 26 ปี ทอปแพนประกอบ อาชีพพยาบาล โดยเธอได้เริ่มเข้าเรียนพยาบาล ที่โรงพยาบาลเคมบริดจ์ (Cambridge Hospital) เธอค่อนข้างเป็นที่ชื่นชอบของคนไข้ ในขณะที่ เพื่อนร่วมงานของเธอไม่ชอบเธอ และเธอถูก มองว่า เธอโกหกเกี่ยวกับประวัติของเธอ และ เธอยังถูกสงสัยว่าเป็นคนชอบลักขโมย แต่ก็ยังไม่เคยถูกจับได้ เธอเริ่มทำการทดลองทาง วิทยาศาสตร์กับคนไข้ของเธอ โดยเธอได้ทำ การศึกษาผลที่เกิดกับคนไข้เมื่อได้รับมอร์ฟีน (Morphine) หรืออะโทรปีน (Atropine) ในปริมาณ ที่แตกต่างกัน ต่อมาเธอถูกไล่ออกจากโรงพยาบาล เธอจึงเริ่มต้นอาชีพการเป็นพยาบาลส่วนตัว เธอได้รับการยกย่องให้เป็นพยาบาลส่วนตัวที่ ประสบความสำเร็จมากที่สุดในเมืองเคมบริดจ์ ถึงแม้ว่านายจ้างของเธอบางคนจะรำคาญกับ การโกหกและการลักเล็กขโมยน้อยของเธอ นอกจากนี้ ยังพบว่าเวลาวางเธอชอบดื่มเบียร์ พุดโกหก และชอบปล่อยข่าวลือต่าง ๆ

เธอเริ่มฆาตกรรมนายจ้างหรือผู้ป่วยที่เธอ ดูแล และเธอกลับไปฆาตกรรมน้องสาวบุญธรรม ของเธอด้วยการวางยาพิษ (เธอให้การว่า น้องสาวบุญธรรมเป็นเหยื่อรายแรกที่เธอ ฆาตกรรมด้วยความเกลียด) และโกหกสามีของ น้องสาวบุญธรรมว่า น้องสาวยกนาฬิกาและ สร้อยทองคำให้เธอ ซึ่งเธอถูกจับได้ว่าโกหก ตอนน่านาฬิกาและสร้อยไปจำนำ เธอฆาตกรรม เหยื่อของเธอโดยการวางยาพิษด้วยสารหนู ให้เหยื่อเสียชีวิตอย่างช้า ๆ และฉีด Morphine หรือ Atropine เกินขนาดให้เหยื่อจนถึงแก่ ความตาย รวมเหยื่อทั้งหมด 31 รายเหยื่อส่วนมาก เป็นคนที่เธอรู้จัก และเธอยังตกเป็นผู้ต้องสงสัย ในข้อหาฆาตกรรมผู้ป่วยอีก 70 ราย (จำนวน

เหยื่อตลอดระยะเวลาการทำงานของเธอ) หลังจากถูกจับกุมเธอได้ให้การว่า เธอต้องการสังหารผู้คนให้มากกว่าฆาตกรทุกคนที่เคยกระทำมาก่อนเธอ แต่จากประวัติการพยายามฆ่าตัวตายของเธอทำให้เธอได้รับการวินิจฉัยว่ามีความวิกลจริต และในที่สุดเธอถูกคุมขังในโรงพยาบาลจิตเวชของรัฐ จนกระทั่งเธอเสียชีวิต (Allen, Averill, & Cook, 2005)

อีกคดีที่มีความคล้ายคลึงกันซึ่งเกิดขึ้นในปีคริสต์ศักราช 1981 โดยฆาตกรต่อเนื่องนามว่า จิน โจนส์ (Genene Jones) เป็นพยาบาลทำงานที่คลินิกการแพทย์หลายแห่งรอบ ๆ เมืองซานอันโตนิโอ รัฐเท็กซัส และได้ชื่อว่าเป็นฆาตกรที่ผ่านการฝึกฝนเกมการเสียชีวิตและความตายที่ชั่วร้ายที่สุดในประวัติศาสตร์ของสหรัฐอเมริกา โดยการฉีดยาอันตรายถึงชีวิตให้กับทารกจำนวนนับไม่ถ้วน ดูเหมือนโจนส์เกิดความตื่นตันที่ได้ทำให้เด็กเล็ก ๆ ตกอยู่ในอันตรายถึงตายและสวมบทบาทเป็นวีรสตรีเมื่อเด็ก ๆ ผ่านพ้นช่วงวิกฤตไปได้ อย่างไรก็ตาม เด็กผู้บริสุทธิ์หลายรายก็ไม่สามารถรอดพ้นชะตากรรม

ชีวิตของโจนส์ค่อนข้างมีปัญหา เธอถูกรับเลี้ยงโดยพ่อแม่บุญธรรม ชีวิตในวัยเด็กเธอมีปัญหาที่โรงเรียน เนื่องจากเธอมีรูปร่างอ้วนและนิสัยเจ้ากี้เจ้าการ ตอนเป็นนักเรียนเธอเคยแกล้งป่วยเพื่อเรียกร้องความสนใจ นอกจากนี้ ยังพบว่าเธออ้างว่าเธอถูกล่วงละเมิดทางเพศแต่อาจเป็นเพราะต้องการเรียกร้องความสนใจเท่านั้น และเมื่ออายุ 10 ขวบ พ่อแม่ ๆ ของเธอถูกจับในข้อหาบุกรุกเข้าไปในบ้านของชายคนหนึ่งเพื่อขโมยเงินและเครื่องประดับที่อยู่ในตู้เซฟ และตอนอายุ 16 ปี พี่ชายของเธอเสียชีวิตจากการระเบิดของไปป์บอมบ์ที่พี่ชายเธอประดิษฐ์

ขึ้นมาเอง และอายุ 17 ปี พ่อของเธอเสียชีวิตด้วยโรคมะเร็งระยะสุดท้าย ต่อมาเมื่ออายุได้ 18 ปี เธอแต่งงานกับสามี และหลังจากแต่งงานได้ 8 ปี (อายุ 26 ปี) เธอฟ้องหย่าสามีโดยอ้างว่า สามีทุบตีเธอ แต่สามีเธอปฏิเสธข้อกล่าวหาว่า นอกจากนั้น เธอได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรค Munchausen Syndrome by Proxy ซึ่งเป็นพฤติกรรมที่บุคคลหนึ่งสร้างเรื่องกล่าวเกินจริง หรือทำให้เกิดปัญหาทางกายหรือสุขภาพแก่ผู้ที่อยู่ในการดูแลโดยเฉพาะเด็ก เพื่อเรียกร้องความสนใจ (สรพสิทธิ์ คุ้มพ่ประพันธ์, 2015)

สำหรับประวัติการทำงานพบว่า เธอประกอบอาชีพพยาบาลที่โรงพยาบาลและทำงานที่หอผู้ป่วยหนักในเด็ก ในช่วงเวลาที่เธอทำงานมีเด็กเสียชีวิตจากภาวะหัวใจหยุดเต้นหรือมีเลือดออกจำนวนมาก เธอจึงถูกตั้งข้อหาฉีดยาฮีพาริน (Heparin) ซึ่งเป็นยาป้องกันการแข็งตัวของเลือดให้ทารก และฉีดยาคลายกล้ามเนื้อและยาอันตรายต่าง ๆ ให้เด็กอีกหลายราย ถึงแม้ว่าจะมีการสอบสวนเป็นระยะ ๆ และแม้กระทั่งถูกไล่ออกจากสถานพยาบาลถึงสองแห่ง อย่างไรก็ตาม ในขณะที่เธอถูกสอบสวนเกี่ยวกับการเสียชีวิตของทารกที่เกิดขึ้นเป็นจำนวนมากในช่วงเวลาที่เธอทำงาน เธอก็ยังคงฉีดยาที่ทำให้ทารกเกิดภาวะหัวใจหยุดเต้นและมีเลือดออก ก่อนที่เธอจะถูกเลิกจ้างและถูกจับกุม และดำเนินการสอบสวนแยกกัน 3 ครั้ง ในคดีการเสียชีวิตของเด็กที่เธอฆาตกรรม เธอฆาตกรรมทารกและเด็กในความดูแลของเธอประมาณ 11 ถึง 46 คน ซึ่งไม่มีข้อมูลจำนวนเหยื่อที่แน่นอน เธอใช้การฉีดไดจอกซิน (Digoxin) และเฮพาริน (Heparin) เพื่อให้เกิดอาการผิดปกติ และฉีดซัคซินิลโคลีน (Succinylcholine) ให้เด็กใน

ภายหลัง โดยมีความตั้งใจที่จะแสดงบทบาทผู้ช่วยชีวิตเด็ก ๆ เพื่อให้ได้รับคำชม และได้รับความสนใจจากคนรอบข้าง (Williams, Waldrop, & Ward, 2006) อย่างไรก็ตาม สุดท้ายเธอถูกจับกุม และถูกตัดสินให้จำคุกตลอดชีวิต (Crime Museum, n.d.)

ปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิง

ปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิงประกอบด้วย ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางจิตเวช ปัจจัยด้านสังคม สิ่งแวดล้อม แรงจูงใจ และวิธีเลือกเหยื่อ และปัจจัยอื่น ๆ จากคดีฆาตกรรมต่อเนื่องที่ผู้เขียนได้ยกตัวอย่างข้างต้นสามารถเปรียบเทียบความแตกต่างในรายละเอียดของคดี และสะท้อนให้เห็นถึงปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิงที่แตกต่างกัน กล่าวคือ ปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิงรายแรกในประวัติศาสตร์ โลกส์ต้า แห่งกอล ได้แก่ ปัจจัยด้านผลประโยชน์หรือเงิน ปัจจัยด้านสังคม และปัจจัยด้านสิ่งแวดล้อม ในขณะที่ปัจจัยในการฆ่าของเจน ทอปแพน ประกอบด้วย ปัจจัยทางด้านจิตเวช ปัจจัยด้านสังคม ครอบครัว รวมถึงสิ่งแวดล้อมในวัยเด็กส่งผลให้เกิดพฤติกรรมที่ผิดปกติ ส่วนปัจจัยในการฆ่าของจิน โจนส์ ประกอบด้วยปัจจัยด้านสังคม ครอบครัว ความกดดัน และสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดจิตผิดปกติ อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาของ Harrison, Hughes, and Gott (2019) พบว่าฆาตกรต่อเนื่องชายร้อยละ 54 ถูกตัดสินประหารชีวิต ในขณะที่ฆาตกรต่อเนื่องหญิงร้อยละ 63 ถูกตัดสินพิพากษาจำคุกตลอดชีวิต ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า ผู้พิพากษามีแนวโน้มเห็นใจฆาตกรต่อเนื่องหญิงมากกว่าฆาตกรต่อเนื่องชายเนื่องจากปัจจัยหรือแรงจูงใจของฆาตกรต่อเนื่อง

ชายส่วนใหญ่เป็นไปเพื่อความสำเร็จการมรดก และมีแนวโน้มเป็นภัยต่อสังคมมากกว่าฆาตกรต่อเนื่องหญิง ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาฆาตกรต่อเนื่องหญิงใน 3 มุมมอง ได้แก่ ด้านกายภาพ ด้านแรงจูงใจ และด้านวิธีการฆ่าและจัดการกับเหยื่อ

ด้านกายภาพ ตามรูปแบบการออกไล่และรวมกลุ่มของแนวคิต (Hunting and Gathering) สามารถตอบคำถามได้ว่า ทำไมมนุษย์ชายหญิงมีลักษณะนิสัย และวิธีล่าเหยื่อที่แตกต่างกัน ทั้งนี้ ธรรมชาติออกแบบสรีระของเพศชายให้มีขนาดใหญ่และแข็งแรงกว่า เพศหญิงมีความแข็งแรงน้อย และเพศหญิงจึงมักรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยกันหาของป่า ผลไม้ และพืชผักที่บริโภคได้ในบริเวณใกล้ที่อยู่อาศัย เพศหญิงมีความใจเย็นกว่าในการพิจารณาสิ่งรอบตัว และชอบอยู่ในพื้นที่ของตนเอง (Rosalind Franklin University of Medicine and Science, 2021)

ด้านแรงจูงใจ พบว่า หากแบ่งแรงจูงใจในการฆาตกรรมออกเป็น 7 แบบ ตามการจัดกลุ่มของเบลลินดา พาร์คเกอร์ (Belinda Parker) ผู้ช่วยวิจัยอาวุโส ด้านอาชญาวิทยาที่มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีควีนส์แลนด์ (Parker & McKinley, 2018) แรงจูงใจในการฆาตกรรมประกอบด้วยการแก้แค้น ความหึงหวง ความตื่นเต้นพึงพอใจ ความรัก (ในมุมมองของตัวฆาตกร) ผลประโยชน์ ความเกลียดชัง และการปกปิดร่องรอย ซึ่งการฆาตกรรมเพื่อปกปิดร่องรอยมักหมายถึง การปกปิดร่องรอยการฆาตกรรมก่อนหน้านี้ ซึ่งจากการศึกษาของ Harrison, Hughes, and Gott (2019) พบว่า ฆาตกรต่อเนื่องหญิงเลือกสังหารคนที่ไม่รู้จักเพียงแค่ร้อยละ 14.5 เท่านั้น ส่วนวิธีการเลือกเหยื่อของฆาตกรต่อเนื่องหญิงมักเลือก

เหยื่อที่มีความคุ้นเคยเป็นอย่างดี โดยร้อยละ 58.2 ของเหยื่อทั้งหมด เป็นเหยื่อมีความเกี่ยวข้องกันทางสายเลือดกับฆาตกร ทั้งญาติพี่น้อง บิดา มารดา และแม้กระทั่งบุตรหลานของตัวฆาตกรเอง (Harrison, Hughes, & Gott, 2019) ข้อค้นพบที่น่าสนใจ คือ คดีฆาตกรรมที่ฆาตกรหญิงให้เหตุผลว่า ฆ่าด้วยความรัก ซึ่งในมุมมองของตัวฆาตกรนั้น หมายถึง ความรักจริง ๆ ไม่ใช่ความใคร่หรือเสน่ห์หา ราคะ (lust) และเป็นที่ยอมรับกันดีว่าการฆาตกรรมโดยการให้เหตุผลว่า “ฆ่าเพราะความรัก” นั้น สำหรับฆาตกรแล้ว หมายถึง การช่วยให้เหยื่อพ้นจากสถานการณ์ที่ผู้ฆ่าพิจารณาแล้วว่ามีความทรนทานยิ่งกว่าความตาย ซึ่งผู้ช่วยเหลือการฆ่าตัวตายของบุคคลก็อยู่ในกลุ่มนี้เช่นกัน โดยปกติแล้วฆาตกรหญิงที่ฆ่าลูกหลานของตนเองมีเหตุผล 2 ข้อ คือ เชื่อว่าความตายเป็นสิ่งที่ถูกต้องและดีที่สุดสำหรับเด็ก ซึ่งเป็นความเชื่อแบบผิด ๆ ที่ได้รับมา หรือเพราะฆาตกรมีอาการทางจิตเวช หรือมีความกลัวที่จะส่งเด็กให้ผู้อื่นรับไปดูแลต่อ ส่วนอีกเหตุผล คือ เมื่อตัวฆาตกรผู้ซึ่งเป็นมารดา มีความประสงค์ฆ่าตัวตาย แต่ยังคงมีความกังวลว่าลูกของตนจะไม่ได้ได้รับการเลี้ยงดูอย่างดีเช่นที่เธอได้เลี้ยงมา หรือมีความเชื่อว่า เด็ก ๆ จะไม่สามารถมีชีวิตอยู่ได้หากปราศจากเธอซึ่งเป็นมารดา (Parker, 2018)

เมื่อพิจารณาด้านวิธีการฆ่าและจัดการกับเหยื่อ พบว่า ฆาตกรต่อเนื่องหญิงตัวอย่างทั้ง 3 ราย เลือกใช้วิธีการวางยาพิษ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ Harrison, Hughes, and Gott (2019) ที่พบว่า ฆาตกรต่อเนื่องหญิงเลือกใช้วิธีที่ใช้กำลังน้อย เช่น การวางยาพิษ (ร้อยละ 47.3 ของวิธีการฆ่าที่ฆาตกรต่อเนื่องหญิงใช้มากที่สุด)

รองลงมา คือ การทำให้ขาดอากาศใจ (ร้อยละ 30.9) และการใช้ปืนยิง (ร้อยละ 9.1) (Harrison, Hughes, & Gott, 2019)

ความแตกต่างระหว่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชาย

ปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องชายประกอบด้วย ปัจจัยทางกายภาพ ปัจจัยทางจิตเวช สังคม สิ่งแวดล้อม แรงจูงใจและวิถีเลือกเหยื่อ และปัจจัยอื่น ๆ เช่นเดียวกับฆาตกรหญิง เช่น Lyle and Erik Menendez ฆาตกรรมพ่อแม่ เพราะต้องการทรัพย์สินสมบัติของครอบครัว ส่วน Richard Trenton Chase และ David Berkowitz ก่อเหตุฆาตกรรมเนื่องจากปัจจัยทางจิตเวช นั่นคือ โรคจิตเภทแบบหวาดระแวง (Paranoid Schizophrenia) เป็นต้น ดังนั้น จึงเป็นประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาความแตกต่างระหว่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชายใน 3 มุมมอง ได้แก่ ความแตกต่างด้านกายภาพ ด้านแรงจูงใจ และด้านวิธีการฆ่าและจัดการกับเหยื่อ

มุมมองแรกซึ่งพิจารณาในส่วนของความแตกต่างทางกายภาพ ความแตกต่างที่ชัดเจนที่สุดระหว่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชาย คือ ด้านสรีระทางกาย เพศหญิงมีความแข็งแรงน้อยกว่าเพศชาย เนื่องจาก จำนวนมัดกล้ามเนื้อที่เล็กและน้อยกว่า ขนาดร่างกายที่เล็กกว่า ขนาดสมองที่เล็กกว่าแต่ไม่ได้หมายความว่ามีความฉลาดน้อยกว่าตามขนาดของสมอง ถึงแม้ขนาดสมองของเพศหญิงมีขนาดเล็กกว่าขนาดสมองของเพศชายประมาณร้อยละ 11 แต่เพศหญิงกลับมีความฉลาดมากกว่าเพศชาย (Rosalind Franklin University of Medicine and Science, 2021) นอกจากนี้ งานวิจัยของสมาคมจิตวิทยาอเมริกัน หรือ American Psychological

Association พบว่า มาตรการต่อเนื่องหญิงมีค่าเฉลี่ยการสำเร็จการศึกษาชั้นสูง ตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งมากกว่ามาตรการต่อเนื่องชาย ซึ่งส่วนใหญ่สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนปลายหรือต่ำกว่าเพียงเท่านั้น (ร้อยละ 73.1 ของมาตรการต่อเนื่องชายทั้งหมด สำเร็จการศึกษาในระดับมัธยมปลายหรือต่ำกว่า) (Harrison, Hughes, & Gott, 2019)

ความแตกต่างทางกายภาพเหล่านี้ล้วนส่งผลให้หน้าที่ของแต่ละเพศมีความแตกต่างกัน ธรรมชาติออกแบบสรีระของเพศชายให้มีขนาดใหญ่และแข็งแรงกว่าเพื่อการเดินทางไกลออกไปล่าสัตว์เพื่อนำกลับมาเป็นอาหาร จึงทำให้สัญชาตญาณตามธรรมชาติของเพศชาย คือ การล่า และการติดตาม ประกอบกับสัญชาตญาณทางเพศเพื่อการขยายเผ่าพันธุ์ของเพศชาย จึงทำให้แรงขับทางเพศเป็นปัจจัยในการเกิดการกระทำบางอย่างขึ้น ในขณะที่เพศหญิงรวมกลุ่มกันเพื่อช่วยกันหาของป่า ผลไม้ และพืชผักที่บริโภคได้ในบริเวณใกล้ที่อยู่อาศัย เพศหญิงมีความใส่ใจเกินกว่าในการพิจารณาสิ่งรอบตัว และชอบอยู่ในพื้นที่ของตนเองมากกว่าเดินทางออกนอกอาณาเขตไกล ๆ เหมือนเพศชาย

เมื่อพิจารณารูปแบบการอธิบายความแตกต่างทางเพศของมาตรการต่อเนื่องชายและหญิงจากงานวิจัยของสมาคมจิตวิทยาอเมริกัน (American Psychological Association) โดยการเก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างมาตรการต่อเนื่อง 110 คน ที่ก่อเหตุฆาตกรรมระหว่างปีคริสต์ศักราช 1856–2009 โดยแบ่งเป็นมาตรการต่อเนื่องหญิงจำนวน 55 คน และมาตรการต่อเนื่องชายจำนวน 55 คน ผลการวิจัย พบว่า มาตรการต่อเนื่องชาย

มีรสนิยมในการแอบติดตามเหยื่อก่อนการลงมือฆ่า ซึ่งสอดคล้องกับทฤษฎีการล่าและรวมกลุ่ม นอกจากนี้ มาตรการต่อเนื่องชายยังมักออกเดินทางระยะไกลจากที่อยู่อาศัยของตนเองเพื่อล่าเหยื่อ โดยเหยื่อส่วนใหญ่เป็นคนแปลกหน้าที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกันมาก่อน คิดเป็นร้อยละ 85.5 ของเหยื่อ เป็นคนแปลกหน้าของมาตรการ ในขณะที่มาตรการต่อเนื่องหญิงสังหารคนที่ไม่รู้จักเพียงร้อยละ 14.5 เท่านั้น (Harrison, Hughes, & Gott, 2019)

สำหรับด้านแรงจูงใจในการฆาตกรรมระหว่างมาตรการชายและหญิงมีความแตกต่างกันชัดเจน กล่าวคือ จากการเก็บข้อมูลผู้กระทำผิดคดีฆาตกรรมในประเทศออสเตรเลียจำนวน 532 คน จากคดีทั้งหมด 479 คดี พบว่า ร้อยละ 85 เป็นอาชญากรชาย และ ร้อยละ 15 เป็นอาชญากรหญิง ซึ่งตัวเลขค่อนข้างตรงกับข้อมูลสถิติของสัดส่วนฆาตกรในประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก โดยแรงจูงใจของมาตรการชายส่วนใหญ่ คือ การฆ่าด้วยความเกลียดชัง เป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา ได้แก่ การแก้แค้น และความตื่นเต้นตามลำดับ ในขณะที่ มาตรการหญิงฆ่าด้วยผลประโยชน์ เป็นอันดับหนึ่ง รองลงมา คือความรัก ซึ่งในแง่ของการฆ่าเพื่อผลประโยชน์ส่วนใหญ่หมายถึงเรื่องเงิน ธุรกิจ และผลประโยชน์ส่วนตัว อาทิ ฆ่าเพื่อหวังเงินประกันชีวิต หรือฆ่าเนื่องจากถูกถอนชื่อออกจากพินัยกรรม มรดกหลังจากการหย่าร้าง (Parker, 2018) ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของสมาคมจิตวิทยาอเมริกันที่พบว่า แรงจูงใจในการฆ่าของผู้หญิงมักเกี่ยวข้องกับเรื่องผลประโยชน์และเงินมากที่สุด สูงถึงร้อยละ 51.9 ส่วนผู้ชายฆ่าเพราะเรื่องผลประโยชน์เพียงร้อยละ 16.7 ในขณะที่ ผู้ชาย

มักฆ่าเหยื่อด้วยเหตุผลทางเพศ สูงถึงร้อยละ 75 ส่วนผู้หญิงฆ่าเพราะเหตุผลทางเพศเพียงร้อยละ 7.3 (Harrison, Hughes, & Gott, 2019) หรืออาจกล่าวได้ว่า ผู้หญิงมีความเสี่ยงในการตกเป็นเหยื่อการถูกทำร้ายร่างกายและถูกฆาตกรรมโดยคนรักเพศชาย ในขณะที่ ผู้ชายมีความเสี่ยงในการตกเป็นเหยื่อการถูกฆาตกรรมโดยคนรักหรืออดีตคนรักเพศหญิงสูงไม่แพ้กัน โดยเฉพาะหลังการหย่าร้าง เนื่องจากมีผลต่อการเปลี่ยนแปลงผู้รับผลประโยชน์ในพินัยกรรม

ส่วนด้านวิธีการฆ่าและจัดการกับเหยื่อนั้นพบว่า ฆาตกรต่อเนืองหญิงเลือกใช้วิธีที่ใช้กำลังน้อย ได้แก่การวางยาพิษ การทำให้ขาดอากาศหายใจ และการใช้ปืนยิง ในขณะที่ฆาตกรต่อเนืองชายเลือกวิธีใช้กำลังบีบคอ หรือทำให้ขาดอากาศหายใจมากที่สุด (คิดเป็นร้อยละ 47.2) รองลงมา คือ การยิง (ร้อยละ 20.8) และการแทง (ร้อยละ 17) นอกจากนี้ยังพบว่า ฆาตกรต่อเนืองหญิงส่วนใหญ่พุ่งเป้าไปที่เด็กหรือคนคุ้นเคยที่ไม่สามารถป้องกันตนเองได้และอยู่ภายใต้การดูแลของตน โดยร้อยละ 72 ของฆาตกรต่อเนืองหญิงได้ฆาตกรรมเหยื่ออย่างน้อย 1 ราย ที่เป็นผู้ที่อยู่ภายใต้การดูแลของตนและไม่สามารถต่อสู้กลับได้ ยกตัวอย่างในปีคริสต์ศักราช 1925 ฆาตกรต่อเนืองหญิงรายหนึ่งฉายา Remorseless ซึ่งแปลว่าไร้ความปราณี ได้สังหารเหยื่อ 8 ราย โดยเหยื่อ 3 ราย คือ ลูกของเธอเอง และเธอยังบอกอีกว่าชอบการไปงานศพ ซึ่งเป็นไปได้ว่า เธอมีลักษณะอาการทางจิต (Harrison, Hughes, & Gott, 2019)

ในขณะที่ ปัญหาทางจิตเวชและการใช้สารเสพติดของฆาตกรต่อเนืองหญิงและชาย

ไม่มีความแตกต่างกันมากนัก กล่าวคือ เมื่อฆาตกรมีอาการทางจิตเวชหรือมีการใช้ยาเสพติดเป็นประจำจนถึงขั้นส่งผลต่อสารสื่อประสาทในสมองแล้วย่อมส่งผลต่อพฤติกรรมความรุนแรงและก้าวร้าวของฆาตกรทั้งเพศหญิงและชายในรูปแบบที่คล้ายคลึงกัน ซึ่งหากพิจารณาทางกายภาพของสมองแล้วแม้ว่าเพศชายมีขนาดสมองที่ใหญ่กว่าถึงร้อยละ 11 แต่ก็ได้ส่งผลแตกต่างกันในด้านของพฤติกรรมที่ได้รับผลกระทบจากโรคทางจิตเวชหรือยาเสพติด แต่ประเด็นที่น่าสนใจ คือ เพศชายและเพศหญิงมีการพัฒนาด้านสุขภาพจิตที่แตกต่างกัน เพศชายมักมีปัญหาความผิดปกติโรคออทิสซึม (Autism) และดิสเลเซีย (Dyslexia) หรือปัญหาในการอ่านหรือแปลความหมายด้านภาษามากกว่าเพศหญิง ในขณะที่ เพศหญิงมักเผชิญกับปัญหาโรคซึมเศร้าและวิตกกังวลมากกว่าเพศชาย นอกจากนี้ยังมีการสนับสนุนด้านวิชาการจากงานวิจัยที่เกี่ยวข้องอีก 126 ชิ้น ที่พบว่า ขนาดสมองที่ต่างกันของเพศชายและเพศหญิงส่งผลต่อโครงสร้างการพัฒนาสมองในส่วนที่ต่างกัน ซึ่งสมองแต่ละส่วนก็มีหน้าที่ และมีการควบคุมที่ต่างกัน เช่น ในเพศชายสมองส่วนที่ควบคุมเกี่ยวข้องกับสัญชาตญาณการเอาตัวรอด ความจำ และการเรียนรู้นั้นมีพื้นที่ใหญ่กว่าสมองของเพศหญิง ในขณะที่ สมองส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะการใช้ภาษา และการควบคุมอารมณ์ของเพศหญิงนั้นมีขนาดใหญ่กว่าสมองของเพศชาย เป็นต้น (Nicswell, n.d.) นอกจากนี้ ยังมีงานวิจัยของประเทศศรีเลี่ยนหนึ่งที่เก็บข้อมูลตัวอย่างฆาตกรหญิงจำนวน 250 คดี ผลการวิจัยพบว่าแรงจูงใจที่มากที่สุดในการฆ่าของฆาตกรหญิง คือ ความเกลียดชังที่เกิดจากการถูกรังแก และ

มาตรการหญิงที่ก่อเหตุเหล่านั้นมีการใช้สารเสพติด และสิ่งมีนเมาในขณะที่ก่อเหตุสูงถึงร้อยละ 87 (Mosechkin, 2021)

จากประเด็นความแตกต่างระหว่างมาตรการต่อเนื่องหญิงและชายดังกล่าวข้างต้น ผู้เขียนสรุปแยกเป็น 2 ประเด็น คือ ประเด็นด้านความสามารถทางกายภาพ แรงจูงใจ และวิธีการฆ่าที่แตกต่างกัน และประเด็นความผิดปกติทางกายภาพ และจิตเวชที่คล้ายคลึงกัน

1) ประเด็นที่ 1 ความสามารถทางกายภาพ แรงจูงใจ และวิธีการฆ่าที่แตกต่างกัน

ความแตกต่างทางกายภาพที่เห็นได้ชัดของมาตรการต่อเนื่องหญิงที่ต่างจากมาตรการต่อเนื่องชาย ได้แก่ ร่างกายที่มีขนาดเล็กและแข็งแรงน้อยกว่า มวลกระดูกและกล้ามเนื้อที่น้อยกว่า อันเป็นมรดกการวิวัฒนาการด้านพันธุกรรมตามธรรมชาติ รวมถึงวิวัฒนาการทางสมองที่มีการพัฒนาในส่วนที่ต่างกัน เช่น สมองส่วนควบคุมอารมณ์ของเพศหญิงมีประสิทธิภาพมากกว่า ส่งผลให้กระบวนการคิดและตัดสินใจของเพศหญิงต่างจากเพศชาย ซึ่งรวมถึงเรื่องแรงจูงใจและการเลือกวิธีการฆ่าที่แตกต่างกัน โดยมาตรการต่อเนื่องหญิงมีแนวโน้มการฆ่าเหยื่อด้วยวิธีที่รุนแรงน้อยกว่า หมายถึง ลดการปะทะขณะก่อเหตุ เช่น การใช้การวางยาพิษ และมีแนวโน้มมาตรการคนใกล้ชิด หรือแม้กระทั่งเลือดเนื้อเชื้อไขของตนเองมากกว่า ดังนั้นเมื่อเกิดเหตุมาตรการขึ้น กระบวนการเริ่มหาหลักฐาน และทำคดีของเจ้าหน้าที่ควรตระหนักถึงความแตกต่างระหว่างมาตรการหญิงและชาย เพื่อให้การทำคดีเป็นไปในทิศทางที่เหมาะสม และช่วยให้วงการค้นหาตัวอาชญากรมีความเฉพาะเจาะจงและรวดเร็วมากยิ่งขึ้น และ

ควรคำนึงถึงความยุติธรรมในการตัดสินลงโทษของทั้งเพศหญิงและชายให้เหมาะสมกับความผิดของแต่ละปัจเจก

2) ประเด็นที่ 2 ความผิดปกติทางกายภาพ และจิตเวชที่คล้ายคลึงกัน

ถึงแม้ว่ามาตรการต่อเนื่องหญิงและชายมีความแตกต่างกันในหลายๆ ด้าน แต่ยังมีปัจจัยที่คล้ายคลึงกันที่ส่งผลให้ทั้งเพศชายและหญิงเกิดพฤติกรรมกระทำความผิดไม่แตกต่างกัน เช่น ความผิดปกติทางกายภาพของสมอง และอาการเจ็บป่วยทางจิตเวช ปัจจัยเหล่านี้ส่งผลให้กระบวนการคิดและพฤติกรรมของผู้ที่มีอาการดังกล่าวผิดไปจากปกติ อาจมีอาหารหิวแหว่ และภาพหลอน รวมไปถึงความเชื่อส่วนบุคคลที่ผิดนำไปสู่การก่อเหตุมาตรการ ทั้งนี้พบว่า อาการผิดปกติทางจิตเวช รวมถึงความผิดปกติทางกายภาพของสมองต่างส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง และขาดความยับยั้งคิด และปราศจากความเห็นอกเห็นใจในมาตรการต่อเนื่องทั้งชายและหญิงไม่ต่างกัน

■ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

การมาตรการอยู่คู่กับสังคมมนุษย์มาตั้งแต่เริ่มมีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ และการมาตรการแต่ละครั้งมีรูปแบบที่ต่างกัน ตั้งแต่จุดประสงค์ แรงจูงใจ ความป่วยทางกายภาพและทางจิตเวชของมาตรการ สาเหตุการมาตรการ สถานการณ์ที่ต่างกัน และปัจจัยอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาปัจจัยในการฆ่าของมาตรการต่อเนื่องหญิง โดยการนำเสนอประวัติศาสตร์การมาตรการต่อเนื่องที่กระทำโดยมาตรการหญิง ปัจจัยในการ

ฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิง ได้แก่ ปัจจัยทางด้านกายภาพ แรงจูงใจ และวิธีการฆ่าและจัดการกับเหยื่อ รวมถึงอธิบายความแตกต่างระหว่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชาย ตามลำดับ เพื่อตอบข้อสงสัยของสังคม และเสนอแนะแนวทางการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในอนาคต

ผลการศึกษาสะท้อนให้เห็นว่า ปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิงประกอบด้วยปัจจัยทางด้านกายภาพ (เพศหญิงมีความแข็งแรงน้อยกว่า มีความใจเย็น และชอบอยู่ในพื้นที่ของตนเอง) แรงจูงใจ (ผลประโยชน์ และความรัก) และวิธีการฆ่าและจัดการกับเหยื่อ (ฆาตกรต่อเนื่องหญิงเลือกใช้วิธีที่ใช้กำลังน้อย) อย่างไรก็ตาม ปัจจัยในการฆ่าทั้ง 3 ปัจจัยของฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชายมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ ด้วยความแตกต่างด้านกายภาพระหว่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชาย ส่งผลให้ฆาตกรต่อเนื่องหญิงเลือกเหยื่อที่มีความคุ้นเคย โดยเฉพาะเหยื่อที่มีความเกี่ยวข้องกันทางสายเลือด ได้แก่ บิดามารดา ญาติพี่น้อง และบุตรหลานของตัวเอง ในขณะที่ ฆาตกรต่อเนื่องชายเลือกเหยื่อที่เป็นคนแปลกหน้าที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกันมาก่อน สำหรับแรงจูงใจในการก่อเหตุฆาตกรรมของฆาตกรหญิง คือ ผลประโยชน์ และความรัก ในขณะที่ ฆาตกรชายส่วนใหญ่ก่อเหตุฆาตกรรมด้วยความเกลียดชัง การแค้น และความตื่นเต้น ตามลำดับ ส่วนความแตกต่างในประเด็นวิธีการฆ่าและจัดการกับเหยื่อนั้นพบว่า ฆาตกรต่อเนื่องหญิงเลือกใช้วิธีการฆ่าที่ใช้กำลังน้อย ได้แก่ การวางยาพิษ การทำให้ขาดอากาศใจ และการใช้ปืนยิง ในขณะที่ ฆาตกรต่อเนื่องชายเลือกวิธีการฆ่าที่ใช้กำลัง ได้แก่ การบีบคอหรือทำให้ขาดอากาศหายใจ การยิง และการแทง

เมื่อพิจารณาความแตกต่างด้านปัญหาทางจิตเวชและการใช้สารเสพติดระหว่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชาย พบว่า เพศหญิงและเพศชายมีการพัฒนาด้านสุขภาพจิตที่ต่างกัน เพศชายมักมีปัญหาความผิดปกติโรคออทิสซึม (Autism) และ ดิสเลเซีย (Dyslexia) หรือปัญหาในการอ่านหรือแปลความหมายด้านภาษามากกว่าเพศหญิง ในขณะที่เพศหญิงมักเผชิญกับปัญหาโรคซึมเศร้าและวิตกกังวลมากกว่าเพศชาย นอกจากนี้ ขนาดสมองที่ต่างกันยังส่งผลต่อโครงสร้างการพัฒนาสมองในส่วนที่ต่างกัน ซึ่งสมองแต่ละส่วนนั้นมีหน้าที่และมีการควบคุมที่ต่างกัน เช่น ในเพศชายสมองส่วนที่ควบคุมเกี่ยวข้องกับสัญชาตญาณการเอาตัวรอด ความจำ และการเรียนรู้นั้นมีพื้นที่ใหญ่กว่าสมองของเพศหญิง ในขณะที่สมองส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะการใช้ภาษา และการควบคุมอารมณ์ของเพศหญิงนั้นมีขนาดใหญ่กว่าสมองของเพศชาย เป็นต้น

โดยสรุป ปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชายประกอบด้วยปัจจัยทางด้านกายภาพ แรงจูงใจ และวิธีการฆ่าและจัดการกับเหยื่อ แต่เนื่องจากฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชายมีลักษณะทางกายภาพ แรงจูงใจ และวิธีการฆ่าที่ต่างกัน จึงส่งผลต่อการเลือกเหยื่อและวิธีการก่อเหตุฆาตกรรมที่ต่างกัน ในขณะที่ความผิดปกติทางกายภาพและอาการป่วยทางจิตเวชระหว่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชายนั้นส่งผลต่อพฤติกรรมก้าวร้าวรุนแรง การขาดความยับยั้ง และการปราศจากความเห็นอกเห็นใจในฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชายไม่แตกต่างกัน

ถึงแม้ว่าคดีฆาตกรรมต่อเนื่องในประเทศไทย ไม่ได้เกิดขึ้นบ่อยเมื่อเปรียบเทียบกับประเทศในแถบทวีปอเมริกาและยุโรป แต่การเก็บข้อมูลสถิติคดีก็ยังคงมีความจำเป็นอย่างมาก เนื่องจากข้อสันนิษฐานสำคัญที่ทำให้สหรัฐอเมริกา มีสถิติฆาตกรรมต่อเนื่องสูงที่สุดในโลกนั้นเกิดจากความสามารถในการเชื่อมโยงคดีต่าง ๆ เข้าด้วยกัน ความก้าวหน้าของเทคโนโลยี และความทันสมัยของหน่วยงานนิติวิทยาศาสตร์ที่สามารถแสดงถึงความเชื่อมโยงในแต่ละคดีที่เหยื่อมีลักษณะคล้ายกัน ซึ่งสะท้อนให้เห็นว่า การใช้นิติวิทยาศาสตร์และระบบการจัดเก็บข้อมูลสถิติคดีนั้นมีความสำคัญอย่างมากในการระบุตัวฆาตกร และการยืนยันหลักฐานที่เชื่อถือได้ว่าบุคคลนั้นเป็นผู้ก่อเหตุฆาตกรรมในหลายคดีที่ยังไม่สามารถระบุตัวคนร้ายได้ ทั้งนี้ หากประเทศไทย มีการออกแบบระบบการจัดเก็บข้อมูลสถิติคดีที่เกิดขึ้น และศึกษาแนวทางการสืบสวนสอบสวนจากประเทศต้นแบบที่มีวิธีการเก็บสถิติคดีที่ละเอียดและมีประสิทธิภาพอย่างเช่นสหรัฐอเมริกา ประเทศไทยก็จะสามารถพัฒนาแนวทางการทำงานด้านการสืบสวนคดีให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น และสามารถใช้อยู่ข้อมูลเหล่านี้เพื่อกำหนดนโยบายการป้องกันอาชญากรรมในอนาคตได้ โดยเฉพาะแนวทางการป้องกันอาชญากรรมที่กระทำโดยผู้หญิงที่มีแนวโน้มสูงขึ้นอย่างต่อเนื่องไม่น้อยไปกว่าอาชญากรรมที่กระทำโดยผู้ชาย (The United States Sentencing Commission, 2020)

ดังนั้น ข้อเสนอแนะแนวทางในการป้องกันปัญหาอาชญากรรมในอนาคต คือ การจัดทำฐานข้อมูลคดีโดยอ้างอิงจากปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิงที่ประกอบด้วยปัจจัย

ทางด้านกายภาพ แรงจูงใจ และวิธีการฆ่าและจัดการกับเหยื่อที่มีความแตกต่างกับฆาตกรต่อเนื่องชาย รวมถึงปัจจัยความผิดปกติทางจิตเวชที่ก่อให้เกิดพฤติกรรมเบี่ยงเบนซึ่งเริ่มก่อตัวขึ้นในวัยเด็กของฆาตกร หากประเทศไทยมีฐานข้อมูลคดีที่แตกต่างกันระหว่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชาย จะช่วยให้การสืบสวนสอบสวนมีประสิทธิภาพและรวดเร็วมากขึ้น รวมทั้งการใช้อยู่ข้อมูลเพื่อวางแผนการป้องกันปัญหาอาชญากรรมที่แตกต่างกันระหว่างฆาตกรต่อเนื่องหญิงและชายตั้งแต่ก่อนกระทำผิด จะทำให้การจัดการแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในประเทศไทยมีประสิทธิภาพมากขึ้น และช่วยลดจำนวนคดีอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นในอนาคตได้

■ บรรณานุกรม

- สรพสิทธิ์ คุ้มประพันธ์. (2015). *ทำอย่างไรจะป้องกันไม่ให้แม่ก่ออาการ Munchausen syndrome by proxy (MSBP) แก่ลูก*. ค้นเมื่อ 10 กุมภาพันธ์ 2565, จาก <https://www.thaichildrights.org/story/social-story/munchausen-syndrome-by-proxy-msbp/>
- Allen, E., Averill, A., & Cook, E. (2005). *Jane Toppan "Jolly Jane"*. Retrieved February 10, 2022, from [http://maamodt.aspradford.edu/Psyc%20405/serial%20killers/Toppan, %20Jane%20-%202005.pdf](http://maamodt.aspradford.edu/Psyc%20405/serial%20killers/Toppan,%20Jane%20-%202005.pdf)
- Berman, S. J. (n.d.). *What is murder? Is murder different from homicide?*. Retrieved February 10, 2022, from <https://www.>

- nolo.com/legal-encyclopedia/homicide-murder-manslaughter-32637.html
- Crime Museum. (n.d.). *GENENE JONES*. Retrieved February 10, 2022, from <https://www.crimemuseum.org/crime-library/serial-killers/genene-jones/>
- Curiel, R. P., Cresci, S., Muntean, C. I., & Bishop, S. R. (2020). Crime and its fear in social media. *Palgrave Communications*, 6(57), 1-12.
- Harrison, M. A., Hughes, S. M., & Gott, A. J. (2019). Sex differences in serial killers. *Evolutionary Behavioral Sciences*, 13(4), 295-310.
- Mosechkin, I. (2021). Why women kill: Studying motives for committing crimes. *Women & Criminal Justice*, 1-14.
- Nicswell. (n.d.). *Men's and women's brains found to be different sizes*. Retrieved February 10, 2022 from <https://www.nicswell.co.uk/health-news/mens-and-womens-brains-found-to-be-different-sizes>
- Parker, B. (2018). *Female murderers have motives different from those of men who kill*. Retrieved February 10, 2022, from <https://www.abc.net.au/news/2018-02-05/female-murderers-more-likely-motivated-by-love-financial-gain/9378404>
- Parker, B. L., & McKinley, A. C. (2018). Homicide event motive: A situational perspective. *Salus Journal*, 6, 78-95.
- Rosalind Franklin University of Medicine and Science. (2021). *Massive study reveals few differences between men's and women's brains : Neuroscientists conduct meta-synthesis of three decades of research*. Retrieved February 10, 2022 from www.sciencedaily.com/releases/2021/03/210325115316.htm
- The United States Sentencing Commission. (2020). *Quick facts on women in the federal offender population*. Retrieved February 10, 2022, from https://www.ussc.gov/sites/default/files/pdf/research-and-publications/quick-facts/Female_Offenders_FY20.pdf
- Williams, K., Waldrop, S., & Ward, R. (2006). *Genene Jones "Killer Nurse"*. Retrieved February 10, 2022, from http://maamodt.asp.radford.edu/Psyc%20405/serial%20killers/Jones,%20Genene%20_fall,%202006.pdf
- Wright, J. (2021). *Locusta of Gaul: Rome's imperial poisoner and possibly the world's first serial killer*. Retrieved February 10, 2022, from <https://crimereads.com/locusta-of-gaul-romes-imperial-poisoner-and-possibly-the-worlds-first-serial-killer/>

การวิเคราะห์กระบวนการแก้ไขฟื้นฟู ผู้ต้องขังสูงอายุ An Analysis of the Rehabilitation process of Elderly Prisoner

พรพรรณ สุวรรณากาศ*
Phatsaporn Suwannakart

■ บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่ออธิบายปัญหาเชิงกระบวนการที่เกิดขึ้นในการปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ และเพื่อเสนอแนวทางการพัฒนาการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งจากการทบทวนแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟู หลักการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน และการวิเคราะห์สภาพปัญหาที่ผู้ต้องขังสูงอายุจะต้องเผชิญในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู นำไปสู่ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาการหวนคืนสู่สังคม อันประกอบด้วย (1) ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมายที่ควรกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำหรือกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ ตลอดจนมาตรการรองรับผู้พ้นโทษสูงอายุ (2) ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ต่อการกำหนดรูปแบบการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ในลักษณะเครือข่ายนโยบายซึ่งเป็นการทำงานอย่างบูรณาการร่วมกันของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐ เอกชน ชุมชนและครอบครัวผู้กระทำผิด (3) ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ การอบรมเจ้าหน้าที่เกี่ยวข้องกับการพิทักษ์สิทธิผู้สูงอายุ และ (4) ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการในการศึกษาเพิ่มเติมเส้นทางชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุเพื่อหาแนวทางป้องกันการก่ออาชญากรรม

คำสำคัญ: ผู้ต้องขังสูงอายุ การแก้ไขฟื้นฟู การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน การหวนคืนสู่ชุมชน

* ดร. อาชญาวินทยาและงานยุติธรรม นักวิชาการอิสระ
PhD in Criminology and Criminal Justice, Independent Scholar

■ Abstract

The purposes of this article are to examine the issues in the rehabilitation process of elderly prisoner and to propose the development of an appropriate rehabilitation process for elderly prisoner. From the reviewing of rehabilitation theory, the principle of Throughcare service and the analysis of elderly prisoner's problems in the rehabilitation process, recommendations on the reintegration of elderly prisoner were proposed as follow:

1. legal recommendations for establishment of minimum standards or laws for elderly prisoner treatments and measures,
2. policy recommendations to formulate the Throughcare service model based on a policy network which is integrated among relevant agencies in public sector, private sector, community and the offender's family,
3. practical recommendations about the training of officers who are involved in the protection for the rights of elderly, and
4. academic recommendations for further study of the life path for elderly prisoner in order to prevent the crime.

Keywords: Elderly Prisoners, Rehabilitation, Throughcare service, Reintegration

■ บทนำ

ปัจจุบันปัญหาผู้สูงอายุเป็นปัญหาที่ต้องเฝ้าระวังอย่างยิ่งในระดับสากลเนื่องด้วย

สถานการณ์โลกได้เข้าสู่ยุคที่มีผู้สูงอายุมากขึ้นอย่างหลีกเลี่ยงมิได้ โดยองค์การสหประชาชาติ (United Nations) ชี้ให้เห็นว่าผู้สูงอายุที่มีอายุตั้งแต่ 60 ปีขึ้นไป จะมีจำนวนเพิ่มขึ้นกว่าเท่าตัวทั่วโลกและเติบโตเร็วกว่าทุกกลุ่มภายในปี ค.ศ. 2050 (พ.ศ. 2593) ทั้งนี้ ในปี ค.ศ. 2017 (พ.ศ. 2560) พบว่า ประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปมีมากกว่าร้อยละ 13 และสูงมากขึ้นร้อยละ 3 ต่อปีของประชากรทั่วโลก (United Nation, 2017) จากปรากฏการณ์การเพิ่มขึ้นของผู้สูงอายุนี้ นานาอารยประเทศได้เผชิญภาวะวิกฤตในการจัดสรรทรัพยากรและสวัสดิการด้านต่าง ๆ เพื่อรองรับปรากฏการณ์การเพิ่มขึ้นของคนสูงวัย ทำให้ผู้สูงอายุจำนวนมากเผชิญปัญหาหลายด้าน ไม่ว่าจะเป็นด้านสุขภาพทางกาย สุขภาพจิตและปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาการตกเป็นเหยื่ออาชญากรรม รวมไปถึงปัญหาการเพิ่มขึ้นของอาชญากร ปัญหาผู้ต้องขังสูงอายุที่เพิ่มมากขึ้นอย่างรวดเร็ว อาทิ จากผลสำรวจ The Pew Charitable Trusts ประเทศสหรัฐอเมริการะหว่าง ค.ศ. 1999-2016 ได้เก็บสถิติผู้ต้องขังอายุ 55 ปีขึ้นไปซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้น ร้อยละ 280 และได้มีการพยากรณ์ว่าจะมีจำนวนเพิ่มมากขึ้นเรื่อย ๆ จนในปี ค.ศ. 2030 จะมีมากถึง 400,000 คน (Trusts, 2018) อีกทั้งทางสหราชอาณาจักรในปี ค.ศ. 2002-2017 ได้มีการเก็บสถิติผู้ต้องขังอายุที่ 50 ปีขึ้นไป โดยพบว่า มีจำนวนเพิ่มมากขึ้นถึงร้อยละ 150 (Independent, 2017) และในประเทศญี่ปุ่นได้เก็บสถิติปี ค.ศ. 2017 พบว่าจำนวนผู้ต้องขังผู้สูงอายุ 60 ปีขึ้นไป เพิ่มขึ้นมากขึ้นร้อยละ 18.3 ของจำนวนผู้ต้องขังทั้งหมด (Bloomberg Businessweek, 2018) สำหรับประเทศไทยเองมีการเก็บสถิติผู้ต้องขังสูงอายุย้อนหลัง ดังนี้

ตารางที่ 1 รายงานสถิติกรมราชทัณฑ์

สถิติผู้ต้องขัง	ผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งมีอายุ 60 ปี ขึ้นไป		
	ชาย	หญิง	รวม
พ.ศ. 2555	9,961	2,756	12,717
พ.ศ. 2556	12,104	3,343	15,447
พ.ศ. 2557	11,583	3,386	14,969
พ.ศ. 2558	10,642	3,050	13,692
พ.ศ. 2559	9,339	2,582	11,921
พ.ศ. 2560	8,351	2,123	10,474
พ.ศ. 2561	8,241	2,066	10,307
พ.ศ. 2562	7,129	1,668	8,797

ที่มา: จากการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ, จากกรมราชทัณฑ์, 2563, นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์.

จากตารางที่ 1 สถิติผู้ต้องขังสูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2555 จนถึงปี พ.ศ. 2562 จะเห็นได้ว่าผู้ต้องขังสูงอายุมีจำนวนลดลงในปี พ.ศ. 2557 เป็นต้นมา โดยจำนวนที่ลดลงมีสาเหตุอันเนื่องมาจากการพักการลงโทษการลดวันต้องโทษผู้สูงอายุ และการได้รับพระราชทานอภัยโทษ (กรมคุมประพฤติ, 2563) อนึ่ง ในเชิงปริมาณไม่ว่าผู้ต้องขังสูงอายุจะมีจำนวนน้อยหรือมากอย่างไร ในสังคมที่กำลังเข้าสู่ “สังคมผู้สูงอายุอย่างสมบูรณ์” และ “สังคมสูงวัยระดับสุดยอด” ในอนาคตนี้ ผู้ต้องขังสูงอายุ มิควรถูกมองว่าเป็นบุคคลกลุ่มน้อยและสมควรตกเป็นกลุ่มบุคคลชายขอบหรือตกเป็นภาระซ้ำ ประกอบกับงานวิจัยของรองศาสตราจารย์ ดร.สมนทิพย์ จิตสว่าง และ ดร.นันทิ จิตสว่าง เรื่องการกระทำผิดของผู้ต้องขังสูงอายุในประเทศไทย ยังระบุว่าผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่กระทำผิดในคดีที่

เกี่ยวข้องกับยาเสพติด เนื่องมาจากความจำเป็นทางเศรษฐกิจหรือรับผิดแทนลูกหลานที่จำหน่ายยาเสพติดเพราะกลัวจะไม่มีใครเลี้ยงดูหากลูกหลานต้องติดคุก ซึ่งผู้ต้องขังกลุ่มนี้ต้องรับโทษในระยะยาวได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษน้อยบางคนต้องโทษเป็นระยะเวลาเกินกว่า 20 ปี และยิ่งไปกว่านั้นทั้งสำหรับผู้ต้องโทษ ระยะยาวหรือโทษระยะสั้นเมื่อใกล้ระยะเวลาที่ต้องหวนคืนสู่ชุมชนย่อมเผชิญปัญหาวิตกกังวลกับอนาคตนอกเรือนจำโดยผู้พ้นโทษสูงอายุบางรายอาจต้องเผชิญกับความเคັงคว้าง ยากที่จะเริ่มต้นชีวิตใหม่ในสังคม ไม่รู้จะเริ่มชีวิตใหม่ได้อย่างไร จะใช้ชีวิตที่เหลือหลังพ้นโทษอย่างไรอยู่กับใคร ผู้สูงอายุจำนวนมากเห็นว่ามึระยะเวลาที่สั้นมากที่จะเริ่มต้นชีวิตที่เหลืออยู่จึงกลัวอิสรภาพที่ได้จะสร้างปัญหาให้กับชีวิต กลัวไม่ได้รับการให้อภัยจากสังคม (สมนทิพย์ จิตสว่าง และนันทิ จิตสว่าง, 2559)

ซึ่งแท้จริงแล้วตามหลักการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามแนวความคิดการแก้ไขฟื้นฟูคือผู้ต้องขังควรต้องได้รับการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยให้สอดคล้องกับความต้องการและความเสี่ยงตนและเป็นไปตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 64 หมวด 6 มาตรา 64 ได้กำหนดให้เรือนให้เรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ ดังนั้น ในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูจึงต้องเริ่มเมื่อแรกรับที่ต้องจำแนกผู้ต้องขังซึ่งเป็นไปทั้งการควบคุมและการจำแนกเพื่อแก้ไขฟื้นฟู ขั้นตอนการในการแก้ไขฟื้นฟูขั้นเตรียมการปลดปล่อย ไปจนถึงขั้นดูแลติดตามหลังปล่อย จึงจะเห็นได้ว่าเป็นความพยายามให้เกิดกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูให้เป็นไปอย่างไร้รอยต่อตั้งแต่เรือนจำจนการหวนคืนสู่ชุมชน อย่างไรก็ตามในเรื่องของการปฏิบัติงานผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษในระดับสากลนี้ยังคงไม่มีแนวทางปฏิบัติที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุให้เข้าถึงสิทธิประโยชน์ที่เหมาะสมอย่างชัดเจนหรือเป็นรูปธรรม แม้ทางสหประชาชาติจะมีความพยายามในการร่างข้อปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุในร่างการปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัย “Jakarta Statement on the Treatment of Elderly Prisoners” ที่คำนึงถึงชีวิตนอกเรือนจำด้วยนั้น หัวข้อดังกล่าวดังกล่าวยังคงอยู่ในช่วงการพิจารณา ด้วยเหตุนี้การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุจึงขึ้นอยู่กับนโยบายของกรมราชทัณฑ์ในแต่ละประเทศ ประกอบกับแนวทางปฏิบัติของแต่ละเรือนจำต่อการกำหนดข้อปฏิบัติต่อผู้ต้องขังหรือข้อกำหนด กฎเกณฑ์การบริหารจัดการหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาต่อประเด็นดังกล่าวให้สอดคล้องตามบริบทและทรัพยากรของ

ประเทศตน อนึ่ง เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุสามารถหวนคืนสู่สังคมได้อย่างมีศักดิ์ศรีและมีคุณค่าการกำหนดข้อกำหนดหรือนโยบายต่าง ๆ จึงต้องครอบคลุมและเชื่อมโยงทั้งประเด็นทั้งในเรือนจำ ชีวตนอกเรือนจำ และแนวนโยบายที่จะส่งเสริมให้เขาหวนคืนสู่สังคมที่จะต้องเน้นการแก้ไขฟื้นฟูอย่างไร้รอยต่อแก่ผู้ต้องขังสูงอายุตั้งแต่ขั้นแรกรับเข้ามาในเรือนจำอย่างต่อเนื่องเรื่อยไปจนเขาหวนคืนสู่ชุมชน

ดังนั้น บทความนี้ จึงขอเสนอถึง (1) การอธิบายแนวความคิดการแก้ไขฟื้นฟูที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ และ (2) การวิเคราะห์ตามกระบวนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังในเรือนจำที่จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การรับตัวมาคุมขังจนถึงการดูแลหลังการปลดปล่อย ควบคู่กับการนำเสนอแนวทางพัฒนาการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตามหลักการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดซึ่งเป็นการดูแลอย่างต่อเนื่องไปตลอดจนหวนคืนสู่สังคม

■ แนวคิดเกี่ยวกับการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด

1. ทฤษฎีการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitative Theory) ในอดีตการลงโทษหรือกฎหมายอาญาส่วนใหญ่จะมีวัตถุประสงค์หลักในการแก้แค้นทดแทนและข่มขู่ยับยั้ง การลงโทษในระยะแรกจึงรุนแรง โหดร้าย ทารุณกรรมขัดต่อหลักมนุษยธรรม ต่อมาวัตถุประสงค์ดังกล่าวไม่เป็นที่ยอมรับเพราะถูกมองว่าไร้มนุษยธรรม จึงเกิดเป็นแนวความคิดที่ลงโทษเพื่อป้องกันสังคมโดยไม่เปิดโอกาสให้ผู้กระทำผิดได้กระทำผิดอีก แต่การลงโทษดังกล่าวไม่สามารถทำให้

ผู้กระทำความผิดกลับคืนสู่สังคมได้ นับว่าเป็นการตัดโอกาส และไม่อาจการันตีความสงบเรียบร้อยของสังคมได้ ทำให้เกิดเป็นแนวความคิดได้เปลี่ยนแปลงไปสู่การลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูที่มุ่งต่อการแก้ไขรายบุคคลผ่านการทำงานที่ใช้ทีมสหวิชาชีพ เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้กระทำความผิดได้กลับตัวและสามารถกลับไปใช้ชีวิตปกติได้ตามปกติสถานของสังคม การลงโทษเพื่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดนี้จึงเป็นไปเพื่อวัตถุประสงค์ในอนาคต คือ เพื่อจะให้ผู้กระทำผิดกลับตัวเป็นคนดี ไม่ให้กระทำความผิดซ้ำรวมทั้งพยายามที่จะช่วยให้ผู้กระทำผิดกลับคืนสู่สังคมได้ ตั้งอยู่บนพื้นฐานความคิดว่าเขาได้กระทำความผิดไปเนื่องจากสภาพแวดล้อมของสังคม ดังนั้น มนุษย์จะสามารถเปลี่ยนแปลงตนเองให้เป็นคนดีได้หากได้รับการเรียนรู้ การอบรม การฝึกอาชีพ ที่เพียงพอที่เขาจะใช้ในการดำเนินชีวิต โดยจะเน้นไปที่การแก้ไขให้เหมาะสมตามความต้องการของรายบุคคล รวมทั้งการพยายามช่วยให้ผู้กระทำผิดไม่รู้สึกล้มปดด้วย ตระหนักถึงคุณค่าของตนเอง การลงโทษตามกฎหมายการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟูจะมุ่งเน้นไปที่การแก้ไขรายบุคคล และมุ่งไปที่การบำบัดรักษา (treatment) แทนการลงโทษเพื่อให้ได้รับการเจ็บปวดทรมาน (punishment) (Gwen & Iain, 2009)

การปฏิบัติกับผู้ต้องขังสูงวัยในปัจจุบันก็มีรากฐานมาจากแนวคิดการลงโทษเพื่อวัตถุประสงค์ในการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงวัย โดยมุ่งการแก้ไขที่ตอบสนองความต้องการและความเสี่ยงเฉพาะของผู้สูงวัยที่อาจแตกต่างกับผู้ต้องขังหนุ่มสาว ไม่ว่าจะเป็นความพยายามในการจัดสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับความชรา อาทิ การปรับสภาพห้องน้ำ เครื่องอำนวยความสะดวก

ความสะดวกที่ตอบสนองความชรา การส่งเสริมให้เขาช่วยเหลือตนเองได้ในเบื้องต้น การจัดประเภทผู้ต้องขังเพื่อตอบสนองต่อการรักษาพยาบาล ตลอดจนการฝึกอาชีพการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่จำเป็นต้องเหมาะสมกับวัย การส่งเสริมการหวนคืนสู่ชุมชน ตลอดจนการติดตามหลังพ้นโทษ

2. แนวคิดสิทธิมนุษยชนและปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน สิทธิมนุษยชน คือ สิทธิติดตัวมนุษย์ทุกคน โดยไม่เลือกกว่าเป็นสัญชาติ สถานที่เกิด เพศ ต้นกำเนิดชาติพันธุ์ สีผิว ศาสนา ภาษา หรือสถานะใด ๆ ก็ตาม เราทุกคนล้วนเท่าเทียมกันและมีสิทธิมนุษยชนโดยปราศจากการเลือกปฏิบัติ สิทธิเหล่านี้ล้วนเกี่ยวพันกันพึ่งพาซึ่งกันและกัน และไม่อาจถูกแบ่งแยกได้ ทั้งนี้ ปฎิญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนนี้เป็นมาตรฐานร่วมกันแห่งความสำเร็จสำหรับประชาชนทั้งมวลและประชาชาติทั้งหลาย โดยการที่ถือว่ามนุษย์คือผู้ทรงสิทธิขั้นพื้นฐานในฐานะผู้มีอำนาจจะต้องสนับสนุนและผลักดันให้ประชาชนทุกคน (ปกป้อง ศรีสนิท, 2559) โดยเฉพาะอย่างยิ่งกลุ่มเปราะบางของสังคม อาทิ คนชรา คนพิการจะต้องเข้าถึงสิทธิและทรัพยากร ตลอดจนการบริการต่าง ๆ ของภาครัฐตามสิทธิพึงมีกล่าวคือได้รับการคุ้มครองตามกฎหมายและการได้รับการดูแลและคุ้มครองจากรัฐ ดังจะเห็นว่าหน่วยงานต่าง ๆ โดยเฉพาะภาครัฐกรมกิจการผู้สูงอายุร่วมกับกรมราชทัณฑ์มีความพยายามขับเคลื่อนการดำเนินงานกับผู้สูงวัยในรูปแบบทั้งนโยบายและนิตินโยบายที่ล้วนแล้วแต่ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุเข้าถึงสวัสดิการและบริการต่าง ๆ ในสังคม อาทิ การสร้างโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำ การรับเบี้ยยังชีพผู้สูงอายุของ

ผู้ต้องขังตามสิทธิที่พึงมี การกำหนดแนวทางการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังอันมีวัตถุประสงค์เพื่อให้เกิดความเป็นธรรมสูงสุด ในฐานะที่กระบวนการยุติธรรมเป็นกลไกทางสังคมที่มีการกิจอย่างหนึ่งคือมุ่งคุ้มครองสิทธิเสรีภาพประชาชนจึงจะต้องปฏิบัติกับทุกฝ่าย ไม่ว่าจะเป็นผู้ต้องหาหรือเหยื่ออย่างคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ (human dignity) และให้การคุ้มครองภายใต้กฎหมายอย่างเท่าเทียม

3. หลักการการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน (The principles of Throughcare) เพื่อให้ผู้สูงวัยในเรือนจำและเมื่อพ้นโทษแล้วได้รับ การปฏิบัติอย่างคำนึงถึงคุณค่าความเป็นมนุษย์ตามแนวคิดหลักสิทธิมนุษยชน และแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูที่จะต้องได้รับการแก้ไขอย่างต่อเนื่อง จำเป็นต้องทบทวนหลักการการผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน (the principles of throughcare) ควบคู่ซึ่งเป็นหนึ่งในแนวคิดที่มาจากปรัชญาการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู โดยการผสมผสานรอยต่อ “Throughcare” ที่เปรียบเสมือนสะพานที่จะทำหน้าที่ขับเคลื่อนการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังตั้งแต่ในเรือนจำอย่างต่อเนื่องเรื่อยไปจนผู้ต้องขังพ้นโทษสู่ชุมชน ซึ่งการผสมผสานรอยต่อ “Throughcare” หมายถึง การผสมผสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนสำหรับผู้ต้องขังที่ใกล้พ้นโทษหรือพ้นจากเรือนจำซึ่งเป็นนโยบายทางอาญาอย่างหนึ่งที่สำคัญต่อการแก้ไขฟื้นฟู ผู้กระทำความผิด มีลักษณะมุ่งให้เกิดการประสานงานอย่างต่อเนื่องในรูปแบบบูรณาการในการช่วยเหลือผู้ต้องขังและหลังจากที่ผู้ต้องขังพ้นจากเรือนจำโดยมุ่งหวังให้ผู้ต้องขังสามารถกลับคืนสู่ชุมชน “the continuous, coordinated and integrated management of offenders”

(Andrew, Fredrick, & Shona, 2017) และนโยบายการผสมผสานรอยต่อได้รับการยอมรับว่าเป็น ‘แนวปฏิบัติที่ดีที่สุด’ (best practice) จากวางแผนช่วยเหลือตั้งแต่การเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การประสานงานระหว่างหน่วยงาน เพื่อลดภาระงานซ้ำซ้อน และอาศัยความร่วมมือในทุกภาคส่วนในการร่วมกันวางแผนและปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟูรายบุคคล อีกทั้งยังเป็นการลดภาระงานที่ตกอยู่กับหน่วยงานราชทัณฑ์ (Andrew, Fredrick, & Shona, 2017) จากงานวิจัย Malloch, McIvor, Schinkel, and Armstrong (2013) พบว่าปัจจัยสำคัญที่ทำให้นโยบายประสบผลสำเร็จคือการมีส่วนร่วมของชุมชน กล่าวคือ ผู้กระทำผิดควรจะได้รับ การดูแลจากคนในชุมชนหรือคนในท้องถิ่นโดยตรง เนื่องด้วยบุคคลในท้องถิ่นจะสามารถเข้าใจ เข้าถึงและตระหนักในคุณค่าพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อต่างชุดเดียวกันกับผู้กระทำผิดผู้เป็นคนที่ท้องถิ่นนั้น ๆ

ดังนั้น องค์ประกอบดังกล่าวจึงสำคัญอย่างยิ่งต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และจะสามารถให้ผู้กระทำผิดได้ใช้ชีวิตได้เฉกเช่นคนทั่วไปในสังคม

4. แนวคิดสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรม วิธีการพื้นฐานของการปฏิบัติสังคมสงเคราะห์ที่เป็นการปฏิบัติงานโดยตรงต่อบุคคล ครอบครัว และกลุ่ม ที่รวมถึงแนวทาง ระบบ ค่านิยม การใช้รูปแบบการปฏิบัติงานเกี่ยวกับจิตสังคม พฤติกรรมและแนวคิดระบบ การใช้ทักษะทางวิชาชีพ เพื่อช่วยเหลือบุคคล ครอบครัว กลุ่มในการแก้ไขปัญหาความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล เศรษฐกิจสังคม และปัญหาสิ่งแวดล้อมผ่านสัมพันธ์ภาพแบบเผชิญหน้า (direct face-to-face relationship) (ระพีพรรณ คำหอม, 2555) อนึ่ง งานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการ

ยุติธรรมไทยนั้นได้รับอิทธิพลสำคัญมาจากประเทศอเมริกาจากแนวความคิดการลงโทษสู่แนวคิดของการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด ภาระหน้าที่หลักของนักสังคมสงเคราะห์คือ การช่วย สนับสนุน และปกป้องสิทธิของผู้ที่เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมทอาญาทั้งผู้ตกเป็นเหยื่ออาชญากรและตัวอาชญากรหรือผู้กระทำผิด ซึ่งสำหรับงานสังคมสงเคราะห์ในไทยนั้นได้กำหนดบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ตามข้อกำหนดการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมโดยตามข้อกำหนดการปฏิบัติงานตำแหน่งงานนักสังคมสงเคราะห์ในประเทศไทยโดยสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน สำนักงาน ก.พ. พระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ลักษณะงานที่ปฏิบัติของนักสังคมสงเคราะห์ที่กำหนดโดยสำนักงาน ก.พ. นั้นภายใต้กรอบการปฏิบัติงาน 4 ด้านหลัก คือ ด้านการปฏิบัติการ ด้านการวางแผน ด้านการประสานงาน ด้านการบริการ (เสาวธาร โพธิ์กลัด, 2563) ด้วยลักษณะการปฏิบัติงานดังกล่าวนี้จึงเห็นได้ว่าเป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ที่ต้องเริ่มใช้หลักการสังคมสงเคราะห์ปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังตั้งแต่ในเรือนจำ (inside prison) โดยมุ่งเน้นที่จะปรับเปลี่ยนพฤติกรรม พัฒนาพฤติกรรมนิสัย การวางแผนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอันเป็นไปตามแนวคิดที่ได้รับอิทธิพลจากการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู รวมไปถึงยังเป็นการปฏิบัติงานที่ต้องคำนึงไปถึงประเด็นนอกเรือนจำ (beyond prison) ในการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย การประสานงานให้การสงเคราะห์ การเป็นเสมือนสะพานเชื่อมผู้กระทำผิดให้เข้าถึงทรัพยากรในสังคมตลอดจนในประเด็น (beside prison) หรือ

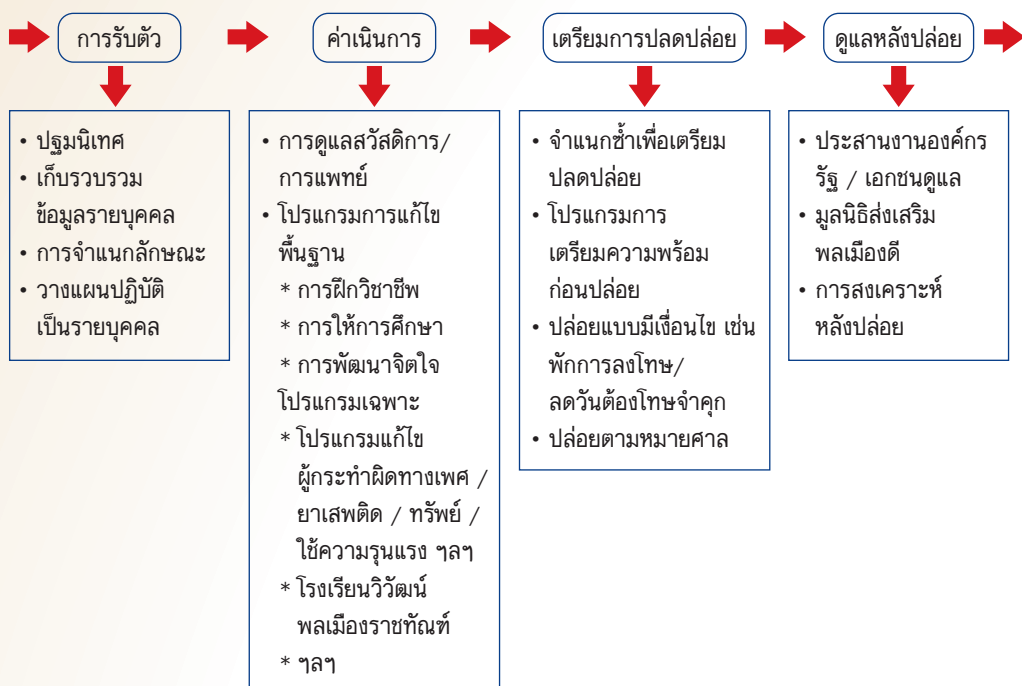
นโยบายต่าง ๆ ต่อการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิดนั้น งานสังคมสงเคราะห์ก็เป็นเสมือนแนวทางที่จะกำหนดนโยบายต่าง ๆ ให้การช่วยเหลือผู้กระทำผิดอย่างเท่าเทียม

■ กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ

การแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดหรือผู้ต้องขังสูงอายุในปัจจุบัน เพื่อเตรียมพร้อมสำหรับการหวนคืนสู่สังคมได้ดำเนินไปตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 ได้กำหนดให้หมวด 6 มาตรา 64 มีสาระสำคัญกำหนดให้เรือนจำเรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียมการตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำเพื่อให้มีกระบวนการในการส่งเสริมและช่วยเหลือผู้ต้องขังได้อย่างถูกวิธีและเหมาะสมให้ผู้ต้องขังแต่ละคนกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้ รวมทั้งต้องให้คำแนะนำเกี่ยวกับการจัดการเรื่องส่วนตัว เศรษฐกิจ สังคม ตลอดจนมีความสัมพันธ์ที่ดีกับครอบครัวและชุมชน ซึ่งในส่วนของกฎหมายและการดำเนินการที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้สูงอายุทางราชทัณฑ์ได้จัดให้มีหลักสูตรอบรมการเตรียมพร้อมก่อนปล่อยเพื่อคืนคนดีสู่สังคมสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ การสร้างความร่วมมือการพัฒนาพฤติกรรมนิสัยร่วมกันกับกรมกิจการสูงอายุ อาทิ การจัดตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุในเรือนจำ อีกทั้งยังเป็นการปฏิบัติตามกฎหมายเฉพาะกลุ่มคือพระราชบัญญัติส่งเสริมคุณภาพชีวิตผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 และหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณีพิเศษเพื่อส่งเสริมคุณภาพ

ชีวิตนักโทษสูงอายุ โดยที่การดำเนินงานลักษณะนี้มีเจตนารมณ์ในการปฏิบัติให้เป็นไปตามแนวคิดการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดและหลักสิทธิมนุษยชน อันเป็นไปเพื่อการคุ้มครองสิทธิให้กลุ่มผู้เปราะบางได้เข้าถึงสิทธิสวัสดิการ ได้รับการ

ปฏิบัติอย่างคำนึงถึงศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยที่การติดต่อผู้ต้องขังในเรือนจำ จำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เริ่มตั้งแต่การรับตัวมาคุมขัง จนถึงการดูแลหลังการปลดปล่อยซึ่งสามารถแสดงได้ดังแผนภาพนี้

ภาพที่ 1 การแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังของกรมราชทัณฑ์

ที่มา. จาก คู่มือการจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด, จาก กรมราชทัณฑ์, 2561, นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์.

1. ขั้นตอนการรับตัว ในขั้นตอนการรับตัวผู้ต้องขังเข้ามาในเรือนจำและเข้าสู่ “แดนแรกรับ” ประมาณ 2 สัปดาห์ทางเรือนจำ/ทัณฑสถานจะดำเนินการจำแนกผู้ต้องขังออกเป็นกลุ่มเพื่อการควบคุม (จัดระดับการควบคุม) และจำแนกออกเป็นกลุ่มเพื่อการแก้ไข (วิเคราะห์จากพฤติกรรมของผู้ต้องขัง) เพื่อจัดทำเป็นแผนการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังรายบุคคล (sentence

plan) โดยดำเนินการตรวจสอบข้อมูลผู้ต้องขัง อาทิ พฤติการณ์ทางคดี ปัญหาสุขภาพ ปัญหาทางสังคม การวิเคราะห์สาเหตุการกระทำผิด วิเคราะห์พฤติกรรมที่ผิดปกติ ซึ่งในระหว่างขั้นตอนนี้ผู้ต้องขังจะได้เข้าร่วมโครงการปฐมนิเทศ อันเป็นโปรแกรมที่ให้ความรู้ผู้ต้องขังใหม่เกี่ยวกับกฎระเบียบวินัยและฝึกวินัยพื้นฐานเพื่อปฏิบัติในชีวิตประจำวัน คำแนะนำในการ

พัฒนาพุดินสัย ประโยชน์ที่ผู้ต้องขังจะได้รับจากการพัฒนาตนเอง

2. ขั้นตอนการ ในขั้นตอนนี้จะเป็นการนำเสนอดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูอบรมให้ความรู้เพื่อพัฒนาพุดินสัย (coach) อันประกอบด้วยโปรแกรมพื้นฐานและโปรแกรมเฉพาะ โดยอาศัยตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ.2546 แผนผู้สูงอายุแห่งชาติฉบับที่ 2 พ.ศ. 2545–2564 ยุทธศาสตร์ที่ 2 ด้านการส่งเสริมผู้สูงอายุ มาตรการส่งเสริมความรู้ด้านการส่งเสริมคุณภาพป้องกันและดูแลตนเองที่ให้ความสำคัญต่อการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังด้วยการแก้ไขฟื้นฟูและพัฒนาพุดินสัย ส่งเสริมและจูงใจให้ผู้ต้องขังเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าการดูแลสิทธิและสวัสดิการได้ดำเนินการโดยอาศัยความร่วมมือจากกรมกิจการผู้สูงอายุ ดังต่อไปนี้ สร้างบรรยากาศในการพัฒนาพุดินสัยเพื่อส่งเสริมให้ผู้ต้องขังสูงอายุปฏิบัติตนเป็นพลเมืองดีภายหลังพ้นโทษ จัดสรรงบประมาณให้แก่เรือนจำ/ทัณฑสถานประมาณปีละ 2,000,000 บาท เพื่อจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ต้องขังสูงอายุทุกปี ให้สอดคล้องกฎหมายมาตรฐานระดับนานาชาติในเรื่องสังคมสูงวัย อาทิ การจัดหลักสูตรโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้สูงอายุ กำหนดแนวทางการจัดทำข้อมูลผู้ต้องขังสูงอายุยังมียุบายให้ทางเรือนจำดำเนินการการสรุป การจัดเก็บสถิติผู้ต้องขังสูงอายุ/ผู้ได้รับการปล่อยตัวสูงอายุเพื่อใช้เป็นข้อมูลศึกษาวิจัย จัดทำข้อมูลและประวัติผู้ต้องขังสูงวัยที่อยู่ในความควบคุมดูแลและผู้ที่สามารถติดต่อได้ในกรณีฉุกเฉิน เพื่อสำรวจสภาพปัญหาความต้องการแนวทางการส่งเสริมความช่วยเหลือ (กรมราชทัณฑ์, 2563)

3. ขั้นตอนเตรียมการปลดปล่อย ตามที่กรมราชทัณฑ์ได้จัดสวัสดิการให้ผู้ต้องขังทั่วไป

ด้านสุขภาพอนามัยผู้ต้องขังสูงอายุ การส่งเสริมการดูแลสุขภาพจิต และจัดโครงการสวัสดิการผู้สูงอายุเพื่อให้ผู้สูงอายุได้รับการดูแลตามสิทธิการให้ปรึกษาและสังคมสงเคราะห์พร้อมกับกำหนดบทบาทนักสังคมสงเคราะห์ในช่วง 3-6 เดือนก่อนปล่อยต่อการประเมินความต้องการและความเสี่ยง พร้อมทั้งให้คำปรึกษาผู้ต้องขังตลอดจนการประสานหน่วยงานภาคสังคมโดยที่หลังจากการดำเนินการแก้ไขฟื้นฟูในขั้นตอนการแล้วโดยทั่วไปในขั้นตอนเตรียมการปลดปล่อยทางราชทัณฑ์จะมีทั้งโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำ/ทัณฑสถาน (ระบบปิด) และโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแบบเข้มข้น (ระบบเปิด/เรือนจำโครงสร้างเบา)

4. ขั้นตอน/ติดตามหลังปล่อย การได้รับการปล่อยตัวของผู้ต้องขังสูงอายุจะมีสองกรณีหลักคือ กรณีผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก ทั้งในรูปแบบการได้รับการปล่อยตัวพักการลงโทษ ลดวันต้องโทษ และการพระราชทานอภัยโทษและอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว อนึ่ง กรณีผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุกจะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบหลักของงานคุมพุดิต พนักงานคุมพุดิตคือการดำเนินการสืบเสาะและพินิจควบคุมและสอดส่อง ติดตาม ดูแล ให้คำแนะนำและช่วยเหลือผู้กระทำผิดภายใต้เงื่อนไขการคุมความประพฤติ เพื่อช่วยให้ผู้กระทำผิดปรับปรุงแก้ไขนิสัยความประพฤติจนสามารถกลับไปใช้ชีวิตในสังคมได้อย่างปกติสุขและไม่หวนกลับไปกระทำผิดซ้ำ โดยที่บทบาทของพนักงานคุมพุดิตจะมีหลายประการ กล่าวคือ เป็นทั้งผู้รักษากฎหมายดูแลผู้ถูกคุมความประพฤติและ

เป็นนักสังคมสงเคราะห์ทำงานด้าน แก้อาชีพฟื้นฟู ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีชีวิตของผู้กระทำผิด (ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์, 2561) ทั้งนี้ สำหรับ กรณีผู้พ้นโทษ (ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว) ในมติการ สงเคราะห์ผู้พ้นโทษนั้นมีความเกี่ยวข้องของ ท้องถิ่นตามแผนการรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับ การพระราชทานอภัยโทษและอภัยโทษลดโทษ ปล่อยตัว ปี พ.ศ. 2559 เริ่มจากทางเรือนจำจะ ดำเนินการส่งหนังสือติดตามดูแลช่วยเหลือ ผู้พ้นโทษต่อไปยังกระทรวงมหาดไทยอัน ประกอบด้วย กรมการปกครอง กรมส่งเสริม ปกครองท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งทางกรมจะ ประสานผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดในการ มอบนโยบายให้นายอำเภอ/ท้องถิ่นจังหวัด อบต. อบจ. อบท. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ ทุกแห่งดำเนินการติดตามดูแลช่วยเหลือให้ คำแนะนำผู้พ้นโทษและครอบครัว (กรมราชทัณฑ์, 2563)

■ บทวิเคราะห์กระบวนการแก้ไขฟื้นฟู ผู้ต้องขังสูงอายุไทยในปัจจุบัน

ตามพระราชบัญญัติราชทัณฑ์ พ.ศ. 2560 มาตรา 64 หมวด 6 ได้กำหนดให้เรือนจำ เรือนจำเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย โดยริเริ่มเตรียม การตั้งแต่ได้รับตัวผู้ต้องขังไว้ในเรือนจำ..... ดังนั้น เมื่อแรกจับจึงต้องมีกระบวนการจำแนก ผู้ต้องขังอันเป็นไปทั้งการควบคุมและการจำแนก เพื่อแก้ไขฟื้นฟู ซึ่งจากการศึกษากระบวนการ ข้างต้นตั้งแต่ขั้นตอนแรกจับ ขั้นตอนการ ขั้นเตรียมการปล่อยตัว ขั้นดูแลติดตามหลังปล่อย พบว่าในภาพรวมของกระบวนการยังคงมี

อุปสรรคในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขัง สูงอายุ ประกอบกับจากการวิเคราะห์เชื่อมโยง กับแนวทางการแก้ไขฟื้นฟู หลักสิทธิมนุษยชน แนวทางการผสมผสานรอยต่อและการปฏิบัติงาน สังคมสงเคราะห์ ในแต่ละขั้นตอนการปฏิบัติงาน นำมาสู่แนวทางการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงอายุ ดังนี้

1. ขั้นตอนการรับตัว – ต่อแนวโน้มที่จะถูก ไล่เลยจากการจำแนกเข้าจัดไว้เป็นกลุ่มพิเศษ เพื่อนำสู่ขั้นตอนดำเนินการบำบัดแก้ไขฟื้นฟู

กล่าวคือตามคู่มือการปฏิบัติกับผู้ต้องขังในเรือนจำ สำหรับการจำแนกผู้ต้องขังจะเป็นไปเพื่อประโยชน์ ต่อการเข้าโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟู หากแต่ ในสภาวะความเป็นจริงโดยที่ลักษณะผู้ต้องขัง สูงอายุมีลักษณะแตกต่างกันคือมีทั้งกรณีผู้ต้องขัง ที่ได้รับการพิพากษาจำคุกตั้งแต่ยังไม่เข้าสู่วัย สูงอายุ และกรณีถูกพิพากษาจำคุกในวัยสูงอายุ (อายุ 60 ปีขึ้นไป) สำหรับลักษณะนี้ทางราชทัณฑ์ จำเป็นต้องดำเนินการไปตามการปฏิบัติงานกับ ผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ กล่าวคือ จำแนกผู้ต้องขังสูงวัย ไว้ในเป็นกลุ่มพิเศษจัดให้อยู่ร่วมกันและปะปน กับผู้ต้องขังวัยอื่นเพื่อความสะดวกต่อการดูแล และให้การช่วยเหลือได้ทันทั่วทั้งที่เพื่อประโยชน์ ในขั้นตอนจัดโปรแกรมเฉพาะต่อไป และหาก ผู้ต้องขังที่ถูกพิพากษาในวัยหนุ่มสาวและชรา ในเรือนจำ ทางเรือนจำโดยหลักการจึงจำเป็นต้องมีการจำแนกเข้าเพื่อประโยชน์ต่อการแก้ไข ฟื้นฟูตามความเหมาะสม

อย่างไรก็ดี สำหรับการจำแนกเข้าในกรณี ผู้ต้องขังที่จะได้รับการปล่อยตัวเมื่อชราในอนาคต ในกรณีนี้หากพิจารณาเฉพาะตามแนวทางการ ปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษ เนื่องด้วยอายุ ยังไม่ถึง 60 ปีบริบูรณ์ตามการนิยามผู้ต้องขัง

สูงอายุอิงตามพระราชบัญญัติผู้สูงอายุ พ.ศ. 2546 จะมีแนวโน้มที่จะถูกละเลยจากการจำแนกซ้ำ จัดไว้เป็นกลุ่มพิเศษ เพื่อนำสู่ขั้นตอนดำเนินการ บำบัดแก้ไขฟื้นฟูการเตรียมความพร้อมก่อน ปลดปล่อยลักษณะเฉพาะสำหรับผู้สูงวัย หากแต่จะ ได้รับการปล่อยตัวเมื่อชรา โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ผู้ต้องขังคดียาเสพติดที่ต้องโทษระยะยาวได้รับการลดหย่อนผ่อนโทษน้อยซึ่งบางรายต้องโทษ ถึง 20 ปีขึ้นไป และไม่เข้าหลักเกณฑ์การพัก การลงโทษ การลดวันต้องโทษจำคุกโดยที่ติดคุก ตั้งแต่วัยหนุ่มสาว ทำให้ผู้ต้องขังกลุ่มนี้ (กลุ่มที่ถูกพิพากษาจำคุกตั้งแต่วัยหนุ่มสาวแต่อาจได้รับการปล่อยตัวเมื่อวัยชราหรือชราเมื่อพ้นจาก เรือนจำ) อาจสูญเสียโอกาสในการได้รับการ จำแนกซ้ำเพื่อเป็นกลุ่มผู้ต้องขังพิเศษแม้จะถูก ปล่อยตัวเมื่อชรา และมีโอกาสถูกละเลยต่อ การได้รับความรู้การเตรียมพร้อมเข้าสู่ผู้สูงอายุ การได้รับความรู้ด้านสิทธิและสวัสดิการผู้สูงอายุ การฝึกอาชีพที่สอดคล้องกับร่างกาย การพัฒนา ทางร่างกายและจิตใจตั้งแต่ในเรือนจำ การเตรียม ความพร้อมก่อนปล่อยที่สอดคล้องกับสภาพ ร่างกายความสูงวัย การใช้ประโยชน์จากการ ฝึกอาชีพเมื่อพ้นสู่ชุมชน

ดังนั้น ในขั้นตอนนี้อาศัยตามแนวคิด การแก้ไขฟื้นฟูที่จำต้องจำแนกผู้ต้องขังโดย คำนึงถึงอนาคตหลังพ้นโทษและการปฏิบัติงาน สังคมสงเคราะห์ที่คำนึงถึงหลักความแตกต่าง ของบุคคล จำเป็นต้องให้นักสังคมสงเคราะห์ ดำเนินการในการจำแนก ซึ่งหากเล็งเห็นแล้วว่า แม้ผู้ต้องขังยังไม่เข้าสู่ช่วงวัยชราหากแต่จะได้รับการ ปล่อยตัวเมื่อเข้าสู่ช่วงวัยสูงอายุก็ควรต้อง จำแนกให้อยู่ในกลุ่มสูงวัยที่จะต้องได้รับการ ดูแลซึ่งจะต่อเนื่องไปในขั้นตอนการเพื่อให้

ผู้ต้องขังได้รับการอบรมที่สอดคล้องกับลักษณะ สภาพทางร่างกาย ตลอดจนการอบรมให้ความรู้ ด้านสิทธิและสวัสดิการ ทั้งนี้ในการจำแนก ควรประเมินความเสี่ยงความต้องการเบื้องต้น ตามองค์ประกอบการประเมินภาวะจิตสังคม ของผู้สูงอายุด้วย ได้แก่ ข้อมูลส่วนตัว อาการ สำคัญ ประวัติการเจ็บป่วยทางร่างกายและ ทางจิต ประวัติการใช้ยา แอลกอฮอล์ การถูก ทารุณกรรม ประวัติครอบครัวสังคม การงาน/ อาชีพ การศึกษา ประวัติทางการเงินหรือปัญหา ทางการเงิน ซึ่งจำเป็นต้องใช้นักจิตวิทยาหรือนักสังคมสงเคราะห์ในการดำเนินการ

2. ขั้นตอนการ - ต่อการใช้งบประมาณ และประสิทธิภาพการแก้ไขฟื้นฟูที่เหมาะสมกับ สภาพร่างกายหรือความชรา ในประเด็นการ พัฒนาประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการ แก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ กล่าวคือแม้ตาม แนวทางการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงอายุที่ ทางราชทัณฑ์ได้กำหนดการจัดสรรงบประมาณ ให้แก่เรือนจำ/ทัณฑสถานประมาณปีละ 2,000,000 บาท เพื่อจัดสวัสดิการให้แก่ผู้ต้องขัง สูงอายุให้สอดคล้องกฎหมายมาตรฐานระดับนานาชาติ ในเรื่องสังคมสูงวัย อย่างไรก็ตามการจัดสรร งบประมาณจะขึ้นอยู่กับพิจารณาในแต่ละปี งบประมาณและใช้เพื่อจัดหาเครื่องอุปโภคบริโภค เป็นหลัก เช่น เสื้อกันหนาว แว่นสายตาสำเร็จรูป อาหารเสริมและยารักษาโรค ดังนั้น การใช้เพื่อ พัฒนาหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อย ทั้งสำหรับผู้ต้องขังทั่วไปหรือผู้สูงอายุให้มีระยะ เวลาที่เหมาะสม สอดคล้องกับความถนัดผู้ต้องขัง หรือฝึกเพื่อให้เกิดความชำนาญด้านอาชีพจึงยัง ไม่สามารถทำได้อย่างทั่วถึงนัก (กรวรรณ คำกรเกตุ, 2559) นั้นหมายถึงจำนวนผู้ต้องขัง

สูงอายุที่พ้นจากเรือนจำอาจมิใช่ทุกคนที่จะได้รับการประเมินความต้องการ ความเสี่ยง และให้การช่วยเหลือ วางแผนการแก้ไขฟื้นฟูตามความต้องการเฉพาะหรือได้รับการอบรมที่สอดคล้องกับความถนัดตน อีกทั้งในด้านผู้เชี่ยวชาญแก้ไขฟื้นฟู ที่ควรได้รับการแก้ไขฟื้นฟูตามรายการณี (individual rehabilitation) เพื่อที่จะวางแผนอนาคตนอกเรือนจำให้เหมาะสมกับบริบทผู้สูงวัยแต่ละรายที่จำเป็นต้องมีกระบวนการสังคมสงเคราะห์รายบุคคล (case work) หรือการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์แบบกลุ่ม (group work) ในเรือนจำอย่างเป็นรูปธรรม ซึ่งในทางปฏิบัติยังคงพบว่า จำนวนตำแหน่งนักสังคมสงเคราะห์อัตราส่วนของนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ต้องขังทั่วประเทศเท่ากับ 1 ต่อ 1,744 ซึ่งมากกว่าที่กำหนดไว้ ในขณะที่ข้อกำหนดนานาชาติกำหนดให้อัตราส่วนนักสังคมสงเคราะห์ต่อผู้ต้องขังในหนึ่งเรือนจำเท่ากับ 1 ต่อ 3 ดังนั้นแล้วการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์เฉพาะราย (social casework) จึงไม่สามารถทำได้อย่างเต็มรูปแบบ เนื่องด้วยภาระงานมากเกินไป นอกจากนี้การดำเนินงานในทีมสหวิชาชีพในปัจจุบันยังคงเผชิญข้อจำกัดด้านจำนวนผู้เชี่ยวชาญที่มีความเชี่ยวชาญและข้อจำกัดต่อการเชื่อมประสานชุมชนครอบครัวผู้กระทำผิดให้มีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟู (Thailand Institute of Justice, 2014) ประกอบกับการการแก้ไขฟื้นฟูอย่างบูรณาการในแง่มิติของการร่วมมือหน่วยงานภาครัฐ อาทิ หน่วยงานราชทัณฑ์ หน่วยงานคุมประพฤติ กรมกิจการผู้สูงอายุ ซึ่งเรียกได้ว่าการเชื่อมโยงการปฏิบัติงานในรูปแบบเครือข่ายภายในหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง หน่วยงานภาคประชาสังคม ท้องถิ่น และครอบครัวในการเตรียมการ

ปลดปล่อย การวางแผนการใช้ชีวิตหลังพ้นโทษ หรือแนวทางที่ผู้สูงวัยจะสามารถเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการในสังคมที่ชัดเจนนั้นยังคงไม่ปรากฏเป็นรูปธรรมในการช่วยเหลือผู้ต้องขังสูงอายุที่จะหวนคืนสู่สังคมในอนาคต

ด้วยข้อจำกัดงบประมาณเจ้าหน้าที่ข้างต้น ดังนั้นในแนวทางแก้ไขปัญหานี้ไม่เพียงแต่เรือนจำ ทนุสถานที่ยังต้องดำเนินการตามแบบคำร้องขอรับการสงเคราะห์ ให้คำปรึกษา แนะนำ การช่วยเหลือ บำบัดฟื้นฟู คุ้มครองและพัฒนาผู้ต้องขังสูงอายุ แต่ยังสามารถอาศัยความร่วมมือกับหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคม อาสาสมัคร โดยเฉพาะความร่วมมือกับกรมกิจการผู้สูงอายุ หรือหน่วยอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องในการจัดสรรการดำเนินงานเชิงรุกให้ความรู้เรื่องสิทธิสวัสดิการ ความรู้เรื่องอาชีพ การสร้างรายได้ การดูแลตนเองของผู้สูงอายุอย่างถูกต้องตามสุขลักษณะ การจัดการความขัดแย้งในครอบครัว การจัดการความเครียดกิจกรรมทางศาสนาตลอดจนกิจกรรมที่เหมาะสมกับช่วงวัย ขยายโรงเรียนผู้สูงอายุในทุกเรือนจำ รวบรวมทรัพยากรที่เกี่ยวข้องเสนอช่องทางส่งเสริมการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ อีกทั้งยังสามารถอาศัยหน่วยงานภาคเอกชน ภาคประชาสังคม ส่งเสริมการสร้างรายได้อาชีพผู้สูงอายุ สร้างเครือข่ายงานอาสาสมัครจากหน่วยงานต่าง ๆ ในการดำเนินงานส่งเสริมศักยภาพผู้สูงอายุ หรือมีการแต่งตั้งให้เจ้าหน้าที่ผู้ให้ความช่วยเหลือประสานงานต่าง ๆ เป็นผู้จัดการรายการณี (case manager) ตามแนวทางสังคมสงเคราะห์ในการประสานงานส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องรวมถึงยังเป็นการปฏิบัติงานที่ต้องคำนึงไปถึงประเด็นนอกเรือนจำ (beyond prison) ในการเตรียม

ความพร้อมก่อนปล่อยโดยดำเนินการตั้งแต่ในเรือนจำ

3. ขั้นตอนเตรียมการปลดปล่อย – ต่อหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยและข้อจำกัดหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษ ผู้ต้องขังสูงอายุส่วนใหญ่ตามแนวทางการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังกลุ่มพิเศษนั้นจะต้องเข้าร่วมโปรแกรมเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยในเรือนจำ/ทัณฑสถานสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุ (ระบบปิด) ซึ่งจะเป็นหลักสูตรการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยสำหรับผู้ต้องขังสูงอายุโดยเฉพาะ เว้นแต่กรณีที่ไม่ได้ชราในเรือนจำบางรายหากเข้าเกณฑ์การเข้าร่วมโครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแบบเข้มข้น (ระบบเปิด/เรือนจำโครงสร้างเบา) โดยจะต้องมีสุขภาพร่างกายแข็งแรง ไม่เป็นผู้เจ็บป่วยหรือมีโรคประจำตัว ที่จะสามารถเข้ารับการฝึกระเบียบวินัยได้หากสภาพร่างกายไม่เป็นอุปสรรคต่อการเข้าร่วมกิจกรรมกระบวนการฝึกอบรมทั้งนี้ด้วยวัตถุประสงค์โครงการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยแบบเข้มข้น (ระบบเปิด/เรือนจำโครงสร้างเบา) ที่จะเน้นที่การพัฒนาด้านร่างกาย การฝึกและเสริมสร้างระเบียบวินัยด้านการประกอบอาชีพเป็นหลัก อาทิ อาชีพเกษตรกรรม ปศุสัตว์ อนึ่งหากคำนึงถึงอนาคตผู้ต้องขังแม้นตอนอยู่ในเรือนจำจะยังไม่เข้าสู่วัยชราแต่เมื่อได้รับการปล่อยตัวด้วยข้อจำกัดของสภาพร่างกายและกิจกรรมที่ฝึกในอดีตอาจจะไม่สอดคล้องกับความชรา อีกทั้งในแง่ความพร้อมและความต่อเนื่องของกิจกรรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยก็ยังคงขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการของแต่ละเรือนจำและทัณฑสถาน

นอกจากนี้ในเรื่องของหลักเกณฑ์การคัดเลือกนักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษ

กรณีมีเหตุเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษเด็ดขาดสูงอายุที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป (กรมราชทัณฑ์, 2563) เพื่อสร้างโอกาสให้นักโทษเด็ดขาดสูงอายุได้รับการอบรมเตรียมความพร้อมก่อนกลับไปสู่สังคม โดยนักโทษต้องมีคุณสมบัติเป็นไปตามหลักเกณฑ์ทั่วไป จึงจะได้รับประโยชน์ตามหลักเกณฑ์ดังกล่าว ซึ่งหนึ่งในนั้นคือต้องมีผู้อุปการะมีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและยินดีอุปการะ หากผู้ต้องขังสูงอายุไม่มีผู้อุปการะ ไร้ญาติหรือผู้อุปการะไม่ยินยอมที่จะอุปการะ อาจไม่เข้าตามเกณฑ์ดังกล่าวนี้แม้ทางราชทัณฑ์จะสามารถดำเนินการประสานสถานสงเคราะห์ หรือกรมกิจการผู้สูงอายุเพื่อรองรับแก้ไขปัญหาดังกล่าว โดยที่ทางกรมกิจการผู้สูงอายุมิมีการดำเนินงานหลัก ๆ คือ กรณีผู้พ้นโทษประสบปัญหาการดำรงชีวิตในสังคมซึ่งจะถูกนิยามเป็นผู้สูงอายุที่อยู่ในภาวะยากลำบาก ซึ่งสามารถได้รับความช่วยเหลือหากประสบปัญหาด้านที่อยู่อาศัย อาหารและเครื่องนุ่งห่ม ตามประกาศกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ เรื่องการคุ้มครองการส่งเสริม และสนับสนุนการช่วยเหลือผู้สูงอายุที่ประสบความเดือดร้อนซึ่งจะช่วยเหลือตามวงเงินครั้งละ 3,000 บาท ได้ไม่เกิน 3/ครั้ง/คน/ปี เป็นหลักหรือประสานส่งต่อศูนย์พัฒนาการจัดสวัสดิการสังคมผู้สูงอายุกรณีไร้ที่พึ่ง (กรมกิจการผู้สูงอายุ, 2558) อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณากรณีผู้ต้องขังที่ไม่มีญาติส่วนใหญ่จึงมีแนวโน้มที่จะไม่ได้ประโยชน์จากหลักเกณฑ์พักการลงโทษดังกล่าวหากไม่มีญาติ และเสียโอกาสในการได้รับอิสรภาพจากการพักการลงโทษ และแม้จะไม่เข้าเกณฑ์แต่ยังคงเผชิญความเสี่ยงที่แม้จะใกล้กำหนดปล่อยตัว ยังคงขาดผู้อุปการะดูแล

ดังนั้น เพื่อเป็นการประสานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนอย่างไร้รอยต่อ โดยตั้งแต่ในเรือนจำมีความจำเป็นต้องร่วมมือให้เกิดมีการวางแผนอนาคตหลังพ้นโทษ สำรวจ รวบรวม สรุป การจัดเก็บสถิติ เตรียมและตรวจสอบเอกสารต่าง ๆ สำหรับผู้ต้องขังที่จำเป็นต้องใช้หลังพ้นโทษ ประเมินก่อนปล่อย ควรมีการสร้างฐานข้อมูลเพื่อใช้ประโยชน์ต่อการส่งต่อการใช้ข้อมูลที่เป็นประโยชน์ต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังร่วมกันกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องโดยมีการจัดระบบขึ้น ความลับของข้อมูล อีกทั้งอาศัยความร่วมมือจากท้องถิ่น/ครอบครัว ในกระบวนการร่วมวางแผนการแก้ไขฟื้นฟู แผนอนาคตหลังพ้นโทษ ในหลักสูตรเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยผู้สูงอายุ อาทิ การสร้างวงพูดคุยตามความต้องการและความเสี่ยง ส่งเสริมความรู้ ความเข้าใจ การเตรียมความพร้อมการเข้าสู่วัยสูงอายุ การดูแลผู้สูงอายุให้กับผู้ต้องขัง ครอบครัว ท้องถิ่น ประสานงานกรมกิจการผู้สูงอายุหรือสำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดพัฒนาช่องทางหรือระบบการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการเพื่อให้เกิดความเป็นธรรมแก่ผู้สูงอายุตั้งแต่ยังไม่พ้นจากเรือนจำ เพื่อให้ผู้ต้องขังสูงอายุทุกคนได้รับการจัดสวัสดิการและสงเคราะห์ช่วยเหลือตามความจำเป็นพื้นฐานตามหลักสิทธิมนุษยชนต่อการเข้าถึงสิทธิตามกฎหมายที่กำหนด กรมคุมประพฤติหรือท้องถิ่นในฐานะรับช่วงต่อจากเรือนจำจะต้องดำเนินการต่อและใช้ประโยชน์จากข้อมูลข้อเท็จจริง ผู้กระทำผิดตามแผนการแก้ไขฟื้นฟู ตลอดจนติดตามการเข้าถึงสิทธิและบริการของผู้สูงอายุมีส่วนร่วมในหลักสูตรเตรียมพร้อมก่อนปล่อย รวมไปถึงการเตรียมการประสานงานส่งต่อ

หน่วยงานทรัพยากรที่เกี่ยวข้องตามความต้องการและความเสี่ยงผู้สูงอายุ

4. ขั้นตอน/ติดตามหลังปล่อย – ต่อการขาดความเชื่อมโยงการติดตามหลังปล่อยระหว่างหน่วยงาน การได้รับการปล่อยตัวของผู้ต้องขังสูงอายุจะมีสองกรณีหลักคือ กรณีผู้ได้รับการพักการลงโทษและลดวันต้องโทษจำคุก ทั้งในรูปแบบการได้รับการปล่อยตัวพักการลงโทษ ลดวันต้องโทษ และการพระราชทานอภัยโทษและอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว

กรณีการได้รับปล่อยตัวคุมประพฤติ จะอยู่ภายใต้ความรับผิดชอบหลักของงานคุมประพฤติที่เป็นเป็นทั้งผู้รักษากฎหมายดูแลผู้คุมประพฤติและป็นนักสังคมสงเคราะห์ทำงานด้านแก้ไขฟื้นฟู ปรับเปลี่ยนพฤติกรรมและวิถีคิดของผู้กระทำผิด อย่างไรก็ตามในงานคุมประพฤตินั้นมีลักษณะการปฏิบัติงานที่ยังคงมีกฎหรือกติกาที่มีการแบ่งกลุ่มหรือแนวทางการปฏิบัติงาน คุมประพฤติสำหรับผู้สูงอายุโดยเฉพาะ ระเบียบการปฏิบัติงานต่าง ๆ จึงใช้ปฏิบัติกับผู้ที่ได้รับการปล่อยตัวคุมประพฤติในทุกกลุ่ม หากต้องการความช่วยเหลือจะได้รับการสงเคราะห์ตามระเบียบกระทรวงยุติธรรมว่าด้วยการสงเคราะห์ พ.ศ. 2560 ด้านและสิทธิและสวัสดิการเท่านั้น โดยยังคงไม่ปรากฏถึงความเชื่อมโยงจากกฎเกณฑ์กฎหมาย แนวปฏิบัติอย่างเป็นทางการของหน่วยงานคุมประพฤติกับกรมกิจการสูงอายุ ตลอดจนการประสานงานอาสาสมัครคุมประพฤติกับอาสาสมัครภาคสังคมระดับท้องถิ่นยังเป็นรูปธรรมยังคงไม่ปรากฏ และด้วยเหตุที่ยังไม่มีกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับการสงเคราะห์ผู้สูงอายุโดยเฉพาะ การดำเนินงานปัจจุบันหากผู้สูงอายุต้องการความช่วยเหลือจึงเป็นได้แต่เพียงการ

แนะนำให้ผู้สูงอายุหรือญาติติดต่อขอรับการสงเคราะห์หน่วยงานรัฐที่เกี่ยวข้องโดยตรงหรือต้องเขียนคำร้องขอรับการสงเคราะห์พนักงานคุมประพฤติเพื่อประสานส่งต่อแทน

อนึ่ง สำหรับกรณีผู้พ้นโทษ (ผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว) ในมิติการสงเคราะห์ผู้พ้นโทษนั้นมีความเกี่ยวข้องของท้องถิ่นและเรือนจำตามแผนการรองรับการช่วยเหลือผู้ที่ได้รับการพระราชทานอภัยโทษ และอภัยโทษลดโทษปล่อยตัว ปี พ.ศ. 2559 เริ่มจากทางเรือนจำจะดำเนินการส่งหนังสือติดตามดูแลช่วยเหลือผู้พ้นโทษต่อไปยังกระทรวงมหาดไทยอันประกอบด้วย กรมการปกครอง กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น กรุงเทพมหานคร ซึ่งทางกรมจะประสานผู้ว่าราชการจังหวัดทุกจังหวัดในการมอบนโยบายให้นายอำเภอ/ท้องถิ่นจังหวัด อบต. อบจ. อปท. กำนัน ผู้ใหญ่บ้านในพื้นที่ทุกแห่งดำเนินการติดตามดูแลช่วยเหลือให้คำแนะนำผู้พ้นโทษและครอบครัว ซึ่งเมื่อพิจารณาแล้วจะเห็นได้ว่าเป็นกระบวนการที่เน้นการดำเนินงานตามระบบราชการที่ต้องใช้ระยะเวลาในการประสานงานโดยที่ยังคงไม่มีตัวแทนจากชุมชน หรือผู้ใหญ่บ้านได้ทำความรู้จักวางแผนชีวิตหลังพ้นโทษร่วมกับผู้ต้องขังตั้งแต่ระยะเวลาที่ใกล้ได้รับการปล่อยตัวเพื่อให้เกิดการเตรียมพร้อมและการส่งเสริมการยอมรับอย่างแท้จริง

ท้ายที่สุดเมื่อผู้ต้องขังต้องหวนคืนสู่สังคมอันดับแรกท้องถิ่นจำเป็นต้องรายงานการติดตามหลังปล่อยร่วมดำเนินการและสนับสนุนให้ผู้ต้องขังและครอบครัวดำเนินการตามการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูที่ สนับสนุนให้ผู้สูงอายุเข้าถึงทรัพยากร

ท้องถิ่นหรือกิจกรรมในชุมชน เผื่อระวังเชิงคุ้มครองสังคม จัดสภาพแวดล้อม อาคาร สถานที่ บ้านพัก ส่งเสริมให้เกิดการเข้าร่วมกิจกรรมในชุมชน กรณีต้องการความช่วยเหลือระยะยาวให้วางแผนการดูแลระยะยาว หรือส่งต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อป้องกันมิให้ผู้สูงอายุตกเป็นบุคคลชายขอบ เชื่อมโยงการดำเนินงานอาสาสมัครภาครัฐและภาคประชาชนเช่น อาสาสมัครคุมประพฤติ (อสค.) อาสาสมัครคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (อสภ.) อาสาสมัครพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) อาสาสมัครดูแลผู้สูงอายุที่บ้าน (อผส.) เพื่อประสานความร่วมมือช่วยเหลือดูแลผู้พ้นโทษในพื้นที่ โดยหากได้รับการปล่อยตัวแบบมีเงื่อนไขกรมคุมประพฤติในฐานะผู้รับผิดชอบ สอดส่อง ดูแล ติดตาม จำเป็นต้องตระหนักถึงความแตกต่างของมนุษย์โดยที่มีอาจปฏิบัติกับผู้สูงอายุเช่นเดียวกับวัยอื่นๆ เนื่องด้วยมีความเปราะบางซับซ้อนและเสี่ยงต่อการเป็นบุคคลชายขอบหรืออาจเป็นภาระซ้ำของสังคม จึงควรจัดทำแนวทางการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องประสานกับท้องถิ่นเชื่อมโยงอาสาสมัครในการแก้ไขฟื้นฟู ประสานงานกรมกิจการผู้สูงอายุให้ได้รับการสงเคราะห์อย่างรวดเร็วตามสิทธิพึงได้ อีกทั้งผู้มีความรู้เฉพาะอย่างกรมกิจการผู้สูงอายุควรมีส่วนร่วมในการติดตามการเข้าถึงสิทธิและบริการของผู้สูงอายุ สสำรวจ ประเมินความเสี่ยงความต้องการเพิ่มเติมดำเนินการให้คำปรึกษา แนะนำการช่วยเหลือ บำบัด ฟื้นฟู คุ้มครองและพัฒนาผู้สูงอายุ สนับสนุนให้เกิดโรงเรียนผู้สูงอายุในทั่วทุกภูมิภาค จัดกิจกรรมสร้างวงพูดคุยความต้องการผู้สูงอายุในตำบล ในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ พูดคุยแลกเปลี่ยน

วิธีการดำเนินงานเพื่อพัฒนาคุณภาพผู้สูงอายุอย่างต่อเนื่องคุ้มครองสิทธิให้ผู้พ้นโทษเข้าถึงสิทธิและบริการตามที่เขาสสมควรได้รับในฐานะพลเมือง ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคประชาสังคมทำงานในเครือข่ายผู้สูงอายุ ร่วมกันต่อการให้การสงเคราะห์ ดำเนินการแก้ไขฟื้นฟู ส่งเสริมการสร้างรายได้โอกาสในการทำงานของผู้สูงอายุเพื่อให้สามารถหวนคืนสังคมอย่างมีคุณค่ามีแผนรองรับชีวิตหลังพ้นโทษ

■ บทสรุปและข้อเสนอแนะ

ในภาพรวมการออกแบบบริหารงานยุติธรรมต่อการแก้ไขฟื้นฟูการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชนกรณีผู้ต้องขังสูงอายุนี้นี้ไม่สามารถดำเนินการได้ในลักษณะการจัดแบ่งหน้าที่แบบตายตัว (fixed) ดังนั้น จากการวิเคราะห์ตามแต่ละขั้นตอนการปฏิบัติกับผู้ต้องขัง และหลักการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน งานราชทัณฑ์ควรมีลักษณะที่เป็นองค์กรกลางเนื่องด้วยมีความใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังตั้งแต่ในเรือนจำ โดยที่แต่ละหน่วยงาน (กรมคุมประพฤติ กรมกิจการผู้สูงอายุ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ภาคประชาสังคม ตลอดจนภาครัฐและเอกชนที่เกี่ยวข้อง) ที่อยู่รายล้อมแท้จริงแล้วสามารถเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูตั้งแต่ในเรือนจำ (in care) อีกทั้งยังควรกำหนดให้มีผู้ปฏิบัติงานแก้ไขฟื้นฟู (case manager) มีลักษณะทำหน้าที่เสมือนเป็นผู้ฝึกสอน รับผิดชอบประสานงานกับหน่วยงานภายนอกที่เกี่ยวข้องกับการดูแลสุขภาวะกาย จิต สังคมผู้สูงอายุ และทำงานอย่างบูรณาการอย่างต่อเนื่อง ใช้ประโยชน์จากการรวบรวมข้อมูล

ส่งต่อการแผนการแก้ไขฟื้นฟู ให้แก่พนักงานคุมประพฤติหรือตัวแทนของท้องถิ่นอาสาสมัครที่จะต้องรับช่วงในงานสงเคราะห์หลังปล่อย (after care) ต่อการเป็นผู้ประสานงานต่อไปในการติดตาม (mentor) ซึ่งท้ายที่สุดงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดนี้ย่อมสำเร็จเพียงด้านเดียวมิได้ หากปราศจากการพัฒนาระบบสิทธิและสวัสดิการในสังคมให้สอดคล้องตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคสังคม ตลอดจนความร่วมมือของประชาชนร่วมกันดังข้อเสนอแนะแต่ละประเด็น ดังต่อไปนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงกฎหมาย ควรมีข้อกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำหรือกฎหมายในการปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ ตลอดจนมาตรการรองรับผู้พ้นโทษสูงอายุเนื่องจากกระทรวงยุติธรรมมีกรมคุมประพฤติและกรมราชทัณฑ์ซึ่งทำงานกับผู้กระทำผิดโดยตรง จึงสามารถรับงานสงเคราะห์ผู้พ้นโทษได้อย่างต่อเนื่อง หากกำหนดให้มีกฎหมายรองรับอย่างชัดเจน โดยหน่วยงานที่รับผิดชอบหลักคือ กระทรวงยุติธรรม (โดยกรมคุมประพฤติ กรมราชทัณฑ์) และกระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (โดยกรมกิจการผู้สูงอายุ) เป็นหน่วยงานหลักในการปฏิบัติตามกฎหมาย และมีหน่วยงานสนับสนุน ได้แก่ กระทรวงมหาดไทย (กรมส่งเสริมการปกครองท้องถิ่น) กระทรวงแรงงาน กระทรวงสาธารณสุข กระทรวงศึกษาธิการ รวมถึงภาคี เครือข่ายภาคประชาชน ได้แก่องค์กรอาสาสมัครองค์กรสาธารณประโยชน์ และ NGO ซึ่งควรมุ่งการคุ้มครองสิทธิและช่วยเหลือสงเคราะห์ผู้พ้นโทษสูงอายุเพื่อให้กลุ่มบุคคลกลุ่มนี้สามารถดำรงชีวิตได้อย่างมีคุณภาพ

ที่นอกจากสิทธิผู้สูงอายุแล้ว ควรระบุหน่วยงานใด ต้องรับผิดชอบ งบประมาณมาจากแหล่งใด เป็นต้น

ควรกำหนดให้มีการพิจารณาพักการลงโทษ ผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งแม้ในหลักเกณฑ์การคัดเลือก นักโทษเด็ดขาดเข้าโครงการพักการลงโทษกรณี มีเหตุเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิตนักโทษเด็ดขาด สูงอายุ ที่มีอายุ 60 ปีขึ้นไป ซึ่งหนึ่งในนั้นคือ ต้องมีผู้อุปการะที่มีที่อยู่เป็นหลักแหล่งและยินดี อุปการะ กรณีนี้หากผู้สูงอายุไร้ญาติหรือญาติ ไม่ยินยอมก็จะไม่ได้รับประโยชน์จากหลักเกณฑ์ ดังกล่าวซึ่งกระทบต่อหลักความยุติธรรมที่ไม่ควร ถูกเลือกปฏิบัติ ดังนั้นจึงควรแก้ไขข้อกำหนดที่ ต้องมีผู้อุปการะและควรพัฒนาระบบสวัสดิการ รองรับผู้พ้นโทษแทน เช่น การพัฒนาบ้านกึ่งวิถี ในท้องที่ตามองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น หรือ ขยายความร่วมมือกับกรมกิจการผู้สูงอายุในการ สงเคราะห์ด้านที่อยู่อาศัยและบริการต่าง ๆ ในสังคม อีกทั้งควรมีบทบัญญัติกำหนดบทบาท และหน้าที่อาสาสมัครในพื้นที่ อาทิจาอาสาสมัคร ในพื้นที่ของกระทรวงต่าง ๆ ที่เชื่อมโยงกันโดยการ สนับสนุนจากภาครัฐและภาคประชาชนเช่น อาสาสมัครคุมประพฤติ (อสค.) อาสาสมัคร คุ้มครองสิทธิและเสรีภาพ (อสภ.) อาสาสมัคร พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ (อพม.) เพื่อประสานความร่วมมือช่วยเหลือดูแลผู้พ้นโทษ ในพื้นที่ชุมชนของตนและสามารถช่วยเฝ้าระวัง เชิงคุ้มครองสังคม

2. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย ควรกำหนด รูปแบบการผลานรอยต่อจากเรือนจำสู่ชุมชน ในลักษณะเครือข่ายนโยบาย เนื่องจากหน่วยงานใด หน่วยงานเดียวต่อการแก้ปัญหาที่มีความซับซ้อน โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีผู้ต้องขังสูงอายุซึ่งมี

ความเปราะบางและในท้ายที่สุดจะต้อง หวนคืนสู่ชุมชน การดำเนินงานเพื่อคุ้มครองสิทธิ โดยหน่วยงานใดหน่วยงานหนึ่งจึงไม่สามารถทำได้ อย่างครอบคลุม โดยการกำหนดยังคงกำหนดให้ ทางกรมราชทัณฑ์มีลักษณะที่เป็นองค์กรกลาง เนื่องด้วยมีความใกล้ชิดเกี่ยวข้องกับการปฏิบัติ กับผู้ต้องขังในระยะรอยต่อที่ควรเริ่มตั้งแต่ใน เรือนจำ และแต่ละหน่วยงานอันประกอบด้วย กรมคุมประพฤติ กรมกิจการผู้สูงอายุ และ ภาคส่วนท้องถิ่นจำเป็นต้องมีการติดต่อซึ่งกัน และกัน และกำหนดให้มีผู้ประสานงาน/ผู้จัดการ รายกรณี “case manager” เป็นผู้ทำหน้าที่ ประสานงานหรือดำเนินงานตามแผนการแก้ไข พินพุดและส่งต่อข้อมูลเพื่อดำเนินงานให้การ ช่วยเหลือผู้สูงอายุจากแต่ละหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง อีกทั้ง ควรกำหนดนโยบายในการจัดทำฐานข้อมูล ผู้ต้องขังสูงอายุ ซึ่งไม่เพียงแต่รวบรวมข้อมูล เชิงคดี แต่เป็นข้อเท็จจริงของผู้กระทำผิดเพื่อ ประกอบการวางแผนการแก้ไขพินพุด และจัดสรร ทรัพยากร การช่วยเหลือที่ตอบสนองความต้องการและความเสี่ยงของผู้ต้องขังสูงอายุ รายบุคคล

ควรเปิดโอกาสด้านการมีส่วนร่วมของประชาชน กล่าวคือครอบครัว ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน หรือ ตัวแทนจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นควรเข้ามา มีส่วนร่วมในการวางแผนอนาคตผู้พ้นโทษ เพื่อสร้างการยอมรับในสังคม สร้างกำลังใจ ให้แก่ผู้สูงอายุ รวมทั้งในการเปิดโอกาสให้บุคคล ดังกล่าวสามารถเข้ามามีส่วนร่วมเนืองด้วยบุคคล ครอบครัวและท้องถิ่นจะสามารถเข้าใจ เข้าถึง และตระหนักในคุณค่าพื้นฐานวัฒนธรรม ความเชื่อต่าง ๆ ขุดเดียวกันกับผู้กระทำผิดโดย องค์ประกอบดังกล่าวจำเป็นว่าสำคัญอย่างยิ่ง

ต่อการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด และจะสามารถส่งเสริมให้ผู้กระทำผิดได้ใช้ชีวิตได้เฉกเช่นคนทั่วไปในสังคม

3. ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติการ ควรมีการอบรมเจ้าหน้าที่ผู้เกี่ยวข้อง ให้มีความรู้แนวคิดการลงโทษเพื่อแก้ไขฟื้นฟู หลักสิทธิมนุษยชน กฎหมาย สิทธิผู้สูงอายุและการเข้าถึงสิทธิและสวัสดิการ ตลอดจนความรู้ที่เกี่ยวข้องกับผู้สูงอายุ เพื่อให้เจ้าหน้าที่ผู้ปฏิบัติงาน ปฏิบัติกับผู้รับบริการด้วยความเข้าใจในความชรา สามารถให้คำแนะนำ ให้คำปรึกษาหรือดำเนินงานช่วยให้ผู้สูงอายุสามารถเข้าถึงสิทธิประโยชน์ในสังคม หรือเพื่อช่วยผู้สูงอายุให้สามารถช่วยเหลือตนเองได้ ควรมีการแสวงหาข้อเท็จจริงที่เกี่ยวข้องกับผู้กระทำผิด กล่าวคือข้อเท็จจริงที่นอกเหนือจากข้อมูลเชิงคดีเพื่อประกอบการวางแผนแก้ไขฟื้นฟูรายบุคคลตั้งแต่ขั้นการจำแนก

4. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ การศึกษาเพิ่มเติมในเส้นทางชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุ ศึกษาจุดเปลี่ยนแปลงในชีวิตและนำเข้าสู่การตัดสินใจประกอบอาชญากรรม จะสามารถนำไปสู่การเสนอแนวทางในการป้องกันอาชญากรรม และเพื่อพัฒนาแนวคิดและสวัสดิการสำหรับผู้สูงอายุ และศึกษาเส้นทางที่ผู้ต้องขังที่ได้รับการลงโทษระยะยาวตั้งแต่การเข้ามาอยู่ในเรือนจำ และต้องเผชิญกับความชราในเรือนจำเพื่อเสนอการกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำต่อการปฏิบัติงานกับผู้ต้องขังสูงอายุ รวมถึงการศึกษาแนวทางการทางกรมีส่วนร่วมของประชาชน ในการให้ครอบครัวหรือท้องถิ่นเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด หรือร่วมวางแผนอนาคตภายหลังพ้นโทษกับผู้ต้องขัง

สูงอายุจะสามารถเป็นแนวทางให้ผู้ต้องขังหวนสู่สังคมและใช้ชีวิตได้อย่างเช่นปวงชนทั่วไป

สุดท้ายนับบทความนี้เป็นการนำเสนอที่เน้นการวิเคราะห์ตามขั้นตอนปัญหาอุปสรรคที่ผู้ต้องขังสูงอายุต้องเผชิญจากการทบทวนหลักเกณฑ์และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง จนนำมาสู่ข้อเสนอแนะเพื่อแก้ไขปัญหานี้ในภาพรวมซึ่งควรเป็นไปหลักความยุติธรรมต่อการที่ต้องยอมรับโดยมีหลักการยกเว้นให้มีการปฏิบัติต่อสมาชิกของสังคมแตกต่างกันได้ ตามธรรมชาติของมนุษย์ที่เผชิญข้อเท็จจริงในสังคมแตกต่างกัน โดยการปฏิบัตินั้นเป็นไปเพื่อช่วยเหลือคนที่ด้อยกว่าหรือคนเสียเปรียบอย่างคำนึงถึงประโยชน์ของทุกฝ่ายไม่ว่าจะในระดับปัจเจกหรือระดับมหภาคคือความสงบเรียบร้อยของสังคม อนึ่งการดำเนินงานแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดนี้ย่อมสำเร็จเพียงด้านเดียวมิได้หากปราศจากการพัฒนาระบบสิทธิและสวัสดิการในสังคมให้สอดคล้องตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมที่ต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายทั้งภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคสังคมตลอดจนความร่วมมือของประชาชนร่วมกัน

■ บรรณานุกรม

- กรมกิจการผู้สูงอายุ. (2558). *ระเบียบกรมกิจการผู้สูงอายุ ว่าด้วยการให้บริการผู้สูงอายุ พ.ศ. 2558*. กรุงเทพฯ: กรมกิจการผู้สูงอายุ.
- กรมคุมประพฤติ. (2563). *รายงานสถิติผู้ถูกคุมประพฤติกลุ่มพักการลงโทษและลดวันต้องโทษ พ.ศ. 2559 - พ.ศ. 2563*. กรุงเทพฯ:

- กรมคุมประพฤติ.
กรมราชทัณฑ์. (2561). *คู่มือการจัดโปรแกรมการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังตามลักษณะแห่งคดีและพฤติการณ์การกระทำผิด*. นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์.
- กรมราชทัณฑ์. (2563). *การปฏิบัติต่อผู้ต้องขังสูงอายุ*. นนทบุรี: กรมราชทัณฑ์.
- กรวรรณ คำกรเกิด. (2559). *แนวทางการพัฒนาโปรแกรมการเตรียมความพร้อมก่อนปล่อยของผู้ต้องขังในเรือนจำโครงสร้างเบา*. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารคดี. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- ปกป้อง ศรีสนิท. (2559). *กฎหมายวิธีพิจารณาความอาชญากรรมกับสิทธิไม่อาจถูกพักใช้ได้*. วารสารกฎหมาย คณะนิติศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. 34(2), 1-14.
- ระพีพรรณ คำหอม. (2555). *หลักการและกระบวนการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์ จุลภาค*. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, คณะสังคมสงเคราะห์ศาสตร์.
- ศักดิ์ชัย เลิศพานิชพันธุ์. (2561). *มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิและสงเคราะห์ผู้พ้นโทษ*. วิทยานิพนธ์นิติศาสตรดุษฎีบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, วิทยาลัยสหวิทยาการ.
- สุนนทิพย์ จิตสว่าง และนัทธี จิตสว่าง. (2559). *การพัฒนาคุณภาพชีวิตของผู้ต้องขังสูงอายุในเรือนจำ*. วารสารสังคมสงเคราะห์ศาสตร์, 24(2), 78-101.
- เสาวธาร โพธิ์กลัด. (2563). *งานสังคมสงเคราะห์ในระบบงานยุติธรรม: บทบาทหน้าที่ของนักสังคมสงเคราะห์ในกระบวนการยุติธรรมเพื่อสร้างความปลอดภัยและความสงบสุข และลดความเหลื่อมล้ำของสังคมไทย ภายใต้ยุทธศาสตร์กระทรวงยุติธรรม ระยะ 20 ปี (พ.ศ. 2560-2579)*. ค้นเมื่อ 20 กันยายน 2564, จาก https://socadmin.tu.ac.th/uploads/socadmin/file_document/Proceedings%2066.pdf
- Bloomberg Businessweek. (2018). *Japan's prisons are a haven for elderly women*. Retrieved October 15, 2021, from <https://www.bloomberg.com/news/features/2018-03-16/japan-s-prisons-are-a-haven-for-elderly-women>
- Griffiths, A., Zmudzki, F., & Bates, S. (2017). *Evaluation of ACT Extended Throughcare Pilot Program Final Report*. Canberra: ACT Corrective Services. Retrieved March 14, 2022, from https://www.unsw.edu.au/content/dam/pdfs/unsw-adobe-websites/arts-design-architecture/ada-faculty/sprc/2021-06-Evaluation_of_ACT_Extended_Throughcare_Pilot_Program.pdf
- Independent. (2017). *Why has the proportion of elderly prisoners risen so drastically?* Retrieved August 10, 2021, from <https://www.independent.co.uk/news/uk/home-news/elderly-prisoners-jailed-over-50-age-numbers-increase-2002-figures-a8082921.html>
- Malloch, M. S., McIvor, G., Schinkel, M., & Armstrong, S. (2013). *The elements of effective through-care part 1: International review*. Retrieved November 25, 2021,

from http://www.sccjr.ac.uk/wp-content/uploads/2013/10/International_Through-care_Review.pdf

Robinson, G., & Crow, I. D. (2009). *Offender rehabilitation: Theory, research and practice*. Sage.

The Thailand Institute of Justice. (2014). *Women prisoners and the implementation of the Bangkok Rules in Thailand*. Bangkok: Thailand Institute of Justice.

Trusts, T. P. C. (2018). *Aging prison populations drive up costs; older individuals have more chronic illnesses and other ailments that necessitate greater spending*. Retrieved September 20, 2021, from <https://www.pewtrusts.org/en/research-and-analysis/articles/2018/02/20/aging-prison-populations-drive-up-costs>

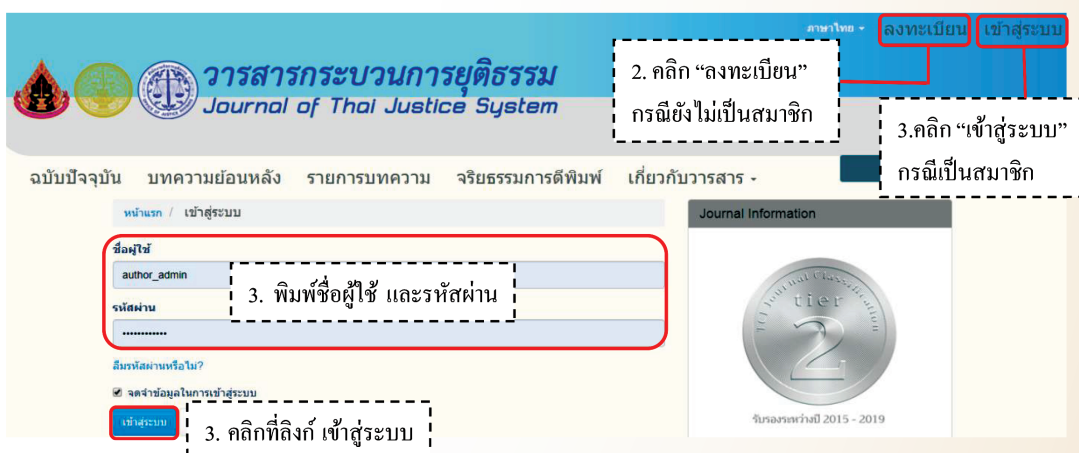
United Nation. (2017). *Ageing*. Retrieved September 20, 2021, from <http://www.un.org/en/sections/issues-depth/ageing/>

ขั้นตอนการส่งบทความ (Submission)

ขั้นตอนที่ 1 : การเข้าสู่ระบบวารสาร

1. เข้าสู่หน้าเว็บไซต์วารสารกระบวนการยุติธรรม URL : <https://www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS/>
2. สมัครสมาชิก (Register) กรณีที่ยังไม่เคยเป็นสมาชิกของวารสารกระบวนการยุติธรรม ให้คลิกที่ปุ่ม **“ลงทะเบียน”** และสร้างข้อมูลส่วนตัว เช่น ชื่อผู้ใช้, Email, รหัสผ่าน รายละเอียดต่าง ๆ ที่แสดงในระบบ และยืนยันตัวตนผ่าน Link ที่ระบบส่งไปยัง Email ของท่าน
3. กรณีที่เป็นสมาชิกของวารสารกระบวนการยุติธรรมอยู่แล้ว ให้พิมพ์ ชื่อผู้ใช้ และ รหัสผ่าน จากนั้นคลิกที่ปุ่ม เข้าสู่ระบบ

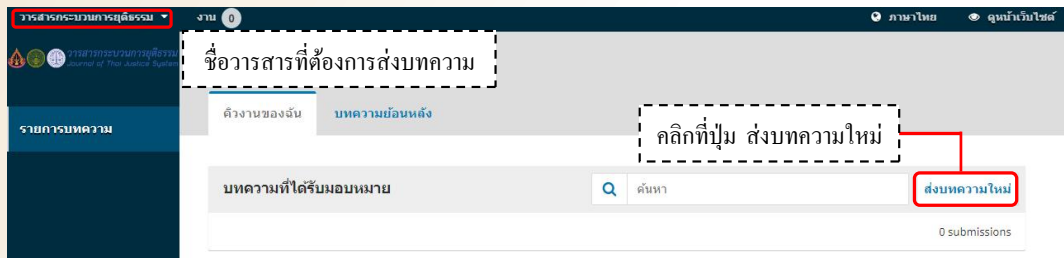
ขั้นตอนที่ 2 : เข้าหน้า Dashboard

เมื่อเข้าสู่ระบบแล้วชื่อผู้ใช้จะแสดงที่มุมบนด้านขวาของเว็บไซต์ผู้ส่งบทความ คลิกที่ชื่อผู้ใช้ และคลิก แดชบอร์ด

ขั้นตอนที่ 3 : เข้าสู่กระบวนการส่งบทความ (Submission)

ระบบจะนำเข้าสู่หน้าของผู้เขียนบทความ/ผู้แต่ง (Author) คลิกที่ปุ่ม ส่งบทความใหม่

จากนั้นดำเนินการตามกระบวนการส่งบทความ 5 ขั้นตอน ดังนี้

Step 1 : เริ่มต้น

- 1.1 ภาษาของบทความที่จะส่งตีพิมพ์ เช่น ภาษาไทย หรือ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น
- 1.2 ประเภทของบทความ เช่น บทความวิจัย (Research Articles) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นต้น
- 1.3 ผู้เขียนบทความ/ผู้แต่ง (Author) จะต้องอ่านข้อกำหนดในการส่งบทความ และคลิกยอมรับทุกข้อกำหนด เพื่อยืนยันว่าท่านทำตามเงื่อนไขที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนด
- 1.4 หากผู้แต่ง (Author) ต้องการส่งข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor) ให้กรอกข้อความในกล่องข้อความ ถึงบรรณาธิการ โดยข้อความที่ส่งถึงบรรณาธิการจะไม่ถูกเผยแพร่ และใช้ในวัตถุประสงค์อื่นนอกเหนือจากการตีพิมพ์บทความในวารสารกระบวนการยุติธรรม
- 1.5 คลิกที่ปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ เพื่อไปยังกระบวนการถัดไป

ส่งบทความ

1. เริ่มการส่ง

2. อัปโหลดไฟล์ประกอบบทความ

3. ลงข้อมูลรายละเอียดบทความ (Metadata)

4. ยืนยันการส่ง

5. ขั้นตอนต่อไป

รับทราบคำแถลงลิขสิทธิ์

ต้นฉบับที่ได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร เป็นลิขสิทธิ์ของวารสารกระบวนการยุติธรรม แต่ความคิดเห็นที่ปรากฏในเนื้อหาของบทความในวารสารกระบวนการยุติธรรม ถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว

☒ ข้าพเจ้ายอมรับที่จะปฏิบัติตามข้อกำหนดของคำแถลงลิขสิทธิ์

ภาษาบทความ

ภาษาไทย

เลือกภาษาหลักของบทความที่ท่านต้องการตีพิมพ์ในวารสาร*

1.1 ภาษาของบทความ

ประเภทบทความ *

บทความวิจัย

บทความต้องอยู่ในประเภทใดประเภทหนึ่งของวารสาร*

1.2 ประเภทของบทความ

ข้อกำหนดในการส่ง

ท่านต้องอ่านทำความเข้าใจ และรับทราบว่าท่านได้ทำตามข้อกำหนดด้านล่างทั้งหมดแล้ว ก่อนที่จะดำเนินการส่งบทความ

- ☒ 1. ผู้เขียนบทความจะต้องรับรองว่าบทความที่ส่งมายังวารสารกระบวนการยุติธรรมไม่ใช่บทความแปลหรือบทความซ้ำๆ ไม่ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น และไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน หากเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ผู้เขียนบทความจะรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว
- ☒ 2. ผู้เขียนบทความได้ส่งบทความเพื่อตีพิมพ์ลงวารสารกระบวนการยุติธรรมของสำนักงานกิจการยุติธรรมเพียงแห่งเดียวเท่านั้น
- ☒ 3. ผู้เขียนบทความจะส่งบทความตามรูปแบบที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนด
- ☒ 4. ผู้เขียนบทความจะตรวจสอบความถูกต้องของเอกสารอ้างอิง ทั้งรูปแบบและเนื้อหาของเอกสารอ้างอิง และไม่นำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในบรรณานุกรม
- ☒ 5. ผู้เขียนบทความจะปรับแก้ไขบทความตามผลการพิจารณาของผู้ทรงคุณวุฒิให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่รับแก้ไขผู้เขียนจะต้องชี้แจงเหตุผลมายังกองบรรณาธิการอย่างเป็นทางการ

1.3 คลิกเลือกทุกช่อง เพื่อยืนยันว่าบทความของผู้แต่ง (Author) เป็นไปตามเงื่อนไขที่วารสารกำหนด

ข้อความถึงบรรณาธิการ

1.4 ข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor)

* ถ้าไม่ต้องการส่งข้อความถึงบรรณาธิการ (Editor) ให้เว้นว่างไว้

Powered by TinyMCE

คำชี้แจงสิทธิ์ส่วนบุคคล

The names and email addresses entered in this journal site will be used exclusively for the stated purposes of this journal and will not be made available for any other purpose or to any other party.

บันทึกและดำเนินการต่อ

1.5 คลิกที่ปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ

* หมายถึงข้อมูลที่จะต้องกรอก

Step 2 : อัปโหลดไฟล์บทความ

2.1 เลือกประเภทของไฟล์ โดยบทความฉบับเต็ม (Full Text) ให้เลือก “ไฟล์บทความ”

อัปโหลดไฟล์บทความ

1. อัปโหลดไฟล์
2. รายละเอียด
3. ยืนยัน

ไฟล์ของบทความ *

ไฟล์บทความ

เลือกข้อมูลเนื้อหาบทความ

ไฟล์บทความ

เครื่องมือการวิจัย

วัสดุการวิจัย

ผลการวิจัย

ใบบันทึกผล

ข้อมูลการวิเคราะห์

ชุดข้อมูลการวิจัย

ข้อความต้นฉบับ

อื่นๆ

2.1 เลือกไฟล์บทความ

ไปต่อ

ยกเลิก

2.2 อัปโหลดบทความฉบับเต็ม (Full Text) โดยคลิกที่ปุ่ม Upload File

อัปโหลดไฟล์บทความ

1. อัปโหลดไฟล์
2. รายละเอียด
3. ยืนยัน

ไฟล์ของบทความ *

ไฟล์บทความ

ลากและวางไฟล์ที่นี่เพื่อเริ่มต้นการอัปโหลด

2.2 คลิกที่ปุ่มอัปโหลดไฟล์

อัปโหลดไฟล์

[ระมัดระวังเรื่อง Blind Review](#)

ไปต่อ

ยกเลิก

2.3 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

* หากต้องการเปลี่ยนไฟล์ที่จะแนบให้คลิกที่ปุ่ม เปลี่ยนไฟล์

อัปโหลดไฟล์บทความ

1. อัปโหลดไฟล์ 2. รายละเอียด 3. ยืนยัน

ไฟล์ของบทความ *

ไฟล์บทความ

author_admin, ผู้แต่ง, บทความ (ตัวอย่าง).docx

เปลี่ยนไฟล์

คลิกกรณีต้องการเปลี่ยนไฟล์

ระมัดระวังเรื่อง Blind Review

2.3 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

ไปต่อ ยกเลิก

2.4 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

* หากต้องการแก้ไขชื่อไฟล์ในระบบ ให้คลิกที่ แก้ไข

อัปโหลดไฟล์บทความ

1. อัปโหลดไฟล์ 2. รายละเอียด 3. ยืนยัน

author_admin, ผู้แต่ง, บทความ (ตัวอย่าง).docx

แก้ไข

กรณีต้องการแก้ไขชื่อไฟล์

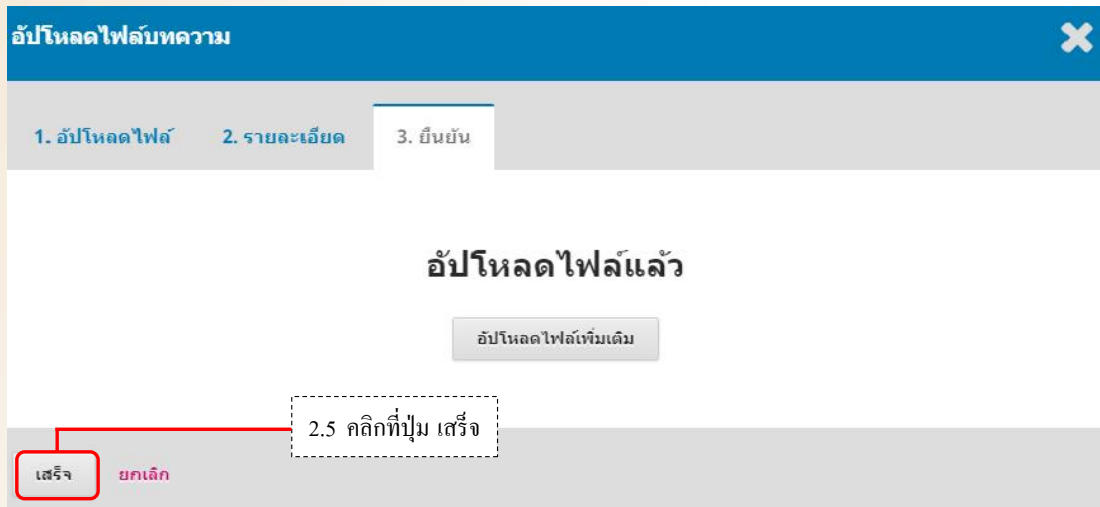
docx 11KB

2.4 คลิกที่ปุ่ม ไปต่อ

ไปต่อ ยกเลิก

2.5 คลิกที่ปุ่ม เสร็จ

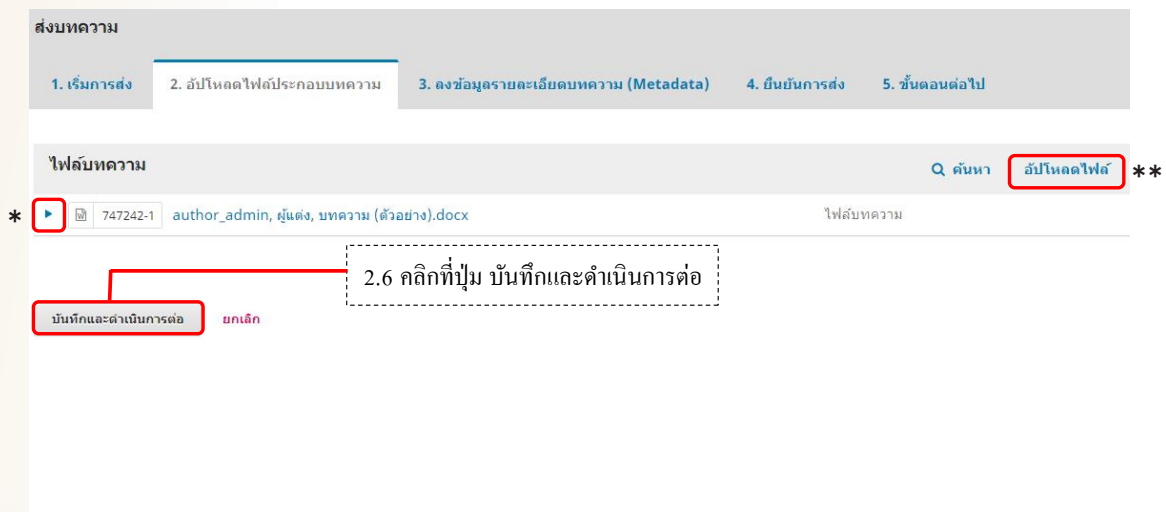
* หากต้องการอัปโหลดไฟล์แนบอื่น ๆ ให้คลิกที่ปุ่ม อัปโหลดไฟล์เพิ่มเติม โดยเลือกประเภทของไฟล์เป็น อื่น ๆ

2.6 คลิก บันทึกและดำเนินการต่อ

* กรณีต้องการแก้ไขไฟล์ ให้คลิกที่สัญลักษณ์ ► และกดที่ลิงก์ ลบ เพื่อลบไฟล์ จากนั้นคลิก อัปโหลดไฟล์เพื่อแนบไฟล์ใหม่ โดยทำตามขั้นตอนที่ 2.1 - 2.5

** หากต้องการอัปโหลดไฟล์อื่น ๆ เพิ่มเติม ให้คลิกที่ อัปโหลดไฟล์ โดยเลือกประเภทของไฟล์เป็น อื่น ๆ

Step 3 : การลงรายละเอียดบทความ

3.1 ชื่อบทความ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก) เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา

ส่งบทความ

1. เริ่มการส่ง 2. อัปโหลดไฟล์ประกอบบทความ 3. ลงข้อมูลรายละเอียดบทความ (Metadata) 4. ยืนยันการส่ง 5. ขั้นตอนต่อไป

Prefix

ตัวอย่าง: A, The

ชื่อเรื่องรอง

ชื่อเรื่อง *

การจัดการระบบทดลองการเชื่อมโยงข้อมูลกระบวนการยุติธรรมอิเล็กทรอนิกส์ และกำหนดมาตรฐานการแลกเปลี่ยนข้อมูลและกระบวนการ

The Pilot E-Justice System and Data Exchange Standardization for the Criminal Justice of insurgency Offence in the South

ชื่อเรื่องรองจะปรากฏหลังเครื่องหมาย colon(:) ต่อจากชื่อเรื่องหลัก

3.2 บทคัดย่อ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก) เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา

บทคัดย่อ *

การจัดการระบบทดลองต้นแบบเชื่อมโยงกระบวนการยุติธรรมเป็นแนวคิดในการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมในจังหวัดชายแดนภาคใต้ซึ่งมีสถานการณ์ความไม่สงบอย่างต่อเนื่องซึ่งปัญหาความไม่เชื่อมั่นในระบบงานยุติธรรมก็เป็นปัญหาสำคัญหนึ่งที่เป็นต้นตอของปัญหา โครงการนี้เป็นการวิเคราะห์ระบบฐานข้อมูลที่มีอยู่และกระบวนการทำงานของหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมตั้งแต่ ตำรวจ อัยการ ศาล ราชทัณฑ์ คุมประพฤติ และกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน แล้วทดลองพัฒนาระบบทดลองต้นแบบเพื่อแก้ไขปัญหาอุปสรรคต่างๆ ที่เป็นปัญหาต่อการพัฒนาเทคโนโลยีสารสนเทศ การเชื่อมโยงฐานข้อมูลของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเสนอแนวทางในการพัฒนาระบบการทำงานและกำหนดมาตรฐานในการแลกเปลี่ยนข้อมูลจากระบบการเชื่อมโยงข้อมูลจากระบบข้อมูลเดิมของแต่ละหน่วยงานให้สามารถเชื่อมโยงและส่งต่อข้อมูลที่มีในระบบให้เกิดขึ้นจริง ซึ่งการพัฒนาระบบฐานข้อมูลมีความมั่นคงจึงหวังว่าจังหวัดชายแดนภาคใต้ได้แสดงให้เห็นถึงความเป็นไปได้ในการพัฒนาระบบเทคโนโลยีสารสนเทศที่มีประสิทธิภาพ สามารถลดเวลาและขั้นตอนการทำงาน ทั้งในส่วนงานกระบวนการยุติธรรมจังหวัดชายแดนใต้และภาพรวมระบบงานยุติธรรมของประเทศ

3.2 บทคัดย่อ (Abstract)

English

The pilot test of the E-justice and data exchange system concentrates on enhancing the effectiveness of the criminal justice practice by the information technology in the Southern Border Province where the justice has become a doubt and distrust as well as a main problem of the southern insurgency conflict. This study analysed the current information technology system and the real practice of officer in the criminal justice process including police, prosecutor, court, prison warden, probation officer, and youth justice officer. Based on the findings on the problem in the use of IT technology and the real practice, this study also attempted to develop some pilot test programmes to improve the justice administration in the insurgency cases with the improvement of operational drawbacks, decrease of duplicate work, data sharing mechanism, and data exchange standardization. The findings from this study confirm the possibility of the IT technology to reduce unnecessary workload and time as well as to enhance administration and operation efficiency, both for the justice practice within the southern border area and the Thai justice information system as a whole.

ข้อกำหนดเหล่านี้อิงตามชุดข้อมูลเมทาตาต้าแบบ Dublin Core ซึ่งเป็นมาตรฐานสากลที่ใช้เพื่ออธิบายเนื้อหาของวารสาร

3.3 ข้อมูลผู้แต่ง

3.3.1 ค่าเริ่มต้น (default) ของระบบ ผู้แต่ง คือ ผู้ใช้ ที่เข้าสู่ระบบเพื่อส่งบทความ หากต้องการเพิ่มเติมข้อมูล หรือแก้ไขคลิกที่สัญลักษณ์ ▶ จากนั้นคลิกที่ แก้ไข

3.3.2 ถ้ามีผู้แต่งมากกว่า 1 คน ให้คลิกที่ เพิ่มผู้เกี่ยวข้องกับบทความ

รายชื่อผู้เกี่ยวข้องกับบทความ		3.3.2 กรณีมีผู้แต่งมากกว่า 1 คน		เพิ่มผู้เกี่ยวข้องกับบทความ
ชื่อ	อีเมล	บทบาท	ผู้ติดต่อหลัก	แสดงชื่อในรายการ
▶ Author Admin	d_kamonchanok@oja.go.th	ผู้แต่ง	☒	☒

3.4 ประเภทของบทความ เช่น บทความวิจัย (Research Articles) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นต้น

ประเภท

บทความวิจัย |

The submission type is submission. Examples: **3.4 ประเภทของบทความ** documents/2001/04/12/usaggeguide/generic.shtml#type

Research Articles

3.5 คำสำคัญ โดยการใส่ทีละคำ แล้วกด Enter เพื่อใส่คำถัดไป (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

กรอกข้อมูลเพิ่มเติม (กรอกกด 'enter' เพื่อค้นข้อมูล)

คำสำคัญ

กระบวนการยุติธรรม × เทคโนโลยีสารสนเทศ × ขยายแดนภาคใต้ × **ฐานข้อมูล ×** ระบบแลกเปลี่ยนข้อมูล ×

riminal Justice × Information Technology × Southern Border × Database × Data Exchange ×

3.5 กรอกคำสำคัญ โดยใส่ทีละคำ แล้วกด Enter เพื่อใส่คำถัดไป

3.6 หน่วยงานที่สนับสนุน/ให้ทุน กรณีไม่มีหน่วยงานสนับสนุน/ให้ทุน ให้เว้นว่างไว้ (แสดงสัญลักษณ์ลูกโลก เนื่องจากวารสารตั้งค่าให้ใส่ข้อมูล 2 ภาษา)

หน่วยงานให้ทุน/สนับสนุน

3.7 เอกสารอ้างอิง (References) ใส่ข้อมูลเอกสารอ้างอิงของบทความ

3.8 คลิปปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ

เอกสารอ้างอิง

คณะนิติศาสตร์ปริทัศน์มจร. (2554). โครงการศึกษาแนวทางการบูรณาการข้อมูลสถิติกระบวนการยุติธรรมทางอาญา. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานกิจการยุติธรรม.

จุฑารัตน์ เหลืองอานวย. (2548). การดำเนินกระบวนการยุติธรรมใน 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้: ปัญหาและแนวทางแก้ไข (พิมพ์ครั้งที่ 2). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

ปรีดีนา มัชฌิมา. (2556). การจัดการฐานข้อมูล. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยราชภัฏสวนดุสิต.

พงศ์กุลธร ไรจน์วิรุฬห์ และคณะ. (2556). โครงการสำรวจข้อมูลการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่เคยตกเป็นผู้ต้องหาคดีอาญา. รายงานวิจัย.

พงศ์กุลธร ไรจน์วิรุฬห์ และคณะ. (2558). การสำรวจข้อมูลการกระทำผิดซ้ำของผู้ที่เคยตกเป็นผู้ต้องหาคดีอาญา. วารสารกระบวนการ

3.7 เอกสารอ้างอิง (References)

บันทึกและดำเนินการต่อ

3.8 คลิปปุ่ม บันทึกและดำเนินการต่อ

Step 4 : ยืนยันการส่ง

4.1 หลังจากตรวจสอบความถูกต้องของรายละเอียดบทความทั้งหมดเรียบร้อยแล้วให้คลิกที่ปุ่ม ยืนยันการส่งบทความ

ส่งบทความ

1. เริ่มการส่ง 2. อัปโหลดไฟล์ประกอบบทความ 3. ลงข้อมูลรายละเอียดบทความ (Metadata) 4. ยืนยันการส่ง 5. ขั้นตอนต่อไป

บทความของท่านได้รับการอัปโหลดและพร้อมที่จะจัดส่งแล้ว ท่านสามารถย้อนกลับไปตรวจสอบและปรับปรุงข้อมูลใดๆ ที่ท่านได้กรอกก่อนดำเนินการต่อไป หลังจากตรวจสอบแล้ว กรุณาคลิกปุ่ม "ยืนยันการส่งบทความ"

ยืนยันการส่งบทความ ยกเลิก 4.1 คลิกปุ่ม ยืนยันการส่งบทความ

4.2 คลิกที่ปุ่ม ตกลง เพื่อเสร็จสิ้นกระบวนการส่งบทความ (Submission)

* หากคลิกที่ปุ่ม ตกลง แล้ว จะไม่สามารถย้อนกลับไปแก้ไขข้อมูลได้

ยืนยัน

คุณแน่ใจหรือไม่ว่าต้องการส่งบทความนี้ไปยังวารสาร?

ตกลง ยกเลิก 4.2 คลิกที่ปุ่ม ตกลง

รายละเอียดในการส่งบทความวิจัย / บทความวิชาการ

เพื่อตีพิมพ์ลงวารสารกระบวนการยุติธรรม

วารสารกระบวนการยุติธรรม จัดทำขึ้นตามพระราชบัญญัติพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ พ.ศ. 2549 ที่กำหนดให้คณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ มีอำนาจหน้าที่ประการหนึ่ง คือ การประชาสัมพันธ์และเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม จัดประชุม สัมมนา ฝึกอบรม หรือเสนอแนะหน่วยงานของรัฐ หรือองค์กรที่เกี่ยวข้องในการเผยแพร่ความรู้เกี่ยวกับการบริหารงานยุติธรรม ดังนั้น สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม ในฐานะฝ่ายเลขานุการของคณะกรรมการพัฒนาการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ ซึ่งมีภารกิจหนึ่งคือการเผยแพร่ความรู้ทางด้านวิชาการในกระบวนการยุติธรรม จึงได้จัดทำวารสารกระบวนการยุติธรรมขึ้น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเผยแพร่ผลงานทางวิชาการและผลการศึกษาวิจัย ตลอดจนองค์ความรู้ทางด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ไปสู่บุคลากร ผู้ปฏิบัติงาน นิสิต นักศึกษา รวมถึงประชาชนผู้สนใจทั่วไปทั้งในระดับประเทศและระดับนานาชาติ รวมทั้งเป็นเวทีหรือสื่อกลางสำหรับแนะนำและนำเสนอผลงานค้นคว้าวิจัยใหม่ ๆ หรือความเห็นทางวิชาการ องค์ความรู้ใหม่ ด้านกระบวนการยุติธรรม กฎหมาย และด้านอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ผ่านบทความทางวิชาการ ผลงานวิจัยที่มีคุณภาพ ของนักวิชาการ ผู้ทรงคุณวุฒิ บุคลากรผู้ปฏิบัติงานที่เกี่ยวข้องและประชาชนทั่วไป พร้อมกระตุ้นให้เกิดการวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้อย่างต่อเนื่องทั้งในเชิงทฤษฎี และเชิงปฏิบัติที่จะสามารถนำไปอ้างอิง ประยุกต์ใช้ในการปฏิบัติงานให้เกิดประโยชน์แก่สังคมโดยรวม

หลักเกณฑ์สำหรับผู้สนใจส่งบทความลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม

1. เป็นบทความวิจัย หรือบทความวิชาการทางด้านกฎหมายและกระบวนการยุติธรรม ทั้งในประเทศ และต่างประเทศ
2. เป็นบทความที่ไม่เคยได้รับการตีพิมพ์ที่ใดมาก่อน และไม่อยู่ในระหว่างการเสนอของพิมพ์ในวารสาร/สิ่งพิมพ์อื่น ไม่ใช่บทความแปล หรือบทความซ้ำ ไม่ได้ละเมิดลิขสิทธิ์ของผู้อื่น และไม่เคยลงตีพิมพ์ในวารสารใดมาก่อน หากเป็นการละเมิดลิขสิทธิ์ ผู้เขียนบทความจะเป็นผู้รับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียว
3. วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนดให้มีรูปแบบการพิจารณาบทความแบบ double-blinded ซึ่งผู้พิจารณาไม่ทราบชื่อผู้แต่ง และผู้แต่งไม่ทราบชื่อผู้พิจารณา (Double-blind peer review)
4. เนื้อหาด้านฉบับเป็นผลงานที่สรุปแล้วมีความยาว 10 – 20 หน้า (A4) อักษรภาษาไทยพิมพ์ด้วย TH Sarabun PSK ขนาด 16 อักษรภาษาอังกฤษพิมพ์ด้วย Times New Roman ขนาด 12 ในส่วนของการอ้างอิงใช้รูปแบบ APA (American Psychological Association) **โดยผู้เขียนจะต้องจัดรูปแบบบทความให้ถูกต้องตามที่วารสารกระบวนการยุติธรรมกำหนดก่อนการส่งต้นฉบับ**

5. การส่งต้นฉบับ ผู้เขียนต้องลงทะเบียนในระบบออนไลน์โดยผ่านเว็บไซต์ www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS พร้อมแนบเอกสาร ดังนี้

5.1 บทความวิจัย หรือบทความวิชาการ โดยใช้โปรแกรม Microsoft Word เท่านั้น

5.2 แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อตีพิมพ์ลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม

6. บทความที่ถูกต้องตามรูปแบบที่วารสารกำหนด จะส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความประเมินคุณภาพทางวิชาการของบทความ 3 ท่านต่อบทความ โดยพิจารณาบทความแบบ Double-blind peer review และจะติดต่อผู้เขียนในกรณีมีข้อแก้ไขจากผู้ทรงคุณวุฒิ เพื่อให้ทางผู้เขียนนำไปดำเนินการแก้ไข เมื่อผู้เขียนแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว ให้จัดส่งบทความทางระบบออนไลน์ผ่านเว็บไซต์ www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS ของวารสารกระบวนการยุติธรรมอีกครั้ง

7. เมื่อบทความได้รับการตีพิมพ์ลงในวารสารกระบวนการยุติธรรม จะนำส่งวารสารฯ ให้กับผู้เขียนจำนวน 2 เล่ม

8. สำหรับผู้ที่สนใจส่งบทความ สามารถส่งบทความผ่านเว็บไซต์ www.tci-thaijo.org/index.php/JTJS

การเสนอต้นฉบับบทความวิชาการ

1. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

2. ชื่อผู้เขียนและสังกัด (Author & by-line) ชื่อ นามสกุล สังกัด/หน่วยงาน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้เครื่องหมาย *, ** ทำเชิงอรรถท้ายหน้า (footnote) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อสถานที่ทำงานหน่วยงาน หรือสถาบันของผู้เขียนที่เป็นปัจจุบัน

3. บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นเรียงความย่อหน้าเดียวที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ มีสาระโดยสังเขปประกอบด้วย วัตถุประสงค์ ความสำคัญของบทความ และบทสรุป

4. คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ

5. บทนำ (Introduction) ให้ข้อมูลและประเด็นสำคัญทางวิชาการ

6. วัตถุประสงค์ของเรื่องนั้น

7. แกนหลักของเรื่อง อธิบายโดยผสมผสานกับข้อวิจารณ์ซึ่งประกอบด้วยประเด็นย่อยหรือหัวข้อย่อย และข้อเสนอแนะที่ก่อให้เกิดแนวคิดใหม่

8. สรุป (Conclusion)

9. ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ

10. การอ้างอิงในเนื้อหาและบรรณานุกรม (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)

การเสนอต้นฉบับบทความวิจัย

1. ชื่อเรื่อง (Title) ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
2. ชื่อผู้เขียนและสังกัด (Author & by-line) ชื่อ นามสกุล สังกัด/หน่วยงาน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยใช้เครื่องหมาย *, ** ทำเชิงอรรถท้ายหน้า (footnote) ระบุตำแหน่งทางวิชาการ ชื่อสถานที่ทำงานหน่วยงาน หรือสถาบันของผู้เขียนที่เป็นปัจจุบัน
3. บทคัดย่อ (Abstract) ต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นเรียงความย่อหน้าเดียวที่มีใจความครบถ้วนสมบูรณ์ มีสาระโดยสังเขปประกอบด้วย วัตถุประสงค์ วิธีดำเนินการวิจัย (Materials and Methods) การวิเคราะห์และสรุปผล (Results Conclusion)
4. คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ
5. บทนำ (Introduction) ให้ข้อมูลและประเด็นสำคัญทางวิชาการ
6. วัตถุประสงค์ของงานวิจัยนั้น
7. วิธีดำเนินการวิจัย (Materials and Methods) กล่าวถึงการออกแบบกลุ่มตัวอย่าง เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติ โดยเรียบเรียงลำดับขั้นตอน
8. ผลการวิจัย (Result) รายงานและอธิบายผลที่สำคัญที่เป็นจริง มีตารางหรือภาพประกอบตามความจำเป็นและเหมาะสม ซึ่งเนื้อหาส่วนนี้ควรมีสัดส่วนร้อยละ 50 ของบทความ
9. สรุปและอภิปรายผล (Discussion) นำประเด็นที่สำคัญของผลการศึกษา อภิปราย วิเคราะห์ ตามลำดับการเสนอว่าเหมือนหรือแตกต่างจากการศึกษาของผู้อื่นอย่างไร โดยมีหลักฐานอ้างอิงที่น่าเชื่อถือการนำผลประยุกต์ใช้ รวมทั้งข้อเสนอสัดส่วนร้อยละ 50 ของบทความ
10. ข้อคิดเห็น/ข้อเสนอแนะ
11. การอ้างอิงในเนื้อหาและบรรณานุกรม (References) ใช้รูปแบบการอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)

การเขียนอ้างอิงแบบ APA (American Psychological Association)

➤ รูปแบบการอ้างอิงในเนื้อหา

1. การอ้างอิงเอกสารที่มีผู้เขียนคนเดียว

1.1 ที่ผู้แต่งเป็นคนไทยระบุเฉพาะชื่อต้น และชื่อสกุล ไม่ใส่คำนำหน้า เช่น

ไพศาล เรื่องจินดา (2554) พบว่า

(ไพศาล เรื่องจินดา, 2554)

1.2 เอกสารที่ผู้แต่งเป็นชาวต่างประเทศ ระบุเฉพาะชื่อสกุล เช่น

Walker (2007) พบว่า

(Walker, 2007)

2. การอ้างอิงเอกสารที่มีผู้เขียน 2 คน ให้ระบุชื่อผู้แต่งทั้งสองคนทุกครั้ง เอกสารภาษาไทยเชื่อมด้วยคำว่า

“และ” เอกสารภาษาต่างประเทศเชื่อมด้วย “and” เมื่ออยู่ในเนื้อหา หรือ “&” เมื่ออยู่ในวงเล็บ เช่น

ธารีทอง นาทอง และอรพิน ช่อทิพย์ (2547) กล่าวว่า

(ปัทมา เดือนดวง และจรรยา ปราโมทย์, 2553)

Zervas and Byers (2013) พบว่า

(Codagnone & Martens, 2016)

3. การอ้างอิงเอกสารที่มีผู้เขียน 3-5 คน

ในการอ้างอิงครั้งแรก ระบุชื่อผู้แต่งทุกคน เอกสารภาษาไทยเชื่อมด้วยคำว่า “และ” ก่อนคนสุดท้าย เอกสารภาษาต่างประเทศเชื่อมด้วย “and” เมื่ออยู่ในเนื้อหา หรือ “&” เมื่ออยู่ในวงเล็บ โดยมีเครื่องหมายจุลภาคคั่น เช่น

ลือชา คงไทย, สมศักดิ์ อาริกุล และโสธร มาไกล (2553)

(อรพิน ช่อทิพย์, ปัทมา เดือนดวง และจรรยา ปราโมทย์, 2557)

Zervas, Proserpio, and Byers (2018)

(Codagnone, Gran, & Martens, 2016)

การอ้างอิงครั้งต่อไป ระบุเฉพาะชื่อผู้แต่งคนแรก เอกสารภาษาไทยตามด้วย “และคนอื่น ๆ” เอกสารภาษาต่างประเทศตามด้วย “et al.” เช่น

ลือชา คงไทย และคนอื่น ๆ, (2553)

(อรพิน ช่อทิพย์ และคนอื่น ๆ, 2557)

Zervas et al. (2018)

(Codagnone et al., 2016)

4. การอ้างอิงที่มีผู้เขียน 6 คน หรือมากกว่า 6 คนขึ้นไป ในการอ้างอิงครั้งแรกหรือครั้งต่อ ๆ ไป ให้ทำตามข้อ 3 เหมือนกัน

5. การอ้างอิงเอกสารโดยการคัดลอกข้อความมา โดยไม่ได้นำมาเรียบเรียงใหม่ ให้พิมพ์ชื่อผู้เขียนตามด้วยปีพิมพ์ และหน้าที่คัดลอกมา กรณีข้อความที่คัดลอกมาน้อยกว่า 40 คำ ให้ใส่ข้อความนั้นภายในเครื่องหมายอัญประกาศ (“...”) เช่น

บุษย์ คงไทย (2550) กล่าวว่า “ผลของการใช้ยาแก้ปวด ทำให้อาการปวดหายไปภายใน 1 นาที”

นักวิจัยกล่าวว่า “ผลของการใช้ยาแก้ปวด ทำให้อาการปวดหายไป 1 นาที” (บุษย์ คงไทย, 2550)

➤ การอ้างอิงท้ายเล่ม หรือ บรรณานุกรม (Bibliography)

1. บทความในวารสาร (Journal Article)

1.1 บทความวารสาร

ชื่อวารสาร และปีที่ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่)/ หน้าแรก-หน้าสุดท้าย.

1.2 บทความวารสารที่เผยแพร่บนอินเทอร์เน็ต ใช้คำว่า “ค้นเมื่อ” ตามด้วยวัน เดือน ปีที่สืบค้น, “จาก” ตามด้วยลิงค์ สำหรับเอกสารภาษาไทย หรือ “Retrieved” ตามด้วยเดือนที่สืบค้น วันที่สืบค้น, ปีที่สืบค้น, “from” ตามด้วยลิงค์ สำหรับเอกสารภาษาอังกฤษ

ชื่อวารสาร และปีที่ ใช้ตัวเอียง และหลัง <http://> ไม่ใส่เครื่องหมายมหัพภาค (.)

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อบทความ./ ชื่อวารสาร./ ปีที่ (ฉบับที่)/ หน้าแรก-หน้าสุดท้าย./ ค้นเมื่อ
วัน เดือน ปีที่สืบค้น, จาก <http://>

2. บทความในนิตยสาร หรือ หนังสือพิมพ์ (Magazine / Newspaper)

ชื่อนิตยสาร หรือ หนังสือพิมพ์ และ ปีที่ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียน./ (วัน เดือน ปี)/ ชื่อบทความ./ ชื่อนิตยสาร หรือ หนังสือพิมพ์./ ปีที่, หน้า.

3. หนังสือ (Book)

ชื่อหนังสือ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)/ ชื่อหนังสือ./ (ครั้งที่พิมพ์)/ สถานที่พิมพ์:/ สำนักพิมพ์.

4. บทหนึ่งในหนังสือ (Chapter in book) เป็นการอ้างอิงจากเนื้อหาที่มีผู้เขียนเฉพาะบทนั้นๆ และมีชื่อบรรณาธิการที่หน้าปกของหนังสือ

ชื่อหนังสือ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียนในบท./ (ปีพิมพ์)./ชื่อบท./ใน/ชื่อบรรณาธิการ/(บรรณาธิการ),ชื่อหนังสือ////(ครั้งที่พิมพ์,/ หน้าแรก-หน้าสุดท้ายของบท)./สถานที่พิมพ์:/สำนักพิมพ์.

5. หนังสืออิเล็กทรอนิกส์ (E-Book) จากฐานข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

ชื่อหนังสือ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อหนังสือ./ค้นจาก <http://>

6. พระราชบัญญัติ

ราชกิจจานุเบกษา และเล่มที่ใช้ตัวเอียง

พระราชบัญญัติ พ.ศ.ปี./ (ปีพิมพ์)./ราชกิจจานุเบกษา, เล่มที่(ตอนที่), หน้า.

7. รายงานการประชุม / การสัมมนา / อภิปราย

ชื่อการประชุม ใช้ตัวเอียง

ชื่อหน่วยงานที่จัดประชุม./ (ปีพิมพ์)./ชื่อการประชุม./สถานที่จัดประชุม.

8. วิทยานิพนธ์ (Theses & Dissertations)

ชื่อวิทยานิพนธ์ ใช้ตัวเอียง

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อวิทยานิพนธ์./ระดับวิทยานิพนธ์./มหาวิทยาลัย.

9. เอกสารจากเว็บไซต์ (Web site) ใช้คำว่า “ค้นเมื่อ” ตามด้วยวัน เดือน ปีที่สืบค้น, “จาก” ตามด้วยลิงค์ สำหรับเอกสารภาษาไทย หรือ “Retrieved” ตามด้วยเดือนที่สืบค้น วันที่สืบค้น, ปีที่สืบค้น, “from” ตามด้วยลิงค์สำหรับเอกสารภาษาอังกฤษ

ชื่อเรื่อง ใช้ตัวเอียง และหลัง <http://> ไม่ใส่เครื่องหมายมหัพภาค(.)

ชื่อผู้เขียน./ (ปีพิมพ์)./ชื่อเรื่อง./วัน เดือน ปีที่สืบค้น, จาก <http://>

แจ้งความคดีอาญา

อย่างไร? เรื่องไม่ผิด

แจ้งความ
(ยื่นคำร้องทุกข์)

ผู้แจ้งความ

ผู้เสียหาย หรือ ผู้มีอำนาจจัดการแทน
พ่อแม่/ลูก/สามีภรรยา, ผู้บุล, ผู้จัดการ/ผู้แทนนิติบุคคล, บุคคลอื่นๆ ที่ได้รับมอบอำนาจจากผู้เสียหาย (แล้วแต่กรณี)

ลงบันทึกประจำวัน
(เป็นหลักฐาน)

ยื่นคำกล่าวโทษ

ผู้ยื่น

ใครก็ได้

ที่เห็นเหตุการณ์/
พบผู้เสียหาย
/พบการกระทำความผิด

*Design by สร. *ขอสงวนสิทธิ์ห้ามคัดลอกข้อมูลไปปรากฏในเอกสารนี้ *ข้อมูลเมื่อ 27/10/2020

แจ้งเจ้าหน้าที่ว่ามีการทำผิดหรือมีความเสียหายเกิดขึ้น

แจ้งว่า

“มีเจตนาให้ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ หรือดำเนินคดีจนถึงที่สุด”

ดำเนินคดีต่อไปได้

แจ้งว่า

“เพื่อเป็นหลักฐานเท่านั้น”
ไม่มีเจตนาให้
ผู้กระทำความผิดได้รับโทษ

ดำเนินคดีต่อไปไม่ได้

กล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่

**ว่ามีคนทำผิด
จะรู้ตัวหรือไม่ก็ได้**

**พิจารณา
ดำเนินคดีต่อไป**

คดีอาญาส่วนตัว ผู้เสียหายต้องร้องทุกข์ภายใน 3 เดือน นับแต่รู้เรื่องความผิดและรู้ตัวผู้กระทำความผิด และ
ถ้าเป็นความผิดอาญาแผ่นดิน แม้ผู้เสียหายไม่ได้ร้องทุกข์ต่อพนักงานสอบสวน
พนักงานอัยการก็สามารถฟ้องคดีต่อศาลได้

แจ้งความได้ทุกสถานีตำรวจ หรือสถานีตำรวจท้องที่ที่เกิดเหตุ

สำนักงานกิจการยุติธรรม

@WEAREOJA

ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา (น.2,7,4,5,6)

เตือน...นักเสี่ยงโชค

ซื้อ-ขายสลากกินแบ่งรัฐบาลออนไลน์ ต้องระวัง!!!

คนขาย
ต้องรู้!!

COPY!
COPY!

666999

999

ขายหมายเลขโดย

ไม่มีตัวลอตเตอรี่ให้กับผู้ซื้อ

ผิดพ.ร.บ.การพนัน 2478

สแกนลอตเตอรี่ชุดเดิม เลขเดิม

ขายออนไลน์ ไม่มีลอตเตอรี่จริงอยู่ในมือ

มีความผิดฐาน
ฉ้อโกงประชาชน

จำคุกไม่เกิน 5 ปี

หรือ ปรับไม่เกิน 100,000 บาท

หรือทั้งจำทั้งปรับ

มีความผิดตาม

พ.ร.บ.คอมฯ พ.ศ.2530

จำคุกไม่เกิน 5 ปี

หรือ ปรับไม่เกิน 100,000 บาท

หรือทั้งจำทั้งปรับ

ตัวแทนจำหน่าย
และผู้ซื้อจอลอตเตอรี่ ล่วงหน้า

ต้องดู!!

นำลอตเตอรี่
ไปขายต่อออนไลน์

ผิดเงื่อนไขในสัญญา และหลักเกณฑ์
การรับลอตเตอรี่ ไปจำหน่าย
อาจถูกสำนักงานสลากฯ
ยกเลิกสัญญาตัวแทนจำหน่าย

คนซื้อ ต้องระวัง!!

ซื้อลอตเตอรี่ผ่านออนไลน์ ไม่มีใบลอตเตอรี่

เมื่อถูกรางวัล เสี่ยงเงินรางวัลไม่ได้

...เพื่อความมั่นใจควรจะได้รับลอตเตอรี่

มาไว้ในการครอบครองทันทีที่ซื้อ

123456

สอบถามเพิ่มเติมได้ที่สำนักงานสลากกินแบ่งรัฐบาล

Call Center โทร. 0 - 2528 - 9999

กระบวนการยุติธรรม

ยุคใหม่ กำหนดเวลาทุกขั้นตอน

มีกำหนดแล้วเสร็จ ติดตามคดี ตรวจสอบได้

แพ่ง

เช่น ผิดสัญญา/การชดใช้
ค่าเสียหาย ตามประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความแพ่ง

อาญา

นำตัวผู้กระทำความผิด
มาลงโทษ ตามประมวลกฎหมาย
วิธีพิจารณาความอาญา

ปกครอง

คดีที่เป็นข้อพิพาทที่เกิดขึ้นระหว่าง
เอกชนกับหน่วยงาน/เจ้าหน้าที่รัฐ
หรือหน่วยงาน/เจ้าหน้าที่รัฐด้วยกันเอง

ศาล
รัฐธรรมนูญ

กระบวนการควบคุม ปฏิบัติตาม
บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญ
แห่งราชอาณาจักรไทย

ใครมีสิทธิ ติดตามคดี?

คู่ความ : ผู้ยื่นฟ้อง หรือถูกฟ้องต่อศาล

คู่กรณี : ผู้มีเรื่องโต้แย้ง หรือมีข้อพิพาทกัน

ผู้ต้องหา : ผู้ที่ถูกกล่าวหาว่าได้กระทำความผิด
แต่ยังไม่ได้ถูกฟ้องคดี

ผู้เสียหาย : ผู้ได้รับความเสียหายจากการทำ
ความผิดหรือผู้มีอำนาจจัดการแทน

ผู้มีสิทธิกระทำการแทนตามกฎหมาย : เช่น ผู้แทน
โดยชอบธรรม พ่อแม่ บุตร สามีภรรยา หรือในฐานะ
ทายาท

หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม

- กระทรวงกลาโหม
- กระทรวงยุติธรรม
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ
- สำนักงานป้องกันและปราบปรามการฟอกเงิน
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริต
ในภาครัฐ
- คณะกรรมการป้องกันและปราบปรามการทุจริตแห่งชาติ
- ศาลยุติธรรม ศาลปกครอง ศาลทหาร ศาลรัฐธรรมนูญ
- หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมอื่นตามที่กำหนดใน
พระราชกฤษฎีกา
- กระทรวงมหาดไทย
- องค์การอัยการ
- คณะกรรมการการเลือกตั้ง

การอำนวยความสะดวกยุติธรรม

1. มีกำหนดระยะเวลาแล้วเสร็จ
ในการพิจารณาแต่ละขั้นตอน
ยกเว้นมีกฎหมายกำหนดระยะ
เวลาไว้แล้ว

2. ประกาศและเผยแพร่
กำหนดระยะเวลาดำเนิน
งาน

3. เจ้าหน้าที่ดำเนินงานให้เสร็จ
ภายในกำหนดระยะเวลา

4. มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ/
วิธีการให้ผู้เกี่ยวข้องเข้าถึงข้อมูล/
ตรวจสอบความคืบหน้าในการ
ดำเนินงานกระบวนการยุติธรรม

5. มีระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ/
วิธีการให้ประชาชนเข้าถึงข้อมูล
ของคดีที่มีผลกระทบต่อประโยชน์
สาธารณะ

6. มีผู้รับผิดชอบเฉพาะรับเรื่อง
ความเดือดร้อนจากความล่าช้า
หรือตรวจสอบความคืบหน้าของ
การดำเนินงาน แล้วแจ้งผลภายใน
15 วันนับแต่วันที่ได้รับเรื่อง และ
รายงานผู้บังคับบัญชาทราบ
ทุกครั้ง

7. มีข้อมูลสถิติ ระยะเวลา
การดำเนินงานแต่ละขั้นตอน
ผลการดำเนินงาน เผยแพร่
ข้อมูลให้ประชาชนทราบทุกปี

8. ตรวจสอบขั้นตอน ระยะเวลา
การดำเนินงานว่าเหมาะสมหรือไม่
ถ้าไม่เหมาะสมให้มาตรการพัฒนา
/ปรับปรุงหน่วยงานหรือระบบ
การปฏิบัติราชการของหน่วยงาน
อย่างน้อยดำเนินการทุก 3 ปี

Law เป็นประเด็น

ผิด VS เมี๊ยว ตักกัน!

พบเห็น “ทำร้ายร่างกาย” ช่วยอะไรไม่ได้จริงหรือ?

สามัญกรรยา ทำร้ายร่างกายมีความผิดตามกฎหมาย (ยอมความได้)

ความผิดฐานกระทำความรุนแรงในครอบครัว

- จำคุกไม่เกิน 6 เดือน หรือปรับไม่เกิน 6,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ความผิดฐานทำร้ายร่างกายจนเกิดอันตรายแก่กายหรือจิตใจ

- จำคุกไม่เกิน 2 ปี หรือปรับไม่เกิน 40,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ผู้พบเห็นการกระทำความรุนแรงในครอบครัว มีหน้าที่แจ้งพนักงานเจ้าหน้าที่ โดยได้รับความคุ้มครอง ไม่ต้องรับผิดชอบทางแพ่ง ทางอาญา ทางปกครอง

ช่วยอย่างไร?

ตั้งสติก่อนเข้าไปช่วย

เห็นคน “ตกอยู่ในอันตราย” หากไม่เข้าไปช่วยผู้ถูกทำร้าย อาจเจ็บสาหัสหรือตาย และประเมินเหตุการณ์แล้วไม่น่าเป็นอันตราย แก่ตนเองหรือผู้อื่น

เข้าไปห้ามและเจรจา

ลอง “ประเมินสถานการณ์” แล้วคนร้ายไม่มีอาวุธ สามารถเข้าไปแยกตัวผู้ถูกทำร้ายออกจากคนก่อเหตุได้

รับตามคนมาช่วย

หาวิธีและหนทางตามคนมาช่วยให้ได้มากที่สุด เพื่อช่วยระงับเหตุไม่ให้ลุกลามบานปลาย เช่น สป. ที่อยู่ในจุดเกิดเหตุ

แจ้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

รับโทรแจ้งหน่วยงานที่ให้ความช่วยเหลือ

- ตำรวจ โทร. 191
- ศูนย์ช่วยเหลือสังคม โทร. 1300
- ศูนย์ช่วยเหลือเร่งด่วน โทร. 1507, 1578
- มูลนิธิรณรงค์เพื่อเด็กและสตรี โทร. 1134

ช่วยได้...แต่...ไม่ช่วย

เห็นคนอื่นอยู่ในอันตราย “ที่ตนอาจช่วยได้” และ “ไม่น่าเป็นอันตราย” แก่ตนเองหรือผู้อื่น แต่ไม่เข้าไปช่วย อาจมีความผิด

*จำคุกไม่เกิน 1 เดือน หรือปรับไม่เกิน 10,000 บาท หรือทั้งจำทั้งปรับ

ช่วยไม่ได้...เพราะอันตราย

พบเห็นคนถูกทำร้าย แต่กลัวเป็นอันตราย ไม่เข้าไปช่วย ถือว่ามีความผิด

ผู้ก่อเหตุมีอาวุธ

ผู้ก่อเหตุขู่ว่ามีอาวุธ, ทำร้าย

ผู้ก่อเหตุเป็นผู้ชาย ผู้เห็นเหตุการณ์เป็นผู้หญิง

พบเห็นเหตุทำร้ายร่างกาย (ความผิดซึ่งหน้า) มีสิทธิจับผู้ทำความผิดได้

INFOGRAPHICS

สมุดภาพอินโฟกราฟิกกฎหมาย

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

สจร

FREE
COPY

ประมวลกฎหมายอาญา

ประมวลกฎหมาย
แพ่งและพาณิชย์

กฎหมายทั่วไป

บทความประจำฉบับ

บทความวิจัย

การแก้ไขบำบัดฟื้นฟูผู้เด็กและเยาวชนของศาลเด็กและเยาวชนเมืองซานติเอโก
บุญยรัตน์ ไตรจุทธากาญจน์

การประเมินเพศด้วยวิธีการวัดจากกระดูกต้นขาในประเทศไทย
อรอุมา ตั้งสมสุข

สถานศึกษาดัดแปลงในการป้องกันการกลั่นแกล้งข้ามเพศ
ในโรงเรียนของนักเรียนระดับชั้นประถมศึกษาและมัธยมศึกษา
นวกักร ณรงค์ศักดิ์ และอารณีย์ วิวัฒนารักษ์

การใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทก่อนฟ้องคดี
ในเขตพื้นที่กรุงเทพมหานคร
รองศาสตราจารย์ พันตำรวจเอก ไสรัตน์ กลั้ววิลา และ
รองศาสตราจารย์ ดร. ธรรมวิทย์ เทอดอุดมธรรม

แนวทางการจัดเก็บภาษีที่เหมาะสมกับที่พักแบบโฮมสเตย์
กรณีศึกษารูจิกโฮมสเตย์ พื้นที่ภาคตะวันตก
พงษ์บวร ประสูตรแสงจันทร์

บทความวิชาการ

จากวาทกรรมความงาม สู่การตกเป็นเหยื่อผลิตภัณฑ์ด้านความงาม
จากการซื้อขายออนไลน์
จิตลดา สุจิตต์

ปัจจัยในการฆ่าของฆาตกรต่อเนื่องหญิง
ศฤกข์ โพธิ์รักษา และอุษิษา เลิศโตมรสกุล

การวิเคราะห์กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูผู้ต้องขังสูงอายุ
พรชัยพร สุวรรณากาศ

สำนักงานกิจการยุติธรรม กระทรวงยุติธรรม

อาคารรัฐประศาสนภักดี ชั้น 9 ศูนย์ราชการเฉลิมพระเกียรติ 80 พรรษา
ถนนแจ้งวัฒนะ เขตหลักสี่ กรุงเทพฯ 10210 โทรศัพท์ 0 2141 3724 โทรสาร 0 2143 8930
ดาวน์โหลดวารสารได้ที่ www.oja.go.th/TH/jtjs/